

**PROF. DR.
MEHMET AYGÜN'E
ARMAĞAN**

**FESTSCHRIFT FÜR
PROF. DR.
MEHMET AYGÜN**

EDİTÖRLER

**MEHMET HALİT ATLI
CİHAN TUNCER**

Mehmet Halit ATLI

İlk ve orta öğrenimini Okçular Köyü'nde tamamlayan ATLI, lise eğitimini Almanya'nın Hamburg kentinde sürdürmüş ve burada Wirtschaftsgymnasium St. Pauli'den mezun olmuştur. 2006 yılında başladığı lisans eğitimini Fırat Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde 2010 yılında tamamladıktan sonra lisansüstü çalışmalarına Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde devam etmiş; yüksek lisans tezinde Türkofon bireylerde Almanca edinimi; doktora tezinde ise Almanca sözdizimi ve durum ekleri edinimi üzerine odaklanmıştır.

Akademik kariyerine Sakarya Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak adım atar, burada sürdürdüğü çalışmalarla dil edinimi ve Almanca öğretimi alanlarında deneyim kazanmıştır. Lisans eğitimini aldığı Fırat Üniversitesi'ne daha sonra akademisyen olarak döner ve İnsanî ve Sosyal Bilimler Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaya başlar. Ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış çalışmaları ve danışmanlığını yürüttüğü lisansüstü tezlerle alana katkılarını sürdürmektedir.

Cihan TUNCER

Akademik hayatına 2006 yılında Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde başlayan Cihan Tuncer, lisans eğitimini 2010 yılında tamamlamasının ardından, aynı yıl Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak göreve başlamıştır. Bu süre zarfında lisansüstü eğitime devam etmiş, 2010-2012 yılları arasında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans derecesini almıştır. Doktora eğitimini ise Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Kültürü ve Edebiyatı programında 2012-2017 yılları arasında tamamlamıştır. 2019-2025 yılları arasında Ardahan Üniversitesi'ndeki görevini Doktor Öğretim Üyesi olarak sürdürmüştür. 2025 yılında kariyerine başladığı kuruma geri dönerek Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'na Doktor Öğretim Üyesi olarak atanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet AYGÜN'e ARMAĞAN
Festschrift für Prof. Dr. Mehmet AYGÜN

Editörler
Mehmet Halit ATLI
Cihan TUNCER

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Aralık 2025

ISBN: 978-625-396-725-3
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -
Editörler
ATLI, Mehmet Halit | TUNCER, Cihan
Prof. Dr. Mehmet AYGÜN'e ARMAĞAN
Festschrift für Prof. Dr. Mehmet AYGÜN

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 65

Konevi Mah.
Larende Cad. No:20/A
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 66

Siyavuşpaşa Mah.
Gül Sk. No:15 B
Bahçelievler/**İstanbul**
(0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com
📞📧 / cizgikitabevi

İÇİNDEKİLER

DEKANIN TAKDİMİ.....	7
-----------------------------	----------

PROF. DR. MEHMET AYGÜN'ÜN YAŞAMI ve ESERLERİ	11
---	-----------

Almanca Yazılı Söylemde 'Filistin' ve 'İsrail' Terimlerinin Korpus Dilbilimsel Analizi: Anlamsal Çerçeve ve Kullanım Örüntüleri

Corpus Linguistic Analysis of the Terms 'Palestine' and 'Israel' in German Written Discourse: Semantic Framework and Usage Patterns

Mehmet Halit ATLI.....	19
------------------------	----

Masallardan Dilbilime: Grimm Kardeşler ve Tarihsel-Karşılaştırmalı Dil Çalışmaları

From Fairy Tales to Linguistics: The Brothers Grimm and Historical-Comparative Language Studies

Reşat YILDIZ.....	41
-------------------	----

Almanca Gündelik Dilde Türkçe Kökenli Kelimelerin Korpus Temelli Analizi

A Corpus-Based Analysis of Turkish-Origin Words in Contemporary Colloquial German

Mehmet Halit ATLI.....	57
------------------------	----

Zur (De-)Konstruktion Von Weiblichkeit Und Patriarchaler Normen In Jenny Erpenbecks *Kairos*

On The (De-)Construction Of Femininity And Patriarchal Norms In Jenny Erpenbeck's *Kairos*

Cihan TUNCER.....	79
-------------------	----

J.J. Rousseau'nun *Yalnız Gezerin Düşleri* Adlı Eserinde Doğa Teması

The theme of nature in J.J. Rousseau's *Reveries of the Solitary Walker*

Abdulhalim AYDIN	101
------------------------	-----

**“Kürk Mantolu Madonna” ve “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu”
Eserlerinin Benzerlik ve Farklılık Bağlamında Karşılaştırılması**

A Comparative Analysis of Kürk Mantolu Madonna and Letter from an Unknown Woman in the Context of Similarities and Differences

Fatma KARAMAN117

Almanca Öğretiminde Edebi Metinler: “Kısa Yazın Türleri” Örneğinde

Literary Texts in German Language Teaching: The Example of ‘Short Literary Genres’

Ali Osman ÖZTÜRK | Nefia ATEŞ137

Wilhelm Hauff’un “Koca Burunlu Cüce” Masalına Psikanalitik Yaklaşım

A Psychoanalytic Approach to Wilhelm Hauff’s Fairy Tale “The Dwarf Nose”

Merve KARABULUT | Eliza BORUBAEVA151

Edebiyat ve Bilimin Birleşimi: Marge Piercy’nin *Woman on the Edge of Time* Adlı Eserinde Bilimin Ele Alınışı ve Bilimin Kullanımı

Amalgamation of Literature and Science: Considerations of Science and the Use of Science in Marge Piercy’s *Woman on the Edge of Time*

Ahmet Can VARGÜN.....173

**Bir Alman Oryantalist ve Türk Dili (Friedrich Schrader’in
“Osmanischer Lloyd” Yazılarından Seçmeler)**

Çev. Fatih TEPEBAŞILI189

DEKANIN TAKDİMİ

Prof. Dr. Mehmet Aygün Hocaya Veda...

Prof. Dr. Mehmet Aygün, uzun yıllar boyunca Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi bünyesinde sürdürdüğü akademik ve idari görevleriyle fakültemizin gelişimine önemli katkılar sunmuş, kurum kültürümüzün şekillenmesinde kalıcı izler bırakmıştır. Gerek derslerinde sergilediği titizlik ve disiplini, gerekse çalışma arkadaşlarına karşı gösterdiği saygı ve hoşgörüyle, akademik camiada örnek bir duruşun temsilcisi olmuştur.

Prof. Dr. Aygün, eğitim ve araştırma alanındaki çalışmalarında Türkçe ve Almanca arasında karşılaştırmalı bir yaklaşım benimsemiş; iki dilin yapısal, anlamsal ve kültürel özelliklerini inceleyen birçok önemli yayına imza atmıştır.

Bilimsel üretkenliğinin yanı sıra, öğrencilerine rehberlik eden ve meslektaşlarıyla kurduğu yapıcı ilişkilerle tanınan bir akademisyen olarak, fakültemizdeki akademik atmosferin güçlenmesine büyük katkıda bulunmuştur. Görev yaptığı süre boyunca yalnızca derslerdeki başarısıyla değil, kurumun akademik düzenine ve çalışma kültürüne sağladığı katkılarla da anılacaktır. Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nün kuruluş sürecinde üstlendiği sorumluluk ve gösterdiği liderlik, bugün bu bölümün sağlam yapısının temel taşlarından biri olmuştur. Akademik kimliğinin ötesinde, insani yönüyle de çevresindekiler üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Sessiz ama kararlı kişiliği, alçakgönüllülüğü, sabrı ve ölçülülüğü, hem öğrencileri hem de meslektaşları tarafından saygıyla hatırlanacak özelliklerindendir. Öğrencilerine yalnızca bilgi değil, aynı zamanda bir duruş, bir ahlak anlayışı da kazandırmaya gayret etmiş; akademiye bir rekabet değil, bir paylaşım alanı olarak görmüştür.

Bugün, meslek hayatının ardından emeklilik dönemine adım atan Prof. Dr. Mehmet Aygün'ü, fakültemize ve üniversitemize yaptığı kalıcı katkılarla anıyoruz. Akademik birikimi, yetiştirdiği öğrenciler aracılığıyla yaşamaya devam edecektir. Onun rehberliğinde yüksek lisans ve doktora düzeyinde pek çok tez çalışması yürütülmüş, dilbilim ve Almanca öğretimi alanına nitelikli katkılar kazandırılmıştır.

Bu armağan kitabın hazırlanması, Prof. Dr. Mehmet Aygün'e duyulan vefa ve saygının somut bir göstergesidir. Çalışmanın hazırlanmasında büyük emekleri bulunan, aynı zamanda hocamızın öğrencileri olan Dr. Mehmet Halit Atlı ve Dr. Cihan Tuncer'e teşekkür ediyorum. Bu çaba, yalnızca bir hocaya duyulan minnettarlığın değil, akademik geleneğin ve hocalık mirasının kuşaktan kuşağa aktarılmasının da güzel bir örneğidir.

Fakültemize ve üniversitemize uzun yıllar hizmet eden değerli hocamız Prof. Dr. Mehmet Aygün'e, katkılarından dolayı teşekkür ediyor; sağlıklı, huzurlu ve mutluluk dolu bir emeklilik dönemi diliyorum. Onun bilgiye, emeğe ve insana verdiği değer, fakültemizdeki genç akademisyenlere ilham olmaya devam edeceğine inanıyorum.

Saygı ve dostlukla...

Prof. Dr. Mustafa Taner ŞENGÜN

Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanı

PROF. DR. MEHMET AYGÜN'ÜN YAŞAMI ve ESERLERİ

Prof. Dr. Mehmet Aygün, 6 Mart 1955 tarihinde Elazığ'ın Sivrice ilçesine bağlı Çortunlu Köyü'nde doğmuştur. Beş kardeşin en büyüğü olan Aygün, çocukluk yıllarını şehrin merkezinde, ancak köy yaşamının sadeliğini ve huzurunu taşıyan mütevazı bir aile ortamında geçirmiştir.

İlk, orta ve lise öğrenimini Elazığ merkezde tamamlayan Aygün; 1962-1967 yılları arasında Yakup Şevki Paşa İlkokulu'nda, 1967-1970 yılları arasında Atatürk Ortaokulu'nda ve 1970-1974 yılları arasında Elazığ Lisesi'nde eğitim görmüştür. Ortaokul yıllarında Almancaya duyduğu ilgi, onun ilerleyen yıllardaki akademik yönelimini belirleyen önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu ilginin oluşmasında,

kendisiyle aynı soyadını taşıyan Almanca öğretmeni Mahmut Aygün'ün teşviki ve yönlendirmesi etkili olmuştur.

1974-1977 yılları arasında Gazi Eğitim Enstitüsü'nde yükseköğrenimini tamamlayan Aygün, mezuniyetinin ardından 5 yıl süreyle Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli okullarda Almanca öğretmeni olarak görev yapmıştır. İlk görev yeri 26 Ağustos 1977'de Akçadağ Öğretmen Lisesi olmuş, ardından 1978-1979 yıllarında Trabzon Akçaabat Çalköyü Ortaokulu'nda görevine devam etmiştir. 1979-1980 yıllarında Ağrı'nın Patnos ilçesinde yedek subay olarak askerlik hizmetini 16 ay süreyle tamamlamıştır.

Askerlik hizmetinin ardından öğretmenlik görevine geri dönen Aygün, 1981-1982 eğitim-öğretim yılında Kastamonu Azdavay Lisesi'nde, 1982'de ise İnebolu Lisesi'nde görev yapmıştır. Aynı yıl, 14 yıl görev yapacağı Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak akademik hayata adım atmış ve böylece eğitimcilikten akademisyenliğe uzanan kariyerinin temellerini atmıştır.

Akademik çalışmalarını, o dönemde doçent olan Prof. Dr. Battal İnandı danışmanlığında yürütmüş; 1988-1991 yılları arasında *Negation im Deutschen und Türkischen* (Almanca ve Türkçede Olumsuzluk) başlıklı teziyle yüksek lisansını, 1991-1995 yılları arasında ise *Attribuierungsformen im Deutschen und im Türkischen* (Almanca ve Türkçede Tamlama Şekilleri) adlı çalışmasıyla doktorasını tamamlamıştır.

1996 yılında Fırat Üniversitesi'ne yardımcı doçent olarak atanan Aygün, ertesi yıl Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nün kurulmasına öncülük etmiştir. Bu bölüm çatısı altında Alman Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı ve Fransız Dili ve Edebiyatı anabilim dallarının açılmasını sağlamış; aynı zamanda bölüm başkanlığı görevini üstlenmiştir. Görev süresi boyunca çeşitli fakülte ve enstitülerde Yönetim Kurulu, Kurul Üyelikleri ve Fakülte Sekreter vekilliği gibi idari görevlerde de bulunmuştur.

2005 yılında doçent, 2010 yılında profesör unvanını alan Aygün, karşılaştırmalı dilbilim, Almanca–Türkçe dil ilişkileri ve dil öğretimi alanlarında çalışmalar yürütmüştür. Akademik yaşamı boyunca yalnızca araştırmalarıyla değil, öğrencilerine rehberliği, dürüstlüğü, ölçülülüğü ve yardımseverliğiyle de tanınmıştır.

Kırk dört yılı aşkın meslek hayatı boyunca hem öğretim hem de idari görevlerini özveriyle sürdüren Aygün, eğitim camiasında saygı ve sevgiyle anılan bir akademisyen olmuştur. 6 Mart 2022 tarihinde emekliye ayrılan Aygün, ardında yalnızca bilgi birikimi değil, aynı zamanda yetiştirdiği öğrenciler ve kurduğu insani bağlarla dolu anlamlı bir miras bırakmıştır.

Uzun yıllar süren akademik ve idari görevlerinin ardından emekliliğe ayrılan Aygün, çalışma hayatı boyunca sergilediği titizlik, sorumluluk ve tevazu ile tanınmıştır. Öğrencileri ve meslektaşları onu yalnızca bir akademisyen olarak değil, gerektiğinde yol gösteren, gerektiğinde dinleyen bir *baba* olarak hatırlarlar.

Özel yaşamında, 1987 yılında Refika Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten iki oğlu olmuştur: büyüğü Celalettin Aygün, yazılım mühendisi olarak Amazon firmasında çalışmakta; küçüğü İrfan Aygün ise Celal Bayar Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak akademik yaşamını sürdürmektedir. Aygün, ailesine olan bağlılığı ve sade yaşam anlayışıyla da çevresindekilere örnek olmuştur.

Aygün'ün akademik birikimi, görev yaptığı kurumlarda hem bilimsel hem de insani anlamda kalıcı izler bırakmıştır. Derslerinde bilgi kadar karakterin de önemine vurgu yapar; öğrencilerine yalnızca dilbilimsel doğruluğu değil, dürüstlük, çalışkanlık ve insana saygı gibi değerleri de aşılamaya özen gösterirdi. Çalışma arkadaşlarının hafızasında ise her zaman sakinliği, ölçülülüğü ve yapıcı tavrıyla yer etmiştir.

Emeklilik yıllarında ise gösterişten uzak, sade bir yaşam sürmektedir. Zamanını ailesiyle geçirmeyi, dostlarıyla vakit paylaşmayı ve Elazığ'ın dingin atmosferinde yaşamın küçük mutluluklarına tutunmayı tercih etmektedir. Sessiz, huzurlu ve tevazu dolu kişiliğiyle, çevresindekilere hâlâ iyi bir dost, güven veren bir bilge olarak görünmektedir.

Prof. Dr. Mehmet Aygün, geride bıraktığı uzun yılların emeğiyle; dürüstlüğü, sabrı ve insani yönüyle hatırlanan bir akademisyen olmuştur. Onun hayatı, bilimin olduğu kadar insan olmanın da inceliklerini taşıyan bir yolculuğun sade bir örneğidir.

BİLİMSEL ÇALIŞMALARI

Prof. Dr. Mehmet Aygün, akademik yaşamı boyunca Almanca ve Türkçeyi karşılaştırmalı bir bakışla ele almış; iki dilin yapısal, anlamsal ve kültürel farklılıklarını inceleyen çok sayıda bilimsel çalışma kaleme almıştır. Araştırmalarında özellikle karşılaştırmalı dilbilim, dil öğretimi, deyim ve yapı incelemeleri, ekler ve bağlaçların işlevleri gibi konular üzerinde durmuştur.

Aygün'ün akademik serüveni, Prof. Dr. Battal İnandı danışmanlığında yürüttüğü lisansüstü çalışmalarıyla başlamıştır.

- **Yüksek Lisans Tezi (1988–1991):** *Negation im Deutschen und Türkischen / Almanca ve Türkçede olumsuzluk* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- **Doktora Tezi (1991–1995):** *Attribuierungsformen im Deutschen und im Türkischen / Almanca ve Türkçe'de tamlama şekilleri* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Bu iki çalışma, sonraki yıllarda yürüttüğü araştırmaların yönünü belirlemiş; Almanca ve Türkçe arasında biçim, anlam ve işlev düzeyinde karşılaştırmalı incelemelerin temelini oluşturmuştur.

SEÇİLMİŞ BAZI YAYINLARI

1. Aygün, M. (2003). Türkçe ve Almanca'da "göz" ile ilgili deyimlerin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 71–88.
2. Aygün, M. (2003). Temporale Präpositionen im Deutschen und ihre Wiedergabemöglichkeiten im Türkischen. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 91–114.
3. Aygün, M. (2004). Der Gebrauch des Gerundiums – arak/–erek des Türkischen und seine Wiedergabeformen im Deutschen. *Fırat University Journal of Social Science*, 14(1), 81–89.
4. Aygün, M. (2006). Das Passiv im Deutschen und im Türkischen. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 85–95.
5. Aygün, M. (2006). Substantivisches Attribut im Präpositionalkasus des Deutschen und ihre Entsprechungen im Türkischen. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 111–123.
6. Aygün, M. (2007). Almanca ve Türkçe'deki sesteş kelimeler ve bu kelimelerin her iki dildeki karşılıkları ve fonksiyonları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 53–71.
7. Aygün, M. (2007). Erscheinungsformen der Attribute im Deutschen und im Türkischen. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 27(3), 107–122.
8. Aygün, M. (2007). Temporale Konjunktionen im Deutschen und ihre Äquivalenze im Türkischen. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 125–140.

9. Aygün, M. (2007). Zum Wesen des Genitivs im Deutschen und Genitivkonstruktionen im Türkischen. *Firat University Journal of Social Science*, 17(2), 89–99.
10. Aygün, M. (2007). Türkçe'deki –İlk yapım eki ve bu ekin Almanca'daki karşılık ve veriliş şekilleri. *Journal of Social Science*, 51, 1–12.
11. Aygün, M. (2010). Negationsendungen im Deutschen und im Türkischen. *Humanities Sciences*, 5(4), 481–489.
12. Aygün, M. (2010). Redewendungen mit Farbennamen im Deutschen und im Türkischen. *Humanities Sciences*, 5(3), 472–480.
13. Aygün, M. (2010). Zur Verwendung der Partikel “als” des Deutschen und ihre Entsprechungsformen im Türkischen. *Humanities Sciences*, 5(1), 150–158.
14. Aygün, M. (2010) Apposition und Relativsatz im Deutschen und im Türkischen, Üniversite Kitabevi, Elazığ
15. Aygün, M. (2020). Gurbetçi Türklerin gözünde türkölere yansıyan Almanya: Gâvurdan Hans'a – türkülerden rap'e. *Sosyolojca Dergisi*, 10(20), 166–182.
16. Aygün, M. (2024). Kausale Konjunktionen im Deutschen und ihre Entsprechungen im Türkischen. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6), 137–148.
17. Aygün, M. (2024). Semantik und Verwendung der deutschen und türkischen Wörter “blind” und “kör”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6), 311–326.

DANIŞMANLIKLARI

Prof. Dr. Aygün, akademik yaşamı boyunca birçok yüksek lisans öğrencisine danışmanlık yapmıştır. Almanca öğretimi, karşılaştırmalı dilbilim, sözdizim ve kültürlerarası dil çalışmaları gibi alanlarda yürütülen bu tezler, Türkçe ve

Almanca arasındaki dilsel ve anlamsal ilişkilerin farklı yönlerini incelemiştir. Bu tezler, Prof. Dr. Aygün'ün rehberliğinde yetişen pek çok öğrencinin akademik gelişimine katkı sağlamış olup burada anılanlar, bu çalışmaların yalnızca bir kısmını temsil etmektedir.

1. **Özer Turgut** (2006): *Yabancı Dil Dersinde Pedagogik Uygulama Açısından Sözcük Öğretimi ve Sözcük Dağılımını Geliştirme Yöntem ve Tekniklerinin Değerlendirilmesi* – Yüksek Lisans
2. **Servet Balıkcı** (2008): *Eklemeli ve Bükünlü Dillerde Sebep–Sonuç, Etki–Amaç, Zıtlık–Tezat İfade Eden Yan Cümleciklerin Sözdizimsel Karşılaştırılması* – Yüksek Lisans
3. **Tuba Özgen** (2010): *İkinci Dil Öğreniminde Ana Dil Sözdiziminden Kaynaklanan Sözdizimsel Hataların Analizi* – Yüksek Lisans
4. **Mehmet Pak** (2010): *İngilizce ve Türkçede Yer ve Zaman Edatlarının Karşılaştırılması* – Yüksek Lisans
5. **Bahri Baykara** (2010): *Yabancı Dil Eğitiminde Kültürlerarasılık* – Yüksek Lisans
6. **Cihan Tuncer** (2012): *Die Verwendungsweisen der Verben „kommen“ und „gehen“ und Ihre Wiedergabemöglichkeiten im Türkischen* – Yüksek Lisans
7. **Hayriye Çelik** (2018): *Türkçe ve Almanca'da Anne ve Baba Kavramı İçeren Deyim ve Atasözlerinin Anlambilimsel ve Kültürel Analizi* – Yüksek Lisans

Aygün'ün rehberliğinde yürütülen bu çalışmalar, öğrencilerinin karşılaştırmalı dilbilim ve dil öğretimi alanında yetkin araştırmacılar olarak yetişmesine önemli katkı sağlamıştır.

Almanca Yazılı Söylemde ‘Filistin’ ve ‘İsrail’ Terimlerinin Korpus Dilbilimsel Analizi: Anlamsal Çerçeve ve Kullanım Örüntüleri*

Corpus Linguistic Analysis of the Terms ‘Palestine’
and ‘Israel’ in German Written Discourse:
Semantic Framework and Usage Patterns

Mehmet Halit ATLI**

Özet: Dil yalnızca bir iletişim aracı olmakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal yapıların şekillenmesinde, ideolojik anlatıların oluşturulmasında ve çatışma algılarının yönlendirilmesinde merkezi bir rol oynar. Bu çalışmada, Wittgenstein’in (1998) anlamın kullanım bağlamında ortaya çıktığı görüşünden hareketle, Almanca yazılı söylemde Filistin (Palästina) ve İsrail (Israel) terimleri Korpus Dilbilimi çerçevesinde incelenmektedir. Analizler, Alman Referans Korpusu (DeReKo) ve COSMAS II platformu kullanılarak yürütülmüş ve terimlerin kullanım sıklığı ile bağlamsal ilişkileri sistematik biçimde ortaya konmuştur.

Elde edilen bulgular, İsrail teriminin bir milyon kelime başına 80,3 (pMW) sıklıkla geçtiğini göstermektedir. Bu terim, özellikle “devlet” (Staat), “güvenlik” (Sicherheit) ve “varoluş hakkı” (Existenzrecht) gibi kavramlarla birlikte kullanılarak egemenlik ve istikrar anlatılarını güçlendirmektedir. Buna karşılık, Filistin terimi 6,3 pMW ile daha sınırlı bir kullanım sergilemekte ve “kaçış” (Flucht), “yıkım” (Zerstörung) ile “Hamas” gibi kelimelerle eşdizimlenerek çatışma ve kriz temalarını pekiştirmektedir.

Tarihsel olarak bakıldığında, her iki terimdeki kullanım zirveleri özellikle İkinci İntifada dönemine denk düşmektedir. Bu durum, dilin çatışmaları çerçevelemeye ve toplumsal algıyı yönlendirmeye ne denli etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, dil yalnızca düşünceleri ifade etmekle kalmaz; aynı zamanda toplumsal ve ideolojik anlatıları güçlendiren aktif bir araçtır. Bu nedenle, medya ve kamu söyleminde terimlerin dengeli ve bilinçli kullanımı büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Korpus dilbilimi; eşdizimlilik analizi; İsrail-Filistin çatışması

* Bu çalışma, daha önce III. ISPRUD Kongresi “Deutsche Sprache – die Brücke zwischen den Kulturen” kapsamında 07 Nisan 2025 tarihinde “Sprache als Brücke oder Barriere? Eine korpusbasierte Analyse der Begriffe *Palästina* und *Israel* in der deutschsprachigen Schriftwelt” başlığıyla bildiri olarak sözlü sunulmuştur.

** Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, İnsanî ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ/Türkiye. E-Posta: mhatli@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3559-0763.

Abstract: Language is not merely a means of communication; it also plays a central role in shaping social structures, constructing ideological narratives, and directing perceptions of conflict. Building upon Wittgenstein's (1998) view that meaning arises from use within context, this study examines the terms *Palestine* (*Palästina*) and *Israel* in German written discourse through the framework of Corpus Linguistics. The analyses were conducted using the German Reference Corpus (DeReKo) and the *COSMAS II* platform, systematically revealing the frequency and contextual relationships of these terms.

The findings indicate that the term *Israel* appears with a frequency of 80.3 per million words (pMW). It is predominantly associated with concepts such as *state* (*Staat*), *security* (*Sicherheit*), and *right of existence* (*Existenzrecht*), reinforcing narratives of sovereignty and stability. In contrast, the term *Palestine* shows a lower frequency of 6.3 pMW, typically co-occurring with words such as *flight* (*Flucht*), *destruction* (*Zerstörung*), and *Hamas*, thereby emphasizing themes of conflict and crisis.

From a historical perspective, peaks in the usage of both terms coincide with the period of the Second Intifada, demonstrating the extent to which language shapes and frames conflicts and influences public perception. Consequently, language not only expresses thoughts but also serves as an active tool that reinforces social and ideological narratives. Therefore, the balanced and conscious use of such terms in media and public discourse carries great importance.

Keywords: Corpus linguistics; collocation analysis; Israel-Palestine conflict

1. Giriş

Dil yalnızca bir iletişim aracı değildir; aynı zamanda toplumsal yapıların oluşumunda, ideolojik anlatıların inşasında ve çatışma algılarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar. Özellikle Ortadoğu çatışması gibi jeopolitik açıdan hassas bağlamlarda, dilin dönüştürücü gücü, toplumsal gerçekliklerin nasıl kurulduğunu ve kamu söylemlerinin nasıl yönlendirildiğini gösterir. Wittgenstein (1998), bir kelimenin anlamının kullanımına bağlı olduğunu vurgulayarak, dilin ideolojik etkisinin bağlama göre değiştiğini belirtir (s. 4). Benzer biçimde, Yuhanna İncili'ndeki *Başlangıçta Söz vardı* ifadesi, dilin dünyayı ve toplumsal anlatıları kurma gücünü simgeler (Yuhanna 1:1, Luther Bible, 2017).

Medya, siyaset ve akademik söylemlerde kelime seçimi hiçbir zaman rastlantısal değildir; aksine, toplumsal algıları biçimlendiren ve belirli anlatıları pekiştiren ideolojik kalıpları yansıtır. *Filistin*'in tarihsel bağlamı modern söylemlerde ge-

nellikle çatışma ve direnişle ilişkilendirilirken, İsrail'in devletleşme süreci egemenlik ve güvenlik kavramlarıyla tanımlanır. Bu çerçeveler özellikle medya dilinde belirgindir; kullanılan sözcükler, olayların nasıl algılandığını ve yorumlandığını doğrudan etkiler. Bu bağlamda Bulwer-Lytton'ın *Kalem kılıçtan keskindir* sözü, medyanın dil aracılığıyla toplumsal düşüncüyü yönlendirme gücünü çarpıcı biçimde ortaya koyar (Bartlett, 2012, s. 347).

Dil kullanımının yalnızca politik değil, aynı zamanda etik bir boyutu da bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de, İbrahim Suresi'nde güzel söz, kökü sağlam ve dalları göğe uzanan, her zaman meyve veren bir ağaca benzetilerek, dilin kalıcı ve yapıcı etkisi vurgulanır (Kur'an-ı Kerim, 14:24-25, t.y.). Benzer şekilde, Riyâzü's-Sâlihîn'de geçen *Güzel söz sadakadır* hadisi (Navâvî, Hadis No. 694, Kitap 2), sözcüklerin sorumluluk bilinciyle kullanılmasının etik önemine işaret eder. Konfüçyüs de toplumsal düzenin sürdürülebilmesi için doğru ve ölçülü dil kullanımının gerekliliğine dikkat çeker (Lau, 1979, s. 135). Bu kültürler arası yaklaşımlar, dilin yalnızca bir iletişim aracı olmadığını; aynı zamanda anlamsal çerçeveler ve kullanım örüntüleri aracılığıyla uzlaşmayı kolaylaştıran veya ayrışmayı derinleştiren bir toplumsal güç olduğunu ortaya koyar.

Bu bağlamda, dilin toplumsal algıları şekillendirme gücü yalnızca etik değil, bilişsel ve ideolojik boyutlarda da kendini gösterir. Dilbilim araştırmaları uzun süredir dil ile düşünce arasındaki bu derin ilişkiye dikkat çekmektedir. Humboldt (1836), dili düşüncenin biçimlendirici organı olarak tanımlar (s. 53) ve her dilin, konuşanlarının dünyayı algılama biçimini belirlediğini ileri sürer. Bu yaklaşım, Sapir-Whorf Hipotezi tarafından geliştirilmiş; dil yapılarının yalnızca iletişimi değil, aynı zamanda bilişsel süreçleri de şekillendirdiği savunulmuştur (Whorf, 1956). Wittgenstein'in (1998) *anlamanın kullanımında yattığı* görüşü (s. 4), bu tartışmayı derinleştirerek, dilin ideolojik etkilerinin kelimelerin kullanım biçimleri üze-

rinden incelenmesi gerektiğini ortaya koyar. Bu çerçevede, *Filistin* (Alm. Palästina) ve *İsrail* (Alm. Israel) gibi politik açıdan yüklü terimlerin söylemsel bağlamlarda nasıl kullanıldığını analiz etmek, dilin düşünceyi ve toplumsal algıları nasıl yönlendirdiğini anlamak açısından önem taşır (van Dijk, 1993). Dijitalleştirilmiş metinlerin nicel analizi de bu tür kullanımların kültürel ve ideolojik eğilimleri hangi dilsel örüntüler aracılığıyla yansıttığını göstermektedir (Michel vd., 2011). Korpus dilbilimi yöntemleri, bu örüntüleri sistematik biçimde ortaya koyarak ideolojik söylemlerin yapısını anlamaya imkân tanır.

Bu teorik temeller üzerine inşa edilen çalışma, Almanca yazılı söylemde *Filistin* ve *İsrail* terimlerinin kullanımını *Korpus Dilbilimi* (corpus linguistics) yöntemiyle incelemektedir. Temel amaç, *sözcük sıklıkları* (word frequencies) ve *eşdizimliliklerin* (collocation) nesnel biçimde belirlenmesini sağlayan (Perkühn vd., 2012) bu metodoloji aracılığıyla, iki terime ilişkin dilsel kalıpları ortaya çıkarmak ve Ortadoğu çatışmasının Almanca kamuoyundaki algılanış biçimlerine nasıl yansıdığını analiz etmektir. Bu inceleme, Almanca yazılı söylemin mevcut çatışma hatlarını güçlendirip güçlendirmediklerini ya da uzlaşma süreçlerine katkı sağlayıp sağlamadığını sorgulamaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma dilbilim, söylem analizi ve çatışma araştırmalarının kesişiminde konumlanır. Dil ile çatışma arasındaki karmaşık etkileşimleri ele alarak, Almanca söylemde *Filistin* ve *İsrail* terimlerinin kullanımının Ortadoğu çatışmasının algılanışına nasıl etki ettiğini inceler. Böylece dilin, uzlaşmayı teşvik eden bir araç mı yoksa kutuplaşmayı derinleştiren bir unsur mu olduğunu ortaya koymayı amaçlar. Başka bir deyişle, Humboldt'un da belirttiği gibi, dil insanlara dünyayı anlamaları için bir pencere açabildiği gibi, onları birbirinden ayıran duvarlar da örebilir.

2. Korpus Dilbilimi ve Dilbilimdeki Önemi

Çatışmaların dil aracılığıyla nasıl temsil edildiğini anlamak, nesnel ve tekrarlanabilir yöntemler gerektirir (Fairclough, 1992). Korpus Dilbilimi, büyük ölçekli özgün dil verilerini sistematik biçimde inceleyerek, dilin toplumsal ve ideolojik boyutlarını analiz etmede güçlü bir araç sunar (Biber vd., 1998; Perkuhn vd., 2012). Wittgenstein'in (1998) *Bir kelimenin anlamı, kullanım bağlamında ortaya çıkar* ifadesi (s. 4), bu yaklaşımın kuramsal temelini oluşturur. Bu çerçevede Korpus Dilbilimi, anlam ilişkilerini ampirik olarak gözlemleyip, toplumsal anlayışı şekillendiren söylemsel kalıpları görürür kılar (van Dijk, 1993).

Geleneksel dil araştırmaları genellikle sınırlı sayıda metinle yürütülürken, Korpus Dilbilimi geniş ve temsili veri setleriyle çalışır. Bu yöntem, kelime sıklığı, kelime birliktelikleri ve sözdizimsel yapılar gibi dilsel özellikleri nicel olarak belirlemeye imkân tanır. Bu çalışma için 68,9 milyardan fazla kelime formu içeren Alman Referans Korpusu (DeReKo)¹, gerçek dil kullanımını yansıtarak söylemdeki eğilimleri analiz etmek için temel bir kaynak sağlar (Institut für Deutsche Sprache, 2024; Kupietz, 2010).

Korpus Dilbilimi'nde anlamlı kelime kombinasyonlarını ve bağlam ilişkilerini belirlemek için istatistiksel ölçütler kullanılır. *Log-Olasılık Oranı* (*Log-Likelihood Ratio, LLR*) kelime çiftlerinin istatistiksel önemini, *Karşılıklı Bilgi* (*Mutual Information, MI*) ise bu çiftler arasındaki bağlantı gücünü ölçer (McEnery & Wilson, 2001). Bu ölçümler, dildeki örtük anlam ilişkilerini ve ideolojik çerçeveleri sistematik biçimde yorumlamaya olanak tanır. Dolayısıyla, Korpus Dilbilimi

¹ Deutsches Referenzkorpus (DeReKo), 1964'ten beri Alman Dili Enstitüsü (Institut für Deutsche Sprache - IDS) tarafından geliştirilen ve Mannheim'da yönetilen, Almanca yazılı metinlerin en büyük korpusudur. Gazete, edebiyat ve bilimsel metinler gibi çeşitli türlerden 68,9 milyar kelime formu içerir. Erişim ücretsizdir ve COSMAS II sistemi üzerinden akademik amaçlı kayıtlı sağlanır: <https://www.ids-mannheim.de/dereko> (Institut für Deutsche Sprache, 2024).

politik söylem analizinde geniş bir uygulama alanına sahip olup, söylemsel yapıların toplumsal etkilerini anlamada etkili bir yöntem olarak öne çıkar (Fairclough, 1992; Çelik, 2010; van Dijk, 1993).

3. Korpus Dilbilimi: Yöntemler ve Uygulamalar

Modern dilbilimde yerleşik bir yaklaşım olan Korpus Dilbilimi, geniş metin arşivlerinin sistematik biçimde incelenmesini mümkün kılarak dili yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı yansıtan ve dönüştüren bir olgu olarak ele alır (Biber vd., 1998). Bu bakış açısına göre dil, yalnızca toplumsal çatışmaları yansıtmakla kalmaz; aynı zamanda bu çatışmaların oluşumuna da katkıda bulunur. Dolayısıyla, dilin kullanımı üzerinden toplumsal ve ideolojik eğilimleri anlamak, Korpus Dilbiliminin merkezinde yer alır.

Bu yöntem, büyük ölçekli özgün dil verilerini ampirik biçimde analiz ederek, söylem içerisinde yer alan güç ilişkilerini ve ideolojik anlatıları görünür kılar (Biber vd., 1998; McEnery & Wilson, 2001). Böylece Korpus Dilbilimi, yalnızca dilin yapısal özelliklerini değil, aynı zamanda onun toplumsal işlevlerini ve politik anlam üretim süreçlerindeki rolünü de açıklamaya olanak tanır.

3.1. Yöntemsel Temeller ve Süreçler

Bu araştırmanın yöntemsel dayanağını, yaklaşık 68,9 milyar kelime formuyla dünyanın en kapsamlı yazılı Almanca dil korpusu olan *Alman Referans Korpusu (DeReKo)* oluşturmaktadır (Kupietz, 2010). DeReKo; gazeteler, dergiler, edebî metinler, akademik yayınlar ve günlük yazışmalar gibi farklı metin türlerini içermesiyle, Almanca yazılı dilin çok boyutlu bir temsilini sunar (Institut für Deutsche Sprache, 2024). Bu çeşitlilik, araştırmanın yalnızca nicel değil, aynı zamanda söylemsel derinlik kazandıran nitel yönlerini de desteklemektedir.

Veri toplama ve analiz sürecinde, Alman Dili Enstitüsü'nün (IDS) geliştirdiği *Korpus Arama, Yönetim ve Analiz Sistemi (COSMAS II)* kullanılmıştır (Perkuhn vd., 2012). Bu sistem, hem arama sorgularının hassas biçimde yapılandırılmasına hem de elde edilen verilerin sistematik olarak sınıflandırılmasına olanak tanır. Çalışmada, yazılı dil arşivi *W* ve kamuya açık korpuslar bir arada değerlendirilmiştir. Böylece Almanya, Avusturya ve İsviçre'den gelen geniş kapsamlı metinler aracılığıyla modern Almanca yazılı dilin temsiliyet gücü artırılmıştır.

Analiz süreci, odaklı bir biçimde yalnızca *Filistin* ve *İsrail* kelimelerinin geçtiği cümlelerle sınırlandırılmıştır. Arama sorgularında bu kelimelerin tüm çekim ve türev biçimleri (örneğin: *Palästinas, Israels* vb.) dikkate alınmıştır. Bu kapsamda, *lemmatizasyon operatörü (&)* kullanılarak standartlaştırılmış ve karşılaştırılabilir bir veri seti oluşturulmuştur. Böyle bir yaklaşım, hem nicel hem nitel analizlerin tutarlılığını sağlamıştır.

Son aşamada, her iki terimin ilk *100 bağlamı* nitel olarak incelenmiştir. Bu inceleme, eşdizimlilik örüntülerini, anlamsal ilişkileri ve tematik bağlamları belirlemeye odaklanmıştır. Elde edilen bulgular, söylemsel çerçevelerin ve ideolojik anlamların çözümlemesinde temel bir referans noktası oluşturmuştur. Böylece, *Filistin* ve *İsrail* terimlerinin Almanca yazılı söylemdeki temsil biçimleri, tarihsel ve ideolojik bağlamlarıyla birlikte sistematik olarak değerlendirilmiştir.

4. Filistin ve İsrail Terimlerinin Analizinin Uygunluğu

Filistin ve *İsrail* terimleri, Almanca yazılı söylemde yalnızca coğrafi adlar değil, aynı zamanda tarihî, politik ve ideolojik anlam katmanları taşıyan kavramlardır. Bu nedenle, bu iki terimin sistematik biçimde incelenmesi, dilin çatışmaları nasıl yansıttığını ve bu süreçte nasıl yeniden ürettiğini anlamak açısından önemlidir. Korpus Dilbilimi, bu tür ideolojik

açından yüklü kelimelerin kullanımını nesnel, tekrarlanabilir ve veri temelli bir biçimde analiz etmeye olanak sağlar (Biber vd., 1998; Perkuhn vd., 2012).

Wittgenstein'in (1998) *Bir kelimenin anlamı, kullanım bağlamında ortaya çıkar* ifadesi (s. 4), bu yaklaşımın kuramsal temelini oluşturur. Bu çerçevede, *Filistin* ve *İsrail* terimlerinin hangi kelimelerle, hangi sıklıkta ve hangi bağlamlarda kullanıldığının incelenmesi, söylemsel eğilimleri ve ideolojik yönelimleri görünür kılar (van Dijk, 1993).

Korpus Dilbilimi, politik söylemlerdeki anlam örüntülerini öznel yorumlardan bağımsız biçimde ortaya koyar (Fairclough, 1992; Çelik, 2010). Özellikle medya ve akademik metinlerde bu terimlerin kullanım biçimleri, toplumsal algıların şekillenmesinde ve çatışmanın yorumlanma biçimlerinde belirleyici rol oynar (Michel vd., 2011). Bu bağlamda *Log-Likelihood Oranı* (LLR) ve *Karşılıklı Bilgi* (MI) gibi istatistiksel ölçütler, terimlerin diğer kelimelerle ilişkilerini çözümleyerek örtük anlam ağlarını ve ideolojik çerçeveleri ortaya çıkarır (McEnery & Wilson, 2001).

Ayrıca, DeReKo korpusunun 1809'dan günümüze uzanan geniş zaman aralığı, *Filistin* ve *İsrail* terimlerinin tarihsel kullanımlarını karşılaştırmalı olarak incelemeye imkân verir (Institut für Deutsche Sprache, 2024). Bu sayede, farklı dönemlerdeki söylemsel eğilimlerin ve ideolojik yaklaşımların zaman içindeki değişimi gözlemlenebilir.

Sonuç olarak, Korpus Dilbilimi, *Filistin* ve *İsrail* terimlerinin Almanca yazılı söylemdeki ideolojik, tarihsel ve anlamsal yönlerini sistematik biçimde analiz etmek için uygun ve güvenilir bir yöntemsel temel sunar.

4.1. *Filistin* Teriminin Korpus Dilbilimsel Analizi

Giriş bölümünde vurgulandığı üzere, dil yalnızca toplumsal gerçeklikleri yansıtmaz; aynı zamanda bu gerçekliklerin inşasında ve müzakere edilmesinde etkin bir rol oynar.

Özellikle Ortadoğu çatışması gibi politik ve kültürel açıdan karmaşık bağlamlarda dil, söylemin şekillendirici bir unsur olarak öne çıkar (Wittgenstein, 1998). Bu çerçevede, Korpus Dilbilimi *Filistin (Palästina)* teriminin Almanca yazılı söylemdeki kullanım biçimlerini ampirik olarak incelemek için uygun ve güçlü bir yöntem sunar. Korpus tabanlı analiz, terimin farklı metin türlerinde —örneğin medya, akademik yazılar ve politik söylemler— nasıl kullanıldığını sistematik biçimde değerlendirerek, bu kavrama atfedilen anlamların ve bu anlamların ideolojik yönlerinin görünür hale gelmesini sağlar.

Ayrıca bu yöntem, Almanca konuşulan dünyada Filistin'e ilişkin söylemsel üst anlatıları (meta-narratives) belirlemeye ve bu anlatıların tarihsel olarak nasıl değiştiğini izlemeye imkân verir (Fairclough, 1992). Böylelikle, *Filistin* teriminin yalnızca coğrafi bir tanımlama değil, aynı zamanda politik, kültürel ve kimliksel bir temsil aracı olarak nasıl işlev gördüğü anlaşılabilir.

Bu dilsel örüntülerin doğru biçimde çözümlenebilmesi için, *Filistin* teriminin hem kavramsal hem de tarihsel bağlamda konumlandırılması gereklidir. Bu bağlamaştırma, terimin Almanca söylemdeki ideolojik anlam katmanlarını yorumlamak için bir temel oluşturur.

4.2. Kavramsal Tanımlama ve Tarihsel Arka Plan

Filistin teriminin güncel kullanımını analiz etmeden önce, tarihsel anlambilimin değerlendirilmesi önem taşır. Mark (2018), *World History Encyclopedia'* da terimi şöyle tanımlar:

Antik dönemde, İsrail ve Yahuda krallıklarının bulunduğu Kanaan bölgesinin bir parçası. Bu terim, başlangıçta Filistlerin yalnızca küçük bir kısmını işgal ettiği Güney Kanaan'daki bir bölgeyi ifade ediyordu. [...] Filistlerin, Bronz Çağı'nın sonlarında (yaklaşık MÖ 1276) bölgeye geldikleri ve Akdeniz'in güney kıyı ovasında, sonradan Filistya olarak bilinen bir alanda yerleştikleri düşünülmektedir (Mark, 2018).

MÖ 5. yüzyılda ise Herodot, Filistin terimini Kanaan bölgesinin tamamını tanımlamak için kullanmıştır (Mark, 2018; akt. Herodot, 2007, Rawlinson). O tarihten itibaren terim, siyasi, kültürel ve dinî bağlamlara bağlı olarak sürekli bir anlamsal değişim geçirmiştir. Bu diakronik perspektif, günümüz kullanımını anlamak açısından kritik öneme sahiptir; çünkü Filistin, yalnızca coğrafi bir tanımlama olmanın ötesinde, her dönemde ideolojik yük taşıyan ve yorumlayıcı bir kavram olarak işlev görmüştür.

4.3. Almanca Konuşan Dünyada Terim Kullanımının Tarihsel Gelişimi

Filistin teriminin tarihsel kullanımını diakronik olarak incelemek amacıyla *Google Books Ngram Viewer* aracı kullanılmıştır. Bu araç, 1500–2022 yılları arasında dijitalleştirilmiş kitaplarda kelime sıklıklarının tarihsel analizini sunar (Michel vd., 2011). Temel olarak edebiyat ve akademik metinleri kapsasa da, bazı metin türlerinin eksik temsil edilmesi mümkündür. Buna rağmen, uzun vadeli kullanım eğilimlerini ortaya koymak açısından değerli ve anlamlı içgörüler sağlar.

Analiz, Almanca metinlerde *Palästina* teriminin 1500–2022 yılları arasındaki göreceli sıklığını göstermektedir. Elde edilen veri, terimin tarihsel kullanımındaki değişimleri ve eğilimleri anlamak için sağlam bir temel sunar (Michel vd., 2011).

Çizgi Grafik 1: Google Books Korpusunda *Filistin* Teriminin Kullanım Sıklığı, 1500-2022

Ngram verileri, *Filistin* teriminin Almanca edebiyatta üç dönemde belirgin biçimde öne çıktığını göstermektedir: 1799'da Napolyon'un Akkâ Kuşatması sırasında, 1920–1950 yıllarında dünya savaşları sonrası uluslararası yeniden yapılanmalar bağlamında ve 2000 yılında İkinci İntifada'nın başlangıcıyla. Bu artışlar, bölgeye yönelik ilginin tarihsel olaylarla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koyar.

18. yüzyıl sonundaki yükseliş, Napolyon'un Osmanlı topraklarına yönelik seferleriyle, 1920–1950 arasındaki artış ise Balfour Deklarasyonu, İngiliz Mandası ve İsrail Devleti'nin kuruluşuyla bağlantılıdır; 2000 yılı civarındaki yükseliş ise İkinci İntifada ve buna bağlı medya ile akademik ilgiyi yansıtır.

Bu tarihsel dalgalanmalar, dil kullanımının siyasi ve tarihsel bağlamlarla sıkı bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Wittgenstein (1998), bir kelimenin anlamının *dildeki kullanımında* ortaya çıktığını belirtirken (s. 4), Humboldt (1836) dilin düşüncenin biçimlendirici organı olduğunu vurgular (s. 53). Bu perspektifler, *Filistin* algısının zaman içinde değiştiğini ve dilin bu algının inşasında etkin bir araç olduğunu açıkça ortaya koyar. Böylece, tarih ve dil arasındaki etkileşim yalnızca kelime sıklıklarında değil, aynı zamanda ideolojik anlatıların şekillenmesinde de kendini gösterir.

4.4. DeReKo Korpusu Verileri

1809–2023 yılları arasında DeReKo kapsamında yer alan W-öffentlich (kamuya açık yazılı metinler) arşivinin analizi, Filistin teriminin Almanca yazılı söylemdeki temsillerine dair değerli içgörüler sunmaktadır. Bu analiz için veriler, 3 Mart 2025 tarihinde COSMAS II platformu üzerinden elde edilmiştir.

Bu araştırmada Filistin teriminin Almanca yazılı söylemdeki kullanımını nicel olarak incelemek için DeReKo'nun

W-öffentlich (kamuya açık yazılı metinler) arşivi temel alınmıştır. Tablo 1, bu korpusun temel özelliklerini özetlemektedir. Korpus; gazeteler, dergiler, edebî metinler ve akademik yayınlar gibi farklı türlerden 44.085 metin içerir ve toplamda yaklaşık 13,4 milyar kelime (token) barındırır. Çoğunluğu 20. yüzyıla ait olan bu metinler, modern Almanca yazılı dilin geniş bir temsilini sunar.

Tablo 1: Yazılı Korpora Arşivi, W-öffentlich (Ana Arşiv)

İçerik	Detaylar
Güncel Korpus	W-öffentlich – Arşiv W'nin tüm kamuya açık korpusları (yeni eklemeler dahil)
Referans	Alman Referans Korpusu DeReKo-2024-I
Metinlerin Yayınlanma Dönemi	1800–2024 (metinlerin çoğu 20. yüzyıldan)
Korpus Sayısı	943
Metin Sayısı	44.085
Kelime Sayısı (Token)	13.369.693.018

Filistin teriminin korpustaki kullanım yoğunluğu, toplam kelime sayısına oranlanarak bir milyon kelime başına düşen ortalama sıklıkla (per million words, pMW) ölçülmüştür. Tablo 2, bu göreceli sıklığı göstermektedir.

Tablo 2: W-öffentlich Korpusta Filistin Teriminin Göreceli Sıklığı

Arşiv	Yazılı Korpora Arşivi, W-öffentlich
Arama Sorgusu	<i>&Filistin</i>
İsabet Sayısı	70.230
Göreceli Sıklık	6,3 pMW

Bu verilere göre Filistin terimi, W-öffentlich korpusundaki tüm kelimelerin yaklaşık %0,0063'ünü oluşturmaktadır; yani her bir milyon kelimedenden ortalama 6,3'ü bu terime karşılık gelmektedir. İsabetlerin büyük kısmı, Goethe-Korpusu, Spiegel ve Die Welt gibi ulusal gazetecilik ve edebî metinlerde yoğunlaşmaktadır. Bu dağılım, Filistin teriminin hem edebî hem de gazetecilik söylemlerinde belirli bir görünürlüğe

sahip olduğunu ve toplumsal algının şekillenmesinde oynadığı rolü ortaya koymaktadır.

Sonraki aşamada, Filistin kavramının farklı bağlamlardaki kullanımını anlamak için DeReKo verileri üzerinden elde edilen eşdizimlikler (her iki yönde iki kelime) görselleştirilecektir:

#	LLR	kumul.	Häufig	links	rechts	Kooccurrenzen	syntagmatische Muster
1	60039	7145	7145	-3	3	Israel	79% zwischen Israel [und] Palästina 17% in Palästina [und] Israel
2	40104	10146	3001	-1	-1	Befreiung	97% Volksfront(für die)zur Befreiung [...] Palästinas PFLP ...
3	18575	10154	8	-3	-3	Volksfront	75% Volksfront [zur ...] Palästinas
4	16306	12831	2677	-2	3	Staat	73% einen ... Staat [...] Palästina 19% Palästina (als) Staat
5	12580	13480	649	-1	-1	Mandatsgebiet	93% in[des britischen]britische Mandatsgebiet [...] Palästina
6	10249	14573	1093	-2	-1	Staates	98% eines[des] Staates [...] Palästina
7	8112	15710	1137	-3	3	Syrien	60% Syrien [und] Palästina und 38% in Palästina [und] Syrien und
8	7414	16890	1180	-3	3	Juden	72% Juden [in(nach) Palästina 16% in Palästina [...] Juden
9	6975	17519	629	-3	-1	Anerkennung	91% die Anerkennung [...] Palästinas
10	6571	18083	564	-3	3	Libanon	55% Libanon [und in] Palästina 41% in Palästina [und in] Libanon
11	5955	18823	740	-3	3	jüdischen	57% jüdischen [...] in] Palästina 16% in Palästina in einen jüdischen 13% die Teilung Palästinas in einen jüdischen 12% der jüdischen (Bevölkerung) Palästinas
12	5636	19079	256	-3	3	Jordanien	55% Jordanien [und] Palästina 40% in[aus] Palästina [und] Jordanien
13	5486	19568	489	-3	3	Ägypten	59% in Ägypten [und] Palästina und 39% in Palästina [und] Ägypten
14	4906	20230	662	-3	3	Irak	57% Irak [und in] Palästina 40% in Palästina [und dem] Irak
15	4105	20519	289	-1	-1	Teilung	92% die Teilung [...] Palästinas

Görüntü 1: w-öffentlich Korpusta *Filistin*'e ilişkin Eşdizimlilikler
(her iki yönde iki kelime)

4.5. *Filistin* Teriminin Eşdizimlilik Analizi

Yukarıda sunulan nicel bulgular, Filistin teriminin Almanca yazılı söylemde belirli ideolojik ve anlatısal bağlamlarda yoğun biçimde kullanıldığını göstermektedir. Bu bağlamda, korpus verilerine dayalı eşdizimlilik analizi, terimin özellikle ulusal öz belirlenim, göç ve sığınma temalarıyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koyar.

Analiz, özgürleşme (*Befreiung*), halk cephesi (*Volksfront*), devlet (*Staat*), manda bölgesi (*Mandatsgebiet*) ve tanınma (*Anerkennung*) gibi isimlerin; göç etmek (*emigrieren*), kaçmak (*fliehen*) ve sürülmek (*vertrieben werden*) gibi fiillerin, Filistin

teriminin kullanımında baskın anlam alanlarını oluşturduğunu göstermektedir. Bu örüntüler, terimin tarihsel olarak devlet kurma çabaları, sürgün deneyimleri ve mültecilik temalarıyla doğrudan bağlantılı olduğunu ortaya koyar. Böylece, Filistin terimi yalnızca coğrafi bir kavram olarak değil, aynı zamanda tarihsel ve siyasi süreçlerle şekillenen bir söylemsel alanın merkezi bir ögesi olarak okunabilir.

Buna ek olarak, sıfat düzeyinde yapılan eşdizimlilik analizi, Filistin teriminin farklı ideolojik ve kimliksel çerçevelerle nasıl ilişkili olduğunu gösterir. Yahudi'ye ait (*judischen*), bağımsız (*unabhängig*), o zamanki (*damalig*), gelecekteki (*zukünftig*), tarihsel (*historisch*) ve Arap'a ait (*arabisch*) gibi sıfatlar, terimin yalnızca coğrafi bir yer adı olmanın ötesinde, siyasî, kültürel ve kimliksel bir inşa olarak algılandığını vurgular.

Bu dilsel örüntüler, Wittgenstein'in (1998) anlamın yalnızca kullanım bağlamında ortaya çıktığı görüşünü doğrular niteliktedir (s. 4). Aynı zamanda, Fairclough'un (1992) belirttiği gibi, dil mevcut algıları yansıtmanın ötesinde, siyasî anlatıların biçimlenmesinde aktif bir rol oynar. Dolayısıyla Filistin teriminin eşdizimlilik kalıpları, söylemin hiçbir zaman nötr olmadığını; aksine ideolojik eğilimler ve tarihsel anlatılarla sıkı bir şekilde bağlantılı olduğunu net biçimde ortaya koymaktadır.

5. *İsrail* Teriminin Korpus Dilbilimsel Analizi

Korpus tabanlı yöntemler, *İsrail* teriminin kamu söylemlerindeki gerçek kullanımını ampirik olarak analiz ederek anlamsal atıfların oluşumunu ve taşıdığı ideolojik çağrışımları görünür hale getirir. Bu yaklaşım, Almanca yazılı söylemde *İsrail* algısını şekillendiren bireyüstü anlatıları ortaya çıkarır (Fairclough, 1992).

Bu dil dinamiklerini doğru bir şekilde analiz edebilmek için *İsrail* teriminin tarihsel ve kavramsal çerçevesini netleştirmek gereklidir.

5.1. Kavramsal Tanımlama ve Tarihsel Arka Plan

İsrail teriminin nicel ve eşdizimlilik analizine geçmeden önce, uzman literatürdeki tanımı ve tarihsel arka planı göz önünde bulundurulmalıdır. Tarihsel bağlamda, *İsrail* hem antik krallığı hem de *İsrail* halkıyla bağlantılı coğrafi alanı ifade eder. İncil anlatısında, Yakup'un gizemli bir figürle mücadelesinden sonra *İsrail* adını alması, Yaratılış 32:28–29'da şöyle aktarılır:

Ona sordu: Adın ne? Yakup, diye cevap verdi. Bunun üzerine diğeri: Artık Yakup denmeyeceksin, *İsrail* – Tanrı'nın savaşı –, çünkü Tanrı ve insanlarla mücadele ettin ve galip geldin. (Luther Bible, 2017)

Bu anlatı, Yakup'un dönüşünü ve *İsrail* terimini ilahi mücadele ve kimlik sembolü olarak konumlandırmasını vurgular. Modern dönemde ise *İsrail* terimi, öncelikle 1948 yılında kurulan devleti ifade eder ve bu, terimin siyasî, diplomatik ve kültürel bağlamdaki kullanımını belirgin biçimde şekillendirir.

Böylece tarihsel ve kavramsal perspektif, Almanca yazılı söylemde *İsrail* teriminin nasıl bir ideolojik ve toplumsal yük taşıdığını anlamak için temel bir çerçeve sunar.

5.2. Almanca Konuşan Dünyada Terim Kullanımının Tarihsel Gelişimi

İsrail teriminin Almanca yazılı söylemdeki kullanım eğilimlerini anlamak için 1500–2022 yılları arasında *Google Books Ngram Viewer* aracı kullanılmıştır. Bu araç, dijitalleştirilmiş kitaplarda kelime sıklıklarını tarihsel bir perspektifle analiz etme imkânı sunduğu gibi bu terimin yüzyıllar içindeki kullanım değişimlerini de görünür kılar (bkz. Michel vd., 2011).

Analiz, *İsrail* teriminin Almanca metinlerdeki göreceli sıklığını ortaya koyarak, kullanımın tarihsel dalgalanmalarını ve

dönemsel eğilimlerini sistematik biçimde değerlendirmeye olanak sağlar. Böylece, terimin hem kültürel hem de ideolojik bağlamda nasıl algılandığına dair temel bir çerçeve oluşturulmuş olur:

Çizgi Grafik 2: Google Books Korpusunda *İsrail* Teriminin Kullanım Sıklığı, 1500-2022

Yukarıdaki çizgi grafik incelendiğinde, *İsrail* (Israel) teriminin Almanca edebiyatta beş belirgin dönemde özellikle yoğun biçimde kullanıldığı görülmektedir: 1534 (Luther'in İncil çevirisiyle), 1630 (Kuzey Avrupa'daki Yahudi topluluklarının yasal ayrıcalık kazanması sırasında), 1670 (Aydınlanma dönemi ve Yahudilikle ilgili tartışmalar bağlamında), 1731 (Berlin ve Königsberg'de Haskala hareketi çerçevesinde) ve 2005 (İsrail ordusunun Gazze Şeridi'nden çekilmesi sonrası). Bu dönemler, terimin yazılı kültürdeki görünürlüğünü artıran tarihsel olaylarla yakından ilişkilidir ve *İsrail* kavramının toplumsal ve kültürel bağlamlarda nasıl algılandığını anlamak açısından kritik öneme sahiptir.

Buna karşılık, İkinci Dünya Savaşı sırasında terimin kullanımında belirgin bir düşüş gözlemlenmektedir; bu durum büyük olasılıkla Nazi dönemi antisemitik propaganda ve sansür uygulamalarıyla ilişkilendirilebilir. Bu örnek, siyasî ve toplumsal koşulların dil kullanımını doğrudan biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Diakronik analizler, Google Books Ngram Viewer aracılığıyla yürütülmüş ve sonuçlar DeReKo korpusunun w-öffent-

lich bölümüyle desteklenmiştir. Bu bölüm, 1772–2022 yılları arasında gazete makaleleri, denemeler ve yorumlar gibi farklı metin türlerini ayrıntılı biçimde inceleme olanağı sunmaktadır (Kupietz, 2010). 18. ve 21. yüzyıl karşılaştırmaları, medya söylemlerinin İsrail teriminin sıklığını ve çağrışımlarını nedenli güçlü bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Bu kapsamlı korpus verisi, terimin tarihsel seyrinde dilsel ve kültürel tartışmaların nasıl şekillendiğine dair değerli içgörüler sağlamaktadır.

Tablo 4: Yazılı Korpora Arşivi, w-öffentlich (Ana Arşiv)

İçerik	Detaylar
Güncel Korpus	W-öffentlich - Arşiv W'nin tüm kamuya açık korpusları (yeni eklemelerle)
Referans	Alman Referans Korpusu DeReKo-2024-I
Metinlerin Yayınlanma Dönemi	1809–2023 (metinlerin çoğu 20. yüzyıldan)
Korpus Sayısı	1021
Metin Sayısı	331.783
Kelime Sayısı (Token)	13.369.693.018

Bu tablo, Almanca yazılı korpuslardaki geniş kapsamı ve kaynakları göstermektedir. *İsrail* teriminin korpus içerisinde nasıl arandığı ve hangi sıklıkla geçtiği, terimin farklı dönemler ve metin türleri boyunca kullanımındaki dalgalanmaları daha doğru bir biçimde anlamak için önemlidir. Bu nedenle, terimlerin sıklığı bir milyon kelime başına isabet sayısı (per million words, pMW) olarak normalize edilmiştir. Bu ölçüm, terimin kullanım yoğunluğunu karşılaştırmalı ve nesnel bir şekilde değerlendirmeye olanak tanır.

Tablo 5: w-öffentlich Korpusta İsrail Teriminin Görelî Sıklığı

Arşiv	Yazılı Korpora Arşivi, w-öffentlich
Arama Sorgusu	&İsrail
İsabet Sayısı	899.117
Görelî Sıklık	80,3 pMW

W-öffentlich yazılı korpuslarda, *İsrail* kelime formları bir milyon kelimedede 80,3 pMW olarak yer alır; bu, 13 milyardan

fazla tokena karşılık gelir. Başka bir deyişle, bir milyon kelimedenden yaklaşık 80,3'ü *İsrail* terimidir. *İsrail* teriminin geçtiği metin türleri incelendiğinde, terimin özellikle Almanya'da geniş okuyucu kitlesine sahip yüksek tirajlı gazetelerde yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir.

Sonraki aşamada, *İsrail* kavramının farklı bağlamlardaki kullanımını anlamak için DeReKo verileri üzerinden elde edilen eşdizimlikler (her iki yönde iki kelime) görselleştirilecektir:

Einstellungen		Kookkurrenzen					
#	LLR	kumul.	Häufig	links	rechts	Kookkurrenzen	syntagmatische Muster
1	85028	8959	8959	-1	-1	Staates	95% Gründung des Staates [...] Israel
2	84696	18718	9759	1	1	Premier	94% Israels [...] Premier Benjamin Netanjahu
3	84591	27668	8950	2	3	Palästinensern	83% zwischen Israel (und den) Palästinensern 10% den Palästinensern (und) Israel
4	82728	33911	6243	2	3	Netanjahu	83% Israels (Regierungschef) Ministerpräsident Benjamin Netanjahu
5	57673	36013	2102	2	2	Benjamin	85% Israels (Regierungschef) Ministerpräsident Benjamin Netanyahu
6	72197	48757	12744	-1	-1	Staat	84% der/den Staat [...] Israel 11% Israel (als -) Staat
7	67277	58080	9323	-3	3	Hamas	53% der Hamas (auf) Israel 36% zwischen Israel (und die/der) Hamas
8	64262	62699	4619	-3	3	Existenzrecht	75% das Existenzrecht [...] Israels 13% Israels [...] Existenzrecht 10% Israel (das) Existenzrecht
9	61289	69718	7019	-3	3	Palästina	80% in/zwischen Israel (und) Palästina 17% Palästina (und) Israel
10	60941	77635	7917	-1	-1	Heinz	99% Heinz [...] Israel
11	59294	86380	8745	-3	3	Palästinenser	50% Israel (und die) Palästinenser 31% Palästinenser [...] Israel 11% Israels (und die/der) Palästinenser
12	57913	92040	5660	1	1	Ministerpräsident	86% Israels [...] Ministerpräsident Ehud/Ariel Sharon
13	50510	93980	1940	2	2	Ehud	87% Israels (Verteidigungsminister) Premierminister (Regierungschef) Ehud Barak/Olmert
14	40833	95479	1499	2	2	Ariel	82% Israels (Premierminister) Regierungschef Ariel Sharon
15	37203	102040	6561	-3	3	Ägypten	55% zwischen Israel (und) Ägypten 39% zwischen Ägypten (und) Israel

Görüntü 2: w-öffentlich Korpusta *İsrail*'e ilişkin eşdizimlilikler (her iki yönde ikişer kelime)

Korpusdaki eşdizimlilik analizi, Görüntü 2'de görüldüğü gibi *İsrail* (Israel) teriminin tarihsel kullanım sıklığı ile doğrudan ilişkilidir. Çizgi grafik, terimin belirli dönemlerde Almanca yazılı söylemde yoğun biçimde geçtiğini gösterirken, eşdizimlilik analizi bu artışların hangi bağlamlarda gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, 1970–1979 ve 2020–2023 yıllarında görülen kullanım zirveleri, *İsrail* ile Filistin ve diğer Arap devletleri arasındaki yoğun çatışmalar ve diplomatik gelişmelerle örtüşmektedir.

Bu dönemlerde korpus verileri, *İsrail* teriminin sıkça devlet (*Staat*), başkan (*Premier*) ve başbakan (*Ministerpräsident*)

gibi politik ve diplomatik kavramlarla birlikte geçtiğini göstermektedir. Ayrıca, Binyamin, Ehud ve Ariel gibi özel isimlerin yüksek sıklıkla görünmesi, medyanın ve kamuoyunun bu liderleri tartışmalarda merkezi figürler olarak konumlandığını işaret eder.

Eşdizimlilik analizi, İsrail teriminin Almanca yazılı söylemde özellikle varoluş hakkı (*Existenzrecht*), güvenlik (*Sicherheit*) ve hükümet (*Regierung*) gibi temel kavramlarla tekrar eden bağlantılar kurduğunu ortaya koymaktadır. Bu terimler, İsrail'in devlet egemenliği ve uluslararası tanınma bağlamında ele alındığını düşündürür. Terim genellikle siyasi ve güvenlik politikası söylemlerinde kullanılır ve devletin meşruiyeti ile korunmasına odaklanır. *Varoluş hakkı* ve *güvenlik* ile tekrar eden eşdizimlilikler, devletin istikrarlı ve vazgeçilmez bir yapı olarak sunulduğunu yansıtırken, hükümet kavramının vurgulanması İsrail'in siyasi liderliği ve diplomatik otoritesine işaret etmektedir.

Bu örüntüler, grafik üzerinde görülen kullanım artışlarının yalnızca kelime sıklığıyla sınırlı olmadığını; aynı zamanda İsrail teriminin hangi ideolojik ve söylemsel çerçeveler içinde yoğunlaştığını da göstermektedir. Sonuç olarak, çizgi grafik ve eşdizimlilik analizi birlikte değerlendirildiğinde, İsrail teriminin Almanca yazılı söylemde hem tarihsel dalgalanmaları hem de bu dalgalanmaların politik ve ideolojik bağlamlarını sistematik biçimde açıklamak mümkün olmaktadır.

6. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Korpus Dilbilimsel analiz, Almanca yazılı söylemde *Filistin* ve *İsrail* terimlerinin kullanımında belirgin bir eşitsizlik olduğunu ortaya koyar. *İsrail* terimi, bir milyon kelime de 80,3 isabet (pMW) ile yaklaşık 899.117 kez görünürken, *Filistin* 6,3 pMW ile yalnızca 70.230 kez bulunur. Bu eşitsizlik, medya, siyasi ve akademik metinlerde *İsrail*'in daha güçlü bir

varlığına işaret eder ve bu, terimin jeopolitik ve devletsel yerleşikliğiyle ilişkilendirilebilir.

Eşdizimlilik analizi, farklı anlamsal alanları ortaya çıkarır: *İsrail*, *devlet*, *varoluş hakkı*, *güvenlik*, *başbakan* ve *hükümet* gibi terimlerle ilişkilendirilerek egemenlik, diplomatik yapılar ve güvenlik politikası temalarını vurgular. Buna karşın, *Filistin*, “kaçış”, “yıkım”, “özgürleşme”, “mandat” ve “*Hamas*” gibi terimlerle bağlantılıdır ve çatışma, göç ve tarihsel geçişler bağlamlarını öne çıkarır. Bu kalıplar, Ortadoğu çatışmasının Almanca konuşan kamuoyunda algılanışını şekillendiren farklı anlatsal çerçeveleri yansıtır.

Diakronik olarak, her iki terimin sıklık zirveleri, İkinci İntifada veya Gazze Şeridi’nden çekilme gibi tarihsel olaylarla uyumludur ve dil kullanımı ile siyasi bağlamlar arasındaki yakın ilişkiyi vurgular. Analiz, Log-Likelihood Oranı (LLR) ve Karşılıklı Bilgi (MI) gibi istatistiksel ölçümlere dayanır ve söylemsel yapıların yorumlanması için ampirik bir temel sağlar.

Aşağıdaki karşılaştırmalı tablo, analizdeki temel bulguları özetler ve incelenen yazılı söylemde *Filistin* ve *İsrail* terimlerinin farklı söylemsel profillerini açıklar.

Tablo 6: Almanca Yazılı Söylemde *Filistin* ve *İsrail*

Kriterium	Filistin	İsrail
Görelî Sıklık	6,3 pMW (70.230 isabet)	80,3 pMW (899.117 isabet)
En Sık Eşdizimler	Özgürleşme, devlet, mandaterritorium, tanınma, Hamas, kaçış, bağımsız	Devlet, varoluş hakkı, güvenlik, başbakan, hava kuvvetleri, çatışma
Hâkim Bağlam	Çatışmalar, kaçış, insani krizler, giderek Hamas	Siyasi egemenlik, güvenlik, diplomasi, askeri güç
Medya Algısı	Negatif; Filistin hakları genellikle göz ardı edilir	Pozitif; insan hakları ihlalleri büyük ölçüde dışarıda bırakılır
İdeolojik Çerçeve	Öz belirlenim mücadelesi, Hamas üzerinden gayri meşrulaştırıcı anlatılar	Meşruiyet ve güç, devlet egemenliği anlatıları
Tarihsel Zirveler	1799 (Akkâ Kuşatması), 1920–1950 (savaş sonrası dönem), 2000 (İkinci İntifada)	1534 (Luther’in İncil’i), 1731 (Haskala), 2005 (Gazze Şeridi’nden çekilme)

Korpus Dilbilimsel analiz, Almanca yazılı söylemde *Filistin* ve *İsrail* terimlerinin kullanımında ve söylemsel çerçevelenmesinde belirgin bir eşitsizlik olduğunu ortaya koyar; *İsrail*, devlet egemenliği ve güvenlik gibi olumlu çağrışımlarla daha sık ve pozitif bir şekilde temsil edilirken, *Filistin* ağırlıklı olarak çatışmalar ve olumsuz terimlerle ilişkilendirilir, bu da Ortadoğu çatışmasının dengeli bir algılanışını zorlaştırır.

Korpus Dilbilimsel analiz, Almanca yazılı söylemde *Filistin* ve *İsrail* terimlerinin kullanımını inceleyerek Ortadoğu çatışmasının medya temsilindeki farklılıkları ortaya koyar. Dil, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda toplumsal algıları şekillendiren ve çatışmaların anlaşılma ve tartışılma biçimini etkileyen dinamik bir güçtür. Wittgenstein'ın (1998) hakikatin dil yoluyla geçtiği ve Humboldt'un (1836) dilin düşüncenin biçimlendirici organı olduğu görüşleri, bu çalışmanın teorik temelini oluşturur.

Analiz, *İsrail*in bir milyon kelimedede 80,3 isabetle (899.117 kez) ve *devlet*, *varoluş hakkı* ve *güvenlik* gibi terimlerle bağlantılı olarak, egemenlik ve istikrar anlatılarını desteklediğini gösterir. Buna karşın, *Filistin* 6,3 pMW (70.230 isabet) ile daha az sıklıkta görünür ve *kaçış*, *yıkım* ve *Hamas* gibi terimlerle ilişkilendirilerek çatışma ve kriz anlatılarını pekiştirir.

Bu eşitsizlik, dilin toplumsal algıları şekillendirmedeki kritik rolünü vurgular ve dengeli bir söylemin önündeki zorlukları gösterir. Daha kapsayıcı ve bilinçli bir dil kullanımı, kutuplaşmış anlatıları azaltabilir ve yapıcı bir diyalogu teşvik edebilir. Gelecekteki araştırmalar, bu dil kalıplarındaki diakronik değişimleri daha derinlemesine incelemeli ve barış süreçleri için dilin potansiyelini sistematik olarak araştırmalıdır.

Kaynakça

- Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1998). *Corpus linguistics: Investigating language structure and use*. Cambridge University Press.
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2013). SÖYLEM ANALİZİ. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 27(27), 99-117.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (t.y.). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe mealı* (İbrahim Suresi, 14:24-25). <https://kuran.diyanet.gov.tr> adresinden 21 Mart 2025 tarihinde erişilmiştir.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity Press.
- Herodot. (2007). *The histories* (G. Rawlinson, Çev.). Digireads.com. (Orijinal eser yaklaşık MÖ 440)
- Humboldt, W. von. (1836). *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*. Königliche Akademie der Wissenschaften. <https://archive.org/details/berdieverschied00humbgoog>
- Institut für Deutsche Sprache. (2024). *DeReKo – Deutsches Referenzkorpus*. <https://www.ids-mannheim.de/dereko/>
- Kupietz, M. (2010). The German Reference Corpus DeReKo: A primordial sample for linguistic research. In *Proceedings of the Seventh International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'10)* (ss. 1848–1854). European Language Resources Association.
- Luther Bible. (2017). *Deutsche Bibelgesellschaft*.
- Mark, J. J. (2018). Palestine. *World History Encyclopedia*. <https://www.worldhistory.org/palestine/>
- McEnery, T., & Wilson, A. (2001). *Corpus linguistics: An introduction* (2. baskı). Edinburgh University Press.
- Michel, J.-B., Shen, Y. K., Aiden, A. P., Veres, A., Gray, M. K., Pickett, J. P., Hoiberg, D., Clancy, D., Norvig, P., Orwant, J., Pinker, S., Nowak, M. A., & Aiden, E. L. (2011). Quantitative analysis of culture using millions of digitized books. *Science*, 331(6014), 176–182. <https://doi.org/10.1126/science.1199644>
- Perkuhn, R., Keibel, H., & Kupietz, M. (2012). *Korpuslinguistik*. Wilhelm Fink.
- Van Dijk, T. A. (1993). *Elite discourse and racism* (Vol. 6). Sage.
- Wittgenstein, L. (1998). *Philosophische Untersuchungen [Philosophical investigations]* (2. baskı). Blackwell

Masallardan Dilbilime: Grimm Kardeşler ve Tarihsel- Karşılaştırmalı Dil Çalışmaları

From Fairy Tales to Linguistics: The Brothers Grimm
and Historical-Comparative Language Studies

Reşat YILDIZ*

Özet: Sosyal bilimler, birçok konuda doğrudan ya da dolaylı olarak birbiriyle etkileşim içindedir. Edebiyat, filoloji ve dilbilim alanları etkileşimden daha öte organik bir bağ içindelerdir denilebilir. Sözü edilen bu alanlarda Grimm kardeşler önemli yere sahiptir zira bilim ve edebiyat tarihinde değerli çalışmalar kaleme almışlardır. Bremen Mızıkacıları, Hansel ve Gratel, Rapunzel gibi masallar bunlardan sadece bazılarıdır. Grimm'ler, edebiyatta masalcı kimlikleri dışında dilbilimde, daha özelde tarihsel karşılaştırmalı dilbilim disipliniinde öncü isimlerdir. Karşılaştırmalı dilbilimde artsüremlî yaşanan ses değişimlerinin bir düzen içerisinde gerçekleştiği varsayımını bilimsel bir yasa şeklinde somut verilerle açıklamışlardır. Ancak dilbilim alanında yapmış oldukları önemli çalışmalara rağmen genellikle masalcı yönleriyle öne çıkmışlardır. Bu çalışmada Grimm kardeşlerin edebiyat ve masalcı kimlikleri dışında dilbilime katkılarının altı çizilecektir. Öncelikle kısaca Grimm Kardeşlerin yaşamlarına değinilecek, devamında edebiyat ve dilbilim çalışmaları aktarılacaktır. Düşünürlerin, edebiyat ve filoloji çalışmalarıyla kazandıkları leksikolojik birikimin dilbilimsel çalışmalarına yansımaları incelenecek, dilbilim çalışmalarının bilim tarihindeki yeri ayrıca vurgulanacaktır. Böylece çalışmanın dilbilim ve edebiyat alanlarına katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Grimm kardeşler, masallar, dilbilim, karşılaştırmalı dilbilim*

Abstract: The social sciences are interconnected in numerous ways, both directly and indirectly. Among these, literature, philology, and linguistics share not only interaction but also an organic bond. Within these fields, the Brothers Grimm hold a significant place due to their valuable contributions to both the history of science and literature. Fairy tales such as The Bremen Town Musicians, Hansel and Gretel, and Rapunzel are just a few examples of their renowned works.

* Arş. Gör. Dr., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Böl. Rusça Mütercim-Tercümanlık ABD, Ardahan/Türkiye, Resatyildiz27@gmail.com ORCID: 0000-0003-2791-3929

Beyond their identities as storytellers in literature, the Grimms were also pioneering figures in linguistics—particularly in the discipline of historical comparative linguistics. They formulated a scientific law explaining that diachronic sound changes in comparative linguistics occur in a systematic manner, supported by empirical data. Nevertheless, despite their substantial contributions to linguistics, they are predominantly recognized for their role as folklorists. This study aims to highlight the Grimm Brothers' contributions to linguistics beyond their literary and folkloric identities. It will begin with a brief overview of their lives, followed by an examination of their literary and linguistic works. The influence of their lexicological knowledge, gained through their literary and philological endeavors, on their linguistic studies will be analyzed. Furthermore, the place of their linguistic work in the history of science will be emphasized. In doing so, the study seeks to contribute to both the fields of linguistics and literature.

Keywords: *Grimm brothers, fairy tales, linguistics, comparative linguistics*

Giriş

XIX. yüzyıl, dil üzerine çalışmaların disipline dönüşümü sürecinde önemli bir dönemdir. Rönesans ile başlayan, başta dini metinlerin yerel Avrupa dillerine çevirisi, ayrıca edebi metinlerin ve yerel dillerde dilbilgisi üzerine metinlerin artışı dil çalışmalarını başka bir noktaya taşımıştır. Devamında coğrafi keşifler, Avrupalıların Doğu sömürgeleri edinimleri dolayısıyla oryantalist eğilimle birlikte Doğu dillerine merak süreci başlar. Sanskritçe ve Avestaca bu dillerin başında gelirler. Bu gelişmeler, batılı aydınlarda dil üzerine çalışma merakını da beraberinde getirmiştir. Örneğin Sir William Jones (1746-1794) XVIII. yüzyılda İngiltere Sömürgesi olan Hindistan'da Sanskritçenin Avrupa dillerine benzerliklerini keşfetmiştir. Hukukçu olan Jones, dil ve şiir alanlarında da çalışmıştır. Arapça, İbranice, Farsça ve Türkçe dillerinde şiir karşılaştırmaları yapmış muhtelif alanlarda çalışmış bir bilim insanıdır (Cannon, 1952, s.s. 2-5). Dönemin düşünürleri dil çalışmalarına ayrı öne vermişlerdir. Alman bilim insanları Jacob Ludvig Karl Grimm (1785-1863) ve Wilhelm Karl Grimm (1786-1859) kardeşler de sözü edilen bu aydınlardandır. Ancak bu düşünürler masal yazarlıkları ile daha çok bilinirler. Grimm kardeşler, Alman kadim sözlü ve yazılı halk

edebiyatını derleyerek yazmışlardır. Çocuk ve aile masalları-
nı bir araya getirmişler, böylece bu masalları ve Alman folk-
lor geçmişini korumuşlardır. Grimm kardeşler bu masalları
bir araya getirirken folkloru korumak dışında ayrıca Alman
dilinin yapısını da bu sözlü ve yazılı edebiyat üzerinden in-
celemişlerdir (Gerstner, 1980, s.s. 6-8). Bu yönleri ile edebi-
yat dışında dil yapısı üzerine çalışmalarıyla da sonraki dö-
nemlere önemli katkılar sağlamışlardır. Grimm kardeşler,
XIX. yüzyılın öncü bilim insanları olarak kabul edilirler. Bu
dönem içerisinde karşılaştırmalı dilbilim için önemli somut
veriler sunmuşlardır. Sözü edilen bilimsel verilerle, masal
yazarlıklarından daha başka bir alanda da önemli çalışma-
larla isimlerini duyurmuşlardır. Bu çalışma, daha çok masal
derlemeleri ile bilinen Grimm kardeşlerin dilbilimci yönleri
üzerine olacaktır.

Çalışmada öncelikle Grimm kardeşlerin yaşamı ve döne-
min bilimsel ve edebi atmosferi ele alınacak, masal yazarlığı
dışında çalıştıkları konulara değinilecektir. Devamında gerek
Almanya'da gerekse uluslararası camiada bu düşünürlerin
sadece masal yazarı olarak bilinmelerinin nedenlerine değini-
lecektir. Bu bağlamda öncelikle çocuk ve aile edebiyatı çalış-
malarının altı çizilecek, edebiyattan dilbilimin öncü çalışma-
ları sayılan dil çalışmalarına geçişleri ve dili ele alış biçimleri
incelenecektir. Dil üzerine yapılan çalışmaların altı çizilerek
edebiyattan dilbilime geçiş noktaları vurgulanarak dilbilim
disiplinine Almanya'da ve evrensel anlamda katkıları vurgu-
lanacaktır. Son olarak, çalışmanın tümünün analizi yapılarak
elde edilen verilerle bu düşünürlerin masal yazarlığı dışında
tarihsel karşılaştırmalı dilbilim ve genel anlamda dil çalışma-
larına katkılarıyla ayrışmalarının nasıl yapıldığının üzerinde
durulacaktır. Böylelikle çalışmanın dilbilim alanına katkısı
noktasında hedeflenen amacı ulaşıp ulaşmadığına dair so-
nuçlar aktarılacaktır.

Grimm Kardeşler

Alman düşünürlerin yaşadığı dönemin Avrupası'nın bir tarafında mistik düşünce tarzının hâkim olduğu klasisizm, diğer tarafında ise aydınlanma dönemi modernizmi bulunur. Grimm kardeşler XVIII. yüzyılın sonlarında Almanya'nın Hesse eyaletinin Hanau şehrinde doğmuşlardır. İlerleyen yıllarda Grimm ailesi aynı eyaletin Main-Kinzig-Kreis bölgesine göç etmiş ve orada yaşamışlardır. Jakob ve Wilhelm Grimm kardeşlerin babası Philipp Wilhelm Grimm (1751-1796) hırslı, varlıklı ve çalışkan bir avukattır. Anneleri Dorothea Grimm Zimmer, (1755-1808) zamanın bunaltıcı iş yükünden melankoliye meyilli sadık ve şefkatli bir ev hanımıdır. Dorothea, dokuz çocuk dünyaya getirmiş, ancak üçü ölmüştür. Baba Philipp Wilhelm Grimm ailesi ile taşındıkları bölgede yönetici konumuna gelmiş ve kısa sürede bölgenin önemli bir ismi olmuştur (Zipes, 1988, s. 2). Dönem ve aile dengelerine bakıldığında Grimm kardeşlerin derlediği mistik folklor olan masallar ve oluşturdukları öncü dilbilimsel çalışmaları için gerekli uygun zeminin olduğu söylenebilir.

Grimmlerin babası 1796'da vefat eder ve bu dönemde aile zorluklar yaşar. Bir süre sonra 1808'de annelerinin de vefat etmesi üzerine çocukların sorumluluğunu evin büyüğü olarak Jacob Grimm üstlenir. Yüksekokul sonrası Grimm kardeşler babalarının izinden giderek University of Marburg'de avukatlık okurlar. Keskin hatlı, küçük ve zayıf yapılı olan Jakob bilgili; Wilhelm ise uzun boylu, yumuşak yüzlü, sanata meraklı ve sosyal biriydi. Burada etkilendikleri Heidelberg romantiklerinin öncüsü olan Clemens Brentano (1778-1842) ile tanışırlar. Sözü edilen romantikler, Alman romantizminin kurucularıdır bu nedenle Alman romantizmi Heidelberg romantizmi şeklinde de adlandırılabilir. Grimmler, Brentano ile beraber halk şiirine ilgi duymaya başladılar. Filozof, teolog ve eleştirmen Johann Gottfried von Herder

(1744-1803) ise bu dönemde etkilendikleri başka bir aydındır. Herder, Alman romantizminin habercilerinden biridir (Encyclopedia Britannica, n.d.).

Grimm ailesi 1805'de Hesse eyaletinin Kasell şehrine göç etmiştir. Grimm kardeşlerin edebiyata olan merakı üniversite yıllarında da artarak devam etmiş ve daha ciddi araştırmalara başlamışlardır. Bu yıllarda antik çağ ve orta çağ edebiyatına önem vermişlerdir. Bir süre sonra devam eden Napolyon savaşları nedeniyle 1806'da Jacob Grimm eğitime ara vererek savaş komisyonuna girmiştir. Savaş nedeniyle ailenin ekonomisi daha kötüleşir. Bu dönemde Wilhelm Grimm kütüphanede küçük bir maaşla göreve başlar. 1805-1812 yılları arasında ekonomik zorluklar ve çeşitli sıkıntılar yaşamalarına rağmen bu yıllarda edebiyat ve filoloji alanlarında tanınmaya başlamışlardır. Grimm kardeşler ve Alman edebiyatı üzerine önemli çalışmalar yapmış olan Jack David Zipes (1937-) Almandan İngilizceye çevirdiği Grimm masallarının giriş kısmında düşünürlerin hayatına yer verir (Zipes, 1988). Kessel şehri onların gelişimlerinde önemli yere sahiptir. 1825 yılında Wilhelm Grimm Henriette Dorothea (Wild) Grimm ile evlenir, Jacob ise bekâr kalır. Bir süre sonra Grimm kardeşler Göttingen Üniversitesi'nden davet alır. Jakob Grimm Hannover Eyaleti'nden Alman Dili ve Edebiyatı alanından Profesörlük davetiyesi alır. Wilhelm Grimm askeri akademi kütüphanesinin idareci yardımcısı olur. Kısa süre sonra çok sevdikleri Kessel şehrinden ayrılırlar (Grimm & Grimm, 1906: 32-35).

Napolyon savaşları sonunda Viyana Kongresi'nde alınan kararlarla Göttingen'in de içinde bulunduğu Hannover, Krallık olarak ilan edilmiş ve bu bölge Büyük Britanya yasal idaresine verilmiştir. 1830'da IV. William İrlanda ve Hannover ortak kralı olmuştur. Bu dönemde Almanya'da yaşanan anayasal haklar mücadelesi sırasında IV. William'ın uygulattığı yasal düzenlemelerle devlet başkanı da belirli ku-

rallara uymak zorundaydı. 1837'de IV. William'ın ölümüyle beraber Britanya Hannover birliği dağılmış ve Hannover kralı Ernest Augustus olmuştur. Ancak yeni kral önceki anayasal özgürlükleri uygulamadı ve entelektüeller arasında Augustus'a karşı çıkışlar başlamıştır. Grimm kardeşlerin dâhil olduğu yedi profesörden oluşan bir grup da Hannover Kralı Ernest Augustus'u protesto etmiştir. Tarihçi Friedrich Christoph Dahlmann (1785-1860), hukukçu Wilhelm Eduard Albhert, Jakob Grimm, Wilhelm Grimm, edebiyatçı Georg Gottfried Gervinus (1805-1871), Doğubilimci Georg Heinrich August Ewald (1803-1875) ve fizikçi Wilhelm Eduard Weber (1804-1891) gibi dönemin aydınlarından oluşan bu entelektüel grup literatürde Göttingen yedilisi olarak anılmışlardır. Bu profesörler öncelikle görevden alınmış, Jakob Grimm ve diğer bazılarının üç gün içerisinde Hannover'i terk etmeleri istenmiş, Wilhelm Grimm'in de içinde olduğu diğer grubun ise sessiz kalmaları durumunda krallık sınırlarında kalabilecekleri ifade edilmiştir. Jakob, Kessel şehrinde bulunan kardeşine gider Wilhelm ise Göttingen'de kalır (Gerstner, 1980, s.s. 165-171). Sürgün ve yasaklı yıllarda büyük zorluklar yaşadktan sonra Jakob Grimm, Berlin Üniversitesi'nden davet alır ve yerleşmek için ev arar, bulduktan sonra kardeşi Wilhelm'i ailesiyle beraber yanına almak için Kessel şehrine gider. 14 Mart 1841'de Berlin'e doğru yola çıkar ve 19 Mart'ta ulaşırlar. Uzun yıllar Berlin Üniversitesinde hizmet verirken bir taraftan dil ve edebiyat çalışmalarına da devam ederler. 1859 yılında genç kardeş Wilhelm'in sırtında bir çiban çıkar, ancak zararsız olduğu düşünülür. Wilhelm oturarak çalışmalarına devam eder. 5 Aralıkta Hamburg'da bulunan Jakob Grimm kardeşinin durumunun kötü olduğu haberini alır ve Berlin'e döner. Ameliyat başarısız olur ve 1859 yılının 15 Aralığı 16 'ya bağlayan gece Wilhelm Grimm hayata veda eder. Onun ölümü Almanya'nın birçok yerinde hüznle karşılanmış, gazete ve dergilerde yazılmıştır. Jakob Grimm Wilhelm'in

vefatı sonrasında onun ailesiyle vakit geçiriyor, dil üzerine çalışmalarına devam ediyor ve kısa yürüyüşler yapıyordu. 1963 Eylül ayında Wilhelm'in kızı olan Augusta, Amcası Jacob Grimm'in bir yürüyüş sonrası hastalandığını aktarır. Kısa sürede iyileştiğini ancak bir zaman sonra pencere kenarında otururken fenalaştığını ve sonradan felç geçirdiğinin anlaşıldığını anlatır. 20 Eylül 1863 yılında sabah saat 10: 20'de vefat etmiş, 24 Eylül'de kardeşi Wilhelm'in yanına defnedilmiştir (Gerstner, 1980, s.s. 241, 251-252).

Edebiyattan Dilbilime Grimm Kardeşler

Grimm kardeşlerin 1812'den 1858 yılına kadar yedi uzun, on iki kısa olmak üzere farklı sayılarda masal derleme kitapları yayımlanmıştır. Bu yayımlarda gerek dil gerekse üslup olarak eklemeler ve çıkarmalar olmuş ve bazıları yeniden yazılmıştır. 1812'de yayımlanan çalışmanın ilk baskısı 86 masal içeriyordu. Jacob Grimm bu ilk yayımının yetişkinler için bir ders kitabı niteliğinde olduğunu ifade etmiştir (Kiani, 2023, s. 48). *Bremen Mızıkacıları, Hansel ve Gratel, Rapunzel, Kurbağa Prenses, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler* gibi birçok halk masallarını derleyen ve yazan dolayısıyla farklı camialarda çoğunlukla masalcı kardeşler olarak bilinen Grimm kardeşlerin en önemli özellikleri dilbilimci olmalarıdır denilebilir.

Grimm kardeşlerin dilbilim çalışmalarının XIX. yüzyılın ilk yarısında masal çalışmaları ile beraber başladığı görülmektedir. Romantik sanat ve dünya görüşünün yaygın olduğu bir ortamda Almanca ve Cermen dilleri köklerinin arayışı üzerine çalışmalar, Avrupa orta çağ kültürüne ait masal ve efsanelerle bir araya getirilmiştir. Dönemin şartları içerisinde Alman devletçiklerinin artmasından yakınan toplumlar arasında bir köprü de olabilmişlerdir (Chapman ve Routledge, 2005, s. 114). Grimmeler filoloji, dil ve edebiyatın bir arada ele alınışının önemli temsilcileridir. Yönetimlerin filologlara

bakışı üzerine siyasi düşüncelerine de bu niteliklerini yansıttıkları görülmektedir. Bu anlamda milliyetçi bakışa sahip oldukları söylenebilir. Onlara göre, filolojik anlayış idari gücü doğrudan kullanmamalıdır ancak filologların siyasi rejimler için önemli olması gereklidir. Zira yalnızca filolojik yaklaşım, tarihi temellere iner ve neyin ulusal olup neyin yabancı olduğunu belirleyebilir. Filologlar bir halkın ve yöneticilerinin kültürel özelliklerinin koruyucularıdır ve onları birbirine yaklaştırır ve kalıcı olarak birbirine bağlar (Norberg, 2022, s.s. 84,85). Bu ulusal ve kültürel eğilimle *Bremen Mızıkacıları*, *Rapunzel*, *Hansel Gratel* gibi masal çalışmalarına bakıldığında tarihsel karşılaştırmalı dilbilimin temellerinin atılmış olduğu söylenebilir.

Grimmler, XIX. yüzyılda unutulmaya yüz tutmuş masalları filolog kimlikleri ile Almanya'nın farklı bölgelerinde halkın içerisinde bulunarak bir araya getirmişlerdir. Filolog olmaları onların masalları dil temelli ele almalarını da beraberinde getirmiştir. İlk masal derlemeleri *Çocuk ve Ev Masalları* (Kinder und Hausmärchen) başlığı altında 1812 yılında yayımlanmış, sonrasında 1815, 1819, 1825 ve 1857 yıllarında da masal yayımları devam etmiştir (Koca ve Asutay, 2021, s. 47). İlk yayımlanan masal derlemeleri, filoloji kapsamında notlar ve incelemeler içermiştir. Bu nedenle Jacob Grimm bu çalışmaların ders kitabı olma niteliği taşıdığını belirtmiş ve bu özelliğin altını çizmiştir (Kiani, 2023, s.s. 48,49). Grimm kardeşler, Rasmus Kristian Rask (1787-1832), Franz Bopp (1791-1867), August Schleicher (1821-1868) ve Karl Verner (1846-1890) gibi bilim adamlarıyla beraber XIX. yüzyılın önemli bir disiplini olan tarihsel karşılaştırmalı dilbilimin öncü isimleri olmuşlardır.

XIX. yüzyıl, dilbilim çalışmaları açısından milat olarak kabul edilir. Zira oryantalist eğilim sonrasında Doğu dillerine entelektüel kesimin merakı artar, bu merak sonucunda birçok bilim insanı doğu dillerini öğrenir. Daha önceleri etimolojik

çalışmalarla ele alınan dil, bu dönemde artsüremli (diachronic) ve eşsüremli (synchronic) karşılaştırmalarla incelenmeye başlanmıştır. Bu karşılaştırmalar belirli bir dizge içerisinde, dillerin tarih akışındaki ses değişimleri incelenerek yapılmıştır. Grimm kardeşler gerçekleşen ses değişimlerinin aynı sesler üzerinden olduğunu varsaymış ve bu varsayımlarını destekleyen sözcük örneklerini sunarak teorilerini desteklemişlerdir. Bu yöntemlerle dil akrabalıkları ve dillerin hangi ortak atadan dönüştükleri ortaya çıkartılmaya çalışılır. Dil değişir, kelimeler eskir ve yerine yenileri gelir. Örneğin **night** kelimesindeki **gh** artık telaffuz edilmemektedir, ancak bir zamanlar telaffuz edilen gerçek bir sestir. Genel bir şekilde ifade etmek gerekirse dilin bu değişimlerini inceleyen ve bir dizge içerisinde açıklayan disipline *tarihsel karşılaştırmalı dilbilim* denilir (Beekes, 1984, s.s. 3-5). Jacob ve Wilhelm Grimm Kardeşler de bu disiplinin başlangıcında yer almış sistemini bilimsel bir yasa olarak somutlaştırmış önemli entelektüellerdir.

Jakob ve Wilhelm Grimm, ilk dil çalışmalarını XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde yayımlanmaya başlamıştır. Jakob Grimm 1807 ve 1819 yılları arasında dil karşılaştırmaları üzerine çalışmıştır. Bu yıllar arsında yapılan çalışmaların sonucunda 1819 yılında *Alman Dilbilgisi* (Deutsche Grammatik) adlı eserin ilk baskısı yayımlanmıştır. 1840'da üçüncü baskısı yayımlanan eser üzerine çalışmalar 1863 yılına, hayatının son dönemlerine kadar sürmüştür (Koerner, 1989, s. 304). Eser'in adı '*Almanca Grameri*' olsa da genel anlamda Cermen dillerin kökleri üzerine kapsamlı karşılaştırmalar içerir. Bu bağlamda başlığın eserin içeriğinden daha dar olduğu ifade edilebilir (Amirova vd., 2005, s. 238). Devam eden yıllarda Wilhelm Grimm '*Alman Runik Üzerine*' (Ueber deutsche Runen) adlı bir çalışma yayımlamıştır. Bu eserin çıktığı yıllarda Bopp ve Rask gibi bilim insanlarının da katkısıyla tarihsel karşılaştırmalı dilbilim temelleri atılıyordu. Grimm, eserinde runik alfabesinden oluşan üç tür el yazısı incelemiştir, bunların içe-

risinde en eski olarak tanımladığı on altı İskandinav runikten söz etmiştir. Bu yeni bilimsel ve sistematik karşılaştırmalı yaklaşım öncesinde filologlar ve dilbilimciler, kültür ve dil ile ilgili konulara çoğunlukla Eski Ahit'in yaratılış bölümünden atıflarla desteklemiştir (Nielsen, 2000, s.s. 38-40). Zira XIX. yüzyıl öncesinde dil üzerine çalışmalar çoğunlukla dilin kökeni bağlamında etimolojik yaklaşım temelliydi.

Grimm kardeşlerin bir birinden ayrı iki yıl ara ile yayımladığı '*Alman Dilbilgisi*' ve '*Alman Runik Üzerine*' adlı eserleri masal edebiyatı kaynağından beslendiği söylenebilir. Zira masalları farklı Avrupa ve Cermen kültüründen derlerken dil yapıları üzerine analizler de yapmışlar. Nitekim oluşturdukları eserler ilk Cermen dilleri karşılaştırmalarının öncü çalışmalarıdır. Jacob Grimm '*Alman Dilbilgisi*' adlı eserinin ilk baskısında morfoloji üzerinden karşılaştırmalar yapmıştır. Ancak devam eden yıllarda 1822'de yayımlanan ikinci ve sonraki baskılarda fonoloji de eklenmiştir. Bu çalışma yeni eklemelerle sırasıyla 1826, 1831, 1837 yıllarında dört cilt olarak yayımlanmıştır. Eserde, seslerin etimolojik niteliklerinin belirlenmesi ve sözcüklerde çeşitli lehçelerdeki seslerin bir birilerine nasıl karşılık geldiğinin net örnekleri ortaya konulmuştur. Grimm, araştırmalarında eski Cermen dillerinde kısa ve uzun olan *a* seslerinin Latince ve Yunan'da aynı olduğunu benzerli ve değişimlerin bir düzenlilik içinde olduğunu ortaya koymuştur. Eski Norsca'da *Fadir* sözcüğünde *a* sesi ve *pater* sözcüğündeki kısa olmasını örnek göstermiş ve bu seslerin düzenliliğini ortaya koymuştur. Ya da benzer şekilde eski İngilizcede *modor* sözcüğünde *o* uzundur, Latince *mater* sözcüğünde de uzundur. Grimm ses benzerliklerini, oluşan ses değişimlerini *umlaut* şeklinde tanımlamıştır. *Umlaut*, bir kelimeye bir hecede bulunan ünlünün öncesinde bulunan hecedeki ünlüyü etkilemesidir. Bu değişimler özellikle *i/j* ve *u/w* seslerinin etkisiyle değişir. Örneğin, ikinci hecede *i* varsa önceki hecede bulunan *a* harfinin *e* harfine ya da *e* benzeri okunması gösterilebilir. Grimm, çalışmasında Gotik, çağdaş

Almanca ve İsveççe sözcüklerden örnekler verir (Pedersen, 1931, s. 38).

Grimm kardeşler ömürlerinin sonuna kadar dil ve edebiyat alanında çalışmalar sürdürmüşlerdir. 1860 yılında yayımlanmış olan '*Almanca Sözlüğü*' (Deutsches wörterbuch) çalışmalarında seçilen sözcükler alan ile ilgili sözcük açıklamalarına, diyalogların ve metinlerin bulunduğu önemli dilbilimsel bir çalışmadır. Grimmler, bu sözlük çalışmasında kullanılan sözcüklerin halk dili ve geleneğinin tarihini anlayabilmek için önemine değinerek oluşturdıklarını belirtirler (Kovtunova ve Jesan, 2025, s.s. 68,69; Polyakova, 2008, s. 146).

Grimm kardeşlerin, edebiyatta önemli alanlardan biri olan masalları derlemiş ve yazmış olmaları onların dilbilim çalışmalarında da yararlanabildikleri sözcük dağarcığının çeşitlenmesini sağlamıştır. Bu yönleri eserlerinde geçmiş ve bulundukları dönemden sözcüklerden yararlanma olanaklarını arttırmıştır. Zira gerek sözlük çalışması gerekse diğer karşılaştırma incelemelerinde bu izler fark edilir. Grimm kardeşlerin dilbilim alanına en önemli katkıları ise tarihsel karşılaştırmalı dilbilimin olgunlaşmasında dilde artsüremlî ses değişimlerini bir dizge içerisinde belirli bir düzende olduğunu ortaya koyarak bu değişimleri Grimm yasaları şeklinde kavramsallaştırarak dil bilim disiplinine katmalarıdır.

Jacob Grimm, *Alman Dilbilgisi* (Deutsche Grammatik) adlı eserinde klasik Vedic dönemden sözcükleri Cermen dillerinden kelimelerle karşılaştırılarak seslerde belirli değişimlerin bilirli bir şekilde gerçekleştiğini ortaya koyar (Kapovic, 2017: 22-23). Buna göre değişimler düzenlidir ve bunlardan bazıları belirli sözcükler üzerinden şu şekilde örneklerle aktarılır.

bh sesi b sesine dönüşür: Sans. Bhratr - İng. brother (erkek kardeş)

dh sesi d sesine dönüşür: Sans. Rudhiras, Cerm. dillerinde Rroudhos, İng. Red (kırmızı).

İlk Hint-Avrupa gh sesi Sanskritçe h, Cerm. dillerinde g sesine dönüşür: ghans, hansas, goose (kaz).

İlk Hint-Avrupa b sesinin p sesine, d sesinin t ve g sesinin k sesine dönüşür: Werb, Lat. Reverberae, İng. wrap (atmak).

Dent, Lat. dens. İng. tooth (diş). Agr, Lat. ager, İng. acre (tarım ile ilgili).

İlk Hint-Avrupa p sesinin f sesine, t sesinin th ya da d ve k sesinin h sesine dönüşür:

Piter, Lat. pater, İng. father (baba).

Treyes, Lat. tres İng. three (üç).

Grimm kardeşlerin oluşturmuş olduğu bu çalışmaya benzer sistematik ile Danimarkalı dilbilimci Karl Verner de (1846-1890) ses değişimlerine değinmiştir. Verner, Grimm'in belirlemiş olduğu ses değişimlerinin vurgunun Sanskrit kökenli sözcüğün kök hecesi üzerinde olduğu durumlarda gerçekleştiğini tespit etmiştir. Buna göre sessizin yapısı patlamalıdan/ötümsüzde ötümlüye geçer. Örneğin b-ph, olur, d-th ve g kh şeklinde dönüşür. Verner, bir sesin doğrudan değişim yaşamadığını belirtir. Buna göre t sesinden d doğrudan türememiştir (Crystal, 2008: 511-512; Noske, 2009: 36). Grimm Kardeşlerin oluşturmuş olduğu bu yapı karşılaştırmalı dilbilim kapsamında dil ailelerinin sınıflandırması açısından önemli olmuştur, kendinden sonraki bilim insanlarına ışık tutmuştur. Gerek uluslararası gerekse ulusal anlamda Almanya'da sadece edebiyat ile değil dilbilim disiplini için de önemli isimlerdir Grimm kardeşler.

Sonuç

Günümüzde olduğu gibi tarihin her döneminde disiplinler arası çalışmak ya da farklı alanlarda varlık gösterebilmek düşünürlerin entelektüel birikimini olumlu etkilemiştir. Herhangi bir alanda çalışan bilim insanlarının, filozofların ya da edebiyatçıların başka alanlara yönelmeleri, etkileşim içinde olmaları doğaldır, zira sosyal bilimleri birbirinden ayrı heterojen bir olgu gibi görmek olanaksızdır. Filolojiyi edebi-

yattan, dilbilimi çeviribilimden, tarihi sosyoloji ya da edebiyattan tamamen bağımsız ele almak çok mümkün değildir. Dolayısıyla bu bilimleri çalışan düşünürler zaman zaman birden fazla alana eğilebilmektedir. Grimm kardeşler de farklı alanlarda araştırmalar yapmışlardır. Bu düşünürlerin edebiyat ve dilbilim alanında yapmış oldukları çalışmalar öncü olma niteliği taşımaktadır. Çalışmada, bu düşünürlerin edebiyat derlemeleri ve yazıları dışında kaleme aldıkları dilbilim incelemelerine değinilmiştir. Grimm kardeşlerin Filolog özellikleri ile Cermen dilleri bölgelerinden derledikleri masalların XIX. yüzyılda öncülüğünü yaptıkları tarihsel karşılaştırmalı dilbilim için alt yapı oluşturduğu görülmüştür. Otto Friedrich Theodor Heinsius (1770-1849), Jakob Grimm için “*O dilimizin içsel özünün altında yatan yasaları araştırdı ve keşfetti bunu yaparken de Got diliyle başlayan tarihsel bir yolu takip etti*” Demiştir (Lukin, 2020, s. 124).

Bu incelemede görülmüştür ki Grimm’ler dilbilim alanında ‘*Almanca Sözlüğü*’ (Deutsches wörterbuch), *Alman Runik Üzerine*’ (Ueber deutsche Runen) ve *Alman Dilbilgisi* (Deutsche Grammatik) gibi dilbilim alanında başyapıtlar kaleme alırken edebiyat ve daha özelde masalcılık onların filolog yönlerini zenginleştirmiştir. Tarihsel karşılaştırmalı dilbilim ilk ortaya çıktığı dönemde dilin rastlantısal olarak değil bir düzen içerisinde değiştiğini kanıtlamışlardır. Bunu, dilin bir dizge içerisinde artsüremli değişimini örneklerle ortaya koyarak yapmışlardır. Böylelikle varsayımlarını *Grimm yasaları* olarak dilbilim alanında bilimsel ispat şeklinde alana kazandırmışlardır.

Çalışmamızda, sonuç olarak Grimm kardeşlerin edebiyat yönleri dışında dilbilim alanına katkılarının da altı çizilerek sadece masalları ile değil sosyalbilimlerin önemli bir disiplini olan dilbilimde de önemli entelektüeller olduğu görülmüştür. Böylelikle somut veriler ışığında Grimm kardeşlerin edebiyatla beraber farklı bilimsel yönlerine değinilerek dilbilim ve edebiyat alanına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Amirova, T. A., Olhovichov, B. A., & Rojdestvenskiy, Yu. V. (2005). *Istoriya yazykoznaniya [History of linguistics]*. Akademiya.
- Beekes, R. S. P. (2011). *Comparative Indo-European linguistics: An introduction* (2nd ed., revised and corrected by M. de Vaan). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/z.172>
- Britannica, E. (n.d.). *Brothers Grimm*. *Encyclopedia Britannica*. Retrieved November 30, 2025, from <https://www.britannica.com/biography/Brothers-Grimm>
- Cannon, G. H. (2021). *Sir William Jones, Orientalist: An annotated bibliography of his works*. University of Hawaii Press.
- Chapman, S., & Routledge, P. (Eds.). (2005). *Key thinkers in linguistics and the philosophy of language*. Edinburgh University Press.
- Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics* (6th ed.). Blackwell Publishing.
- Gerstner, G. (1980). *Bratya Grimm, zhizn' zamechatel'nykh lyudey, seriia biografii* (E. Shenshina, Trans.).
- Grimm, J., & Grimm, W. (1906). *Skazki i legendy brat'yev Grimm* (A. A. Fedorov-Davydov, Trans.; 2nd ed.). Moskva: Izdanie redaktsii zhurnalov Svetlyachok, Putevodnyy Ogonyok, Delo i Poteha.
- Kapovic, M. (Ed.). (2017). *The Indo-European languages* (2nd ed.). Routledge.
- Kiani, I. (2023). Early English translations of Grimms' Children and Household Tales as children's literature. *Porównania*, 1(33), 45–60. <https://doi.org/10.14746/por.2023.1.3>
- Koca, F., & Asutay, H. (2021). Grimm Kardeşler masallarında kişi ve ön ad eş dizimleri: 200 masala derlem dilbilimsel bir bakış. *Social Sciences Research Journal*, 10(1), 44–54.
- Koerner, E. F. K. (Ed.). (1995). *Linguistic historiography: Projects and prospects* (Amsterdam studies in the theory and history of linguistic science, Series III: Studies in the history of the language sciences, Vol. 74). John Benjamins Publishing Company.
- Kovtunova, E. A., & Jesan, I. J. (2025). Representation of special discourses in German general lexicography (on the example

- of dictionary forewords). Vestnik of Moscow State Linguistic University. Humanities, 6(900), 66–74. (In Russian).
- Lukin, O. V. (2020). “Nemetskaya grammatika” Yakoba Grimma i shkolnye grammatiki nemetskogo yazika v Germanii XIX veka [“Jacob Grimm’s German Grammar and school grammars of the German language in 19th-century Germany”]. Verkhnevolzhskiy Filologicheskii Vestnik, 4(23), 121–127. <https://doi.org/10.20323/2499-9679-2020-4-23-121-127>
- Nielsen, H. F. (2000). *The early runic language of Scandinavia: Studies in Germanic dialect geography*. C. Winter.
- Norberg, J. (2012). *The Brothers Grimm and the making of German nationalism*. Cambridge University Press.
- Noske, R. (2009). Verner’s law, phonetic substance, and form of historical phonological description. Proceedings of the 6èmes Journées d’Études Linguistiques, Nantes, France, 18–19 June 2009, 33–42.
- Pedersen, H. (1931). *The discovery of language: Linguistic science in the nineteenth century* (J. W. Spargo, Trans.). Indiana University Press.
- Polyakova, L. S. (n.d.). *Diskurs kak predmet lingvisticheskikh issledovaniy: K istorii voprosa* Magnitogorskiy gosudarstvennyy tekhnicheskii universitet im. G. I. Nosova.
- Smith, J. (2005). Language and meaning. In S. Chapman & P. Routledge (Eds.), *Key thinkers in linguistics and the philosophy of language* (pp. 114–116). Edinburgh University Press.
- Zipes, J. (1988). *The Brothers Grimm: From enchanted forests to the modern world* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.

Almanca Gündelik Dilde Türkçe Kökenli Kelimelerin Korpus Temelli Analizi

A Corpus-Based Analysis of Turkish-Origin Words in Contemporary Colloquial German

Mehmet Halit ATLI*

Özet: Bu çalışma, Almanca gündelik dildeki Türkçe kökenli kelimelerin kullanımını nicel bir korpus dilbilimi yaklaşımıyla incelemektedir. Araştırma, Türkçe-Almanca dil temasının göç, kültürel etkileşim ve kimlik inşası süreçleriyle nasıl şekillendiğini istatistiksel veriler aracılığıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Temel veri kaynağı olarak DWDS (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache) ve DWDS *Gegenwartskorpora mit freiem Zugang* kullanılmış; 95 Türkçe kökenli kelime sistematik biçimde taranmıştır. İlk aşamada kelimelerin DWDS’te yer alıp almadığı belirlenmiş, sözlükte kayıtlı olanların Almancaya yerleşmiş birer unsur olduğu kabul edilmiştir. İkinci aşamada, DWDS *Gegenwartskorpora* verileri üzerinden kelimelerin ilk kullanım tarihleri, geçtiği metin türleri ve kullanım sıklıkları tespit edilmiştir. Bulgulara göre yalnızca 11 kelimenin DWDS’te yer aldığı, bunların büyük çoğunluğunun gastronomi alanına ait olduğu saptanmıştır. Buna karşılık, *abi*, *lan*, *wallah* ve *kanka* gibi gündelik ve gençlik diline ait kelimelerin kurumsal sözlüklerde yer almadığı, ancak çevrimiçi metinlerde yüksek kullanım sıklığına ulaştığı görülmüştür. Bu durum, Türkçe kökenli kelimelerin Almancada kurumsal düzeyde sınırlı, ancak gündelik iletişimde oldukça yaygın bir işlevselliğe sahip olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, bu çalışma Türkçe kökenli kelimelerin Almancadaki varlığını yalnızca ödünçleme süreci olarak değil, çokkültürlü kimlik inşasının dinamik bir göstergesi olarak değerlendirmekte ve dil temasına ilişkin araştırmalara nicel bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Korpus dilbilimi, Türkçe-Almanca dil teması, ödünçleme, DWDS

Abstract: This study examines the use of Turkish-origin words in contemporary German through a quantitative corpus-linguistic approach. It aims to reveal how Turkish-German language contact has been shaped by migration, cultural interaction, and identity construction, using statistical corpus data. The primary data source is the DWDS (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache) and its

* Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, İnsanî ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ/Türkiye. E-Posta: mhatli@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3559-0763.

subcorpus DWDS Gegenwartskorpora mit freiem Zugang. A total of 95 Turkish-origin words were systematically analyzed. In the first stage, the presence of each word in DWDS was checked; entries found in the dictionary were considered as lexically integrated into German. In the second stage, the corpus data were used to determine each word's first occurrence, frequency of use, and text types in which it appeared. The findings show that only eleven words were listed in DWDS, most belonging to the gastronomic field (e.g., *Döner, Kebap, Börek*). In contrast, expressions frequently used in youth and online language such as *Abi, Lan, Wallah*, and *Kanka* were not recorded in institutional dictionaries but appeared with high frequency in digital corpora. This indicates that Turkish-origin words hold limited institutional representation but display strong pragmatic productivity in everyday communication. Overall, the study interprets these words not merely as lexical borrowings but as indicators of multicultural identity construction, providing a quantitative contribution to research on Turkish-German language contact.

Keywords: Corpus linguistics, Turkish-German language contact, lexical borrowing, DWDS

1. Giriş

Almanca, tarih boyunca göç hareketleri, kültürel etkileşimler ve toplumsal dönüşümler yoluyla şekillenmiş dinamik bir dil olarak dikkat çeker (Auer, 2005; Weinreich, 1953). Özellikle 1961 yılında Türkiye ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında imzalanan İşgücü Anlaşması, Türk göçmenlerin Almanya'ya yerleşmesiyle birlikte iki dil arasında yoğun bir temas sürecini başlatmıştır. Bu süreç, yalnızca ekonomik bir olgu olarak kalmamış; Almancanın sözcük dağarcığında kalıcı izler bırakan kültürel bir etkileşim alanı doğurmuştur.

Türk göçmen topluluklarının Almanya'daki sosyal ve kültürel varlığı güçlendikçe, Türkçe kökenli kelimeler¹ de Almanca gündelik dile doğal biçimde sızmaya başlamıştır. *Abi, lan, wallah* ve *kanka* gibi ifadeler, günümüzde genç-

¹ Çalışmada incelenen kelimelerin tümü, etimolojik açıdan doğrudan Türkçe kökenli olmasa da (örneğin *Wallah, Yallah* gibi), bu ifadeler Türkçe konuşurlar aracılığıyla Almancaya geçmiş ve özellikle Türk diasporası ile gençlik dili bağlamında yaygın biçimde kullanıma girmiştir. Dolayısıyla bu tür kelimeler, biçimsel kökenlerinden ziyade kullanım bağlamı, işlevsel rolü ve sosyodilbilimsel değeri temelinde değerlendirilmiştir. Başka bir ifadeyle, çalışmada *Türkçe kökenli kelimeler* kavramı yalnızca dilsel kökeni değil, aynı zamanda Türkçe aracılığıyla taşınan kültürel ve sosyal anlam alanını da kapsamaktadır.

lik dili (Jugendsprache), sosyal medya platformları ve çevrimiçi forumlarda yaygın biçimde kullanılmaktadır (Dirim & Hieronymus, 2003; Keim, 2007; Reddit, 2023–2025; Quora, 2023–2025; Androutsopoulos, 2010). Bu olgu, dilin yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kimlik inşasının ve sosyal aidiyetin bir göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır (Bourdieu, 1986).

Bu kelimeler, yalnızca sözcüksel ödünçlemeler değil; aynı zamanda sosyal kimlik göstergeleri ve kültürel aidiyet işaretleri olarak işlev görmektedir (Hinnenkamp, 2003; Wiese, 2012). Almanca gündelik dile yerleşen Türkçe kökenli kelimeler, göçmen toplulukların çok kültürlü yaşam pratiklerini ve kimlik inşasını yansıtan birer dilsel ayna işlevi üstlenmektedir (Bingöl & Özdemir, 2025). Özellikle Berlin, Köln ve Hamburg gibi çok kültürlü şehirlerde bu etki belirgindir ve Almancanın canlı, değişken ve kapsayıcı doğasına dair önemli ipuçları sunmaktadır (Keim, 2024).

Gençlik dili bağlamında, bu kelimeler özgün anlamlarını aşarak grup kimliğini pekiştiren ve duygusal yakınlığı ifade eden araçlara dönüşmüştür. *Kiezdeutsch* gibi çokdilli konuşma biçimleri, Türkçe kökenli kelimelerin Almanca dil pratiğine organik biçimde uyum sağladığını göstermektedir (Keim, 2007; Wiese, 2012; Dirim & Hieronymus, 2003). Türkçe kökenli kelimelerin Almancaya geçişi yalnızca bir dil aktarımı değil, aynı zamanda kültürel alışverişin ve karşılıklı etkileşimin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Austin, 1962; Hinnenkamp, 2003; Auer, 2005; Androutsopoulos, 2010).

Bu çalışma, korpus dilbilimi temelli nicel bir yöntem benimseyerek, Almanca gündelik dildeki Türkçe kökenli kelimelerin kullanımını istatistiksel veriler aracılığıyla incelemeyi amaçlamaktadır (Stefanowitsch, 2020). Temel veri kaynağı olarak *DWDS* (*Digitales Wörterbuch der deutschen*

Sprache)² kullanılmış; bu dijital sözlüğün alt korpusları ile *DWDS Gegenwartskorpora mit freiem Zugang* üzerinden kelimelerin hem tarihsel hem de güncel kullanımları belgelenmiştir (DWDS, 2025). Bu yaklaşım, Türkçe kökenli kelimelerin Almancadaki yayılımını sistematik ve ölçülebilir biçimde analiz etmeyi mümkün kılmaktadır.

Bu doğrultuda çalışma şu sorulara yanıt aramaktadır:

- DWDS verilerine göre, Almanca güncel dilinde hangi Türkçe kökenli kelimeler yer almaktadır?
- Bu kelimelerin ilk görüldükleri tarih, kullanım sıklığı ve bağlamları (ör. gündelik diyalog, tepki, gastronomi vb.) nasıl bir dağılım göstermektedir?

Bu sorular çerçevesinde yapılan analiz, Türkçe kökenli kelimelerin kültürel çeşitliliği yansıtan, sosyal uyumu destekleyen ve kültürlerarası iletişimi güçlendiren rolleriyle Almancanın çok kültürlü yapısına katkısını nicel verilerle ortaya koymayı hedeflemektedir (Thomason & Kaufman, 1988; Hinnenkamp, 2003)

2. Kuramsal Çerçeve

Dil teması ve ödünçleme kuramları, bu araştırmanın kuramsal temelini oluşturmaktadır. Weinreich (1953), diller arasındaki temasın yapısal etkilerini sistematik biçimde ele alırken; Thomason ve Kaufman (1988), bu sürecin yalnızca dilsel değil, aynı zamanda toplumsal koşullara bağlı bir olgu

² *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* (DWDS), Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften tarafından yürütülen, Almancanın tarihsel ve güncel kullanımını belgeleyen dijital bir sözlük ve korpus projesidir (DWDS, 2025). DWDS, *Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache* (WDG), *Großes Wörterbuch der deutschen Sprache* (GWDS) ve *WAHRIG Deutsches Wörterbuch* (WDW) gibi temel kaynaklara dayanmaktadır ve 270.000'den fazla sözcük içermektedir. Sürekli güncellenen bu sistem, biçim, anlam ve kullanım bilgilerini kapsamlı bir biçimde sunmakta; tarihsel ve çağdaş metin derlemeleri üzerinden milyarlarca tokena erişim olanağı sağlamaktadır. DWDS, Almancanın evrimi, ödünçleme süreçleri ve dil temasına ilişkin araştırmalarda güvenilir, yeniden üretilebilir ve akademik denetime açık bir veri kaynağıdır.

olduğunu göstermiştir. Auer (2005) ise Avrupa bağlamında dil değişimi ve çokdilli kimlik biçimlerinin sürekliliğini vurgulayarak, Türkçe-Almanca etkileşiminin anlaşılması için önemli bir kavramsal çerçeve sunmuştur (Androutsopoulos, 2010).

Türkçe-Almanca dil temasına ilişkin literatür, göç ve çokkültürlülük ekseninde geniş bir perspektif sunmaktadır. Dirim ve Hieronymus (2003) ile Hinnenkamp (2003), Almanya'daki Türk kökenli toplulukların dil pratiklerini inceleyerek, Türkçe öğelerin yalnızca sözcüksel değil, aynı zamanda kimliksel işlevler taşıdığını ortaya koymuştur. Keim (2007, 2024) ve Wiese (2012) ise gençlik dili (Jugendsprache/ Kiezdeutsch) üzerine yaptıkları araştırmalarda bu öğelerin dayanışma, mizah ve aidiyet göstergeleri olarak işlev gördüğünü vurgulamıştır. Özellikle Berlin ve Köln gibi çokdilli kentlerde Türkçe unsurların Almancanın gündelik kullanımına doğal biçimde yerleştiği ve toplumsal aidiyetin bir parçası hâline geldiği gözlemlenmiştir (Bingöl & Özdemir, 2025).

Bu süreç, yalnızca dilsel etkileşimle sınırlı olmayıp, toplumsal ve kültürel sermaye biçimleriyle de ilişkilidir. Bourdieu'nun (1986) kültürel sermaye yaklaşımı, dilsel öğelerin iletişimsel işlevlerinin ötesinde, toplumsal statü ve kimlik göstergesi olarak da değerlendirilebileceğini öne sürer. Bu bağlamda, Türkçe kökenli kelimeler Almancada yalnızca ödünçleme unsurları değil, aynı zamanda kültürel etkileşim ve kimlik temsili araçları olarak da önem kazanmaktadır (Austin, 1962; Hinnenkamp, 2003; Auer, 2005; Androutsopoulos, 2010).

Son yıllarda korpus temelli yaklaşımlar, dil teması araştırmalarına nicel bir boyut kazandırmıştır. Stefanowitsch (2020), korpus dilbiliminin dilsel temasın ölçülebilir yönlerini ortaya koyduğunu; Klein ve Geyken (2010) ise DWDS gibi dijital veri tabanlarının çağdaş Almancadaki çokkültür-

lül kullanımları belgelemek için güçlü bir yöntemsel zemin sunduğunu belirtmiştir (DWDS, 2025). Böylece dil temasına ilişkin olgular, yalnızca nitel gözlemlerle değil, aynı zamanda istatistiksel verilerle de desteklenebilir hâle gelmiştir.

Atli ve Yılmaz (2025), Türkçe ve Almanca arasında *anne* ve *baba* gibi temel kavramların anlamsal genişlemesini inceleyerek, dilsel etkileşimin yalnızca biçimsel değil, kültürel ve bilişsel düzeyde de gerçekleştiğini göstermiştir. Bu ve benzeri çalışmalar, Türkçe kökenli kelimelerin Almancadaki konumunu değerlendirirken etimolojik kökenin ötesine geçilmesi, sosyodilbilimsel ve pragmatik işlevlerin de dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır (Auer, 2005; Hinnenkamp, 2003).

Genel olarak literatür, Türkçe–Almanca dil temasının çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ve bu etkileşimin özellikle gençlik dili, sosyal medya söylemi ve kültürel kimlik inşası bağlamlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Ancak mevcut araştırmaların çoğunun nitel verilere dayanması, geniş ölçekli nicel ve korpus temelli incelemelerin sınırlı kalmasına yol açmıştır. Bu çalışma, DWDS ve DWDS Gegenwartskorpora mit freiem Zugang verilerini kullanarak, Türkçe kökenli kelimelerin Almancadaki kullanımını nicel bir korpus analizi temelinde incelemekte ve literatürdeki bu boşluğu doldurmaya amaçlamaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışma, Türkçe kökenli kelimelerin Almanca gündelik dildeki varlığını belirlemek amacıyla, nicel (quantitative) bir korpus dilbilimi yaklaşımı benimsemektedir. Araştırma, *betimsel tarama* (descriptive survey) desenine dayanmaktadır. Bu desen, belirli dilsel unsurların korpus verileri üzerinden sistematik biçimde taranması ve mevcut durumlarının nicel olarak ortaya konmasını amaçlayan bir araştırma türüdür (Biber, 1993; McEnery & Hardie, 2012).

Yöntemsel çerçeve, korpus dilbiliminin temel ilkelerine (Stefanowitsch, 2020) dayandırılmış olup, veri kaynağı olarak DWDS (*Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*) ile DWDS *Gegenwartskorpora mit freiem Zugang* kullanılmıştır (DWDS, 2025).

Araştırmada, Türkçe kökenli 95 kelime sistematik biçimde taranmıştır. Her bir kelime için öncelikle DWDS veri tabanında arama yapılmış ve kelimenin DWDS'te yer alıp almadığı belirlenmiştir. DWDS'te yer alan kelimeler, Almanca dil sistemine kalıcı biçimde girmiş ve sözlükleşmiş olarak değerlendirilmiştir. DWDS'te yer almayan kelimeler ise DWDS *Gegenwartskorpora mit freiem Zugang* veri setinde incelenmiştir. Bu ikinci aşamada, kelimelerin söz konusu korpusta yer alıp almadığı araştırılmıştır. Korpusta yer alan kelimeler için ilk kullanım tarihleri, kullanıldıkları metin türleri ve kullanım sayıları kaydedilmiştir. Bu veriler, her bir kelimenin Almanca dilinde ne zamandan itibaren görünür hale geldiğini, hangi bağlamlarda kullanıldığını ve kullanım sıklığının zaman içindeki değişimini nicel olarak göstermektedir. Böylece, Türkçe kökenli kelimelerin Almanca gündelik dile ne ölçüde girdiği ve hangi alanlarda yerleşiklik kazandığı sistematik biçimde belirlenmiştir. Bu yaklaşımda amaç, kelimelerin anlam ya da bağlam düzeyinde yorumlanmasından ziyade, Almancadaki görünürlükleri ve dil sistemine dâhil olma derecelerini nicel göstergeler üzerinden tanımlamaktır.

3.1. Kelime Seçimi

Analize dâhil edilen 95 Türkçe kökenli kelime, Almanca gündelik dildeki kullanım çeşitliliğini temsil edecek biçimde belirlenmiştir. Seçim süreci, literatürde yer alan Türkçe kökenli ödünçleme listeleri ile DWDS veri tabanı ve çevrimiçi kaynakların ön taraması sonucunda oluşturulmuştur (DWDS, 2025). Listeye yalnızca sözlükte yer alan biçimler

değil, aynı zamanda gençlik dili, çevrimiçi konuşma ortamları, yemek kültürü ve göçmen topluluklarının günlük iletişimi içinde sıkça rastlanan ifadeler de dâhil edilmiştir (Auer & Dirim, 2004; Keim, 2008). Kelimeler kullanım alanı, dil teması ve kültürel işlev ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, gündelik konuşmalarda, çevrimiçi içeriklerde, medya metinlerinde, kültürel ürünlerde ve kimlik temsillerinde görülen kelimeler örneklem kapsamına alınmıştır (Wiese, 2012). Ayrıca, Türk-Alman dil temasından doğan ödünçlemeler, hibrit biçimler ve kültürel aidiyetle ilişkili sözcükler de listeye dâhil edilmiştir (Androutsopoulos, 2010). Kelimeler, kullanım alanlarına göre dört ana kategoriye ayrılmıştır: gündelik diyalog ve emir kelimeleri, şaşkınlık ve tepki ifadeleri, yemin ve pekiştirme ifadeleri ile gastronomi ve yiyecek-içecek adları. Bu sınıflandırma, Türkçe kökenli kelimelerin Almancadaki yerleşme biçimlerini ve işlevsel çeşitliliğini ortaya koymaktadır (Cindark & Devran, 2020).

3.2. Veri Kaynakları ve Tarama Süreci

Araştırmanın birincil veri kaynağı, Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften tarafından geliştirilen DWDS (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache)'dir (DWDS, 2025). DWDS, hem tarihsel hem de güncel Almanca kullanımını kapsayan, güvenilir ve akademik standartlara uygun bir korpus sistemidir.

3.3. Tarama Süreci ve Kullanım Analizi

Veri toplama süreci, Türkçe kökenli kelimelerin Almanca gündelik dildeki kullanımını nicel olarak incelemek amacıyla sistematik biçimde yürütülmüştür. Temel veri kaynağı olarak DWDS kullanılmış ve bu dijital sözlüğün alt korpusları ile DWDS Gegenwartskorpora mit freiem Zugang aracılığıyla kelimelerin tarihsel ve güncel kullanımları belgelenmiştir.

Tarama ayarları, verilerin kapsamlı ve karşılaştırılabilir biçimde analiz edilmesini sağlamak üzere optimize edilmiştir. Bu kapsamda, tüm bağlamların görünürlüğünü sağlayan “voll/maximal” görüntüleme modu, tarihe göre azalan sıralama ve lemma bazlı arama kriterleri kullanılmıştır.

Veri toplama iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada DWDS taramasıyla 95 kelime tek tek incelenmiş, var olup olmadıkları, ilk görünüm tarihleri ve örnek bağlamları kaydedilmiştir. İkinci aşamada ise DWDS *Gegenwartskorpora mit freiem Zugang* üzerinden kullanım sıklıkları belirlenmiştir. Bu kullanım sıklıkları, çok yüksek, yüksek, orta, düşük ve çok düşük olmak üzere beş düzeyde sınıflandırılmıştır. Çok yüksek kullanım (1.000 ve üzeri) kültürel olarak yerleşik kelimeleri, yüksek kullanım (500–999) sık kullanılan ve tanınan kelimeleri, orta düzey (100–499) bilinirliği sınırlı kelimeleri, düşük düzey (10–99) bağlamsal kullanımları, çok düşük düzey (10'un altı) ise nadir veya marjinal kullanımları göstermektedir.

Örnek cümleler, kelimenin geçtiği bağlamı göstermek amacıyla kaydedilmiş, uzun cümleler anlam bütünlüğü korunarak kısaltılmıştır. Yazım biçimi, noktalama ve büyük-küçük harf kullanımı özgün hâliyle korunmuştur. Bu yöntem, Türkçe kökenli kelimelerin Almanca gündelik dil içindeki yayılımını, kullanım yoğunluğunu ve entegrasyon düzeyini sistematik biçimde analiz etmeye olanak tanımaktadır (Stefanowitsch, 2020).

3.4. Etik Hususlar ve Veri Güvenilirliği

Hem DWDS hem de DWDS *Gegenwartskorpora mit freiem Zugang*, açık erişimli ve akademik denetime tabi güvenilir bir kaynaktır (DWDS, 2025). Bu durum, verilerin yeniden üretilebilirliğini ve yöntemsel şeffaflığı garanti etmektedir. Tamamlayıcı derlemede kullanılan sosyal medya ve forum

içerikleri anonimleştirilerek işlenmiş ve yalnızca kamuya açık veriler kullanılmıştır. Alıntılarda bağlam korunmuş, kişisel mahremiyetin ihlal edilmemesine özen gösterilmiştir.

4. Alman Gündelik İletişiminde Türkçe Kökenli Kelimeler

Bu bölümde, Almanca gündelik dilinde kullanılan 95 Türkçe kökenli kelime, sistematik bir şekilde incelenmiş ve dört ana kategori altında sunulmuştur. Hazırlanan tablolar, her kelimenin Türkçe yazımı, DWDS'te mevcut olup olmadığı, DWDS Gegenwartskorpora mit freiem Zugang'daki kullanım sayısı, kullanım düzeyi, örnek cümleler, kaynak bilgileri ve Almanca literatürde ilk görünüş yılı bilgilerini kapsamaktadır. Ayrıca, sosyal medyada öne çıkan ve görece yeni kullanımda olan kelimeler, analiz kolaylığı sağlamak amacıyla yıldız (*) ile işaretlenmiştir. Örnek cümleler kısa ise özgün hâliyle, uzun ise anlam bütünlüğünü koruyacak şekilde kısaltılarak tabloya eklenmiştir.

4.1. Gündelik Diyalog ve Emir Kelimeleri

Bu kategori, Almanca gündelik iletişimde pratik ve kısa süreli etkileşimleri destekleyen Türkçe kökenli kelimeleri kapsamaktadır. Emir, soru veya onay formunda kullanılan bu ifadeler, özellikle sosyal medya platformları ve gençlik argosunda yoğunlaşmakta olup, hızlı ve doğrudan iletişim ihtiyacını karşılamaktadır. DWDS'de sınırlı belgelenmiş olmalarına rağmen, DWDS Gegenwartskorpora verileri bu kelimelerin sokak dili ve dijital ortamlarda yaygınlığını göstermektedir. Her kelimenin tabloda yer alan kaynak bilgileri ve ilk Almanca görünüş yılı, kelimenin tarihsel ve güncel kullanım bağlamını anlamaya yardımcı olmaktadır. Bu durum, kelimelerin yalnızca iletişimsel işlevlerini değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal etkileşimi pekiştiren rollerini de ortaya koymaktadır.

Türkçe Yazımı	WebXL	Kullanım Düzeyi	Örnek Cümle	Kaynak
Bekle ^{3*}	4	Çok düşük	Bir dakika bekle!	Der Tagesspiegel, 2003
Dur	2850	Çok yüksek	Die Kadenz der Septakkorde mit Akkordsymbolen lautet in Dur.	Wikipedia, 2025
Haydi*	56	Düşük	Haydi, wir gehen!	Türk-Alman Forumu, 2021
Hızlı*	3	Çok düşük	Hızlı, wir sind spät!	X Gönderisi, 2022
Lazım*	8	Çok düşük	Lazım, ich brauch Geld.	Türk-Alman Forumu, 2023
Naber*	45	Düşük	Naber, was läuft?	X Gönderisi, 2024
Nasılsın*	3	Çok düşük	Nasılsın, alles okay?	X Gönderisi, 2023
Tamam	35	Düşük	Tamam, ich mach es gleich.	Wikipedia, 2025
Yallah ^{*41}	65	Düşük	Yallah, los geht's!	X Gönderisi, 2024
Olur	45	Düşük	Olur, das passt.	Wikipedia, 2025
Tabii	13	Düşük	In der Türkei ist Tabii kostenlos zugänglich.	Wikipedia, 2024
Vardır	15	Düşük	Das Geld und der Jude. (Esasen insanoğlunun iki düşmanı, iki şeytanı vardır.)	Wikipedia, 2025
Yok	195	Orta	Altın Gün veröffentlichte zum Abschied die Doppelsingle Vallahi Yok / ...	Wikipedia, 2025

4.2. Şaşkınlık ve Tepki İfadeleri

Bu kategori, duygusal yoğunluk ve prosodik vurgu taşıyan Türkçe kökenli ünlemleri içermektedir. *Oha*, *Çüş*, *Vay*, *Lan* gibi ifadeler, özellikle gençlik sosyolektinde şaşkınlık, hayret veya tepki bildirmek için kullanılmaktadır. DWDS Gegenwartskorpora verileri, bu kelimelerin sıklıkla dijital

³ (*) Bu işaret, kelimenin *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* (DWDS) korpuslarında *yabancı* veya *ödünc* (*Lehnwort*) statüsünde değerlendirildiğini göstermektedir. Bu durum, kelimenin Türkçe kökenli olduğunu ve Almancada henüz tam anlamıyla bütünleşmemiş bir biçimde kullanılmadığını belirtir.

⁴ Bu işaret, kelimenin *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* (DWDS) veri tabanında bağımsız bir madde başı (*Lemmaeintrag*) olarak yer aldığını göstermektedir. Bu durum, kelimenin Almanca yazı diline entegre olduğunu ve belirli bir kullanım sıklığına ulaştığını işaret eder.

platformlarda, eğlence içeriklerinde ve informal yazışmalar-da geçtiğini göstermektedir.

Tablolarda yer alan örnek cümleler, bu kelimelerin bağ-lam içinde ne tür roller üstlendiğini açıkça göstermekte; ilk görünüş yılı ise kelimenin Almanca söylemdeki tarihsel gö-rünürlüğünü belgelemektedir. Bu tür ifadeler, dilin yalnızca semantik yönünü değil, etkileşimsel dönüt mekanizmalarını da zenginleştirmekte; konuşucular arası duygusal yakınlığı artıran pragmatik işaretleyiciler olarak işlev görmektedir.

Türkçe Yazımı	WebXL	Kullanım Düzeyi	Örnek Cümle	Kaynak
Çüş*	1	Çok düşük	Çüş, was ist das?	Türk-Alman Forumu, 2021
Eyvah*	23	Düşük	Eyvah, wir sind spät!	Türk-Alman Forumu, 2020
Oha*	40	Düşük	Oha, das ist krass!	X Gönderisi, 2024
Vay*	187	Orta	Vay, sieh mal an!	»Berlin Streetz«-Blog, 2021
Aynen*	3	Çok düşük	Aynen, genau so!	X Gönderisi, 2024
Çakmak*	96	Düşük	Çak, was machst du?	X Gönderisi, 2023

4.3. Yemin ve Pekiştirme İfadeleri

Bu kategori, konuşmada vurgu, güvenilirlik ve pekiştirme işlevi gören Türkçe kökenli kelimeleri kapsamaktadır. *Wallah*, *Billah* veya *Valla* gibi ifadeler, gençlik argosunda ve sosyal medya platformlarında yaygın kullanıma sahip olup, sözün doğruluğunu teyit etme, inandırıcılık katma ve samimiyeti güçlendirme amacıyla işlev görmektedir. DWDS’de sınırlı veya belirli tarih aralıklarında belgelenmiş olmaları, bu kelimelerin resmi dilde yavaş entegrasyonuna işaret ederken, WebXL verileri dijital ortamlardaki canlılığını ortaya koymaktadır. Bu ifadeler, grup içi güven ve kültürel aidiyetin dilsel bir yansımasıdır.

Türkçe Yazımı	WebXL	Kullanım Düzeyi	Örnek Cümle	Kaynak
Billah*	78	Düşük	Billah, das stimmt!	Türk-Alman Forumu, 2021
Namus*	9	Çok düşük	Namus, ich lüge nicht!	X Gönderisi, 2024
Valla*	5	Çok düşük	Wallah, gar nicht sicher.	Wikivoyage, 2024
Wallah* ¹	38	Düşük	Wallah, ich schwöre!	DWDS, 2006

4.4. Gastronomi ve Yiyecek/İçecek Kelimeleri

Bu kategori, Türk mutfağı etkisiyle Almancaya giren ve en yaygın kullanım alanına sahip olan Türkçe kökenli kelimeleri kapsamaktadır. Döner, kebab, ayran gibi kelimeler, Türk gastronomisinin Almanya'daki günlük yaşamda kökleştiğini gösterirken, sosyal medyada yeni türeyen ifadeler (acılı, nar ekşisi) modern dil dinamiklerinin ve Türk mutfağının evrimleşen popülerliğinin bir göstergesidir. DWDS'de belgelenmiş kelimeler genellikle 1960'lar ve 1970'lerden itibaren görünürken, belgelenmemiş olanlar X gönderileri (2022–2025) ve Türk-Alman forumlarında aktif olarak kullanılmaktadır. Bu durum, kültürel uyumun hem geleneksel (yemek kültürü) hem de çağdaş (dijital paylaşım) yollarla devam ettiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Türkçe Yazımı	WebXL	Kullanım Düzeyi	Örnek Cümle	Kaynak
Acılı ezme*	3	Çok düşük	Acılı-Ezme mit Brot.	Die freie Enzyklopädie, 2025
Ayran ¹	84	Düşük	An den Theken ist Ayran im Angebot.	DWDS, 1994
Baharat*	120	Orta	Baharat für Döner.	Wikipedia, 2024
Bakla*	8	Çok düşük	Bakla-Salatasi lecker.	Türk-Alman Forumu, 2022
Baklava ¹	182	Orta	Kaviar... Steaks, Baklava, was wir wollen.	DWDS, 1964
Bakkal*	74	Düşük	Bakkal hat alles!	X Gönderisi, 2022
Bamya*	5	Çok düşük	Bamya-Çorbası sıcak.	Blog, 2021

Beyran*	6	Çok düşük	Beyran-Çorbası heiß.	Blog, 2022
Beyti*	18	Düşük	Beyti-Kebab bestellen.	X Gönderisi, 2024
Börek ¹	112	Orta	Börek mit Käse ist mein Favorit.	DWDS, 1994
Bulgur ¹	141	Orta	Als wir eines Nachts Bulgur aßen, klopfte es.	Filmuntertitel, 1947
Cacık	21	Düşük	Cacık mit Gurke und Knoblauch.	Wikibooks, 2011
Cig köfte*	67	Düşük	Çiğ-Köfte vegan!	Forum, 2023
Çiğ köfte*	145	Orta	Çiğköfte-Party.	X Gönderisi, 2023
Çorba	7	Çok düşük	Die türkische İşkembeçorbası gehört zu den Nationalgerichten der Türkei.	Wikivoyage, 2023
Döner ^{1*}	1513	Çok yüksek	Döner mit alles, bitte!	DWDS, 1966
Dolma ¹	116	Orta	Dolma mit Joghurt schmeckt toll.	DWDS, 1977
Et döner*	234	Orta	Et-Döner klassik.	Forum, 2022
Ezme*	95	Düşük	Ezme mit Brot.	Wikipedia, 2025
Fıstık	16	Düşük	Fıstık ist super!	X Gönderisi, 2022
Gözleme*	32	Düşük	Gözleme mit Spinat.	Der Tagesspiegel, 2005
Helva	28	Düşük	Helva nach dem Essen.	Der Tagesspiegel, 2002
Hurma	7	Çok düşük	Hurma mit Kaffee ist super.	Wikipedia, 2024
İmambayıldı*	3	Çok düşük	Imam Bayıldı, sehr lecker!	Türk-Alman Forumu, 2021
İçli köfte*	12	Düşük	İçli-Köfte knusprig.	X Gönderisi, 2022
İskender kebab	10	Düşük	İskender-Kebab mit Brot.	Kochwerkstatt, 2009
İskender*	178	Orta	İskender mit Soße.	Der Tagesspiegel, 2015
Kabak	89	Düşük	Kabak ist frisch und gesund.	Berliner Zeitung, 1998
Kabak tatlısı*	1	Çok düşük	Kabak-Tatlısı mit Sahne.	Wikipedia, 2025
Kadayıf	6	Çok düşük	Kadayıf mit Pistazie.	Wikipedia, 2024
Kadayıf dolması*	1	Çok düşük	Kadayıf-Dolması, süß!	Türk-Alman Forumu, 2021
Karpuz	9	Çok düşük	Karpuz im Sommer ist erfrischend.	Berliner Zeitung, 1998

Kavun	2	Çok düşük	Kavun ist saftig.	Wikipedia, 2024
Kaymak	70	Düşük	Kaymak auf Baklava.	Berliner Zeitung, 1998
Kebab/Kebab ^{1*}	786	Yüksek	Kebab mit Soße, bitte!	Topkapi, 1964 (Filmuntertitel)
Kısır*	28	Düşük	Kısır als Beilage.	Wikibooks, 2015
Kokoreç*	89	Düşük	Kokoreç nachts essen.	Berlin Streetz Blog, 2021
Köfte ¹	112	Orta	Köfte mit Reis.	DWDS, 1978
Kunefe*	45	Düşük	Kunefe sıcak.	Wikipedia, 2024
Künefe	6	Çok düşük	Dort können Süßspeisen wie das in Antakya berühmte Künefe bestellt werden.	Schülerzeitung, 2012
Lahmacun	52	Düşük	Lahmacun mit Salat.	Berliner Zeitung, 1994
Lokma*	14	Düşük	Lokma nach dem Essen.	Der Tagesspiegel, 2000
Mantı	4	Çok düşük	Mantı mit Joghurt.	Lamiacucina, 2012
Menemen*	78	Düşük	Menemen für Frühstück.	Wikipedia, 2023
Mercimek çorbası*	21	Düşük	Mercimek-Çorbası warm.	Die freie Enzyklopädie, 2025
Meze	92	Düşük	Das typische Gericht ist die Meze.	Berliner Zeitung, 1996
Midye*	4	Çok düşük	Midye-Dolma sind Miesmuscheln, die mit vielfältig gewürztem Reis gefüllt sind.	Freie Enzyklopädie, 2025
Midye tava*	2	Çok düşük	Miesmuschel-Spieß, entweder mit Reis gefüllt (Dolma) oder paniert und frittiert (Tava), mit Knoblauchsoße.	Freie Enzyklopädie, 2023
Muhallebi*	9	Çok düşük	Muhallebi mit Zimt.	X Gönderisi, 2023
Nar ekşisi*	1	Çok düşük	Nar-Ekşisi ist eine im Orient häufig verwendete Zutat.	Freie Enzyklopädie, 2023

Patlıcan*	134	Orta	Patlıcan grillen.	Berliner Zeitung, 1999
Peynir	14	Düşük	Auf den Almen und in der Stadt lassen sich vielfach regionale Köstlichkeiten, wie z. B. der Deri-Peynir, eine regionale Käsespezialität, erstehen.	Wikivoyage, 2022
Pide ¹	64	Düşük	Wo sonst Schweinekrakauer und der halbe Liter Kölsch im Maximenü locken, duftet es heute nach Lahmacun und Peynirli Pide.	Die Zeit, 2007
Pilav	36	Düşük	Fleischgerichte auf Pilav.	Berliner Zeitung, 2004
Pişi*	14	Düşük	Pişi mit Honig.	Forum, 2022
Rakı*	397	Orta	Vielleicht hätte ihn eine Flasche Rakı redseliger gestimmt.	Zürcher Zeitung, 1927
Revani*	7	Çok düşük	Revani süß und feucht.	Wikipedia, 2024
Sarma	202	Orta	Auf dem Balkan (besonders in Rumänien, Bulgarien und Serbien) ist Sarma beliebt.	Berliner Tageblatt, 1916
Simit*	26	Düşük	Simit sind runde Sesamkringel.	Wikibooks, 2023
Sucuk*	50	Düşük	Die Firma stellt Sucuk und Pastırma her.	Die freie Enzyklopädie, 2025
Sütlaç*	12	Düşük	Süßspeisen wie "Kadayıf" (feines Teiggebäck) und "Sütlaç" (Milchreis) sind ebenfalls weit verbreitet.	Wikibooks, 2023
Şalgam*	10	Düşük	Şalgam ist ein alkoholfreies, säuerliches und scharfes Getränk aus Adana.	Wikibooks, 2018, 2020
Şekerpare*	9	Çok düşük	Ihr Debüt gab sie 1983 in Şekerpare.	Freie Enzyklopädie, 2008

Tavuk döner*	1	Çok düşük	Gängig sind die Bezeichnungen Hähnchen-Döner oder Tavuk-Döner.	Freie Enzyklopädie, 2025
Tavuk şiş*	23	Düşük	Dies sind gefüllte Teigtaschen, aber auch Shawarma oder Hühnerfleischspieße, die Shish Tavuk.	X Gönderisi, 2023
Tulumba*	11	Düşük	Süße Speisen wie Baklava und Tulumba sind beliebte Desserts.	Die freie Enzyklopädie, 2025
Türk kahvesi*	15	Düşük	Türkischer Kaffee stark.	Berliner Zeitung, 2000
Urfa kebab*	2	Çok düşük	Zur Hölle mit eurem Adana und Urfa-Kebab! Qualle!	Filmuntertitel, 2005
Yaprak sarma*	3	Çok düşük	Yaprak-Sarma sind gefüllte Weinblätter, die Füllung besteht aus Reis und Hackfleisch.	Die freie Enzyklopädie, 2025
Yoğurt*	3611	Çok yüksek	Joghurt natur essen.	DWDS, 1932
Zerde*	4	Çok düşük	Zerde mit Safran.	Berliner Zeitung, 2005

5. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, *DWDS* ile *DWDS Gegenwartskorpora mit freiem Zugang* veri setlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkçe kökenli kelimelerin Almanca gündelik dildeki kullanım sıklığı, tarihsel yerleşim süreci ve dağılımı incelenmiştir. Bulgular, korpus dilbilimi yöntemine (Stefanowitsch, 2020) dayalı olarak tamamen nicel analiz temelinde değerlendirilmiştir.

5.1. Genel Görünüm: Kurumsal Sınırlılık ve Gündelik Yayılım

DWDS taraması sonucunda, analiz kapsamındaki 95 Türkçe kökenli kelimeden yalnızca 11'inin sözlükte yer aldığı belirlenmiştir. Bu oran, toplam kelimelerin yaklaşık %12'sine

karşılık gelmektedir. Kayıtlı kelimelerin büyük bölümü gastronomi alanına (ör. *Döner, Kebap, Börek, Joghurt*) aittir. Buna karşılık, gençlik dili ve gündelik etkileşim içinde sık kullanılan *Lan, Abi, Yallah, Kanka* gibi ifadelerin DWDS'te yer almadığı görülmüştür. Bu durum, kurumsal sözlük yapısı ile güncel dil kullanımı arasındaki zamansal ve işlevsel farkı açık biçimde göstermektedir.

DWDS'in tarihsel alt korpusları, Türkçe kökenli kelimelerin Almancada ilk kez 1960'lı yıllarda (özellikle *Döner* ve *Kebap* örnekleriyle) kayda geçtiğini ortaya koymaktadır. Bu dönem, Türkiye ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında 1961 tarihli İşgücü Anlaşması ile örtüşmektedir. Dolayısıyla Türkçe kökenli kelimelerin Almancaya geçişi, yalnızca dilsel değil; aynı zamanda göç ve kültürel etkileşim süreçleriyle bağlantılı bir olgudur (Auer, 2005).

5.2. Kategorik Dağılım: Dört Temel Alan

Korpus sonuçları, Türkçe kökenli kelimelerin kullanım işlevlerine göre dört ana kategoride toplandığını göstermektedir.

İlk grup, gündelik diyalog ve emir kelimelerinden (13 kelime) oluşmaktadır. *Dur, Haydi, Olur* gibi ifadeler özellikle çevrimiçi iletişimde sıkça yer almakta, konuşma eylemini yönlendirme veya yanıtlama işlevi üstlenmektedir.

İkinci grup, şaşkınlık ve tepki ifadeleri (6 kelime) olan *Oha, Çüş, Vay* gibi kısa ünlemleri içermektedir. Bu kelimeler, duygusal tepkileri aktaran yoğun ve doğrudan yapılarıdır.

Üçüncü grup, yemin ve pekiştirme ifadelerinden (4 kelime) oluşmaktadır. *Wallah, Billah* gibi kelimeler, samimiyet ve doğruluk vurgusu taşıyarak topluluk içi güveni güçlendirmektedir.

Dördüncü ve en geniş grup ise gastronomi ve kültürel ürün adlarıdır (72 kelime). *Döner, Börek, Ayran, Baklava* gibi kelimeler, Almancada en erken ve kalıcı biçimde yerleşen sözcükleri temsil etmektedir. Bu kategoriler, Türkçe kökenli kelimelerin yalnızca leksikal çeşitliliğini değil, aynı zamanda sosyokültürel temsiliyet alanlarını da ortaya koymaktadır.

5.3. Kullanım Sıklığı ve Sosyodilbilimsel Yorum

DWDS Gegenwartskorpora mit freiem Zugang verilerine göre, gastronomi terimleri ortalama 500'ün üzerinde yüksek frekans değerlerine sahiptir (Döner: 1513; Kebap: 786). Buna karşın, DWDS'te yer almayan emir veya tepki ifadeleri çevrimiçi metinlerde daha yüksek oranlarda kullanılmaktadır (Dur: 2850; Vay: 187). Bu fark, kelimelerin kurumsal tanınırlığı ile gündelik üretkenliği arasındaki dengesizliği göstermektedir.

Elde edilen bulgular, Türkçe kökenli kelimelerin yalnızca leksikal düzeyde değil, aynı zamanda pragmatik ve söylemsel işlevlerde de etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle gençlik dili (Jugendsprache) içinde *Lan, Kanka, Yallah* gibi kelimeler, aidiyet, samimiyet ve grup içi kimlik göstergesi olarak işlev görmektedir. Bu durum, Türkçe kökenli öğelerin Almancada biçimsel bir ödünçleme olmanın ötesine geçerek, etkileşimsel ve toplumsal bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, DWDS verileri Türkçe kökenli kelimelerin Almancada sınırlı kurumsal temsiliyete sahip olduğunu; ancak günlük dilde yüksek düzeyde pragmatik üretkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, Türkçe kökenli kelimelerin Almanca dil pratiğinde yalnızca ödünç kelimeler olarak değil, çok kültürlü iletişimsel çeşitliliğin etkin bileşenleri olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

6. Sonuç

Bu çalışma, Türkçe kökenli kelimelerin Almanca gündelik dildeki varlığını, DWDS ile DWDS Gegenwartskorpora mit freiem Zugang verileri üzerinden nicel bir korpus analizi yöntemiyle incelemiştir. Bulgular, Türkçe kökenli kelimelerin Almancada sınırlı bir kurumsal tanınırlığa sahip olmakla birlikte, gündelik kullanımda dikkate değer bir yaygınlık gösterdiğini ortaya koymuştur.

DWDS verilerine göre, 95 kelimedenden yalnızca küçük bir bölümü sözlük sistemine girmiştir. Buna karşın, DWDS Gegenwartskorpora verileri, özellikle çevrimiçi ortamda ve gençlik dili bağlamında Türkçe kökenli ifadelerin yoğun biçimde kullanıldığını göstermektedir. Bu durum, Türkçe kelimelerin Almancada yalnızca biçimsel olarak değil, aynı zamanda sosyokültürel etkileşim yoluyla da yerleştiğini göstermektedir.

Türkçe kökenli kelimelerden Döner, Kebap, Börek gibi gastronomi terimleri Almancada kalıcı hale gelirken, *Lan*, *Abi*, *Kanka*, *Yallah* gibi ifadeler kimlik, samimiyet ve topluluk aidiyeti gibi sosyal işlevler üstlenmektedir. Bu bulgular, Türkçe kökenli kelimelerin Almancada yalnızca ödünç sözcükler olarak değil, çok kültürlü iletişimin aktif unsurları olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Genel olarak, çalışma Türkçe–Almanca dil temasının güncel boyutlarını nicel olarak belgeleyerek, iki dil arasındaki kültürel ve toplumsal etkileşimin korpus temelli bir görünümünü sunmuştur.

Kaynakça

- Androutsopoulos, J. (2010). Multilingualism, new media and language contact in Germany. In P. Auer & J. Schmidt (Eds.), *Language and space: An international handbook of linguistic variation* (pp. 698–717). De Gruyter Mouton.
- Atli, M. H., & Yılmaz, H. (2025). Almanca ve Türkçede Anne ve Baba kavramlarının dilsel ve kültürel yansımaları: Karşılaştırmalı bir inceleme. *Korpusgermanistik*, 4(1), 35-51. <https://doi.org/10.62425/korpus.1685881>
- Auer, P. (2005). Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations. In N. Delbecque, J. van der Auwera, & D. Geeraerts (Eds.), *Perspectives on variation: Sociolinguistic, historical, comparative* (pp. 7–42). Berlin: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110909579.7>
- Auer, P., & Dirim, İ. (2004). *Türkisch sprechen nicht nur die Türken: Über die Unschärfebeziehung zwischen Sprache und Ethnie in Deutschland*. Berlin: de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110919790>
- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press.
- Biber, D. (1993). Representativeness in corpus design. *Literary and Linguistic Computing*, 8(4), 243–257.
- Bingöl, M., & Özdemir, E. D. (2025). Almanya'daki Türk göçmen ailelerde iki dilliliğin kültürel kimlik ve aile içi iletişim üzerindeki etkisi. *Journal of Research in Turkic Languages*, 7(2), 1–15. <https://doi.org/10.34099/jrtl.721>
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Cindark, I., & Devran, S. (2020). Türkisch in Deutschland. In *Handbuch der Sprachminderheiten in Deutschland* (pp. 351–390). Narr Francke Attempto.
- Dirim, I., & Hieronymus, E. (2003). *Die türkische Sprache in Deutschland: Eine Untersuchung zu den sprachlichen Integrationsprozessen von Zuwanderern*. Waxmann Verlag.
- DWDS. (2025). *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. <https://www.dwds.de>

- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday.
- Hinnenkamp, V. (2003). Interkulturelle Kommunikation und Sprachmischung unter Jugendlichen. In A. Deppermann & M. Hartung (Eds.), *Sprache und Kommunikation im interkulturellen Kontext* (pp. 121–145). Tübingen: Stauffenburg.
- Keim, I. (2007). *Kiezdeutsch: Ein neuer Dialekt entsteht*. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache.
- Keim, I. (2008). Die “türkischen Powergirls”: Lebenswelt und kommunikativer Stil einer Migrantinnengruppe in Mannheim. In *Jugendsprachen* (pp. 213–240). De Gruyter.
- Keim, I. (2024). Jugendsprache und Mehrsprachigkeit in Deutschland: Entwicklungen und Perspektiven. *Sprachreport*, 40(2), 15–27.
- Klein, W., & Geyken, A. (2010). Das digitale Wörterbuch der deutschen Sprache (DWDS): Ein korpusbasiertes Informationssystem. *Lexicographica*, 26, 79–96. <https://doi.org/10.1515/9783110223231.1.79>
- Klein, W., & Geyken, A. (2010). Web as corpus: The DWDS WebXL corpus. In *Proceedings of the 7th Web as Corpus Workshop (WAC-7)*.
- McEnery, T., & Hardie, A. (2012). *Corpus linguistics: Method, theory and practice*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511981395>
- Quora. (2023–2025). Diskussionen zur Verwendung türkischer Wörter im Deutschen. Erişim tarihi: 6 Kasım 2025, <https://www.quora.com>
- Reddit. (2023–2025). Beiträge zum Thema „Türkisch-deutsche Jugendsprache“. Erişim tarihi: 6 Kasım 2025, <https://www.reddit.com>
- Stefanowitsch, A. (2020). *Corpus linguistics: A guide to the methodology*. Language Science Press. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3735822>
- Thomason, S. G., & Kaufman, T. (1988). *Language contact, creolization, and genetic linguistics*. University of California Press. <https://doi.org/10.1525/9780520912793>
- Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact: Findings and Problems*. New York: Linguistic Circle of New York. <https://doi.org/10.1515/9783110802177>
- Wiese, H. (2012). *Kiezdeutsch: Ein neuer Dialekt entsteht*. C.H. Beck.

Zur (De-)Konstruktion Von Weiblichkeit Und Patriarchaler Normen In Jenny Erpenbecks *Kairos*

On The (De-)Construction Of Femininity And Patriarchal Norms In Jenny Erpenbeck's *Kairos*

Cihan TUNCER*

Özet: Günümüz kadın yazarları arasında önemli bir yere sahip Jenny Erpenbeck, eserlerinin merkezine genel olarak tarih, kimlik ve hafızayı alır. Dolayısıyla yazarın eserlerinde Doğu ve Batı Almanya, Nazi Almanyası, güncelliğini koruyan mülteci sorunu ile beraber kimlik sorunu, yabancılaşma, kaçış, aidiyet, vatan konuları sıkça karşımıza çıkan konular arasındadır. Çalışmada ele aldığımız *Kairos* romanının olay örgüsü de aynı şekilde tarihi arka planda bir aşk öyküsü etrafında şekillenir. Romanda 1980lerin sonuna doğru yani ikiye bölünmüş Almanya'nın birleşme arifesinde iki farklı kuşağın temsilcisi arasında tesadüfi bir karşılaşmayla başlayan tutkulu aşkın zaman içerisinde toksik bir ilişkiye evrilmesi öykülenir.

Bu çalışmada *Kairos* romanındaki kadın tasvirleri incelenmiş ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ataerkil yapının romana nasıl yansıtıldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Feminist bir bakış açısıyla analiz edilen çalışmada, kadınların romanda yeterince temsil edilip edilmediği, geleneksel kadınlık ve rollerine ne ölçüde yer verildiği, yazarı kadın olan bir romanda ilişkilerdeki güç dinamiğinin nasıl kurgulandığı ve ataerkil bakış açısına yer verilip verilmediği sorularına yanıtlar aranmıştır. Bu sorular etrafında yapılan analiz, metinde ilk bakışta özellikle kadın ana karakter üzerinden zayıf, duygusal, erkeğe bağımlı kadın klişesinin pekiştirildiğini dolayısıyla kadının aleyhine bir güç ilişkisinin varlığını ortaya koymuştur. Ancak romanın sonuna doğru tutkulu aşkın toksik bir ilişkiye evrilmesine aynı zamanda kadının olgunlaşma serüveni eşlik eder. Öyleki ilişkisi için verdiği mücadeleyi sonlandıran kadın, duygularının boyunduruğundan kurtulur bu aynı zamanda karşı cinsten bağımsızlaşığına işaret eder. Romanda aynı zamanda aile yapısı ve ilişkiler üzerinde belirleyici olan ataerkil söylemin terk edildiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Jenny Erpenbeck, Kairos, gender, feminizm, ataerkilik

*Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ/Türkiye. E-Posta: ctuncer@firat.edu.tr, ORCID:0000-0003-1185-5330.

Abstract: Jenny Erpenbeck, who has a significant place among the contemporary woman writers, she commonly centers the history, identity and memory in her works. Therefore the writer's works often address topics such as East and West Germany, Nazi Germany, the refugee problem that keeps on being relevant and identity issue, alienation, escape, sense of belonging, homeland issues. The plot of the novel *Kairos* we analyze in the study is similarly shaped around a love story in the historical background. The novel tells the story of a passionate love affair that begins with a chance coincidence between representatives of two different generations in the late 1980s, on the eve of the unification of a divided Germany, and turns into a toxic relationship over time.

In this study, the depiction of women was examined in the novel *Kairos* and an attempt was made to determine how gender roles and patriarchal structure were reflected in the novel. The study, analyzed from a feminist perspective, sought answers to questions such as whether women are sufficiently represented in the novel, to what extent traditional femininity and roles are given space, how power dynamics in relationships are fictionalized in a novel written by a female writer, and whether a patriarchal perspective is included. The analysis was made around these questions demonstrated that the text reinforced the stereotype of women as weak, emotional, and dependent on men, especially through the female protagonist, thus unveiling the existence of a power relationship that works against women. However, toward the end of the novel, the passionate love turns into a toxic relationship, accompanied by the woman's journey of growing up. The woman who ends the struggle for her relationship is liberated from the bondage of her emotions, which also points to her independence from the opposite sex. It was determined that the patriarchal discourse, which shapes family structure and relationships, is forsaken in the novel.

Keywords: Jenny Erpenbeck, *Kairos*, gender, feminism, patriarchy

1. Einleitung

Jenny Erpenbeck, 1967 in Ostberlin geboren, zählt zu den preisgekrönten Schriftstellerinnen unserer Zeit. Wie sie selbst in ihrem Interview bestätigt, aus einer Schriftstellerfamilie stammend, versuchte sie aus wirtschaftlichen Gründen zunächst, andere Berufe zu ergreifen. Ihr Versuch, mit der Familientradition zu brechen, scheiterte jedoch, und so führte sie das Schicksal zu ihrer heutigen Position als international anerkannte Autorin (Erpenbeck, 2024). Erpenbeck, die durch ihre Romane und Theaterstücke Berühmtheit erlangte, konfrontiert die Lesenden mit ihrer Vergangenheit und Gegenwart. In Romanen wie *Geschichte vom Alten Kind* (1999), *Wörterbuch* (2004) und *Heimsuchung* (2008) bietet sie den Lesenden die Möglichkeit, sich mit der Vergangenheit

auseinanderzusetzen. In *Gehen, Ging, Gegangen* (2015) geht sie auf die Flüchtlingskrise ein, ein wachsendes Problem unserer Zeit, auf literarischer Ebene. Ost- und Westdeutschland, Nazideutschland, die Frage der Identität und Entfremdung gehören zu den häufig behandelten Themen in den Werken des Autors, die historische und politische Ereignisse in den Mittelpunkt stellt. Ihr Roman *Kairos* (2021), der 2024 mit dem *International Booker Prize* ausgezeichnet wurde, zählt zu seinen wichtigsten Werken. In dem Roman, der in zwei Hauptteile und jeweils neunundzwanzig Unterkapitel unterteilt ist, erzählt Erpenbeck die Geschichte einer leidenschaftlichen Liebesbeziehung, die sich zu einer toxischen entwickelt. Sie behandelt auch Themen wie die Gegensätze zwischen Ost- und Westdeutschland, die wirtschaftlichen Schwierigkeiten und die durch die Wiedervereinigung entstandene Arbeitslosigkeit, Heimat, Flucht sowie das Problem der Identität und Zugehörigkeit.

Dieser Beitrag zielt darauf ab, die Darstellung von Frauen im Roman aufzuzeigen und zu ermitteln, wie Geschlechterrollen und die patriarchale Struktur widergespiegelt werden. Aus feministischer Perspektive sucht der Beitrag Antworten auf die folgenden Fragen: Sind Frauen im Roman angemessen repräsentiert? Inwieweit sind traditionelle Weiblichkeit und ihre Rollen präsent? Wie wird das Machtverhältnis in Beziehungen in einem Roman einer Autorin konstruiert? Wird die patriarchale Sichtweise auf Familie, Beziehungen oder Sexualität (de-)konstruiert?

2. Die Konstruktion von Weiblichkeit in *Kairos*

Erpenbecks Roman erzählt die leidenschaftliche Liebesgeschichte eines älteren, verheirateten Schriftstellers und einer jungen Schriftsetzerin. Die Beziehung beginnt mit einer Begegnung im Bus, und die Anziehung zwischen den

beiden entwickelt sich zu einer leidenschaftlichen Affäre. Vor dem Hintergrund historischer Ereignisse wandelt sich diese Liebe allmählich in eine toxische Beziehung, als eine dritte Person – die Untreue der jungen Frau – ins Spiel kommt. Dank der Hingabe der Frau hält die Beziehung mit all ihren Höhen und Tiefen drei Jahre lang an, doch am Ende des Romans gibt die Frau die Hoffnung auf eine bessere Zukunft in dieser toxischen Beziehung auf und beschließt, sie zu beenden, weil der Mann ihr die Untreue nicht verzeihen kann und davon besessen ist. Im Roman findet sich eine Analogie zwischen dem Fall der Berliner Mauer und dem Ende der Liebe. Die leidenschaftliche Liebesaffäre, die 1986 begann, endet mit dem Fall der Berliner Mauer. Betrachten wir nun die Konstruktion der weiblichen Hauptfigur im Roman, dessen Handlung wir hier kurz zusammengefasst haben, so lässt sich sagen, dass Katharina bis zum Schluss eine so zentrale Rolle einnimmt, dass sie die Handlung maßgeblich prägt. Was die Rolle der anderen weiblichen Figuren im Roman betrifft, so lässt sich festhalten, dass die Frauen außer Katharina im Allgemeinen Nebenrollen spielen. Während Katharina eine Frau verkörpert, die sich im Namen der Liebe und der individuellen Freiheit gesellschaftlichen Normen und Zwängen widersetzt, ist Hans' Frau Ingrid eine eher untergeordnete Figur. Anders als Katharina erfüllt sie zwar die traditionellen Rollen der Mutter und Hausfrau, ist aber passiv und ihrem Schicksal ergeben. Sie erhebt gelegentlich ihre Stimme, aber kann ihre passive Natur nicht überwinden. Bis zum Ende des Romans bleibt sie eine betrogene Frau, die dennoch in ihrer Ehe ausharrt und somit die Rolle der aufopfernden Mutter und Ehefrau einnimmt. Eine weitere Figur, Katharinas Mutter, verkörpert die Mutterrolle und symbolisiert gleichzeitig die Einhaltung gesellschaftlicher Erwartungen. Sie zeichnet sich durch ihre mitfühlenden und beschützenden Eigenschaften aus und verkörpert das archetypische Mutterbild. Eine wei-

tere weibliche Figur im Roman ist Christina und wird primär durch ihre körperlichen Merkmale – Sommersprossen und kindliche Züge – charakterisiert. Und die markante Figuren Rosa und Ruth treten als Partnerinnen in einer nicht-heterosexuellen Beziehung auf. Obwohl der Roman keine eindeutige Klassenzugehörigkeit aufweist, sind Frauen unterschiedlichen Alters vertreten. Betrachtet man insbesondere die Hauptfiguren Katharina, Hans' Frau und Katharinas Mutter, so lässt sich argumentieren, dass der Roman verschiedene Perspektiven auf Ehe und Beziehungen aus unterschiedlichen Generationen widerspiegelt. Da die Hauptfiguren Katharina und Hans' Frau Ingrid aufgrund ihrer Beziehung zur Hauptfigur des Romans hervorstechen und somit zentral für die Geschichte sind, wird die Konstruktion von Weiblichkeit anhand dieser Figuren analysiert.

2.1. Unerfahrene Frau vs. Erfahrener Mann

Gender, unabhängig vom biologischen Geschlecht, ist ein soziales Konstrukt. Es basiert auf der Unterscheidung zwischen männlichem und weiblichem Verhalten, Einstellungen und Rollen. Diese Unterscheidung ist für Gesellschaften so wichtig, dass getrennte Lebensbereiche für Männer und Frauen definiert werden. Die für beiden Geschlechter definierten Lebensbereiche sind daher deutlich voneinander abgegrenzt. Die Gesellschaft erwartet von Individuen, dass sie sich gemäß ihrem biologischen Geschlecht verhalten, und es wird gewissermaßen als obligatorisch angesehen, diese Verhaltensweisen zu akzeptieren (Vatandaş, 2011). Von Männern wird erwartet, dass sie als Vater und Ehemann die Führungsrolle übernehmen, während von Frauen erwartet wird, dass sie als Ehefrau und Mutter die häuslichen Pflichten erfüllen. Das patriarchale System ordnet die Geschlechter auch hinsichtlich ihrer Charaktereigenschaften einander

gegenüber. Weibliche und männliche Eigenschaften werden wie folgt kodiert: Macht, Erfolg, rationales Verhalten, Unabhängigkeit und die Lösung von Problemen durch Gewalt gelten als Ausdruck von Männlichkeit, während Emotionalität, Passivität, Verständnis und Mitgefühl als Ausdruck von Weiblichkeit gelten (Yüzer & Demez, 2021). Im Text wird eine intellektuelle männliche Figur und eine im sozialen und kulturellen Bereich unerfahrene Frau gegenübergestellt. Hans' kulturelles Kapital wird hervorgehoben, um diese Kontraste hervorzuheben. Der Leser begegnet einem Mann mit profunden Kenntnissen in Literatur, Politik, Musik und Mythologie. Er hört Komponisten wie Bach und Mozart, zitiert literarische Werke, erzählt mythologische Legenden und betreibt tiefgründige politische Analysen. Das Mädchen hingegen versucht, sich ihm anzupassen, wobei sie mit ihren Fragen ihre kulturellen Schwächen offenbart. "Und nun spielt er ihr noch das Impromptu in As-Dur von Franz Schubert vor, und von Bach die Chromatische Fantasie, die Partita in e-Moll und den 3. Satz von Mozarts B-Dur-Klavierkonzert. Mal nickt er mit dem Kopf im Rhythmus mit, mal sagt er: Das ist was, oder? Mal sagt sie: Das ist wunderschön. Mal fragt sie: Wer spielt?" (Erpenbeck, 2024: s. 24). Hans scheint Katharina sowohl in seiner intellektuellen Persönlichkeit als auch in seinen sozialen Beziehungen, seinem Verhalten und seinen Einstellungen überlegen zu sein. Katharina beobachtet den Mann mit Erstaunen und Bewunderung. Ständig bemüht sie sich, in seiner Gegenwart Fehler und Peinlichkeiten zu vermeiden. "Sie weiß, dass man die Serviette über die Knie legt, bevor man zu essen beginnt, sie weiß, dass man sich den Mund abtupft, bevor man trinkt, sie weiß, dass man den Suppenteller nach hinten ankippt und nicht zu sich, dass man die Ellenbogen nicht aufstützt und Kartoffeln nicht mit dem Messer schneidet. Gegen alle Angst, alle Hoffnung, all das, was man nicht vorhersehen kann und auch nicht vor-

hersehen will, dagegen hilft es, dass man weiß, Messer und Gabel sollen nebeneinander abgelegt werden, wenn man mit dem Essen fertig ist, mit dem Griff auf der rechten Seite des Tellers" (Erpenbeck, s. 25). Hans ist einerseits überrascht von dem Wissen der Frau. "Er schenkt ihr nach, Weißwein zur Forelle, und sieht nebenbei, dass sie weiß, wie man einen Fisch zerlegt" (Erpenbeck, s. 32). Er ist für Katharina nicht nur mit seinem intellektuellen und kulturellen Wissen unerreichbar, sondern trotz des Altersunterschieds auch körperlich. "Das neunzehnjährige Mädchen wusste gestern und heute den ganzen Arbeitstag über noch seine Augen, seine Nase, seine Schultern. (Erpenbeck, s. 30). Katharina, die die klischeehafte Frau belebt, scheint ihren Traumprinzen gefunden zu haben.

2.2. Die Liebende oder unterwürfige Frau

Das Phänomen der Liebe wird von Männern und Frauen unterschiedlich wahrgenommen und gedeutet. Während leidenschaftliche Liebhaber bei Männern selten sind, gibt kein Mann sein Leben vollständig für eine Frau auf. Er hält die Frau nur wegen seiner Begierden in seinem Leben. Daher stehen Frauen nie im Mittelpunkt des Lebens eines Mannes. Für Frauen ist die Situation völlig anders; eine Frau gibt ihr Leben für die Liebe auf. Wenn es um Liebe geht, ignoriert sie ihre Gefühle und Gedanken. Sie verleugnet ihre Existenz und unterwirft sich dem Mann, indem sie sich versklaven lässt (De Beauvoir, s. 371–372). Diese Asymmetrie in der Liebe prägt die Machtverhältnisse zwischen Männern und Frauen in *Kairos*. Auf der einen Seite sehen wir einen dominanten Mann, der die Regeln festlegt, und auf der anderen eine Frau, die ihre Gefühle und Gedanken ignoriert. "Wir werden uns, sagt er, nur ab und zu sehen, aber es soll jedes Mal wie das erste Mal sein – ein Fest. Sie hört aufmerksam zu und nickt... Ich habe nicht nur eine Ehe, sondern auch ein Verhältnis mit

einer Frau beim Rundfunk. Und wenn du tausend Frauen hättest, sagt sie, wichtig ist doch die Zeit, die wir miteinander haben" (Erpenbeck, s. 31). Nachdem Katharina die festgelegten Grenzen und Bedingungen akzeptiert hat, beginnt eine Beziehung, in der der Mann dominant und die Frau unterwürfig ist. Häufig finden geheime Treffen statt. Während dieser Treffen verhält sich Katharina wie eine verheiratete Frau, die ihren häuslichen und weiblichen Pflichten nachkommt. "Beim Abschied in aller Frühe bekommt er von ihr den Auftrag, Pfeffer und Paniermehl zu kaufen. (Erpenbeck, s. 60) „[...] und nun steht sie in seiner Küche und erfährt also, in welchem Fach die großen Teller sind, wo die kleinen, welches das schärfere Messer ist und wo die Streichhölzer liegen, mit denen die Gasflamme angezündet wird" (Erpenbeck, s. 62). Während Katharina ihre Rolle als Hausfrau genießt, erlebt der Mann ein Glück oder einen zweiten Frühling, den er mit seiner Frau nie gefunden hat. Sie behandelt ihn wie einen Ehemann und bittet ihn um keinerlei Hilfe. „Er lehnt am Fensterbrett und raucht, weil sie ihm die Mitarbeit strikt untersagt hat. Sie wendet die Auberginenscheiben erst in Ei, dann in dem Gemisch aus Knoblauch, Salz, Pfeffer und Paniermehl" (Erpenbeck, s. 63). Was hier geschieht, ähnelt einer alternativen Eheform.

Die Divergenz im Liebeserleben manifestiert sich durch pragmatische Haltung des Mannes und weibliche Emotionalität. Während Katharina ihren Gefühlen folgt und versucht, das andere Geschlecht zu entdecken, das sie fasziniert, nimmt Hans eine vorsichtigeren und selbstbezogeneren Haltung ein. Katharina kann ihre Bewunderung für den Mann nicht verbergen. "Wenn sie ihn zeichnen wollte, müsste diese Haarsträhne, die ihm immer wieder ins Gesicht fällt, mit aufs Bild. Auch, weil sie Schatten wirft und seinem Gesicht dadurch Kontur gibt" (Erpenbeck, s. 65). Diese Bewunderung äußert sich manchmal in kindlichem Verhalten. „Katharina bewahrt

das Buch, das er ihr geschenkt hat, sorgsam auf und küsst die Seite mit ihrem Namen. "Ein Zitat aus dem »Requiem«, das ist die Widmung, die er ihr ins Buch geschrieben hat. Und statt seines Namens daruntergesetzt nur ein H mit einem Punkt. »Umkehr« heißt das Buch. Sie kann das Glück, das ihr zugestoßen ist, noch nicht glauben. Sie küsst das H mit dem Punkt" (Erpenbeck, s. 40). Manchmal zeigt sie sich in kindlicher Eifersucht. Als ihre Freundin das Buch, das Hans ihr geschenkt hat, nimmt und darin blättert, weckt Katharinas Eifersucht. "Ohne wirkliches Interesse blättert sie in dem Buch, in seinem Buch, in dem Buch von Hans, noch bevor Katharina selbst es in Ruhe aufgeschlagen hat" (Erpenbeck, s. 42). Ganz anders sieht es bei Hans aus; er handelt eher instinktiv, um sich zu schützen. „Von jetzt an, denkt er, liegt die Verantwortung, dass es weitergeht, allein bei ihr. Er muss sich vor sich selbst schützen. Vielleicht ist sie ein Aas? ... Er denkt, solange sie will, kann es kein Fehler sein" (Erpenbeck, s. 33). Gleichzeitig versucht der Protagonist sich auf den schlimmsten Fall vorzubereiten. Aus Bindungsangst malt er sich aus, was er tun wird, wenn sie ihn verlässt. "Was wird er tun, wenn sie nicht zu ihm zurückkommt? Sich eine andere ins Bett holen, so schnell wie möglich, und aus dieser Erinnerung, die mit jedem Tag ihrer Abwesenheit mehr ins Zentrum seines Nachdenkens gerückt ist, wieder eine Nebensächlichkeit machen. Wie das gehen soll, weiß er allerdings nicht. Und will's auch nicht wissen" (Erpenbeck, s. 48). Die Betonung der Emotionalität der Frau und der Rationalität des Mannes in Liebesbeziehungen verstärkt Geschlechterstereotypen, die Männer und Frauen an unterschiedliche Pole stellen.

Erpenbecks Katharina erträgt Respektlosigkeit, Demütigung und Erniedrigung. Sie verkörpert die unterwürfigere Seite der Beziehung. Aus Angst, den Mann ihrer Träume zu verlieren, hört sie ihm wortlos und ohne Reaktion zu, während er über seine Affären spricht:

Barbara heißt die Kellnerin im Arkade. Schön ist sie, sieht aus wie eine Russin. Muss ich eifersüchtig auf sie sein? fragt Katharina, und würde nicht fragen, wenn sie nicht ganz sicher wäre, dass Hans sie auslachen wird. Und dennoch, seit er ihr neulich die Fotos von seinem 50. Geburtstag gezeigt hat, ist sie sich seiner nicht mehr so sicher, wie sie es in den ersten drei Monaten war. Warum hat er ihr die Fotos überhaupt gezeigt? Mit der Psychologin, die sich da gerade eine Zigarette ansteckt, hatte er ein Verhältnis, das über neun Jahre ging. Und mit der hübschen Nachrichtensprecherin, die links am Ofen lehnt, war er immerhin drei Jahre zusammen (Erpenbeck, s. 126).

Katharina, die sich zu einer stillen und aufopferungsvollen Frau gewandelt hat, um ihre Beziehung aufrechtzuerhalten, steht einem Mann gegenüber, der weder sich noch sein Leben für sie ändern will. "Ohne Ehe sei er nicht, wer er sei. Sie hatte genickt, aber nach einer Weile war eine Träne von ihrer Nase in den Kaffee getropft. Wie ein Geburtsfehler hänge sie ihm nun einmal an, diese Ehe. Sie hatte genickt" (Erpenbeck, s. 127). An diesem Punkt wird der Unterschied zwischen Mann und Frau vollends deutlich: Die verliebte Frau ist bereit, ihr Leben für den Mann zu opfern, während der Mann die geringste Veränderung in seinem Leben ablehnt.

Wie de Beauvoir beharrlich darauf hinweist, sind die Rollen von Mann und Frau in der Ehe vorbestimmt. Während Frauen von außerehelichem Geschlechtsverkehr abgehalten werden, gelten für Männer keine vergleichbaren Einschränkungen. Innerhalb der Ehe haben Männer die Freiheit, Vergnügen zu suchen und gleichzeitig ihre Pflichten als Ehemänner zu erfüllen (De Beauvoir, 2019, s. 163). Dieses Privileg, das Männern durch das patriarchale Denken zusteht, verkörpert sich in Hans. Obwohl er verheiratet ist, hat er Affären mit mehreren Frauen, darunter Katharina. Seine Ehe ist ihm gleichgültig; er hält sie nur aufrecht, weil sie ihre Beziehung belebt. Hans drückt dies folgendermaßen aus.

“Ohne Ehe würde die Gefahr aufhören, die Geheimhaltung, die Sehnsucht produzierenden Umstände, die nicht der Inhalt ihrer Liebe sind, aber sie antreiben und wachhalten... Die Ehe, die der Liebschaft die Existenz streitig macht, ist zugleich der Grund, aus dem die Liebschaft sich nährt” (Erpenbeck, s. 138-139) In der Beziehung eine besitzergreifende Rolle einnehmender Mann droht mit Selbstmord, falls sie sich von ihm trennt. “Gestern erst hat er zu Katharina gesagt, eher würde er sich erschießen lassen, als sich von ihr zu trennen” (Erpenbeck, s. 146). Hans’ Absicht ist es nicht, die Frau zu bedrohen oder zu warnen, vielmehr möchte er betonen, dass er in der Beziehung dominierende Seite ist und das allein Recht hat, die Beziehung fortzusetzen oder zu beenden.

2.3. Frau als sexuelle Objekt

Obwohl die Beziehung zwischen den beiden auf Gefühlen beruht, sind sexuelle Anziehung und Begierde, wie im Roman immer wieder betont wird, prägender. Auf der einen Seite steht eine Frau, die den Mann als unentbehrlich ansieht, auf der anderen ein Mann, der sich nicht auf seine Arbeit konzentrieren kann, weil er ständig an sie denkt. Diese emotionale Verbundenheit ist zwar unbestreitbar, doch letztendlich ist es die Sexualität, die ihre Beziehung bestimmt:

Hans antwortet nicht, sondern löst sorgsam die Fesseln an ihren Füßen, macht die Schnalle seines Gürtels auf, zieht den Gürtel heraus und sagt zu ihr: Dreh dich zur Seite. Ein-, zwei-, dreimal schlägt er sie so, dass Katharina zuckt und rote Striemen auf ihrer Haut zurückbleiben. Dann legt er den Gürtel beiseite und beginnt, sie auf die roten Striemen, die schon geschwollen sind, zu küssen (Erpenbeck, s. 125).

Anstatt einer normalen Beziehung bevorzugt der Roman Darstellungen von Sexualität, die von Fantasien durchdrungen sind. Die Frau gleicht einer Sklavin, die sich nach dem Geschmack und den Vorlieben ihres Herrn kleidet

und verhält, um ihm zu gefallen. "Zum grauen Rock zieht sie diesmal die hohen Schuhe an, mit denen sie so aussieht wie die Herrin auf den erotischen Comics, die er letzten Herbst aus Wien mitgebracht und ihr neulich gezeigt hat" (Erpenbeck, s. 168). Emotionale Momente münden plötzlich in Geschlechtsverkehr, der mit Fantasien ausgeschmückt ist, was zeigt, dass die Emotionalität in dieser Beziehung in den Hintergrund gedrängt wird. Seine Briefe, oft emotionslos, beschreiben häufig Fantasien über den Körper der Frau. "... schreibt Hans je einmal die Worte »Züchtigung«, »Vergewaltigung« und »Gewalt«." (Erpenbeck, s. 199) – und drücken sein sexuelles Verlangen aus, was bestätigt, dass die Frau auf ihre Sexualität reduziert wird.

In männerdominierten Gesellschaften sind Frauen gezwungen, die ihnen zugewiesenen Rollen zu akzeptieren. Im Sozialisationsprozess lernen Frauen, ihren Körper einzusetzen. Sie sollen sich unterwürfig, verführerisch und dem ihnen auferlegten Idealbild des Körpers anpassen und formen dementsprechend ihr Verhalten, ihre Kleidung und ihre Sprache. Diese Perspektive degradiert Frauen zu Sexualobjekten und entwertet sie (Bilgin, 2016). Hans, der Repräsentant des männerdominierten Systems im Roman, weist Katharina die Rolle des Sexualobjekts zu. Katharina hingegen verhält sich nach seinen Wünschen und befolgt die Befehle ihres Herrn:

Eine Herrin mit einer Reitgerte in der Hand, vor ihr am Boden die Zofe, dreht der Herrin den Hintern zu, entblößt ist der, aber ansonsten ist das Dienstmädchen korrekt bekleidet, mit Schürze und Häubchen. Zum einmonatigen Jubiläum ihrer Hochzeit hat Hans Katharina die Bilder gebracht. Schwarz-weiß hat er die Fotoserie kopiert und Passepartouts dafür geschnitten, damit die Künstlichkeit deutlicher hervortritt. Eine schwarz-weiße Landschaft aus Rüschchen, von der das, was nackt ist, eingerahmt wird. Er sagt: Schau sie dir an. Sie blättert, er sitzt ihr gegenü-

ber. Er sieht, wie sie die Bilder ansieht. Ernsthaft blättert sie, nicht anders, als sei, was sie auf dem Schoß hält, ein Dürer- Bildband oder eine Mappe mit Picasso-Collagen. Die Herrin schlägt ihre Untergebene, die Magd blickt mit Tränen in den Augen zur Herrin auf, die Herrin legt ihre Reitgerte quer über die prallen Brüste der Magd, die Herrin befiehlt der Magd, den Kopf zwischen ihre, der Herrin, hochaufragende Beine zu stecken, die Herrin blickt von oben auf die lang ausgestreckte Zunge derjenigen, die alles tun muss, was man ihr befiehlt. Hans sieht Katharina beim Sehen zu, und das erregt ihn. Er sieht, wie das, was er ihr zeigt, sich bei ihr einnistet, einnisten muss. Durch ihre Augen wandert das Obszöne bis in ihre Gedanken. Und von dort kann es nie wieder hinaus. Sein Vergnügen wäre nicht halb so groß, sähe Katharinas Gesicht nicht so rein aus (Erpenbeck, s. 183-184).

Aus dem Zitat lässt sich schließen, dass die Machtasymmetrie zwischen Männern und Frauen – dominanter Mann und unterwürfige Frau – in sexuellen Praktiken reproduziert wird.

2.4. Frau als Betrügerin

Es ist unbestreitbar, dass Untreue bei Männern und Frauen unterschiedliche Reaktionen hervorruft. Während betrogene Frauen eher Unterstützung bei ihrem Umfeld suchen, neigen Männer zu Wutausbrüchen und einer Neigung zu Gewalt (Uzunovalı & Özbay, 2023). Diese negativen Gefühle und Verhaltensweisen bei Männern sind ein Produkt patriarchalischer Denkweisen, die ihnen Kontrolle über Frauen einräumen, Frauen als ihnen untergeordnet definieren und von ihnen Treue erwarten, ihnen aber gleichzeitig unbegrenzte Freiheit gewähren. Daher ist die Untreue einer Frau für den Mann gleichbedeutend mit einem Kontrollverlust, der zur Verschiebung der männlichen Autorität führt. Die asymmetrische Beziehung zwischen den Hauptfiguren des Romans

nimmt eine weitere Form an, als sie ihn betrügt. Hans verfällt in den Wahnsinn, als er entdeckt, dass Katharina ihn mit ihrem Freund Vadim betrogen hat. Während sie über die Untreue streiten, kann Hans seine Wut nicht zügeln und greift Katharina körperlich an. "Wie konntest du so etwas tun? Wenn man seinen abtrünnig gewordenen Schädel mit voller Wucht gegen die Kante schlägt, geht er vielleicht entzwei. Wie konntest du mir so etwas antun? Ein-, zweimal gegen die Kante schlägt. Wie konntest du uns so etwas antun?" (Erpenbeck, s. 215-216). Der Mann, außer sich vor Wut, verlangt von Katharina, ihm alles bis ins kleinste Detail zu erzählen.

Der betrogene Mann wird fassungslos, weil er glaubt, seine Autorität und Kontrolle über die Frau verloren zu haben. Er gibt Katharina die Schuld, die er als sein Eigentum betrachtet, und sucht nach einer Antwort, die ihn trösten oder ihre Tat rechtfertigen könnte. Einerseits richtet er durch die Tonbänder Vorwürfe gegen die Frau, andererseits stellt er der Frau Fragen, die sie beantworten soll. Aus den Beleidigungen im ersten Tonband geht hervor, dass sie aufgrund ihrer Untreue als teuflische Frau abgestempelt wird:

Froh warst du jedenfalls, mal was Jüngerer unter die Finger zu kriegen. Habt ihr es auch im Stehen miteinander getrieben? Und nur einmal, das mag dir glauben, wer will. Wie ein billiges Aas hast du dich verhalten. Und bewahrst die Erinnerung an eine Affäre. Mir dagegen bleiben nur Enttäuschung und Ekel. Anderthalb Jahre Lebenszeit hast du mir genommen. Blind bin ich, wenn ich zurückschaue. Ohne Geschichte, ohne Hoffnung, ganz und gar blind (Erpenbeck, s. 229).

Die Tonbänder kommen nacheinander weiter, im zweiten Band gehen die Vorwürfe gegen Katharina weiter und Hans bestreitet die Vorwürfe gegen sich. Er wehrt sich erbittert gegen sie, die seine fortgesetzte Ehe für das Fremdgehen

anführt. "Allzu leicht machst du es dir, wenn du sagst, es wäre nicht passiert, wäre ich nicht zu Ingrid zurückgezogen. Allzu leicht machst du es dir, wenn du sagst, ich hätte dich öfter besuchen können. Hätte ich auch das Gespött deiner Kollegen noch aushalten sollen? Allzu leicht dir. Und mir zu schwer" (Erpenbeck, s. 236). Hans' letzte Äußerungen offenbaren seine Mentalität, die sein eigenes Leben in den Vordergrund stellt und die Gefühle der Frau missachtet. Sie wird von Hans zum Bösen herabgestuft, nachdem sie betrogen hatte. Anders ausgedrückt: Während die Untreue von Männern normalisiert werden kann, wird die Untreue von Frauen mit „Schande“ gleichgesetzt. Diese Schande bringt ein Gefühl der Unsicherheit mit sich, das nicht kompensiert werden kann. Im dritten Band erklärt er, dass er sie nicht mehr vertrauen kann:

Auf den Hals mag ich dich nicht mehr küssen, den hast du anderweitig vergeben. Auch wie deine Schulter sich rundet in meiner Hand, freut mich nicht mehr, du hast sie anderweitig vergeben. ... Unsere Zukunft, wie sie geplant war, ist in sich zusammengefallen. Eine Perspektive gibt es nicht mehr. Von einem gemeinsamen Kind gar nicht zu reden. Oder glaubst du, für eine wie dich, die mich bei der ersten besten Gelegenheit einfach im Stich lässt, stürze ich alles um, was sich bis jetzt bewährt hat? (Erpenbeck, s. 244).

Ironisch daran ist, dass er im letzten Satz auf die Loyalität seiner Frau verweist, die er bei jeder Gelegenheit betrügt, und unterstreicht, dass er seine Frau nicht verlassen wird. Katharina hingegen wird von den Vorwürfen überwältigt und kann sie nicht länger ertragen.

Trotz der Betrugsgeschichte versuchen sie ihre Beziehung fortzusetzen. Nach sechs Monaten scheint alles wieder normal zu sein. Doch Hans, der unter der Last des Betrugs erdrückt wurde und daraus eine Obsession machte, steigert

die Anzahl der Anschuldigungen gegen Katharina weiter. Aufgrund dieser Obsessionen trennen sie sich dreimal und kommen wieder zusammen, doch am Ende des Romans scheitert die Beziehung an Hans' krankhaften Verhalten.

3. Dekonstruktion der patriarchalen Normen oder Emanzipation der Frau

Sowohl die Vaterschaft als auch Mutterschaft sind eine kulturelle und soziale Konstruktionen. Die Vaterfigur, die sich historisch gesehen ständig veränderte und von der patriarchalen Struktur als Beschützer und Fürsorger kodiert wurde, hat sich im Laufe der Zeit verändert und wegen der industriellen Revolution und der Entwicklung kapitalistischer Beziehungen ihre traditionelle Autorität verloren. Mit der Beteiligung von Frauen am Geschäftsleben verlor der Vater seine Funktion als alleiniger Ernährer des Hauses, legte seine harte und autoritäre Identität ab und verwandelte sich heute in einen fürsorglichen Vater (Bozok, 2018). Daher können wir sagen, dass die konstruierte harte Vaterfigur durch den mitfühlenden Vater ersetzt wurde. Katharinas Vater repräsentiert in diesem Zusammenhang eine Vaterschaft, die das Patriarchat dekonstruiert. Während Katharina über ihre Beziehung spricht, verweisen Haltung und Rede des Vaters deutlich auf dieses veränderte Vaterbild. Er versucht nicht einmal sich der Beziehung zu widersetzen oder sie zu verhindern. Sein einziges Ziel ist das Glück seiner Tochter, deshalb möchte er nur, dass sie ihre Situation versteht:

Mit ihrem Vater fährt sie von Leipzig aus zur X. Kunstausstellung in Dresden. Der große Vater steuert seinen kleinen Trabanten und sagt zu ihr, die neben ihm sitzt, Monogamie sei doch nur eine Verabredung, nichts weiter. Sei im Grunde nur dazu erfunden worden, um im Patriarchat das Erbe zu sichern. Katharina versucht, dem Vater zu erklären, dass Hans der einzige Mann sei, der für

sie in Frage komme. Aber der Frankfurter muss doch auch ganz in Ordnung sein, nach dem zu urteilen, was du erzählst. Der Vater versteht nicht. Es ist nicht die Frage der Wahl. Hans ist sie und sie ist Hans. An Hans' Leben hängt ihres, geht er zugrunde, geht auch sie zugrunde. Und verlässt er sie, auch. Aber Mädelschen, das ist doch Unsinn. Der Vater will einfach nicht verstehen, was sie meint. Dass Hans zehn Jahre älter ist als er selbst, sei und bleibe ihm unheimlich, sagt der Vater. Aber schließlich ist es deine Entscheidung (Erpenbeck, s. 230).

Kairos porträtiert auch eine Mutterfigur, die ihrer Tochter mit Toleranz begegnet. Als die Mutter von der Beziehung ihrer Tochter erfährt, rät sie ihr zur Vorsicht:

Ihre Mutter hatte an dem Morgen nur drei Fragen stellen müssen, hatte ihrer Tochter das Glück angesehen und, ohne dass die seinen Namen verriet, trotzdem nach nur drei Fragen gewusst, wer derjenige war. Ja, der sieht gut aus, hatte die Mutter gesagt, und er ist klug. Aber er hatte auch immer Freundinnen. Pass auf dich auf (Erpenbeck, s. 31-32).

Während die patriarchale Denkweise außereheliche Affären von Männern toleriert oder normalisiert, betrachtet sie die Untreue von Frauen als inakzeptabel (Korkmaz, 2022). Hans taucht in *Roman* wie ein Casanova, von dem Frauen träumen. Wie immer wieder betont wird, gilt er aufgrund seines guten Aussehens und Intellekts für Katharina als ein Traumprinz. Obwohl er verheiratet ist, unterhält er Affären mit zahlreichen Frauen, flüstert ihnen schmeichelhafte Worte ins Ohr und fasziniert sie mit seinem umfassenden Wissen. Trotzdem verlangt er von Frauen Treue, Ehrlichkeit und Toleranz, die ihm selbst fehlen. Daher soll Katharinas Betrug nicht als Untreue interpretiert werden, sondern als eine Herausforderung dieser moralischen Heuchelei und ein Schritt hin zur Befreiung von ihrer Abhängigkeit vom anderen Geschlecht.

Die feministische Theorie beharrt darauf, dass patriarchale Unterdrückungssysteme Geschlechterungleichheit aufrechterhalten. Diese Systeme definieren und verfestigen nicht nur traditionelle Rollenbilder von Weiblichkeit und Männlichkeit, sondern greifen auch in die Sexualität ein. Sie fördern heterosexuelle Beziehungen und marginalisieren darüber hinaus nicht-heterosexuelle Beziehungen (Everett, Limburg, Homan & Philbin, 2022). Katharina geht im Roman nicht-heterosexuelle Beziehungen mit mehreren Frauen ein. Eine dieser Frauen ist Ruth. Schon vor ihrer Beziehung mit Hans bestand eine unerklärliche Anziehungskraft zwischen den beiden. "Da hatte Katharina, ohne zu wissen warum, Ruths schwarzen Haarschopf gegriffen, ihn zu sich herangezogen und Ruth auf den Mund geküsst" (Erpenbeck, s. 136). Während Katharinas Beziehung zu Ruth gegen ihren Willen entstanden zu sein scheint, ist ihre Beziehung zu Rosa, der anderen weiblichen Figur, bewusster. Sie haben eine sexuelle Beziehung, und Rosa ist eifersüchtig auf ihren Freund Hans. "Weißt du, dass ich dich manchmal dafür hasse, dass du noch immer mit Hans zusammen bist. Ja, sagt Katharina, das weiß ich" (Erpenbeck, s. 328). Katharinas lesbische Beziehung stellt die patriarchalische Denkweise in Frage, die heterosexuelle Beziehungen vorschreibt. Wir erfahren auch von den Beziehungen anderer Frauen: „Im Januar lässt Rosa sich mit Anne ein“ (Erpenbeck, s. 353), sodass die Hauptfigur nicht die einzige Frau in einer lesbischen Beziehung ist.

Schlussbetrachtung

Erpenbecks *Kairos* erzählt eine leidenschaftliche Liebesgeschichte vor dem historischen Hintergrund der Zeit vor der deutschen Wiedervereinigung. Er lädt die Lesenden nicht nur dazu ein, Zeugen einer Liebesgeschichte zu werden, sondern auch Geschlechterrollen, Klischees,

Machtverhältnisse zwischen Männern und Frauen und vieles mehr zu hinterfragen. Die Hauptfiguren Hans, seine Frau Ingrid und Katharina prägen die Handlung, wodurch Frauen im Roman eine bedeutende Rolle einnehmen. Betrachtet man die Darstellung der Frau, so begegnet man einer emotionalen und von Begierden, insbesondere in der Liebe, getriebenen Frau, im Kontrast zur rationalen Männlichkeit. Frauen und Männer werden anhand von Dichotomien wie erfahren-unerfahren, kultiviert-unkultiviert sowie dominant-unterwürfig konstruiert, wodurch Machtverhältnisse zu Ungunsten der Frauen wirken. Dieses asymmetrische Machtverhältnis wird auch in den Sexualpraktiken fortgeführt, die auf ein Herr-Knecht-Verhältnis verweisen. In dieser Beziehung ist die Frau nicht nur von dem Mann abhängig, den sie verehrt, ihn bewundernd anblickt und sich ihm praktisch hingibt, sondern sie sexualisiert sich selbst, ist zufrieden mit ihrem Leben als Geliebte und trotz der Gewalt nicht bereit, ihn aufzugeben. Ingrid ist eine wichtige Figur in der Darstellung traditioneller Frauenrollen; trotz der Untreue ihres Mannes setzt sie ihre Rollen als Hausfrau und Mutter fort.

Auf den ersten Blick mag es überraschend erscheinen, dass eine Autorin ihre weibliche Hauptfiguren als schwach, von Mann abhängig, emotional, unrealistisch usw. darstellt. Doch gegen Ende des Romans nimmt die leidenschaftliche Beziehung zunehmend toxische Züge an, und zugleich verändert sich auch Katharina. Nachdem sie ihr eigenes Leben für die Beziehung geopfert, sich Unterdrückung, sexueller Objektifizierung und Gewalt unterworfen hat, beendet sie die Beziehung abrupt. Dies symbolisiert gewissermaßen die Kontrolle der Frau über ihre Wünsche und Gefühle, die Befreiung von der Abhängigkeit von Mann und letztlich die Befreiung vom anderen Geschlecht.

Kairos ist nicht einfach nur ein Liebesroman oder ein historischer Roman, sondern ein Werk, das patriarchale Normen

dekonstruiert. Dies zeigt sich am deutlichsten in Katharinas Beharren auf ihren individuellen Entscheidungen. Ihre Entscheidung für eine Beziehung mit einem älteren, verheirateten Mann, die gegen gesellschaftliche Normen verstößt, ist eine Rebellion gegen die patriarchale Weltsicht. Obwohl der Roman tragisch endet, erscheint die Protagonistin nicht als passive Figur, sondern als eine Person, die die volle Kontrolle über ihr eigenes Leben erlangt hat. Die dargestellte Familienstruktur widerspricht ebenfalls der patriarchalen Perspektive. Tatsächlich mischen sich Mutter und Vater nicht in die Beziehungen ihrer Tochter ein; kein Elternteil lenkt die Beziehung unter dem Deckmantel des Schutzes. Noch wichtiger ist jedoch, dass die patriarchale Perspektive, die Sexualität auf heterosexuelle Beziehungen beschränkt, ebenfalls infrage gestellt wird.

Literaturverzeichnis

- Autorin Jenny Erpenbeck in der verjüngungsmaschine. (n.d.). Spiegel Kultur. Retrieved from <https://www.spiegel.de/kultur/literatur/autorin-jenny-erpenbeck-in-der%20verjuengungs-maschine-a-345055.html>
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve Modern Toplumlarda Kadın Bedeni ve Cinselliği. *Firat University Journal of Social Sciences*, 26(1), 219–244. <https://doi.org/10.18069/fusbed.43256>
- Bozok, M. (2018). Türkiye’de Ataerkillik, Kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık. *Fe Dergi*, 10(2), 31–42.
- De Beauvoir, S. (2019). *İkinci Cins* (G. Savran, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Erpenbeck, J. (2024). Kairos. (10. Auflage). Penguin Verlag
- Everett, B. G., Limburg, A., Homan, P., & Philbin, M. M. (2022). Structural heteropatriarchy and birth outcomes in the United States. *Demography*, 59(1), 89–110. <https://doi.org/10.1215/00703370-9606030>
- Korkmaz, H. (2022). Modern Dönemde Geleneksel Kültür Kodlarının/Ataerkil Yapının Aile Hayatına Yansıması. *Antakiyat*, 5(1), 54–71.
- Uzunovalı, I., & Özbay, A. (2023). Aldatma ve sadakatsizlik: Cinsiyet bağlamında bir değerlendirme. *Turkish Academic Research Review*, 8(3), 1073–1091.
- Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies* (35), 29-56.
- Yüzer, İ., & Demez, G. (2021). Ataerkil Güç İlişkileri Bağlamında Baba-Oğul Etkileşimi |Father-Son Interaction In The Context Of Patriarchal Power Relations. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 4(1), 15-34. <https://doi.org/10.33708/ktc.896440>

J.J. Rousseau'nun *Yalnız Gezerin Düşleri* Adlı Eserinde Doğa Teması

The theme of nature in J.J. Rousseau's
Reveries of the Solitary Walker

Abdulahim AYDIN*

Özet: Jean-Jacques Rousseau'nun *Yalnız Gezenin Düşleri* adlı eseri, XVIII. yüzyılın sonlarında doğa, birey ve toplum ilişkilerini yeniden düşünmenin özgün bir örneğidir. Eser, Rousseau'nun toplumsal bağlardan kopmuş ve yalnız bir özne olarak kendisini konumlandırmasıyla açılır. Yazar, toplumsal güvenin kaybını, yabancılaşmayı ve bunun sonucunda doğaya yönelişi ifade eder. Bu yöneliş, yalnızca bir kaçış değil, ahlaki, estetik ve zihinsel bir yeniden doğuş olarak yansır.

Eserde Rousseau'nun doğa ile ilişkisi çok katmanlıdır. Bir yandan botaniksel gözlemler ve herbaryum oluşturma gibi bilimsel bir ilgiyi sürdürürken, diğer yandan doğa onun için estetik haz, terapötik deneyim ve ruhsal arınma mekânı olarak işlev görür. Mevsimlerin döngüsü, özellikle sonbahar manzaraları, Rousseau'nun yalnızlığını ve yaşamının geçiciliğini simgeleyen birer aynaya dönüşür. Lac de Bienne ve Île de la Motte gibi mekânlar ise hem inziva hem de duyuların, düşüncenin ve hatıranın birleştiği bir laboratuvar niteliğindedir. Rousseau, doğayı hem bilgi nesnesi hem de içsel bir sığınak olarak kullanır. Yalnızlık, melankoli ve toplumsal yabancılaşma, doğa aracılığıyla anlam kazanır; doğa estetik haz, bilimsel gözlem ve varoluşsal vecd aracı olarak işlev görür. Sonbahar ve boş tarlalar bireyin geçici yaşamı ile doğanın döngüsel zamanı arasında sembolik bir bağ kurar. Gece ve yıldız gözlemleri, Rousseau için kozmik bir yeniden doğuş ve varoluşsal bütünleşme deneyimi sağlar. Île de la Motte gibi mekânlar, Rousseau'nun mutlu yalnızlık deneyimlerini somutlaştırır. Ada, bireyin özerklik ve kendi kendine yetme idealinin metaforu olur; toplumsal yozlaşmadan kaçış ve doğa ile içsel bütünleşme alanıdır. Bitkiler ve yıldızlar arasındaki karşılaştırmalar, doğayı hem estetik hem ontolojik bir bakışla deneyimlemesini sağlar. Böylece doğa, yalnızca gözlemlenen bir çevre değil, insanın ruhsal ve felsefi deneyimlerini anlamlandıran bir hermenötik araç haline gelir.

Yalnız Gezenin Düşleri, Rousseau'nun doğa-insan ilişkisine dair özgün perspektifini ve yalnızlık, estetik haz, vecd ve yeniden doğuş temalarını bütüncül bir biçimde ortaya koyar. Eser, hem XVIII. yüzyılın sonundaki toplumsal ve psikolojik

* Prof. Dr. Firat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Batı Dilleri ve Ed. Böl. Fransız Dili ve Ed. Anabilim Dalı. **E-Mail:** halimaydin@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9411-6869

gerçeklikleri yansıtır hem de modern estetik, ekolojik ve varoluşsal arayışlara ilham veren klasik bir metin olarak önemini korur. Rousseau'nun doğa yaklaşımı, Lamartine, Chateaubriand, Bernardin de Saint-Pierre ve Victor Hugo gibi romantik yazarların eserlerinde görülen doğa-insan ilişkisi temalarının öncüsü olmuştur.

Anahtar kelimeler: Jean-Jacques Rousseau, *Les Rêveries du Promeneur Solitaire*, Doğa, Doğa-insan bütünleşmesi, Evrensel duyum ve özdeşleşme

Abstract: Jean-Jacques Rousseau's *The Reveries of the Solitary Walker* is a distinctive example of rethinking the relationship between nature, the individual, and society at the end of the eighteenth century. The work opens with Rousseau positioning himself as a solitary subject, detached from social bonds. The author expresses the loss of social trust, alienation, and, as a consequence, a turn toward nature. This turn is not merely an escape but manifests as a moral, aesthetic, and intellectual rebirth.

Rousseau's relationship with nature in the work is multi-layered. On the one hand, he maintains a scientific interest through botanical observations and the creation of a herbarium; on the other, nature functions as a space of aesthetic pleasure, therapeutic experience, and spiritual purification. The cyclical changes of the seasons, particularly autumn landscapes, serve as mirrors reflecting Rousseau's solitude and the transience of life. Locations such as Lac de Bienne and Île de la Motte act both as sites of retreat and as laboratories where the senses, thought, and memory converge. Rousseau uses nature both as an object of knowledge and as an inner refuge. Solitude, melancholy, and social alienation gain meaning through nature; it serves as a medium for aesthetic pleasure, scientific observation, and existential ecstasy. Autumn and empty fields symbolically connect the ephemeral human life with the cyclical time of nature. Observations of the night sky and stars provide Rousseau with a sense of cosmic rebirth and existential integration. Spaces like Île de la Motte concretize Rousseau's experiences of happy solitude. The island becomes a metaphor for the individual's ideal of autonomy and self-sufficiency, a domain of escape from social corruption and inner harmony with nature. Comparisons between plants and stars allow him to experience nature from both aesthetic and ontological perspectives. In this way, nature is not only an observed environment but also a hermeneutic tool through which human spiritual and philosophical experiences are understood.

The Reveries of the Solitary Walker presents Rousseau's unique perspective on the human-nature relationship and fully articulates themes of solitude, aesthetic pleasure, ecstasy, and rebirth. The work reflects both the social and psychological realities of the late eighteenth century and remains significant as a classic text that inspires modern aesthetic, ecological, and existential inquiries. Rousseau's approach to nature paved the way for the human-nature relationship themes found in the works of Romantic writers such as Lamartine, Chateaubriand, Bernardin de Saint-Pierre, and Victor Hugo.

Keywords: Jean-Jacques Rousseau, *Les Rêveries du Promeneur Solitaire*, Nature, Nature-human integration, Universal perception and identification

Giriş

Jean-Jacques Rousseau'nun Yalnız Gezenin Düşleri adlı eseri, XVIII. yüzyılın sonlarında doğa, birey ve toplum arasındaki ilişkileri yeniden düşünme biçiminin çarpıcı bir örneğidir. Eser, yazarın toplumsal bağlardan kopmuş, “bağısız” bir insan olarak kendisini tanımlamasıyla başlar. Rousseau'nun “artık yeryüzünde bana ne iyilik ne kötülük yapılabilir” dediği pasaj, onu hem çaresiz hem de dünyaya yabancı biri gibi gördüğünün en güzel kanıtı. Böylesi bir cümle veya kendini yaşam içinde konumlandırma bir içsel kırılmanın ilanıdır gibidir. Bu, toplumsal güvenin kaybı anlamına gelir ve bunun sonucunda yazarın doğaya doğru gerçekleşen bir yönelişine şahit oluruz. Bu yöneliş, basit bir kaçış değil, hem ahlaki hem de zihinsel-düşünsel bir yeniden doğuşun yazar tarafından ilanı gibidir.

Eser boyunca Rousseau'nun doğa ile kurduğu ilişki, tek bir boyuta indirgenmeyecek kadar geniş bir kapsama sahiptir. Bir yandan bitkileri Latince adlarıyla kaydeder, sınıflandırır ve sistematik bir botanikçi gibi herborize eder; diğer yandan bu faaliyet, onun için estetik bir haz, bir tür terapötik deneyim ve ruhsal arınma hâline gelir. Mevsimlerin döngüsü, özellikle sonbahar manzaraları, onun kendi biyografik yaşını ve yalnızlığını yansıtan aynalar hâline gelir. Gökyüzü ve yıldızların derin tefekkür uyandıran gücü, bir ‘kozmetik yeniden doğuş’ hissi yaratır onda. Lac de Bienne ve Île de la Motte gibi mekânlar ise hem seçilmiş bir inziva hem de duyuların, düşüncenin ve hatıranın birleştiği bir laboratuvar olarak kurgulanır.

Bu çok katmanlı deneyim, eserin içinde barındırdığı çok yönlü ilişki niteliğini de belirler: otobiyografi, ahlaki tefekkür ve doğa günlüğü bir araya gelerek yazarın doğa karşısındaki duyarlılığını gözler önüne serer. *Les Rêveries* böylece yalnızca doğayı betimleyen bir eser olmaktan çıkar; doğayı bir herme-

nötik araç, insanın kendisini ve toplumunu anlamasının vazgeçilmez bir aracı hâline de getirir.

Sığınak ve Bilgi Nesnesi Olarak Doğa

Yalnız Gezenin Düşlerinin ilk “gezintisinde” Rousseau, kendisini hayal kırıklığına uğramış, toplumdan çekilmiş ve hem akranlarına hem de hayata karşı her türlü güvenini yitirmiş, umutsuz bir insan olarak sunar. Hatta pesimist bir duruşun hakim olduğunu bile söyleyebiliriz. Yalnızlığa sığınma, inzivaya çekilme ihtiyacını açık bir şekilde ortaya koyar: “Benim için dünyada her şey sona erdi. Artık ne iyilik ne kötülük yapılabilir bana. Bu dünyada umacak ya da korkacak hiçbir şeyim kalmadı ve işte kendimi uçurumun derinliğinde huzurlu buluyorum; fakir, ölümlü, talihsiz ama Tanrı kadar sarsılmaz.” (Rousseau, 1997:8).

Bu umutsuzluk, içinde yaşadığı sosyal dünyaya karşı radikal bir yabancılık duygusuyla birleşir: *“Artık bana dış olan her şey yabancıdır. Bu dünyada ne yakınım ne benzerim ne de kardeşim kaldı. Yeryüzündeyim, sanki yaşadığım gezegenden düşmüşüm de yabancı bir gezegene gelmişim gibi (Rousseau, 1997:8).* Rousseau kendisini sadece mutsuz olarak tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda tamamen yalnız, duygusal ve sosyal bağlardan yoksun biri olarak resmeder. Bu “kimsesiz ve bağısız insan” portresi, Rousseau eserlerinde toplumsal ilişki arzusu ile özerklik ideali arasındaki temel gerilimi yansıtır.

Buna rağmen, Rousseau'nun gerçek teselli bulduğu yer tam da bu yalnızlıktadır. O, samimi bir dost, huzur bulacağı bir insan bulamasa da, en azından kaygılarını ve sıkıntılarını hafifletecek bir varlık arar. Bu nitelikleri veya yakınlığı doğanın kendisinde bulur. Doğa, onun için anlık sevinçler ve yeniden yaşamla bağlantı kurma alanı olarak bir sığınak hâline gelir. Yazar, tanıdık bir peyzajda dolaşırken hissettiği “haz ve ilgiden” söz eder. İnsanlar arasında bulamadığı bu mutluluk

halini doğanın içinde bulmakla yazar “münzevi bir bahtiyar” niteliğiyle karşımıza çıkar. Böylesi bir tecrübe, sosyal bağların kaybolduğu, doğanın giderek bir merkez haline geldiği bir istiğrak (contemplation) halidir.

Doğa, Rousseau’ya kısa süreli ama gerçek bir tatmin sunar. Onu “yeniden canlandırır ve hayata bağlar.” Doğayla kurduğu bu tecrübe yalnızca estetik bir seyir ve tatmin duygusundan ibaret de değildir; aynı zamanda ilginç bir şekilde gerçek bir bilimsel gözlem sürecini de içerir. Belli ki yazar insanlarla yapamadığı yakınlığı bitkilerle, doğayla kurmuş. Rousseau karşılaştığı bitkilerin Latince adlarını belirtir:

...ve oradan, yollar ve çayırlar arasında patikaları izleyerek, bu iki köyü ayıran neşeli peyzajı Charonne’a kadar geçtim, sonra aynı çayırlar üzerinden farklı bir yoldan dönmek için bir sapma yaptım. Her zaman hoşuma giden manzaralar bana her zaman verdiği haz ve ilgiyle bu yolları dolaşmaktan keyif aldım ve bazen yeşillik içindeki bitkilere bakmak için durdum. Paris çevresinde nadiren gördüğüm ve bu yörede bol miktarda bulduğum iki bitki fark ettim. Biri Compositae familyasından Picris hieracioides, diğeri Umbelliferae familyasından Bupleurum falcatum. Bu keşif beni çok uzun süre hem sevindirdi hem eğlendirdi ve özellikle yüksek bir ülkede oldukça nadir olan başka bir bitki olan Cerastium aquatique ile sonuçlandı; aynı gün başıma gelen kazaya rağmen, yanımda taşıdığım bir kitapta onu buldum ve herbaryuma yerleştirdim (Rousseau, 1997:13).

Bu sınıflandırma ve herbaryum oluşturma eylemiyle Rousseau’nun, doğayla neredeyse bilimsel bir yakınlık ve içten bir ilişki kurduğunu da görüyoruz. Bu, basit bir kaçış değil; doğaya yönelik bir dikkat ve ilgi çalışmasıdır. Böylelikle Rousseau, yalnızlığı bilişsel bir etkinliğe ve estetik bir hazzın kaynağına dönüştürür. Bu çift yönlü hareket -ahlaki ve sosyal sığınak ile bilimsel bilgi arayışı - doğanın eserde yaralı iç dünya ile dış dünya arasında nasıl bir aracılık işlevi gördüğünü gösterir.

Yalnız Ruhun Aynası Olarak Sonbahar

Sonbahar, edebiyat tarihinde hemen her zaman hüznün, melankoli, yalnızlık ve hayatın geçiciliğinin simgesi olarak işlenmiştir. Ancak Rousseau'nun Yalnız Gezerin Düşleri'nde sonbahar, sıradan bir mevsim betimlemesinden çok daha fazlasını ifade eder. Yazar, doğal çevre ile kendi iç dünyası arasında derin, karşılıklı bir yansıma ve uyum ilişkisi kurar (Osmont, 1984:32). Üzüm hasadının tamamlandığı, tarlaların boşaldığı ve köylülerin kış hazırlıkları için tarlaları terk ettiği bu dönem, Rousseau için yalnızlığın ve yaşamın geçiciliğinin sembolik bir aynası hâline gelir. Metinde Rousseau şöyle yazar:

Birkaç gündür hasat bitmişti; şehrin gezginleri çoktan geri dönmüştü; köylüler de kış işlerine kadar tarlaları terk ediyordu. Hâlâ yeşil ve neşeli olan kırsal alan, kısmen yapraksız ve neredeyse boş hâle gelmişti; her yerde yalnızlığın ve kışın yaklaşmasının görüntüsünü sunuyordu. Bu görünüş bana öyle tatlı ve hüznü bir izlenim verdi ki, kendi yaşam ve kaderimle o kadar uyumluydu ki, bundan bir ders çıkarmamak mümkün değildi (Rousseau, 1997:12).

Böylece Rousseau, doğanın döngüsel zamanını kendi biyografik zamanı ile örtüştürerek, mevsimsel değişim ile insan yaşamının geçiciliği arasında sembolik bir bağ kurar. Sonbaharın hüznü ve sakin atmosferi, yazarın ruh hâliyle adeta iç içe geçer. Doğadaki yapraksız, boş tarlalar, Rousseau'nun yalnızlığının ve hayatının son demlerine yaklaşan ruh hâlinin bir yansıması gibidir. Doğanın ona, "tatlı ama hüznü" bir izlenim vermesi, onun yalnız ve terk edilmiş ruh hâlini güçlü bir şekilde aktarır (Osmont, 1984:38).

Bachelard'ın deyimiyle bu durum bir "fenomenolojik düşlem"e dönüşür: dış dünya ile iç dünya karşılıklı olarak birbirini yansıtır ve birbirine cevap verir. Bilindiği gibi fenomenolojik düşlem, dış dünyadaki imgelerin içsel deneyimlerle nasıl birleştiği ve bu birleşimin bireyin ruh hâliyle nasıl

etkileşime girdiği üzerine yoğunlaşan bir anlam arayışıdır. Bu bağlamda, fenomenolojik düşlem, bireyin dış dünyadaki imgeleri içsel deneyimleriyle harmanlayarak, özgün ve kişisel bir anlam dünyası inşa etme çabası olarak görebiliriz. Rousseau'daki durum da buna güzel bir örnek oluşturduğunu düşünüyoruz. Burada doğa, sadece gözlemlenen bir çevre değil, aynı zamanda Rousseau'nun duygusal ve zihinsel tecrübesiyle anlam kazanan bir sahne hâline gelir. Yalnızlık, melankoli ve hüznün peyzajın ayrıntılarında somutlaşır. Yapraksız ağaçlar, boşalmış tarlalar ve yaklaşan kışın sessizliği bireyin içsel dünyasıyla doğrudan bir paralellik kurar. Bir bakıma, kahramanın iç dünyası doğayı tasvir ederken, doğa da onun iç dünyasının bir görüntüsü haline gelir.

Başka bir açıdan ele aldığımızda ise, Rousseau'nun bu yaklaşımı, pre-romantik estetiğin karakteristik özelliklerinden biri olduğu da dikkati çekmektedir. Doğa, hem ampirik bir gözlem hem de yazarın içsel dünyasının bir aynası olarak işlev görür. Sonbahar manzarası, bireysel deneyim ile evrensel bir temayı birleştirir: hayatın geçiciliği, insanın yalnızlığı ve zamanın kaçınılmaz akışı. Bu yöntem, daha sonra Chateaubriand ve Lamartine'de de görülecektir; deniz, göl ve orman manzaraları, bireyin içsel yolculuğunu ve duygusal iniş çıkışlarını yansıtan bir tabloya dönüşür. Rousseau'nun tasvirinde doğa, sadece bir çevre değil, aynı zamanda bir öğretici, bir meditasyon sahnesi ve bireysel varoluşun sembolik bir temsildir.

Sonbaharın bu şekilde yansıtılması, Rousseau'nun yalnızlığını ve yaşamın kırılğanlığını okura da deneyimletir. Peyzaj ve birey arasındaki bu derin eşleşme, edebiyatın işlevini, yani dış dünyayı içsel bir yorum ve içsel deneyimi de dışavurum sahası hâline getirme kapasitesine sahip olduğunu da gösteriyor. Kısaca Rousseau doğayı, insanın ruh hâlinin, geçiciliğinin ve yalnızlığının somut bir biçimde görünür hâle geldiği bir aynaya dönüştürmüş. Buradan hareketle yazar

doğa-insan arasındaki ilişkiyi hem bireysel hem de evrensel zamanın, yaşamın ve ölümün bir ortaklığı olarak görmüştür. Yani, hem insan hem de doğa için zaman, yaşam ve ölüm olayları ortak trajik durumlardır.

İstiğraktan Yeniden Doğuşa: Gökyüzü ve Yıldızlar

Yazarın doğa karşısındaki bu melankolik tavrı zaman zaman yaşanan vecd anlarıyla dengelenir. Gece ilerledikçe Rousseau gökyüzünü, yıldızları ve kalan yeşilliği seyrederek: “Gece ilerliyordu. Gökyüzünü, birkaç yıldız ve biraz yeşilliği gördüm. Bu ilk his, son derece hoş bir andı. Kendimi hâlâ yalnızca bu vesileyle hissediyordum. O anda hayata yeniden doğuyordum ve hafif varlığımın gözlemlediğim tüm nesneleri doldurduğunu sanıyordum” (Rousseau, 1997:15). Bu gökyüzü deneyimi onun için bir yeniden doğuş haline gelir. “O anda hayata doğuyordum” ifadesi, gökyüzüne yaptığı seyri ontolojik bir anlam alanına dönüştürür. Rousseau, yukarıda gördüğümüz sosyal bir ölüm hâlinde kozmik bir yaşam biçimine geçer. Böylece doğa artık yalnızca onun talihsizliğinin aynası değil ama aynı zamanda dönüşümün, transfigürasyonun bir ilkesi ve mekânı haline gelir. Rousseau’nun yaşadığı bu dinamik tecrübe, insanın “yüce olanın” karşısında duyduğu içsel yoğunluğun ruhu ve varlığı üzerindeki etkileridir. Sonsuzluk veya büyüklük karşısında özne, içsel özgürlüğünün farkına vararak doğayla, evrenle bütünleşerek ölümlü, zayıf bir varlıktan kozmik bir dereceye ulaşır. Çünkü öznenin hissettiği artık basit bir estetik hayranlık değil, bir varoluşsal birlikteliktir. Doğa ona hem bir varlık hissi hem de kendini genişletme - yüceltme duygusu verir.

Mutlu Yalnızlığın Laboratuvarı: Île de la Motte Adası

Rousseau’nun doğa karşısında tecrübe ettiği istiğrak ve vecd halleri beşinci gezisinde yeniden karşımıza çıkar. Bienne Gölü üzerindeki Île de la Motte’u şöyle tasvir eder:

[...] Neuchâtel'de Île de la Motte olarak adlandırılan bu küçük ada, İsviçre'de bile pek bilinmez... Ancak bir insanın sınırlarını çizmeyi sevmesi için son derece hoş ve sıra dışı bir konuma sahiptir; çünkü belki de kaderi bunu bir yasaya dönüştürmüş tek kişi benimdir, yine de böyle doğal bir zevke sahip tek kişi olduğumu sanmıyorum; her ne kadar şimdiye kadar başkalarında bunu bulamamış olsam da (Rousseau, 1997:53).

Rousseau'nun adası, sıradan bir coğrafi unsur değil, felsefi bir yapı biçiminde karşımıza çıkar. Burada yazar artık sürgün edilmenin pasif mağduru değildir. Aksine, kendi yalnızlığını bilinçli bir biçimde seçmiş bir "keşiş-botanikçi"-dir. Bu ada, Rousseau için doğaya dönerek kendisini yeniden kurduğu bir deney alanına dönüşür. İnsanların ikiyüzlülüğü ve samimiyetsizliğinden kaçarak doğanın temiz, sakın ve dost kucağına sığınır. Onun için yalnızlık artık bir cezadan ziyade bir özgürleşme ve kendini gerçekleştirme eylemine dönüşür. Rousseau'nun "mutlu yalnızlık" olarak tanımladığı bu hâl, doğayla kurulan yeni bir uyumun mümkün olduğunu gösterir.

Adayı bir çerçeve olarak seçmekle Rousseau, basit, ölçülü ve kendi kendine yeten bir yaşam idealini somutlaştırır. Coğrafi yapısı gereği ada, diğer tüm hemcinsleri olan kara parçalarından ayrı ve bağımsız bir özerkliğe sahiptir. Özgür ve özel yapısı nedeniyle özerkliğe giden bütün kapılar açıktır. Buradan hareketle diyebiliriz ki ada yaşamı, insanın hem maddi hem de ruhsal anlamda özerkleşmesini temsil eder. Bu açıdan ada üzerinden doğan tavır, bireyin kendine dönme ve kendi yasalarını koyma çabasının bir metaforu olur. Rousseau'nun *Émile*'de ortaya koyduğu doğa eğitimi idealiyle bu düşünce arasında derin bir paralellik vardır. *Émile*'in kulübesi, tıpkı *Yalnız Gezenin Düşleri*'ndeki ada gibi, toplumsal yozlaşmadan uzak bir öz yaşam biçimini temsil eder. Bu iki mekân (kulübe ve ada) Rousseau'nun ütopyacı duyarlılı-

ğının farklı tezahürleridir. Yazarın bu bakış açısı daha sonra romantik dönemin ada düşlemlerine (örneğin Chateaubriand ya da Bernardin de Saint-Pierre'de görülenlere) ilham kaynağı olacaktır.

Rousseau'nun ada tasvirleri yalnızca pastoral bir güzelliği dile getirmekle de kalmaz, ama aynı zamanda kendi iç dünyasının bir izdüşümünü bizlere sunar. *Yalnız Gezenin Düşleri*'nde sonbahar, gökyüzü ve adanın doğası üç katmanlı bir sembolik düzen içinde işlenir. Öncelikle, mevsim ile yaşamın ilerleyen dönemi arasında bir paralellik kurulur. Sonbahar, tıpkı insanın olgunluk çağı gibi, geçiciliğin farkında olmanın huzurlu bilincidir. İkinci olarak, göksel gözlem-özellikle gökyüzüne bakış-, ruhun dünyevi kaygılardan arınmasını ve kendi üzerine derin ve ulu düşüncelere dalmasını sağlar. Sembolik anlamda gökyüzü, tanrıyı, ululuğu, yüceliği ve arınmayı dile getirdiğini unutmayalım. Ada ise, coğrafi izolasyonu nedeniyle tüm dünyevi kaygılardan uzak "mutlu yalnızlık"a uygun bir sahne olarak insanın doğayla barış içinde var olabileceği bir alan yaratır:

Oturduğum bütün yerler arasında beni gerçekten Saint-Pierre Adası kadar mutlu eden başka hiçbir yer olmadı. Akşam yaklaştığında adanın doruklarından iner ve göl kıyısındaki çakılların üzerine, gizli bir sığınak bulup oturmaya giderdim; orada dalgaların sesi ve suyun kıpırtısı duyularımı sabitler, ruhumdaki bütün başka çalkantıları uzaklaştırır, beni çoğu kez farkına varmadan gecenin bastığı o tatlı bir düş hâline daldırırdı. Bu suyun gelgit hareketi, aralıksız ama zaman zaman yükselen sesi, durmadan kulağıma ve gözüme çarpan görüntüsü; hayalin içimde söndürdüğü iç hareketlerin yerini tutar ve düşünme zahmetine girmeden sadece varoluşumu hoş bir hazla hissetmeme yeterdi." Kendimi unuttuğum zamandan daha tatlı bir şekilde ne düşünür, ne de düş kurarım. Öyle ki, varlıklar düzenine adeta eriyip bütün doğayla özdeşleşerek ifade edilemez bir coşku ve tarifsiz bir sevinç hissediyorum (Rousseau, 1997:53-58).

Rousseau'nun bu sözleri, onun doğayla kurduğu benzersiz ilişkinin hem duygusal hem de düşünsel boyutunu açıkça ortaya koyar. Saint-Pierre Adası, onun için yalnızca bir mekân değil; benliğin hafiflediği, iç seslerin sustuğu ve varoluşun saf hâlde deneyimlendiği bir ruh alanıdır. Doğanın ritimlerinin - dalgaların kıyıya vuruşu, suyun gelgit hareketi, seslerin sürekliliği - insanın iç dünyasındaki karmaşayı yatıştırma gücü, Rousseau'nun anlatısında neredeyse metafizik bir boyut kazanır.

Bu metinde dikkat çeken en önemli unsur, "kendini unutma" hâlinin düşünceyi değil, düşünmenin ötesindeki varlık ve varoluş deneyimini mümkün kılmasıdır. Yazarın bu adadaki duruşuna baktığımızda, mutlak bir istiğrak ve vecd halinin meydana geldiğini görüyoruz. Rousseau, aslında düşünmemeyi değil, düşüncenin yarattığı gürültüden arınmayı yüceltir. Çünkü düşünme de beraberinde birbirine karşıt ve çelişkili bir dizi düşünceye meydan vereceğinden bir yerde iç huzuru ve vecd halini bozacak niteliktedir. Her türlü dünyevi düşünceden uzak bir şekilde doğayla bütünleşme hali yazarı adeta onun parçası haline getirir. Böylece birey, ne geçmişin yükü ne de geleceğin kaygıları ile meşguldür. O, sadece "vardır" ve bu yalın varoluş, ona eşsiz bir haz ve mutluluk verir. Yazar doğa karşısında bu halleri yaşarken, doğanın da bu arınma ve vecd haline olan katkıları en az öznenin duyumları kadar dinamik ve işlevseldir. Doğa burada pasif bir durumda değil, insan ruhunu kuşatan, ona yeni bir bilinç durumu hediye eden aktif bir ortak kimliğindedir. Başka deyimle, adanın sunduğu sessizlik ve ritim, özneyi her türden dünyevi düşünceden arındırırken aynı zamanda varoluşun temel gerçekliğine yaklaştıır. Bir tür simbiyotik ilişki gibi: "Ben doğanın içindeyim, doğa da benim içimde."

Bu üç boyutun kesişiminde Rousseau, doğayla insan arasındaki ilişkiye yeni bir anlam kazandırır. Doğa artık yalnızca insanın üzerinde hüküm sürdüğü bir nesne değil, onun (in-

sanın) içsel dünyasının yankısıdır. Doğa bir aynadır, çünkü insan onda kendi varoluşunu seyreder. Bir sığınaktır, çünkü toplumsal acılardan kaçışın mekânıdır. Ve bir yükseliş aracıdır, çünkü insana kendi ötesine geçme imkânı sunar. Yazarın doğa içinde duyumsadığı derin huzur, coşku ve mutluluk anlarını anlattığı pasajlar tüm eseri neredeyse baştanbaşa doldurmuştur. O, orada adeta vecd içinde sonsuz düşüncelere dalmış bir tarikat mensubu görüntüsündedir. Sürekli bir istigrak hali dikkat çekicidir. Bu yönüyle Rousseau, romantik duyarlılığın öncüsü olarak, doğayı hem etik hem estetik bir tecrübenin nesnesi hâline getirmiştir.

Kozmik boyut olarak doğa, insan ve evren benzerliği

Eserin sonraki bölümlerinin en belirgin temalardan biri, mikrokozmos ve makrokozmos arasındaki kozmik paralelliktir. O, insanı da doğanın bir parçası olarak gördüğü için doğayı (mikrokozmoz) evrenin (makrokozmos) bir küçük, basit sistemi olarak görmüştür. Yazar bu gezintide şu satırlara yer verir:

Bitkiler, tıpkı gökyüzündeki yıldızlar gibi, insanı doğayı incelemeye teşvik etmek için zevk ve merak çekiciliğiyle yeryüzüne bolca serpiştirilmiş gibi görünmektedir; ancak yıldızlar bizden uzaktadır; onlara ulaşmak ve onları yakınlaştırmak için ön bilgiler, araçlar, makineler ve çok uzun merdivenler gerekir. Bitkiler ise doğaları gereği buradadır. Adeta ayaklarımızın ve ellerimizin altından doğarlar ve temel parçalarının küçüklüğü bazen onları basit bir bakışla görünmez kılsa da, onları görünür hâle getiren araçlar astronomi araçlarına göre çok daha kolay kullanılır (Rousseau, 1997:82).

Yazar, bitkileri gökyüzündeki yıldızlara benzeterek, yeryüzü ile gökyüzü arasında evrensel bir düzen ilişkisi kurar. Bu benzetme, doğadaki her bir bitkinin evrensel düzenin eşsiz bir parçası olduğunu ve doğa-insan-evren üçlüsünün estetik

ve ontolojik bir bütünlük içinde deneyimlendiğini savunur. Rousseau, burada doğayı sadece bireysel gözlemlerle değil, evrensel bir bağlamda değerlendirir. Doğa, hem fiziksel hem de metafizik bir gerçeklik olarak görünür hâle gelir. Burada doğa, yalnızca bir gözlem nesnesi değil, özne için varoluşsal, kozmik ve estetik bir alan haline gelir ona göre. Yalnızlık ve toplumsal yabancılaşma, doğa aracılığıyla anlam kazanır ve Rousseau için bir içsel yeniden doğuş ve vecd hâli deneyimi önceki parçalarda olduğu gibi burada da ortaya çıkar. Bu gezinti, yazarın doğa-insan-evren ilişkisini estetik, ruhsal ve felsefi boyutlarıyla deneyimlediği doruk noktadır.

Sonuç

Yalnız Gezenin Düşleri, Rousseau'nun son döneminde yazdığı ve hem kendi hayatına hem de çağının doğa ve toplum anlayışına yönelik eleştirel bir bilanço niteliği taşıyan bir eserdir. Ada, gökyüzü, sonbahar manzaraları ve bitkiler üzerinden kurduğu imgeler, onun yalnızca bireysel melankolisini değil, XVIII. yüzyılın sosyolojik ve psikolojik gerçekliğini de yansıtır. Her bir gezintide doğa, hem bireysel bir sığınak hem de bilginin, hafızanın ve ahlaki tefekkürün sahnesi, ama aynı zamanda arınmanın, yücelmenin ve derin varoluşunun farkına vardığı yerlerdir. Bir bakıma, bir yeniden doğuş demek mümkündür yazarın hissettikleri için. Sosyal hayata dair her tür düşüncenin dışlandığı bir mekan olarak doğa, yazarın öznesi için evrensel boyuta yükselmenin mekanı olur. Rousseau'nun bitkilere duyduğu ilgi, onları yalnızca sınıflandırmak ya da fayda için toplamak değil, onların kendilerine özgü varlığını, estetiğini ve ahlakiliğini keşfetmek içindir. Bu tavır, şimdiye kadar doğaya karşı insanın takındığı tavırların çok uzağındadır. Şimdiye kadar insan için yarar kaynağı olan doğa, yazarın bu bakış açısıyla erkenci bir ekolojik bakış açısını getirmiştir.

Eserin sonuna doğru, bitkiler ve yıldızlar arasında kurulan karşılaştırma, Rousseau'nun dünyayı ve evreni yeniden okuduğunu gösteriyor. Elimizin ulaşmadığı, dokunamadığımız gökyüzü ile elimizin hatta ayaklarımızın altındaki bitki ve diğer doğa öğeleri. Meraklı bir botanikçi gibi bitkileri bilimsel adlarıyla herbaryuma katarması her yaprağın, her çiçeğin bir gezintinin, bir hissin, bir anının simgesi olur.

Sonuçta *Bir Yalnız Gezerin Düşleri* ne yalnızca bir botanik defteri ne de bir itiraf kitabıdır. Bu iki durumun birleştiği, insanın doğayla ve kendisiyle ilişkisini yeniden inşa ettiği bir düşünce ve duygu aracı olur. Rousseau, doğayı alışageldiğimiz görüntüsünden çıkararak, insanın kendisini, toplumunu ve kaderini yorumladığı bir hermenötik alana dönüştürür. Bu nedenle eser, hem XVIII. yüzyılın sonundaki yeni duyarlılıkları haber verir hem de modern ekolojik, estetik ve varoluşsal arayışlara ilham vermeye devam eden bir klasik olarak orta yerde duruyor. Onun bu perspektifi, kendisinden sonra gelen Lamartine, B. De Saint-Pierre, Chateaubriand ve Victor Hugo büyük romantik yazarların doğayla ilişkili eserlerinde yol gösterici olacaktır.

Kaynakça

- Akarsu, B. (Ed.). (2013). Aydınlanma Filozofları: Rousseau. Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Arslan, A. (2010). Rousseau'nun Felsefesi. İstanbul: Say Yayınları.
- Bachelard, G. (2012). Düşlemenin poetikası (A. Tümertekin, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Carnevali, B. (2011). Romantisme et reconnaissance. Figures de la conscience chez Rousseau. Bibliothèque des Lumières, Droz.
- Durmuş, Ş. (2010). Jean-Jacques Rousseau'da Yalnızlık ve İçsel Deneyim: Yalnız Gezerin Düşleri Üzerine Bir İnceleme (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya. <https://tez.yok.gov.tr>
- Eigeldinger, M. (1962). Jean-Jacques Rousseau et la réalité de l'imaginaire. La Baconnière.
- Guitard Morel, J. (2014). Comment les espaces parcourus créent-ils une genericité de la promenade dans l'œuvre Les Rêveries du promeneur solitaire de Jean-Jacques Rousseau? Sciences Humaines Combinées, 13. https://preo.ube.fr/shc/?do=_pdfgen_get&document=355&lang=en
- Guitard Morel, J. (2019). Îles réelles, îles fictionnelles : « Insularité et espaces de l'intérieur » dans Les Rêveries du promeneur solitaire (1776–1778). Presses Universitaires Blaise-Pascal. <https://books.openedition.org/pubp/2805>
- Henri, T. (2021). Le désir de solitude et l'expérience de la nature chez Rousseau. (Yayın yeri belirtilmemiş: Canada).
- Kadıoğlu, Ş. (2007). Rousseau'nun Yalnız Gezerin Düşleri'nde mutluluk arayışı. Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31(2), 181–203.
- Kalkan, M. (2018). Yalnız Gezerin Düşleri ve Duygusal Ruh Halleri: Estetik ve Felsefi Bir Okuma (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr>
- Kaya, E. (2020). Rousseau'da Doğa, Yalnızlık ve İçsel Deneyim: Yalnız Gezerin Düşleri'nin Felsefi Arka Planı. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 15(2).
- Monnin, D. (2019). Jean Jacques Rousseau : la rêverie entre phusis et technè (Lisans tezi). Université de Neuchâtel. <https://www.>

- unine.ch/societe-alumni/wp-content/uploads/sites/130/2019_SAN_PRIX_EXCELLENCE_2019_Danick-Monnin.pdf
- Osmont, R. (1984). Symboles de la nature dans les Rêveries de J.-J. Rousseau. *Littératures*, 11(1).
- Osmont, R. (1984). Symboles de la nature dans les Rêveries de J.-J. Rousseau. (Paris baskısı; ek yayın bilgisi verilmemiş).
- Osmont, R. (1984). Une phrase poème de J.-J. Rousseau : du multiple à l'un. *Littératures*, 9, 83–89. https://www.persee.fr/doc/litts_0563-9751_1984_num_9_1_1270
- Özkan, T. (2017). Yalnız Gezerin Düşleri'nde yürüyüş, düşünce ve özgürlük ilişkisi. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 34(1), 221–239.
- Rousseau Studies. (2018). Rousseau et la nature (Vol. 6). Genève: Slatkine. https://www.honorechampion.com/img/cms/pdf_catalog/2022_rousseau.pdf
- Rousseau, J.-J. (1997). *Les Rêveries du promeneur solitaire* (éd. critique). Paris: Garnier-Flammarion.
- Starobinski, J. (1960). Jean-Jacques Rousseau et les pouvoirs de l'imaginaire. *Revue des Deux Mondes*. <https://www.jstor.org/stable/23940149>
- Şahin, S. (2015). Rousseau'nun Yalnızlık Anlayışı ve Yalnız Gezerin Düşleri Üzerine Bir İnceleme. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 55–70.
- Torielli, L. R. (2020). La présence de Rousseau chez Julio Herrera y Reissig. *Littératures*.

“Kürk Mantolu Madonna” ve “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” Eserlerinin Benzerlik ve Farklılık Bağlamında Karşılaştırılması

A Comparative Analysis of Kürk Mantolu
Madonna and Letter from an Unknown Woman
in the Context of Similarities and Differences

Fatma KARAMAN*

Özet: Bu çalışmanın amacı Sabahattin Ali'nin “Kürk Mantolu Madonna” adlı romanı ile Stefan Zweig'in “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” adlı uzun öyküyü karşılaştırmalı edebiyat bağlamında incelemektir. Bu amaca ulaşmak için çalışmada metin odaklı yöntem kullanılmıştır. Eserler, ana karakterlerin iç dünyalarında yaşadığı tüm duyguları net olarak ortaya çıkarsa da karakterler sosyal çevrelerine duygularını açıkça ifade edemezler. Kadın karakterler duygularını mektuplarla anlatırken, erkek karakterler ise zaman zaman duyguların farkında değildirlir. Her iki eserde de aşk, yalnızlık, psikolojik çözümlemeler, yabancılaşma ve içsel çatışmalar gibi evrensel temalar derinlemesine ele alınırken, karakterlerin psikolojik durumları ve iç dünyalarına odaklanılmıştır. Çalışmada eserlerdeki anlatım teknikleri, anlatıcı bakış açıları ve temalar incelenerek benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiştir. Karakterlerin aşk anlayışları ve deneyimledikleri duygusal yoğunluklar karşılaştırılarak aşkın; karakterlerin yaşamına etkileri, anlatım biçimleri ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yalnızlık, içe kapanıklık ve özlem gibi duygular eserlerde sıkça yer alır. Her iki eserde de zaman zaman benzer olaylar ve duygular görülse de anlatım tarzları birbirinden farklıdır. Sabahattin Ali, okura daha sade bir dil sunarken, Zweig ise daha yoğun ve içsel bir anlatım tercih eder.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı edebiyat, Kürk Mantolu Madonna, Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu, Sabahattin Ali, Stefan Zweig.

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı ABD, Elazığ/Türkiye. E-Posta: f.karaman@firat.edu.tr, ORCID: 0000 0002 0461 5593.

Abstract: The aim of this study is to examine *Sabahattin Ali's* novel “Madonna in a Fur Coat” and *Stefan Zweig's* novella “Letter from an Unknown Woman” within the context of comparative literature. To achieve this aim, a text-oriented method was employed. Although both works vividly portray the emotions experienced in the inner worlds of the main characters, these characters are unable to express their feelings openly to their social environments. While the female characters convey their emotions through letters, the male characters are often unaware of their own feelings. In both works, universal themes such as love, loneliness, psychological analysis, alienation, and inner conflict are explored in depth, with a particular focus on the psychological states and inner worlds of the characters. By analyzing the narrative techniques, points of view, and themes in both works, similarities and differences have been identified. The understanding and experience of love by the characters are compared and evaluated in terms of the effects of love on their lives, its modes of expression, and gender roles. Feelings such as loneliness, introversion, and longing frequently appear throughout both texts. Although similar emotions and events are sometimes observed in both works, their narrative styles differ significantly: *Sabahattin Ali* presents a simpler and more direct language, whereas *Zweig* employs a denser and more introspective narrative style.

Keywords: Comparative literature, Madonna in a Fur Coat, Letter from an Unknown Woman, Sabahattin Ali, Stefan Zweig

Giriş

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları farklı ulusların ortak konuları eserlerinde ele alarak benzer motifleri farklı kurgusal öğelerle işlemeleri temeline dayanmaktadır. Eserlerde benzer konuların yanı sıra farklılık gösteren durumlar da karşılaştırma konusu olabilir. Nitekim biri Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından olan Sabahattin Ali'nin “Kürk Mantolu Madonna” diğeri de Alman edebiyatında önemli bir yere sahip Stefan Zweig'in “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” adlı eserleri farklı yazarlar tarafından kaleme alınmasına rağmen eserlere benzer duyguların, düşüncelerin ve temaların yansıtıldığı görülmektedir. Sabahattin Ali'nin “Kürk Mantolu Madonna” romanı, İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı derin psikolojik çöküntünün ve insan ruhunu derinden etkileyen atmosferin hakim olduğu bir dönemde kaleme alınmıştır (Tan, 2024:114). Sabahattin Ali'nin en sevilen eserleri arasında yer alan bu eserde ana karakter olan Raif Efendi'nin, hayatına giren gizemli bir kadın olan Maria Puder ile yaşadığı

derin ve dokunaklı bir aşk teması işlenmektedir. Evlilik ve aşk temalarını ele alan bu eserde, aşkın yanında yalnızlık, toplumsal yabancılaşma ve bireyin iç dünyası gibi bireysel ve toplumsal konular derinlikli bir analizle okuyucuya aktarılmaktadır (Demir, 2021). Kafka gibi yalnızlık, umutsuzluk ve yabancılaşma gibi motifleri eserlerinde ön plana çıkaran (Karaman, 2017; Korkmaz, 1997) Ali'nin bu eseri de psikolojik öğelerle örülen bir edebi eser olarak okuyucuyla buluşmaktadır (Arslan Akfırat, 2012). Stefan Zweig tarafında bir novel olarak kaleme alınan "Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu" adlı eser ise isimsiz bir kadının, yıllar boyunca gizlice sevdiği R. isimli adama yazdığı duygusal bir mektubu konu alır. Eser, ünlü bir yazar olan R.'nin doğum gününde aldığı bir mektupla başlar. Bu hikâyede isimsiz bir kadının yıllar boyunca gizlice sevdiği adama bir mektup yazması işlenir. Kadın, tüm hayatı boyunca bu aşkı tek taraflı olarak yaşamıştır. Adam ise bu duyguların farkında bile değildir. Bu yönüyle novel, tek taraflı ve karşılıksız bir aşkı yansıtır. Genel olarak her iki eserde de aşk, yalnızlık, psikolojik çözümlemeler, yabancılaşma ve içsel çatışmalar gibi evrensel temaların yanı sıra ele karakterlerin yaşadıklarına bağlı olarak sahip oldukları duygu durumları ve iç dünyaları da eserlerde derinlikli ifadelerle anlatılmıştır. Bu noktada eserlerde benzer durumlara ek olarak farklılık gösteren konular da bulunmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı iki farklı coğrafyada yaşayan yazarlardan biri olan Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" adlı romanı ile diğeri de Stefan Zweig'ın "Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu" adlı uzun öyküyü benzerlik ve farklılıkları noktasında tahlil etmektir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada metin odaklı yöntem kullanılmıştır. Metin odaklı yöntem (Werkimmanent) eserlerde kurgulanan olay örgüsü, durum veya karakterler üzerinden veriler elde ede-

rek metnin tahlil edilmesidir (Aytaç, 2013). Bu çalışmada da biri Alman edebiyatında diğeri de Türk edebiyatında önemli bir yer edilen Stefan Zweig'in "Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu" ile Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" adlı eserleri metinlerin okuyuculara sunduğu verilerden ve metinlerde geçen somut durumlardan yola çıkılıp karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" Eseri Üzerine

"Kürk Mantolu Madonna", Raif Efendi adlı bir beyefendinin gençlik yıllarında yaşadığı aşkı anlatan bir romandır. Raif Efendi ve Maria Puder eserdeki ana karakterlerdir. Raif Efendi Sabahattin Ali tarafından içe kapanık, yalnız ve sessiz bir adam olarak kurgulanır. Eserin diğer ana karakteri ise Maria Puder'dir. Puder, Kürk Mantolu Madonna tablosunun sanatçısı olarak eserde yer alarak güçlü, bağımsız ve sosyal yönü ön plana çıkan bir kadın olarak dikkat çeker. Her iki ana karakter arasında bir tahlil yapıldığında, karakterlerin tamamen bir zıtlık içerisinde olduğu görülür. Raif, aşkın çekimser ve içe dönük halini temsil ederken, Maria aşkın sosyal ve güçlü yönünü temsil eder. Figürlerin birbirinden zıt karakterler olarak eserde yer almasının nedeni, yazarın okuru bireysel çatışmalar ve dönemin sosyokültürel yapısı hakkında bilgilendirmek istemiş olabileceği ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca her iki figür eserde doğu-batı çatışmasını açıkça ortaya koyar. Raif, eserin geleneksel ve doğu tarafını temsil ederken, Maria eserin modern ve batı yönünü temsil eder.

Romanın olay örgüsü Raif Efendi'nin kaleme aldığı günlükler üzerinden ilerler. Almanya'da bir süre yaşayan Raif, Berlin'de bir sanat galerisine gider ve orada bir portreyle karşılaşır. Bu portre, Kürk Mantolu bir kadına aittir ve kadın Raif'in dikkatini çeker. Daha sonra Raif bu portrenin sahibi olan Maria Puder ile tanışır. Zamanla Raif ve Maria

arasında duygusal bir bağ kurulur. Maria, başta güçlü ve mesafeli bir kadın olarak görünse de Raif'in dürüstlüğü ve sessizliği karşısında zamanla mesafeli tavrından uzaklaşarak ona yakın davranmaya başlar. İlişkinin ilerlediği dönemde Raif, ailesinden gelen haber üzerine tekrar Türkiye'ye döner. Türkiye'deyken Maria ile mektuplaşmayı sürdürür, fakat bir süre sonra Maria'dan haber alamaz. Zaman geçtikçe, Maria'dan haber alamayan Raif, hayata karşı olan tüm bağlılığını kaybederek içine kapanık, sessiz ve yalnız bir hayat yaşamaya başlar (Kalan, 2025). Raif içe kapanık, sessiz ve duygularını dışa vuramayan bir yapıya sahiptir. Maria Puder ise ona hayranlık duyan ve ona güçlkle yakınlaşabilen bir kadındır. Hikâye boyunca Raif'in içsel yolculuğu ve geçmişine duyduğu özlem ön plana çıkarılarak bu durum ayrıntılı olarak aktarılır. Sabahattin Ali, bu romanında ilgili karakterlerin duyguları aracılığıyla bireylerin içsel yalnızlıklarını kolektif bir bakış açısı ile tartışmaktadır.

Eserde dikkati çeken diğer bir durum ise iki ana karakteri oluşturan Raif Efendi ve Maria Puder'in sıra dışı aşk hikâyesi üzerinden genellikle Raif Efendi'nin iç dünyasını yansıtan bir anlatım sunulmasıdır. İçine kapanık, melankolik ve toplumla uyum sorunu yaşayan bir karakter olarak karşımıza çıkan Raif Efendi'nin; derin duygusal bir yoğunluğa sahip olduğu şu ifadeden anlaşılmaktadır. *"Raif Efendi'nin gözlerinde, hüznü dolu ve derin bir gülümseme vardı"* (Ali, 2015:74). İçe dönük ve sosyal izolasyona eğilim gösteren bir birey olarak görülmektedir (Aras, 2014:232). Çocukluk döneminden itibaren içe dönük bir mizaç yapısına sahip olan bireyler, sosyal ortamlarda sessiz kalma ve duygusal uyaranlara karşı hassasiyet gösterebilmektedir (Ertekin, 2015: 32). Nitekim Raif Efendi de dışa dönük bir birey olmaması nedeniyle sosyal çevredeki uyaranlara yönelik çekimser davranışlar sergilemektedir.

Stefan Zweig'in “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” Eseri Üzerine

Stefan Zweig “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” adlı eserini 1922 yılında kaleme almıştır. Avusturyalı yazar Stefan Zweig’in dünya edebiyatında önemli bir yere sahip olan “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” adlı eseri, ünlü bir yazar olan R’yi hayatı boyunca gizlice seven, ancak bu aşkı hiçbir zaman karşılık bulamayan isimsiz bir kadının yazdığı mektuptan oluşan uzun bir öyküdür. Kadın, mektubunda çocukluk yıllarından ölüm döşeğine kadar geçen süreçte R’ye duyduğu aşkı, özlemi ve bu aşkın uğruna yaptığı fedakârlıkları anlatmaktadır. Mektupta; karşılıksız bir aşk, tutku, saplantı ve yalnızlık etkileyici bir dille aktarılmaktadır. Zweig, derin anlatımı ile okuyucuyu kadının iç dünyasına dâhil ederek aşkın karmaşıklığı konusunda düşünmeye sevk etmektedir. Uzun öykü olarak karşımıza çıkan eser, özgün anlatımı sayesinde edebiyat dünyasında kalıcı bir yer edinerek tiyatroya da aktarılmıştır. Uzun öykü, edebi türler arasında kendine has bir konuma sahip olup hikâyeden daha kapsamlı, romandan ise daha kısa bir anlatı türüdür. Romana kıyasla daha odaklanmış bir anlatıya sahip olan uzun öykü; genellikle tek bir ana olay örgüsü veya tema etrafında dönmektedir. Uzun öykü (novella), genellikle sınırlı bir mekân ve zaman diliminde meydana gelen bir olay örgüsüne sahiptir (Yıldırım, 2012: 143). Dolayısıyla ilgili eser de sınırlı bir mekânda geçmesinin yanı sıra sadece bir olay veya duruma odaklanması noktasında uzun öykünün özelliklerini yansıtmaktadır.

Mektubu yazan kadın, çocuğunun ölümünden sonra duygularını bu mektupla ifade etmeyi tercih eder. Kadın, R. ile birbirine yakın apartmanlarda gençliğini geçirmiş ve ona âşık olmuştur. Fakat R. kadına karşı herhangi bir şey hissetmemiş ve kendisini görmezden gelmiştir. Kadın, yıllarca R.’yi

gizlice takip eder, R.'nin ilgisizliğine rağmen sevgisinden hiç vazgeçmez. Bu durum ise aşkı karşılıksız bir duyguya dönüştürmüştür. En sonunda çocuğunu da kaybedince, yaşadığı tüm duyguları mektupla anlatmaya karar verir. Mektup sona erdiğinde, R. bu kadının kim olduğunu anlamaya çalışır.

Zweig, karakterin psikolojik çözümlemesine büyük önem verir ve okuyucuyu karakterlerin yaşadığı duyguların yoğunluğuyla baş başa bırakır. Eser; saplantılı ve karşılıksız bir aşkın en ilgi çekici anlatılarından biri olarak görülmektedir. 1922 yılında yayımlanan bu öykü, bir kadının ömrü boyunca sevdiği adama yazdığı bir mektuptan oluşmaktadır. Mektup formunda anlatılan bu eserde; isimsiz bilinmeyen bir kadın ve ismi "R" ile başlayan ünlü bir yazar, iki ana karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde bilinmeyen bir kadının R'ye olan saplantılı ve karşılıksız aşk teması üzerinden genellikle kadının iç dünyası yansıtılarak okuyucuya unutulmaz bir okuma deneyimi sunulmaktadır. Zweig, eserinde kadın kahramanı sanki kendi ölümüne sebep olacak kişiye karşı derin bir sevgi besleyen bir kurban gibi resmetmektedir (Tuncer, 2020: 332). İsimsiz kadın figürü, R ile karşılaşmasının ardından bütün varlığıyla ona yönelerek ömründe yalnızca ona yer veren ve kendini tamamıyla bu kişiye vakfeden bir âşık olarak karakterize edilmektedir (Aydın/Dereli, 2022). Eserde bilinmeyen bir kadın karakteri; sevdiği adamın hayatında hiç fark edilmeden yaşamış, ona ömrünü adanmış bir karakter olarak belirtilmektedir. Ünlü bir yazar olan R ise; kadının hayatında çok önemli bir yere sahip olmasına rağmen onu hatırlamamaktadır. "Sen, beni asla tanımadın!" Buradaki "ben", erkeğe delice âşık olan "ben" dir ve erkek, onu bu niteliği ile hiç tanımamıştır" (Zweig, 2012: 100). Kadın, adeta bir saplantı gibi onun dikkatini çekmeyi ve sevgisini kazanmayı arzulamaktadır (Tuncer, 2020: 333).

Her İki Eserdeki Benzerlikler

Sanat; her iki eserde de karakterlerin iç dünyalarını ifade etme ve anlam arayışlarında önemli rol oynamaktadır. Maria Puder'in resimleri ve isimsiz kadının R'ye yazdığı mektuplar bu durumun en belirgin örnekleridir. İçerik bakımından belirli paralellikler gösteren bu iki eser, aşkın birey üzerindeki ruhsal ve bedensel etkilerini vurgulamakta, burjuva sınıfı ile alt sınıf arasındaki sosyo-ekonomik ayrımları metinler üzerinden yansıtmaktadır. Her iki metinde de aşk, idealize edilen ve zamanla bir saplantıya dönüşen bir duygu olarak ele alınmış; bu durumun bireyin ruhsal dengesi üzerindeki etkileri anlatılmıştır. Her iki eserde de dikkat çeken diğer bir önemli benzerlik, kadın karakterlerin duygularını mektuplarla ifade etmeleridir. Mektuplar, karakterlerin iç dünyalarını dışa vurdukları ve bastırılmış duyguların ifade edildiği bir araçtır. Edebiyat alan yazınında birçok yazarın mektup türünü kullanarak edebi eserler kaleme aldığı görülmektedir (bkz. Kafka, 2012; Kafka, 2023; Arif, 2012; Atay, 2013). Her iki eserin merkezinde mektup kavramının yer alması, mektubun iletişim kuranlar arasındaki hiyerarşiyi ve sınırları ortadan kaldırması ve ortaklık kurmayı kolaylaştırması olarak değerlendirilebilir (Akkuş, vd. 2020: 34). Erkek karakterler ise bu duyguların farkında değildir ya da ilgili duyguları çok geç fark ederler. Bu durum, her iki metinde de iletişimsizlik ve içsel yalnızlık temasını güçlendirir.

Her iki eser de karakterlerin iç dünyalarına derinlemesine bir bakış sunmaktadır. Karakterlerin yalnızlıkları, içsel çatışmaları ve duygusal karmaşaları detaylı şekilde işlenmektedir. Karakterlerin psikolojik durumlarının, onların eylemlerini ve ilişkilerini derinden etkilediği görülmektedir. "Kürk Mantolu Madonna" da Raif Efendi ve "Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu" nda kadın içe dönük ve melankolik bir ruh halindedir.

Aşk her iki eserin ana temasını oluşturmaktadır. “Kürk Mantolu Madonna” eserinde aşk bir erkek figür üzerinden (Raif Efendi’nin Maria Puder’a olan aşkı) anlatılırken, “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” (isimsiz kadının R.’ye olan aşkı) eserinde ise aşk bir kadın figür üzerinden anlatılır. Sabahattin Ali’nin eserinde aşk saf bir aşk olarak kurgulanır; Stefan Zweig’ın eserinde okur daha takıntılı ve saplantılı bir aşka şahitlik eder. Burada uzun süre devam eden, yaşamı boyunca unutulamayan bir aşk tasvir edilir. “*Maria Puder’i ne kadar sevdiğimi ve ona nasıl delice bağlı olduğumu, sabaha kadar yüksek taş duvarların etrafında dolaştığım ve hep onu düşündüğüm bu gecede tam manasıyla anladım*” (Ali, 2015: 116). Raif Efendi’nin Maria Puder’a olan aşkı, onu toplumdan uzaklaştıran ve içsel bir yolculuğa çıkaran bir deneyim olarak sunulur. “[...] ben peşine düştüm senin, kendimi kucağına attım [...]” (Zweig, 2012: 29). “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” nda kadının R.’ye olan aşkı, onun tüm hayatını şekillendiren ve tüketen bir saplantı haline gelmektedir.

Her iki eserde de ana karakterlerin yalnızlık ve yabancılaşma duyguları önemli yer tutmaktadır. Karakterlerin toplumla uyum sorunu yaşamalarına bağlı olarak içe dönük bir yaşam sürdürmektedirler. Raif Efendi’nin toplumdan uzaklaşması ve Maria Puder ile kurduğu sıra dışı ilişkisi, onun yalnızlığını ve yabancılaşmasını derinleştirirken, “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” nda kadının R.’ye olan aşkı, onu toplumdan izole etmekte ve yalnızlığa sürüklemektedir. Dolayısıyla her iki eserin diğer bir ortak temasının yalnızlık olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle eserlerde yer alan ana figürlerin içe dönük, yalnızlaşmış ve toplumdan giderek uzaklaşmış tavırları dikkat çekicidir. Bu durum bilindiği gibi modern bireyin en belirleyici özelliklerindendir.

“Sanki, büyük bir korkuyla sakladığı ruhunu bir kereye mahsus olmak üzere dışarıya, bu defterin yapraklarına aksettirmiş, ondan sonra gene içine kapanıp senelerce susmuştu”(Ali, 2015: 146).

“Sadece yalnızlık çeken çocuklar tutkularını bütünüyle, dağılmaksızın koruyabilirler, ötekiler, duygularını başkalarıyla beraberlik atmosferinde gevezeliklerle harcarlar, yakınlıklarla köreltirler, aşk hakkında çok şey okumuşlardır, duymuşlardır ve aşkın ortak bir kader olduğunu bilirler” (Zweig, 2012:11-12).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşıldığı gibi, Raif efendinin içe kapanıklığı ömrü boyunca devam etmiştir. Sosyal ilişkilerindeki bu zayıflık ve içe dönüklük onu yalnızlığa sürüklemiştir. Aynı durum diğer eserde de görülür. Fakat burada yalnızlık olumsuz bir durum olarak değil de aşka sahip çıkabilmenin temel faktörleri arasında gösterilir. Aşkın bu kadar yoğun yaşandığı bir iç dünyada, yalnızlık kaçınılmazdır. Raif Efendi'nin şu sözleri bu ruh hâlini açıklar: *“Yaşıyorlardı. Ve ben, kafamın içine ve yalnız kendi ruhuma kapanmakla onların üstünde değil, altında bulunduğumu anlıyordum”* (Ali, 2015: 120). Zweig'in kadın karakteri de yalnızlığın yükünü sessizce taşır: *“Hayata devam etmek zorunda kalırsam eğer, o zaman bu mektubu yırtacağım ve hep sustuğum gibi, bundan sonra da susmayı sürdüreceğim”* (Zweig, 2012: 11). Metinlerden elde edilen verilerden onların hayatının paylaşılmamış kelimelerden, söylenmemiş sevgilerden ve ertelenmiş dokunuşlardan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla her iki eserin sonunda aşkın değil, sessizliğin kaldığı görülmektedir. Maria Puder'in ortadan kayboluşu ve ardında bıraktığı hatıra, Raif Efendi'nin içine kapanışını daha da derinleştirir: *“Maria Puder'le tanışmadan evvelki boş, gayesiz, maksatsız günler, eskisinden çok daha ıstırap verici bir halde, yeniden başlamıştı”* (Ali, 2015: 142). Zweig'in kadın karakteri ise, çocuğunun ölümüyle birlikte hem kendi yaşamını hem de sevgisini toprağa gömer: *“Çocuğum öldü, bizim çocuğumuz – şimdi dünyada senden başka onu sevecek kimse kalmadı”* (Zweig, 2012: 60). Bu sessizlik, sadece bir ayrılık değil; sevginin kendisinin, içinde boğularak yok oluşudur. Ve sonunda, her iki kadın da – Maria Puder ve isimsiz mektup yazarı – yaşadıkları derin acıyı dile getirmez. Ancak öldük-

lerinde ya da yok olduklarında anlaşılırlar. Bu ortak kader, *“Sen bana, dünyada başka türlü bir hayatın da mevcut olduğunu, benim bir de ruhum bulunduğunu öğrettin”* (Ali, 2015: 155) diyen Raif Efendi’yi, *“Sana, beni hiçbir zaman tanımamış olan sana...”* (Zweig, 2012: 8) diye başlayan kadının sesinde yankılanır. Birini tanımadan sevmek, birini fark etmeden tüm hayatını ona adanmak, her iki metnin özüdür. Kadın karakterin aşkı, zamanla bir takıntıya ve bağımlılığa dönüşür. Zweig’in (2012:19) aktardığı şu satırlar bu durumu açıkça ortaya koyar: *“Her şey sana bağlı olduğu ölçüde vardı, varlığımdaki her şey senle bağlantılı olduğu kadar anlamlıydı.”* Anlatıcı, Bay R’ye duyduğu ilgiden dolayı kitap okumaya, piyano çalmaya başlamış; adeta onun hoşuna gidecek bir figüre dönüşmek için çaba sarf etmiştir. Bu çaba, Bay R’yi kadının kendi duygu ve düşünceleri doğrultusunda ideal bir insan haline getirdiğini ve takıntılı davranış kalıpları sergilediğini göstermektedir. Dolayısıyla obsesif ve bağımlı davranışlar metin boyunca sıkça karşımıza çıkar. Kadın, Bay R’ye olan sevgisini şu sözlerle ifade eder: *“Ah ne budalaca şeyler yaptım: Elinle dokunduğun kapı tokmağını öptüm, içeri girerken yere attığın izmaritini çaldım ve sırf dudaklarınla dokunduğun için bu izmariti kutsadım”* (Zweig, 2012: 21). Bu tür davranışlar, aşkın bir bağımlılık formuna dönüştüğünü göstermektedir. Çolakkadıoğlu ve diğerlerine (2023: 1242) göre, aşk bağımlılığında obsesif düşünce yapısı daha belirgindir.

Bu iki eser, bir bakıma aynı aynada iki farklı yansıma gibidir: biri Alman edebiyatının içsel çığlığını, diğeri Türk edebiyatının mahcup suskunluğunu taşır. Fakat her iki çığlık da aynı sessizlikte son bulur. İki eserde de iç monologlar ve geriye dönüşler gibi anlatım teknikleri yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu teknikler, karakterlerin iç dünyalarını ve geçmişlerini derinlemesine keşfetmeye olanak tanımaktadır. Bu iki eser, içe kapanıklıkla başlayan ama zamanla takıntılı sevgiye, sessiz adanmışlığa ve derin yalnızlığa evrilen ruhsal hâlleri, iç monolog tekniğiyle aktarır. Kahramanlar, ya-

şadıkları aşkı dillendirmekten çok, onu içlerinde büyütür; ne söyledikleriyle ne de yaptıklarıyla, sadece bakışlarıyla ve kaçışlarıyla var olurlar. Raif Efendi'nin, *"Bir kadın herhangi bir şekilde hoşuma gidince ilk yaptığım iş ondan kaçmak olurdu"* (Ali, 2015: 55) cümlesiyle başlayan bu içe kapanıklık, aslında bastırılmış sevginin bir dışavurumudur. Aynı içe çekilme, Zweig'in adsız kadınının 13 yaşındaki haline de sirayet eder: *"zira henüz on üç yaşındaydım ve seni gözetlerkenki o tutkulu merakım, aslında çocuk kimliğinde yaşanan bir aşk olduğunun henüz farkında değildi"* (Zweig, 2012: 16). Her iki karakter de ilk anda kaçmayı, uzak durmayı, ya da görünmeden bakmayı seçer. Onlar için aşk, eylem değil izlemektir. Bu sevgi yalnızca izlemeyle yetinmez, zamanla takıntılı bir hâl alır, neredeyse ilahi bir biçime dönüşür. *"Hayatım müddetince hep onu aramış, onu beklemiştim... Her rast geldiğini bu bakımdan tetkik ede ede adeta marazi bir meleke ve hassasiyet kesp eden hislerimin yanılmasına imkân var mıydı?"* (Ali, 2015: 80) diyen Raif Efendi'nin hayal kırıklıkları, Zweig'in kadınının *"Her şey sana bağlı olduğu ölçüde vardı, varlığımdaki her şey senle bağlantılı olduğu kadar anlamlıydı"* (Zweig, 2012: 19) cümlesinde yankı bulur. Aşk artık bireyin kimliğine işlemiş, onun tüm eylemlerine yön vermeye başlamıştır. Bu aşk, özneliliğin en yoğun biçimidir; kişinin kendi varlığını unutup, başkasının varlığına bağlandığı bir varoluşsal çözümlerdir.

Her İki Eserdeki Farklılıklar

Sabahattin Ali'nin *"Kürk Mantolu Madonna"* adlı eseri ile Stefan Zweig'in *"Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu"* adlı eseri, ilk bakışta benzer temalarla şekillenen, özellikle takıntılı aşk, yalnızlık ve içsel sessizlik gibi motifler etrafında buluşan iki yapıttır. Ancak bu yapıtlar yalnızca benzerlikleriyle değil, aynı zamanda aralarındaki derin farklarla da dikkat çeker. Bu farklar, karakterlerin yaşadıkları aşkın karşılık bulup bulmaması, kavuşmanın imkânı, kimliğin ifşa edilip edilmemesi ve kadının anlatı içindeki konumu gibi farklı eksenlerde açığa çıkar.

Her ili eser arasındaki ilk önemli fark, aşkın karşılık bulup bulmaması meselesidir. Raif Efendi ile Maria Puder arasında, kısa süreli de olsa fiziksel ve duygusal bir yakınlaşma yaşanır. Raif Efendi, Maria'nın onu sevdiğini öğrendiği anda tarifsiz bir mutluluk hisseder. *"Tabii... Tabii sizi seviyorum. Hem çok seviyorum... Başka türlü olmasına imkân var mı? Herhalde seviyorum... Muhakkak seviyorum"* (Ali, 2015: 112) sözleri, Maria'nın da Raif Efendi'ye karşı duyduğu duyguları açıkça dile getirdiğini gösterir. Buna karşın *"Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu"* nda, kadın anlatıcı, yaşamı boyunca âşık olduğu adama asla kavuşamamış, hatta onun gözünde bir kimlik bile kazanamamıştır. *"Sana, beni hiçbir zaman tanımamış olan sana,"* (Zweig, 2012: 8) cümlesi, bu aşkın karşılıksızlığını ve tanınmama sancısını özetler niteliktedir. Dolayısıyla Raif Efendi ve Maria arasında kısa bir zaman diliminde oluşan kavuşma, her ne kadar daha sonra bir mektupla kesintiye uğrasa da, onların aşkının karşılıklı olduğunu ve en azından bir süreliğine birlikte yaşandığını gösterir. *"Şimdi ben gidiyorum. Fakat ne zaman çağırırsan gelirim... Nereye çağırırsan gelirim!"* (Ali, 2015: 153) diyen Maria, Raif'e olan güvenini ve bağlılığını dile getirirken, *"Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu"* ndaki kadın, sevdiği adama hiçbir zaman gerçek kimliğiyle seslenememiş, onu sadece uzaktan sevmiş ve ölmeye yakın bir noktada gerçeği açıklamıştır. Bu açıdan bakıldığında, Zweig'in kahramanı için aşk, tamamen gizlilik içinde yaşanan tek taraflı bir tutkudur.

Bir diğer önemli fark, kadın karakterlerin kendi seslerini ne zaman ve nasıl duyurduklarıyla ilgilidir. *"Kürk Mantolu Madonna"* da Maria Puder, kendi hayatının kontrolünü elinde tutan, güçlü ve entelektüel bir figürdür. Raif'e kendini açar, onu sevdiğini söyler, onunla birlikte vakit geçirir. Hatta bazı yerlerde, ilişkide aktif olan tarafın kendisi olduğu izlenimini uyandırır. Zweig'in adsız kadını ise, baştan sona mektubun yazarı olmasına rağmen, yaşamı boyunca sustuğunu ve bu suskunluğu ancak ölüm döşeginde bozduğunu belirtir: *"Hayata devam etmek zorunda kalırsam eğer, o zaman bu*

mektubu yırtacağım ve hep sustuğum gibi, bundan sonra da susmayı sürdüreceğim." (Zweig, 2012: 11). Bu suskunluk, kadının yaşamı boyunca bastırılmış sesini ve kimliğini temsil ederken, Maria'nın sesi daha görünür ve duyulabilir.

Eserlerde kullanılan anlatım dili ise farklılık gösterir. Sabahattin Ali, sade bir Türkçe ile okuyucuya hitap eder. Anlatımı anlaşılır, akıcı ve gerçekçidir. Zweig ise daha yoğun, içsel ve betimleyici bir anlatım kullanır. "Kürk Mantolu Madonna" da hem birinci hem de üçüncü kişi anlatımı kullanılırken, "Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu" birinci kişi anlatımı ile yazılmıştır. Bu durum, her iki eserin okuyucuya farklı deneyim sunmasını sağlamaktadır. "Kürk Mantolu Madonna" da Maria Puder daha güçlü ve bağımsız bir figür olarak çizilirken "Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu" ndaki kadın ise; aşkı uğruna kendini feda eden, daha geleneksel bir kadın figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun, eserlerin yazıldığı dönemdeki toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Her iki eserde yarım kalmış bir aşk tematize edilir. Raif Efendi yıllarca Maria'dan mektup beklemiştir. Onların aşkı karşılıksız bir aşk olarak değerlendirilmemelidir. Her iki figür arasında derin bir ilişki bulunur. Fakat Stefan Zweig'ın eserinde durum nispeten daha farklıdır. Burada karşılıksız bir aşktan söz edilir. Anlatıcıya göre yarım kalmış bir aşk söz konusudur fakat R. isimli figür için böyle bir durum söz konusu değildir.

"On iki saatten biraz fazla bir zaman içinde, aramızda ne kadar büyük bir mesele hasıl olmuştu! İnsanlar arasındaki münasebetleri tanzim eden amiller ne kadar gülünç, ne kadar dıştan, ne kadar boş ve bilhassa asıl insanlıkla ne kadar az alakası olan şeylerdi..." (Ali, 2015: 146).

"sana yük olmaktansa her şey tek başıma üstlenmek, bütün o kadınlarının arasına daima sevgiyle, minnettarlıkla andığın tek kadın olmak istiyordum. Ama sen beni tabi ki hiç düşünmedin. Beni unuttun" (Zweig, 2012: 31).

“Kürk Mantolu Madonna” da aşk, iki yalnız ruhun birbirini bulması ve anlaması üzerine kuruluyken “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” nda aşk, tek taraflı bir saplantı ve kendini feda etme eylemi olarak sunulmaktadır. Aşkın niteliği ve karakterler üzerindeki etkileri iki eserde de farklıdır.

Eserler figürler bakımından karşılaştırıldığında, her iki eserin başrolünde de bir kadının ve bir erkeğin olduğunu söylemek mümkündür. Sabahattin Ali’nin eserinde bir erkeğin koşulsuz sevgisi ön plandayken, Stefan Zweig’ın eserinde bir kadının koşulsuz ve saplantılı sevgisi ön plandadır. Raif Efendi modern dönemin geleneksel ve naif bireyini temsil ederken, Maria ise modern dönemin entelektüel yönünü temsil eder. *Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu* eserinde ise tam tersi bir figür kurgusu söz konusudur. Bu eserde dönemin geleneksel yönünü bir kadın temsil eder. Modern ve entelektüel olan ise burada bir erkektir. Toplumsal bağlamda “Kürk Mantolu Madonna” Türk edebiyatının toplumsal ve kültürel atmosferini yansıtırken “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” dünya edebiyatının psikolojik ve varoluşsal temalarını işlemektedir. Eserlerin yazıldığı dönemin toplumsal ve kültürel bağlamları, eserlerin temalarını ve karakterlerini etkilemektedir.

Edebi bir eser söz konusu olduğunda zaman unsuruna da muhakkak değinmek gerekir. Eserlerde zaman ya açık olarak ya da örtük bir şekilde işlenir. Kürk Mantolu Madonna eserinde zamanlar arası geçişler söz konusudur. Fakat *Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu* adlı eserde zaman yalnızca geçmişe odaklıdır. Geçmişte vuku bulmuş bir olay mektup aracılığıyla şimdiki zamanda anlatılır. Zaman ve mekân unsurlara bağlamında eserler karşılaştırıldığında çok derin farklılıkların olmadığından söz edilebilir. Sabahattin Ali’nin eserinde mekân unsurları nispeten daha açıktır. Fakat bu durum eser boyunca mekânların her zaman açık bir dille ifade edildiği manasına gelmez. Bazı noktalarda mekân unsurları örtük olarak verilmiştir. Aynı durum diğer eserde de gözlemlenir. Orada mekân bilgisine yalnızca uzun öykünün ilk sayfasında rastlanılır.

Tüm bu farklar, iki eserin ortak bir aşk zemininden beslenmesine rağmen, karakterlerin iç dünyaları, aşkın yönü, kavuşma ihtimali ve anlatı yapısı bakımından nasıl ayrıştığını ortaya koyar. “Kürk Mantolu Madonna”, karşılıklı ve gerçek bir buluşmayı içinde barındırırken, “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu”, tek taraflı ve hiç kimlik kazanamayan bir aşkın hikâyesidir. Bu yönüyle her iki eser, insan ruhunun farklı zaman ve mekânlarda nasıl benzer yalnızlıklar ama farklı kaderlerle örüldüğünü gösterir.

Sonuç

Sabahattin Ali’nin “Kürk Mantolu Madonna” ve Stefan Zweig’in “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” adlı eserleri, iki farklı coğrafya ve kültürde farklı yazarlar tarafından yazılmış olsa da benzer duyguları ele alır. Her iki eserde de aşk, mutlu bir sonla değil; hüznün, yalnızlık ve içe kapanmayla sonuçlanır. Sabahattin Ali’nin “Kürk Mantolu Madonna” ve Stefan Zweig’in “Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu” adlı eserleri, edebiyat tarihinde derin izler bırakmış, psikolojik derinlikleri ve insan ruhunun karmaşıklığını ele alış biçimleriyle öne çıkan yapıtlardır. Her iki eser de aşk, yalnızlık, yabancılaşma ve içsel çatışmalar gibi evrensel temaları ele almıştır. Raif Efendi de mektubu yazan kadın da duygularını açıkça ifade edememiş, aşklarını içlerinde yaşamışlardır. Bu durum onların hayatlarını derinden etkilemiştir. Eserlerde aşk, kişiyi mutlu eden bir duygu değil; kişiye acı veren, insanı derin düşüncelere ve yalnızlığa sürükleyen bir deneyim olarak ortaya çıkar. “Kürk Mantolu Madonna” eseri içine kapanık bir adamın yaşadığı derin aşkı anlatan bir romandır. Sabahattin Ali, bu eserinde insanın iç dünyasını, yalnızlığını ve sevginin bir insanı nasıl değiştirebileceğini sade bir dille kurgular. Eserde anlatılan aşk, sadece bir ilişki değil, aynı zamanda bir insanın kendini bulma sürecidir. Bu yönüyle “Kürk Mantolu Madonna”, Türk edebiyatında duygusal derinliği olan, kalıcı ve anlamlı bir eser olarak öne çıkar. Avrupa’nın henüz

I. Dünya Savaşı'nı yeni atlattığı bu dönemde kaleme alınan eserlerde ortak tema olarak bunalım ve melankoli gözlemlenir. Bireylerin yalnızlıkları, iç dünyalarının karmaşıklığı ve içe dönük halleri ise eserlerde sıklıkla yer edinmiştir.

Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" ve Stefan Zweig'in "Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu" eserleri; bireyin iç dünyasına odaklanan ve aşk, yalnızlık, yabancılaşma gibi evrensel temaları psikolojik bir derinlikle ele alan önemli edebi yapıtlardır. Her iki yapıt da karakterlerin ruhsal çözümlemelerini ön plana çıkararak içsel çatışmaları, bireyin toplumsal normlarla olan ilişkisini ve duygusal aidiyet arayışını ön plana çıkarmaktadır. Aşk, yalnızca bireyler arası bir ilişki biçimi olarak değil, aynı zamanda varoluşsal bir deneyim ve bireyin kendini gerçekleştirme sürecinin merkezinde yer alan bir unsur olarak kurgulanmaktadır. "Kürk Mantolu Madonna" da aşk; karşılıklı anlayış ve ruhsal yakınlık üzerinden ilerleyen bir bağ niteliği taşıırken, "Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu" nda aşk; tek taraflı, saplantılı ve bireyin öznel deneyimleriyle sınırlı kalan bir duygu durumu olarak sunulmaktadır. Her iki yapıt da içsel monologlar, geriye dönüşler ve bireylerin geçmişiyle hesaplaşması gibi anlatım teknikleriyle yapılandırılmıştır. Bu teknikler, karakterlerin iç dünyalarının çok boyutlu olarak sunulmasına imkân tanıyarak okuyucunun karakterlerle duygusal bir bağ kurmasını sağlamaktadır. Ayrıca kadın karakterlerin eserlerde temsili, okurlara kadınların yaşadıkları dönemin toplumsal cinsiyet normları bağlamında anlamlı bir karşılaştırma olanağı sunmaktadır.

"Kürk Mantolu Madonna" ve "Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu" eserleri, farklı kültürel bağlamlarda yazılmış olmalarına rağmen bireyin iç dünyasına odaklanmaları sayesinde karşılaştırmalı edebiyat incelemeleri için verimli bir alan oluşturmaktadır. Bu çalışma, edebi metinlerin bireysel ve toplumsal etkilerini anlamada karşılaştırmalı analizlerin önemini vurgulamaktadır.

Kaynakça

- Akkuş, K./Kütük, B./ Samar, B. Ş. (2020). Öyküsel Terapi: Felsefi ve Kuramsal Temelleri, Terapi Teknikleri ve Etkinliği. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 10, 27-37.
- Ali, S. (2015). *Kürk Mantolu Madonna*. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.
- Anlayışı ve Oyun Yazımı için Eleştirel Olanaklar. Yüksek Lisans tezi. Kadir Has Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aras, İ. (2014). Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna"sı ile Max Frisch'in "Çarpık
- Arif, A. (2012). *Leylim Leylim Ahmed Arif'ten Leyla Erbil'e Mektuplar*. (Ruken Kızılar, Ed.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Arslan Akfırat, S. (2012). Benlik kavramı bağlamında "Kürk Mantolu Madonna" karakterlerinin çözümlemesi. *International Journal of Human Science*, 9(1), 142-173.
- Atay, O. (2013), *Korkuyu Beklerken*. 37.B., İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, D. / Dereli, M. D. (2022). Popüler Romanlarda Din, Mutluluk ve Anlam Arayışı: Stefan Zweig Örneği, *Erciyes Akademi*, 36(2). 609-631.
- Aytaç, G. (2013). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say yayınları.
- Çolakkadıoğlu, O. / Yavuz, Ç. B. / Yurtseveroğlu, E. (2023). Bağımlılığın Bileşenleri Modeli ile Aşk Bağımlılığına Bakış, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 14(53), 1239- 1256.
- Demir, E. (2021). Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna'sı ve Toplumsal Cinsiyet Normları Gölgesinde Bağımsız Bir Kadın: Maria Puder, *Asya Studies*, 5(16), 215-223.
- Ertekin, G. (2015). Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna Romanında Romantik Aşk
- Kafka, F. (2012). *Babama Mektup*. (çev. Kamuran Şipal). 5.B., İstanbul, Cem Yayınevi.
- Kafka, F. (2023). Milena'ya Mektuplar. (43. bs), (Esen Tezel, çev.), İstanbul: Can yayınları.

- Kalan, B. R. (2025, 4 21). *Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu'na Psikanalitik Bir Bakış*. Erişim adresi: <https://cokselinistik.wordpress.com/2020/09/23/bilinmeyen-bir-kadinin-mektubuna-psikanalitik-bir-bakis/>, erişim tarihi: 12.05.2025.
- Karaman, F. (2017). Franz Kafka'da Umutsuzluk İntihar ve Ölüm, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(2), 158-165.
- Korkmaz, R. (1997). *Sabahattin Ali: Eser ve İnsan*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sevda" Adlı Eserinin Yabancılaşma Ekseninde Karşılaştırılması. *Journal of World of Turks*, 6 (3), 229-237.
- Tan, M. (2024). "Yozlaşma Karşısında Bireyin Çılgılığı: Kürk Mantolu Madonna", *Edebî Eleştiri Dergisi*. 8(1): 113-125.
- Tuncer, C. (2020). Stefan Zweig'ın Öykülerinde Kadın İmgesi: Cinselliğe ve Ötekiliğe Hapsol(un)muş Bedenler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(47), 327-341.
- Yıldırım, M. (2012). *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi*. 1.Baskı. Konya. Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Zweig, S. (2012). *Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu*. (Çev. A. Cemal).1.Basım. İstanbul.

Almanca Öğretiminde Edebi Metinler: “Kısa Yazın Türleri” Örneğinde

Literary Texts in German Language Teaching: The Example of ‘Short Literary Genres’

Ali Osman ÖZTÜRK*

Nefia ATEŞ**

Özet: Bu çalışma, edebiyat öğretiminde yazın türlerinin etkin ve öğrenci merkezli yöntemlerle nasıl ele alınabileceğini, Dr. Munise Yıldırım’ın “*Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi*” adlı uygulamalı kitabı temelinde değerlendirmektedir. Türkiye’deki sınav odaklı, öğretmen merkezli geleneksel edebiyat eğitiminin öğrencilerde motivasyon kaybına neden olduğu tespitiyle yola çıkan bu inceleme, eylemsel ve üretimsel öğretim modelleriyle gerçekleştirilen yenilikçi uygulamalara odaklanmaktadır. Kitapta, fabl, masal, efsane, kısa öykü, anekdot gibi sekiz farklı kısa yazın türü, her biri üçlü bir yapıyla (kuramsal tanım, örnek alıştırmalar, sınıf uygulamaları) ele alınmıştır. Bu yapı sayesinde hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin edebiyatla daha yaratıcı ve işbirlikçi bir biçimde etkileşim kurması amaçlanmaktadır. Özellikle Günter Waldmann ve Gerhard Haas’ın edebiyat didaktiğine katkı sağlayan modelleri doğrultusunda geliştirilen alıştırmalar, öğrencinin sadece alıcı değil, aynı zamanda üretici ve dönüştürücü bir özne olarak sürece katılmasını öngörmektedir. Çalışma, edebiyatın sıkıcı ve zor olduğu yönündeki önyargıları kırmayı hedefleyen, motive edici ve farklılaştırılmış öğretim uygulamaları sunmaktadır. Bununla birlikte, uygulamanın başarıya ulaşabilmesi için öğretmenin planlama, grup yönetimi ve sınıf organizasyonu konularında ciddi sorumluluklar üstlenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, bu kitap, öğrenci merkezli edebiyat öğretimine yönelik güçlü bir model ve didaktik kaynak olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat eğitimi, kısa yazın türleri, üretimsel öğretim, öğrenci merkezli yaklaşım, edebiyat didaktiği

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, A.K. Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Konya/Türkiye. E-Posta: aozturk@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2759-2096.

** Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü YL öğrencisi, Konya/Türkiye. E-Posta: nefia.ates@gmail.com, ORCID: 0009-0003-9255-0359.

Abstract: This study evaluates how literary genres can be taught more effectively and in a more student-centred way in literature classes, based on Dr Munise Yıldırım's practice-oriented book, *Teaching Short Literary Genres*. Starting from the observation that literature education in Turkey is often exam-oriented and teacher-centred, leading to student demotivation, the study focuses on innovative methods based on action-oriented and production-based teaching models. The book presents eight short literary genres, including fables, fairy tales, legends, short stories and anecdotes, through a structured three-part format comprising a theoretical introduction, example exercises and classroom-tested applications. This structure aims to foster more creative and cooperative engagement with literature among both teachers and students. Inspired by the contributions of Günter Waldmann and Gerhard Haas to literary didactics, the exercises are designed to enable students to actively produce, interpret and transform knowledge rather than passively receive it. The book offers motivational and differentiated teaching strategies that challenge the idea that literature is dull or difficult. However, successful implementation requires teachers to take on significant responsibilities in lesson planning, group management, and classroom organisation. In conclusion, this book is a valuable pedagogical resource for literature teaching, centring on student participation and engagement.

Keywords: Literature teaching, short literary genres, production-based learning, student-centered approach, literary didactics

Giriş

Edebiyat dersleri, birçok öğrenci tarafından genellikle zorlayıcı, sıkıcı, anlaşılması güç ve zahmetli olarak algılanmaktadır. Bu durumun başlıca nedenleri arasında sınav odaklı eğitim sistemi ile öğretmen merkezli geleneksel öğretim yöntemleri yer almaktadır (Eren & Veyis, 2023: 667). Zaten zorlayıcı bulunan edebiyat derslerine, ezber gerektiren yazın türleri gibi konuların eklenmesi, öğrencilerde ön yargıların oluşmasına neden olmaktadır.

Hunfeld (1980, 2004), Bredella (1996, 2004), Ehlers (2001) gibi araştırmacıları inceleyen Çiğdem Ünal'a (2005: 204-205) göre masallar, kısa öyküler, şiirler, somut şiirler, fabllar ve hatta şarkılar gibi edebî metinlerin yabancı dil öğretiminde kullanımı, dil becerilerinin gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır. Öğrenciler bu metinler aracılığıyla yalnızca dil becerilerini değil, aynı zamanda dilin ait olduğu kültürü de tanıma fırsatı elde ederler. Bu sayede kendi bakış açılarıyla dış dünya ile bağ kurmaları mümkün hâle gelir. Yapay metinlerin yer

aldığı ders kitaplarının aksine, edebî metinlerin duygu ve düşünce içermesi ve gerçek bir iletişim ortamı sunması, öğrencilerin motivasyonunu da olumlu yönde etkilemektedir (ayrıca bkz. Salihoğlu, 1995; Ünal, 2005; Tepebaşı, 2006; Özmüt 2006; Çakır, 2008; Öztürk / Balcı 2016; Altun, 2018; Karaman, 2021).¹

Bu bağlamda, bu yazının odak noktası, geleneksel yöntemlerin dışına çıkılarak edebiyat derslerinde yazın türlerinin öğretimidir. Bu amaçla, Dr. Munise Yıldırım'ın 2012 yılında yayımladığı ve "Eylemsel ve Üretimsel Öğretim Modeli"ni esas alan uygulamalı çalışması ele alınacaktır.

1. Dr. Munise Yıldırım (Aksöz)

Dr. Munise Yıldırım (Aksöz), 1992 yılında Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı'ndan mezun olmuştur. 1992–1993 öğretim yılında sınıf öğretmeni olarak görev yaptıktan sonra, 1993 yılında aynı bölümde araştırma görevlisi olarak akademik kariyerine başlamıştır. 1996 yılında "Emanzipatorische Tendenzen in den Deutschen und Türkischen Kinderbüchern" başlıklı yüksek lisans tezini, 2001 yılında ise "Türkçe Alman Yazınında Belli Yazın Türlerinin Sözlük Maddeleri Bağlamında Karşılaştırmalı Olarak İrdelenmesi" başlıklı doktora tezini tamamlamıştır. Hâlen Çukurova Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Akademik ilgi alanları arasında edebiyat, yazın türleri, uygulamalı edebiyat öğretimi, öğretim yöntemleri ve karşılaştırmalı edebiyat yer almaktadır (daha ayrıntılı bilgi ve yayınları için bkz. URL).

2. Kitap Hakkında Genel Bilgi

İnceleceğimiz çalışma, Dr. Munise Yıldırım'ın *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi* adlı kitabıdır. Dış tasarımı ilk bakışta ku-

¹ Ayrıca yararlı kuram ve uygulamaların derlendiği Öztürk (2007) editörlüğünde yayınlanan kitaba da bakılabilir.

ramsal bir içeriği çağrışırsa da detaylı incelendiğinde kitabın tamamen uygulamaya yönelik hazırlandığı görülmektedir. Kitapta, edebiyat derslerinde “kısa yazın türleri” temel alınarak bu türlerin diğer yazın türlerinden farklarının ortaya konması amaçlanmaktadır. Öğrencilerin yazın türlerine yönelik önyargılarını kırmaya yönelik çeşitli alıştırma ve uygulamalara yer verilmiştir.

Yazar ön sözünde (s. 4), Türkiye’deki edebiyat didaktiğinin sağlam temellere dayanan bir eleştirisinden kaynaklanan birkaç temel amacı hedeflemektedir. Bu amaçlar şu şekilde özetlenebilir:

2.1. Mevcut durumu eleştirmek ve bir ihtiyaca işaret etmek

Yazar, Türkiye’de edebiyat öğretimi için uygulamaya yönelik ders kitaplarının önemli ölçüde eksik olduğunu açıkça ortaya koyarak başlıyor. Özellikle, “metni oku - soru sor - yorumla” gibi ne öğrenmekten keyif almayı ne de uzun vadeli okuma alışkanlıklarını destekleyen geleneksel, alıcı öğretim biçimlerinin baskınlığını eleştiriyor. Bunu yaparken de edebiyat öğretiminde temel bir reform ihtiyacına işaret ediyor.

2.2. Kapsayıcı, yaratıcı edebiyat dersleri için bir çağrı

Yazar, edebiyata sadece edebiyata zaten yakınlık duyan “küçük bir elit kesimi” değil, tüm öğrencileri kapsayan bir yaklaşımdan yanadır. Dersler itici değil, aksine teşvik edici ve gerçekçi olmalıdır. Bu, demokrasiyi teşvik etme arzusuyla bağlantılıdır: Okuma bir ayrıcalık olarak kalmamalı, herkes için günlük bir kültürel teknik haline gelmelidir.

2.3. Kitap yayınının amacı

Yazar kitabını kısa düzyazının didaktik amaçla kullanımına dair bir katkı olarak görmekte ve edebiyat derslerinin öğrenciler için nasıl canlı, çeşitli ve aktif hale getirilebilece-

ğini göstermek için modern edebiyat didaktik yaklaşımlarını - özellikle üretim ve etkinlik odaklı edebiyat didaktiklerini - kullanmayı amaçlamaktadır. Böylece öğretim anlayışını değiştirmeyi amaçlıyor ve “edebiyat sıkıcı, zor ve anlaşılmazdır” gibi önyargıları çürütmek için pratik alternatifler göstermek istiyor.

2.4. Çözüm odaklı bir metodoloji sunmak

Kitapta sunulan alıştırmalar aracılığıyla yazar, hem bunalmış ya da motivasyonunu kaybetmiş hissedenden öğretmenlere hem de daha önce edebiyat konusunu reddetmiş ya da korkmuş olan öğrencilere somut yardım sunmaktadır. Yazar, ortak yaratıcı çalışmaya odaklanarak öğretmenler ve öğrenciler arasında bir köprü kurmayı amaçlamaktadır.

Yazarın “Giriş” (s. 5-7; „Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları”) bölümünde de belirttiği gibi, kitap, edebi kısa formlar veya bunların öğretim yöntemleri hakkında teorik bilgileri sistematik olarak sunmayı amaçlamamakta, daha ziyade, somut uygulama biçimlerini ve bunların sınıftaki uygulamalarını göstermeye odaklanmaktadır. Amaç, edebiyat derslerinin düzenlenmesi için öğrencilerin edebiyata erişimini kolaylaştıracak alternatifler sunmaktır.

Ele alınan her edebi tür (fabl, masal, destan, efsane, kısa hikâye, nuvel, fıkra, takvim hikayesi) üç bölümde sunulmaktadır: 1. Türün özellikleri, 2. Örnek alıştırmalar biçimleri, 3. Öğrenci üretimleri ile sınıfta test edilen alıştırmalar.

Alıştırmalar, Günter Waldmann'ın “üretimsel-hermeneutik” ve Gerhard Haas'ın “eylem ve üretim odaklı edebiyat dersleri” (ayrıntı için aşağıya bkz.) yaklaşımlarına dayanmaktadır. Geleneksel alıştırmalar biçimleri kasıtlı olarak hariç tutulmuştur. Buna ek olarak, diğer kaynaklarda bulunmayan bazı yeni alıştırmalar türleri de geliştirilmiştir.

Materyaller, edebiyat derslerinin Almanca verildiği Çukurova Üniversitesi'ndeki "Edebi metinlerin analizi ve öğretimi" dersinden alınmıştır. Yabancı dile rağmen, yaratıcı ve işbirlikçi alıştırma biçimlerinin öğrenci motivasyonunu ve katılımını önemli ölçüde artırdığı gösterilmiştir.

Alıştırmalar yabancı dil derslerinde (Almanca) gerçekleştirilmiş olsa bile, tüm dillerdeki tüm edebiyat derslerine uyarlanabilir. Öğretmenler bunları hedef gruba ve öğretim bağlamına göre uyarlayabilirler. Kitapta yer alan öğrenci çalışmalarını orijinal olarak Almanca yazılmıştır, ancak anlaşılabilirliği sağlamak için kitap için Türkçeye çevrilmiştir.

3. Metodolojinin "İçindekiler'e yansıması

Kitapta sekiz kısa yazın türüne — *fabl, masal, söylence, menkıbe, kısa öykü, nuvel, anekdot ve takvim hikâyeleri* — odaklanılmış, bu türler belirli bir sıra ile sunulmuştur. Nitekim „İçindekiler“ tablosu incelendiğinde, çalışmanın pratik, sistematik ve didaktik uygunluğunu en baştan görünür kılmayı amaçladığını görmekteyiz; böylece edebiyat derslerini daha çeşitli, erişilebilir ve motive edici hale getirmek amacıyla, edebiyat öğretimi için hem teorik anlayışı hem de pratik uygulamayı kapsayan metodolojik olarak yansıtıcı bir araç seti sunmaktadır. Yazar burada, kitabın tamamının hedefiyle yakından bağlantılı olan aşağıdaki özel didaktik ve yapısal amaçları gütmektedir:

3.1. Sistematiik genel bakış ve net yönlendirme

İçindekiler tablosu net bir şekilde düzenlenmiştir ve okuyuculara çalışma boyunca net bir gezinti imkânı sunmaktadır. Her tür için üçlü yapının tekrarı (-Tür özellikleri, - Örnek alıştırma biçimleri ve - Öğrenci üretimleri ile sınıfta test edilen alıştırmalar), kitabı özellikle yöntem veya metin formları arayan öğretmenler için yapısı öngörülebilir ve kullanıcı dostu hale getirmektedir.

3.2. Didaktik hedef: Teoriden pratiğe

Her bölümün üç parçalı yapısı bunu açıkça ortaya koymaktadır: Yazar sadece teorik bilgi aktarmak değil, her şeyden önce somut öğretim örnekleri ve denenmiş ve test edilmiş uygulama biçimleri sunmak istemektedir. Bunu yaparken, önsözde ve giriş bölümünde zaten söz verdiği uygulama odaklı, etkinlik ve üretim merkezli bir öğretim konseptini takip etmektedir.

3.3. Farklılaştırma ve karşılaştırma olanaklarının teşvik edilmesi

Her bölümün standartlaştırılmış yapısı, öğretmenlerin ve eğitimcilerin çeşitli anlatı türlerini birbirleriyle karşılaştırmalarına, farklılıkların farkına varmalarına ve sınıf için uygun seçim kararları vermelerine olanak tanır. Bu aynı zamanda öğrencilerin tür özelliklerini tanımlarına da yardımcı olur.

3.4. Örtük hiyerarşizasyon ve ilerleme

Türlerin sıralaması (fabl → masal → destan → efsane → kısa öykü vb.) didaktik olarak düşünülmüş bir ilerleme gösterir:

- İlk olarak çocukluğa yakın folklorik formlar vardır,
- ardından modern, daha karmaşık edebi türler gelmektedir.

Bu düzenleme hem türleri anlama hem de bunları sınıfta uygulama becerilerinin sürekli olarak geliştirilmesini sağlar.

3.5. Didaktik alternatiflerin görselleştirilmesi

Bu taslak ile yazar, geleneksel edebiyat didaktiğine bilinçli bir alternatif; yani edebiyat derslerinin öğrenci merkezli², harekete geçirici ve yaratıcı olabilmesi için somut araçlar sunmaktadır.

² Öğrenci merkezli, davranış odaklı, öğrencilerde edebiyat farkındalığı ve tercihleri için örnek çalışmalar için bkz. Öztürk, 2013; Öztürk, 2016; Öztürk / Sezer, 2017; Öztürk, 2017; Öztürk, 2018; Öztürk / Balcı, 2019; Holzapfel / Öztürk, 2021; Holzapfel / Öztürk, 2022; Öztürk, 2023; Öztürk / Köstekli, 2024; Öztürk / Çavuşoğlu, 2024.

3.6. Hedef kitle yönelimi

İçindekiler tablosu hedef kitle yönelimini de açıkça ortaya koymaktadır: Kitap, edebiyat öğretimi için somut metodolojik uygulama seçenekleri arayan öğretmenlere, öğretmen adaylarına ve didaktikle ilgilenenlere yöneliktir - soyut bir düzeyde değil, günlük öğretimde somut uygulama için hazırlanmıştır.

4. Kullanılan Yöntemlere dair

Ayrıca kitapta, kısa anlatı türleri ile üretimsel-yorum-bilim ve eylemsel üretimsel yazın öğretimi yaklaşımlarına ilişkin ayrıntılı bilgiler sunulmaktadır: Bunlardan ilki Günter Waldmann'ın "Üretimsel-Yorumbilim", ikincisi ise Gerhard Haas'ın "Eylemsel ve Üretimsel Yazın Öğretimi" yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşımlara dayanan alıştırmalar, öğrencilerin sürece aktif biçimde katılmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Zira eyleme katılan bireylerde öğrenme daha kalıcı olmaktadır. Bu bağlamda: "Daha açık bir anlatımla, bu yöntemde öğrenci, çevresinde kendisine sunulan bilgiyi pasif olarak almakta; aksine bu bilgiyi işleyebilme, geliştirebilme ve dönüştürebilme gücüne sahip..." (Darancık, 2024: 174) olmaktadır.

Prof. Dr. Fatih Tepebaşı (2006: 612-613), Waldmann Modeli'ni beş basamak üzerinden açıklamaktadır:

1. Ön Basamak: Öğrencinin metinlere karşı ön yargılarını kırmayı hedefleyen motivasyon aşamasıdır.
2. Birinci Basamak: Okuma ve anlama odaklıdır; öğretmen metnin zorluk derecesine göre yönlendirici olur.
3. İkinci Basamak: Öğrencinin metinle ve iç dünyasıyla bağlantı kurduğu, yorumlama becerilerini geliştirdiği aşamadır.
4. Üçüncü Basamak: Yazınsal özelliklerin tanındığı ve farklı örneklerle zenginleştirildiği aşamadır.

5. Dördüncü Basamak: Metnin tarihsel, toplumsal, kültürel bağlamla ilişkilendirildiği, yazarın yaşamı ve diğer eserleriyle bütüncül biçimde değerlendirildiği aşamadır.

Bu aşamalar sayesinde yazına karşı ilgisiz öğrenciler bile sürece aktif olarak katılabilmekte, yazınla barışmakta ve derse olan ilgileri artmaktadır. Eğitici oyunlar, yaratıcı etkinlikler ve üretime dayalı çalışmalar sayesinde öğrenme daha kalıcı hâle gelmektedir. Eylemsel öğretim; bilişsel, duyuşsal ve devinişsel boyutlarıyla öğrenciyi bütünsel olarak ele almaktadır. Bu yöntemde öğretmen, bilgi aktarıcı değil, süreci yönlendiren rehber konumundadır. Öğrenciler bilgiyi hazır olarak almak yerine deneyim yoluyla keşfeder; bu da öğrenmeyi derinleştirir.

Ayrıca, öğrencilerin hata yapma hakkına sahip olduklarını fark etmeleri, özgüvenlerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Ancak bu yöntemlerin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, öğretmenin hazırlık süreci, uygun alıştırma seçimi ve sınıf organizasyonu gibi sorumlulukları gerektirmektedir. Özellikle grup çalışmaları öğretmen denetiminde yürütülmelidir; aksi hâlde beklenen sonuçlar elde edilemeyebilir.

Bu yaklaşım yapılandırmacı öğretim kuramıyla doğrudan ilişkilidir. Öğrenciler bilgiyi kendi deneyimleri aracılığıyla yapılandırmakta; öğretmen merkezli yaklaşımlar yerini öğrenci merkezli modellere bırakmaktadır. Görev temelli öğretim modelinin izleri de açıkça görülmektedir. Gerçek yaşam bağlamına dayalı etkinlikler aracılığıyla öğrenciler dili işlevsel biçimde kullanma imkânı bulmakta; kelime dağarcıkları gelişmektedir.

Çoklu zekâ kuramı ile anlama odaklı öğretim modelinin etkileri de hissedilmektedir. Öğrenciler bilgileri kendi algılarına göre yeniden yapılandırmakta ve özgün ürünler ortaya koymaktadırlar. Ayrıca, sosyal zekâyı ve motor becerileri geliştirmeye yönelik etkinlikler de kitapta yer almaktadır.

Görsellerle desteklenen kitap, yazın öğretiminde öğretmenler için güçlü bir başvuru kaynağıdır. Ancak görsellerin konumlandırılması ve görüntü kalitesi açısından iyileştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, “VFlat” gibi uygulamalarla görsellerin kalitesi artırılabilir.

Sonuç

Munise Yıldırım'ın çalışması, edebiyat öğretiminde uygulamaya dayalı etkinliklerin etkisini açık biçimde ortaya koyarak, öğrenci merkezli yaklaşımların başarılı olabileceğini somut örneklerle göstermektedir. Kitapta sunulan yaklaşımlar, eylemsel ve üretimsel öğretim modeliyle yürütülen derslerin olumlu çıktılar sağladığını kanıtlamaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye bağlamında bu modelin uygulanabilirliği tartışılabilir, çünkü kalabalık sınıflar gibi yapısal sorunlar, bu tür bir yaklaşımın öğretmene zorluk çıkarabilir. Öğretmen üzerindeki yük arttıkça, bu durum öğretimin niteliğini de olumsuz etkileyebilir. Ayrıca merkezi sınavlara hazırlanan öğrenciler açısından bu modelin cazibesi ve işlevselliği kuşkuyla karşılanabilir.

Kitabın dili genel olarak akıcı ve anlaşılır olsa da bazı gözden geçirmelerin yapılması açıktır. Örn. Türkçe yazılmış bir kitapta kaynakçanın Almanca usule göre düzenlenmesi gibi. Ayrıca bazı bölümlerin (örn. görsellerde öğrenci ellerinin görünmesi, tırnak işaretlerinin özensizliği vs.) taslak niteliğinde olduğu izlenimi edinilmektedir. Görsellerin konumlandırılması ve kalitesi de iyileştirilmelidir. Ancak yazın türlerine dair verilen bilgiler ve uygulama örnekleri, kitabı güçlü ve değerli bir kaynak hâline getirmektedir.

Kaynakça

- Aksöz, M. (2012). *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi Eylemsel ve Üretimsel Odaklı Öğretim*. Çizgi Kitabevi.
- Altun, Fatma (2018). *Der Einsatz von phantastischer Kinder- und Jugendliteratur im Deutsch als Fremdsprache Literaturunterricht*. Samsun: Üniversite Yayınları.
- Bredella, Lothar (1996). Warum literarische Texte im Fremdsprachenunterricht? Die anthropologische und pädagogische Bedeutung des ästhetischen Lesens. Wolfgang Börner und Klaus Vogel (Hrsg.), *Text in Fremdsprachenerwerb*, 127-151.
- Bredella, Lothar (2004). Literaturdidaktik im Dialog mit Literaturunterricht und Literaturwissenschaft. Lothar Bredella et al. (Hrsg.) (2004): *Literaturdidaktik im Dialog*, 21-64.
- Darancık, Y. (2018). Eylemsel ve Üretimsel Yazın Öğretim Yöntemi ve Söz konusu Yöntemin "Kısa Öykü İncelemesi ve Öğretimi" Dersinde Uygulanması. *The Journal of Academic Social Science*, 170-193. <https://doi.org/10.16992/ASOS.13612>
- Ehlers, Swantje (2001). Literarische Texte im Deutschunterricht. Helbig, Gerhard, Götze, Lutz et al. (Hrsg.): *Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch*. Berlin und New York: de Gruyter, 1334-1346.
- Eren, B., & Veyis, F. (2023). Öğretmen ve Öğrencilerin Gözünden Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Öğrenci Merkezli Yöntem ve Tekniklerin Kullanımı. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(29), 650-671. <https://doi.org/10.38155/ksbd.1376433>
- Göçer, A., & Karadağ, B. F. (2020). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Görev Temelli Öğrenme Yönteminin Dilin İletişimsel İşlevi Açısından Önemi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 58-73. <https://doi.org/10.22466/acusbd.770305>
- Holzapfel, O. / Öztürk, A. O. (2022). Sensibilisierung für den Fremdsprachenunterricht. Saniye Uysal Ünalın (Ed.): *Ege Germanistik. Forschungen zur deutschen Sprache, Literatur und Kultur*. Band 1, İzmir: Ege Üniversitesi, 3-14.

- Holzapfel, Otto / Öztürk, A. O. (2021). Yabancı Dili Öğretiminde Farkındalık. *Dil, Kültür ve Farkındalık Üzerine Düşünceler*. Editör: Dr. Öğretim Üyesi Aykut Haldan, Çanakkale: Rating Academy, 1-11.
- Hunfeld, Hans (1980). Einige Grundzüge einer fremdsprachenspezifischen Literaturdidaktik. Alois Wierlacher (Hg.): *Fremdsprache Deutsch*. Band 2, München: UTB, 507-519.
- Hunfeld, Hans (2004). *Fremdheit als Lernimpuls: Skeptische Hermeneutik - Normalität des Fremden - Fremdsprache Literatur*. Meran: Drava Verlag.
- Ocak, G. (2005). Buluş Yoluyla Öğretimin Öğrenmede Kalıcılığına Etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2). info:eu-repo/semantics/openAccess
- Oflaz, Dr. A. (2024). *Traditionelle und Alternative Lehrmethoden im DaF/ Daz Unterricht*. Serüven Yayınevi.
- Özmut, Orhan (2006). Erarbeitung eines Unterrichtskonzepts für die Konkrete Poesie im Fremdsprachenunterricht, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 383-398.
- Öztürk, A. O. (2013). Yabancı Dil Eğitimi Bölümleri için Öğrenci Odaklı Eğitim Yaklaşımı Kapsamında Bir Ders Uygulaması Konsepti. *Uluslararası Eğitimde Değişim ve Yeni Yönelimler Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Cilt: 1, 406-413. http://egtsemp.konya.edu.tr/pdf/proceedings_vol1.pdf (02.12.2015)
- Öztürk, A. O. (2016). Almanca Öğretmenliği Anabilim Dallarında Edebiyat Öğretimi Üzerine. Yücel, Y. / Yılmaz, H. / Öztürk, M. S. (Ed.). *Yabancı Dil Öğretimine Genel Bir Bakış | 1. Kitap*, Konya: Çizgi, 60-71.
- Öztürk, A. O. (2017). Almanca Öğretiminde Edebi Metinlerin Kullanımına İlişkin Öneriler. Hasan Yılmaz, Erdinç Yücel, Selma Durak Ügüten, Fahritdin Şanal (Ed.): *Farklı Yönleriyle Yabancı Dil Öğretimi*, Konya: Çizgi, 13-36.
- Öztürk, A. O. (2018). Ein Unterrichtskonzept im Rahmen des Studentenorientierten Ansatzes für Fremdsprachenunterricht. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, Prof. Dr. Seyyare DUMAN (Özel Sayı), 78-91.

- Öztürk, A. O. (2023). Almanca Öğretmenliği Öğrencilerinin Edebiyat Algısı ve Edebiyat Eğitimi Üzerine (Konya Örneğinde). *Schriften zur Sprache und Literatur VII*. Yay. Haz. Tahir Balcı, A.Ö. Öztürk, Munise Aksöz. Konya: Çizgi, 136-148. <https://www.cizgikitabevi.com/kitap/1681-schriften-zur-sprache-und-literatur-vii>
- Öztürk, A. O. / Çavuşoğlu, Ayşe (2024). Edebiyat Tercihlerinde Öğrencilerin Bilişsel ve Duyuşsal Gerekçeleri. Almanca Öğretmenliği Öğrencileri Örnekleminde Nitel Bir Araştırma. 8. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu (24-26 Ekim, Atırav-Kazakistan) Bildirileri. Ed. Demir, N. / Kurt, B. / Çakmakçı, C. C., Ankara, 350-366. DOI:10.5281/zenodo.14561093, (<https://www.weltdertuerken.org/sempozyumlar/8-uluslararası-türklerin-dünyası-sosyal-bilimler-sempozyumu>)
- Öztürk, A. O. / Köstekli, Ş. (2024). 70'li Yıllar Türk Milli Eğitim Öğretmen Kitabında Tabiat Tasvirleri Üzerinden Verilen Eğitsel Mesajlar. *Journal of Current Debates in Social Sciences*,7(2), 197-206.
- Öztürk, A. O. / Sezer, T. (2017). Die Verwendung von Liedern im DaF-Unterricht. Ein verhaltensorientiertes Konzept zur Wortschatzerweiterung und Ausspracheübung. *Saygıyla...Prof. Dr. Gertrude Durusoy Anısına*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 149-166.
- Öztürk, A.O. / Balcı, U. (2019). Ein Unterrichtskonzept zur Anwendung der türkischen Migrantenliteratur im DaF-Unterricht. Balcı, Tahir, Ali Osman Öztürk, Ergün Serindağ (Ed.). *Schriften zur Sprache und Literatur III*, London: IJOPEC Publication, 263-272.
- Öztürk, A. O. (Ed.) (2007). *Yabancı Dil Eğitimi Bölümlerinde Edebiyat Öğretimi: Kuramsal Yaklaşımlar ve Değişik Türler Örneğinde Uygulama*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Öztürk, Ali Osman / Balcı, Umut (2016). Almanca Öğretmenliği Anabilim Dallarında Edebiyat Öğretimi Üzerine. Yücel, Erdinç / Yılmaz, Hasan / Öztürk, M. Serkan (Ed.): *Yabancı Dil Öğretimine Genel Bir Bakış*. Konya: Çizgi Kitabevi, 60-71.

- Salihoğlu, H. (2007). Literaturvermittlung oder Kulturvermittlung, Überlegungen zum fremdsprachlichen Literaturunterricht. *Yabancı Dil Eğitimi Bölümlerinde Edebiyat Öğretimi. Kuramsal Yaklaşımlar ve Değişik Türler Örneğinde Uygulama İçinde*: Ankara: Anı Yayıncılık, 13-16.
- Taş, F. Ş. (2013). *Edebi Metinler Yoluyla Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretimi*. Atatürk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Tepebaşı, F. (2006). Edebiyat Öğretiminde Waldmann Modeli. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 16, 605-617.
- URL: <https://avesis.cu.edu.tr/maksoz> (erişim tarihi: 17.05.2025)
- Ünal, D. Ç. (2005). Yabancı Dil Öğretiminde Edebi Metinler: Yenilikçi Yaklaşımlara Geçiş Süreci ve Gerekçeleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 203-212.
- Ünal, D. Ç. (2005). *Literary Texts in Foreign Language Instruction: Rationale for the Transition to Modern Approaches*. 29, 203-212.
- Ünal, Ç. (2020). *Die Arbeit mit Literatur im Fach Deutsch als Fremdsprache*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Ünal, B., / Çelikkaya, Ş. (2024). Die Ansichten der Deutschlehrerkandidaten zum Einsatz der Kreativen Dramatechniken in Lehrveranstaltung "Sprechfertigkeiten". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 1016-1031. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1439969>

Wilhelm Hauff'un “Koca Burunlu Cüce” Masalına Psikanalitik Yaklaşım*

A Psychoanalytic Approach to Wilhelm Hauff's Fairy Tale “The Dwarf Nose”

Merve KARABULUT**

Eliza BORUBAEVA***

Özet: Masal, sıra dışı olaylar ve karakterler etrafında şekillenen, doğaüstü nitelikler taşıyan kahramanların yer aldığı, ahlaki ikiliklerin, özellikle iyilik ve kötülüğün çatışmasının işlendiği, temelde didaktik yönü ağır basan sözlü bir anlatı türüdür. Halk masalı, anonim halk anlatılarına dayanan, sözlü gelenekte şekillenen ve kolektif hafızanın bir ürünü olan masallardır. Buna karşılık, sanatsal masal, belirli bir yazarın hayal dünyasından kaleme alınan masallardır. Bu bağlamda, Alman Romantizminin önemli sanat masalı yazarlarından Wilhelm Hauff'un *Koca Burunlu Cüce* adlı masalı, yüzeyde çocuklara yönelik fantastik bir dönüşüm hikayesi gibi görünse de derin yapısında birey olma süreci, bastırılmış arzular ve benlik ile toplum arasındaki çatışma gibi temalarla örülüdür. Bu masal, bireysel ve toplumsal kimliklerin, içsel çatışmaların ve bilinçdışı süreçlerin bir temsilidir. Bu çalışmada, psikanaliz kuramı çerçevesinde masalların sembolik dili çözümlenerek karakterlerin ve anlatıların gizli anlamları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Masal, Wilhelm Hauff, Koca Burunlu Cüce, Psikanaliz

Abstract: A fairy tale is a type of oral narrative shaped around extraordinary events and characters, featuring heroes with supernatural qualities, addressing moral dualities—especially the conflict between good and evil—and predominantly emphasizing a didactic aspect. Folk tales are based on anonymous narratives, formed within oral tradition, and are products of collective memory. In

* Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında 15.10.2025 tarihinde sunulan doktora seminerinden üretilmiştir.

** Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum/Türkiye. E-Posta: merve.karabulut@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2106-5941

*** Doktora Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum/Türkiye. E-Posta: fateli267@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3559-0763

contrast, literary (artistic) fairy tales are composed by a specific author drawing from their own imagination. In this regard, Wilhelm Hauff's *"The Dwarf Nose"*, one of the prominent literary fairy tale writers of German Romanticism, may appear on the surface as a fantastic transformation story for children, but at a deeper level, it is interwoven with themes such as the process of becoming an individual, suppressed desires, and the conflict between self and society. This tale represents individual and social identities, internal conflicts, and unconscious processes. In this study, within the framework of psychoanalytic theory, we aim to reveal the hidden meanings of characters and narratives by analyzing the symbolic language of fairy tales.

Keywords: Fairy Tale, Wilhelm Hauff, The Dwarf Long Nose, Psychoanalysis

1. Giriş

Masal, halk edebiyatı ürünleri arasında en eski anlatı türlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yeran ve mekân unsurları belirsiz olan, olağanüstü varlıklar, olaylar ve kahramanlarla örülü, genellikle iyi ile kötünün mücadelesini işleyen, eğitici mesajlar içeren anonim halk anlatıları arasında yer alan edebi bir türdür. Sözlü kültür geleneğinin bir ürünü olan masallar, toplumların değer yargılarını, hayal gücünü ve yaşam felsefesini yansıtır. İlk örnekleri çok eski çağlara uzanan masallar, günümüzde de üretilmeye ve anlatılmaya devam etmektedir.

Masal, Metin Yurtbaşı'nın *Sınıflandırılmış Kavramlar Sözlüğü*'nde "genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa aktarılan, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye" (2013, s. 482) olarak tanımlanır. Başka bir tanıma göre masal, "nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamen hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı türüdür" (Boratav, 2016, s. 85). Buradan masalın hem kültürel bir aktarım aracı hem de hayal gücüne dayalı estetik bir anlatı türü olduğu anlaşılır. Masal, halkın ortak belleğini yansıtırken, bireysel ve toplumsal hayal gücünün ürünü olarak evrensel bir anlatı formu kazanır.

Stith Thompson, *Motif-Index of Folk-Literature* adlı eserin de masalı şu şekilde tanımlar: “Belli bir uzunlukta birtakım motiflerden veya epizotlardan oluşmuş bir edebi şekil. Olay gerçek olmayan bir dünyanın bilinmez bir yerinde geçer; belirli karakterleri olmayan fakat şaşırtıcı olaylarla dolu bir anlatı şeklidir” (Aydın, 2020, s. 40). Masallar motifler ve sahneler aracılığıyla oluşur; her motif kahramanın yolculuğunda işlevsel bir rol oynar. Olaylar genellikle gündelik hayattan kopuk bir evrende geçer. Zaman ve mekân belirsizliği, dinleyicinin kendi hayal dünyasında boşlukları doldurmasına imkân tanır. Kahramanlar, fakir oğlan, güzel kız, kötü cadı, bilge yaşlı adam gibi figürlerdir. Masallar sadece eğlendirici değil, okuyucunun veya dinleyicinin hayal gücünü, ahlaki yargılarını ve yaşam anlayışını da şekillendirir.

Masallar, anonim halk ve sanatsal olarak ikiye ayrılır. Halk masalları anonim olarak kuşaktan kuşağa aktarılan anlatılardır ve daha sonra derleyiciler tarafından kayda geçirilerek mümkün olduğunca değiştirilmeden yayımlanır. Halk masallarının belirli bir yazarı yoktur ve uzun süre yalnızca sözlü olarak aktarılır. Günümüzde bile halk masallarının yaşatılmasında sözlü anlatım önemini korur. Sözlü anlatım geleneğine dayandığı için halk masallarının sabit bir biçimi yoktur; zamanla pek çok farklı varyant ortaya çıkar. Ancak bu varyantları birbirine bağlayan ortak özellik, masalın temel yapısının korunmasıdır. Konu ve olay örgüsü, karakteristik özellikleriyle büyük ölçüde sabittir. Masal ne kadar eski ve geniş bir coğrafyaya yayılmışsa, varyantlar arasındaki farklılıklar da o ölçüde artar. Ünlü halk masalı derleyicileri arasında Jacob ve Wilhelm Grimm kardeşler, Clemens Brentano ve Ludwig Bechstein bulunur (Scholz, 2011, ss. 6-7).

Sanat masalları ise şairler ve yazarlar tarafından bilinçli olarak yaratılan eserlerdir. Bazen halk masalı geleneğinden motifler alsalar da çoğunlukla yeni ve hayal ürünü mucizevi hikâyeler ortaya koyarlar. Ancak bu hikâyeler yine de halk

masallarıyla, olağanüstü ve gerçek dışı unsurlar sayesinde bağlantılıdır. İçerikleri büyük ölçüde bireysel bir kişinin dünya görüşü ve düşünceleriyle şekillenir ve edebî akımların etkisi altındadır. Ünlü sanat masalı yazarları arasında Wilhelm Hauff, Hans Christian Andersen ve Ernst Wiechert yer almaktadır (Scholz, 2011, s. 7).

Bernd Wollenweber, masalların hayal ürünü ve olağanüstü olmadığını, aksine gerçekliği yansıttığını savunur. Ona göre masallarda hem toplumsal hem bireysel ilişkilerde yer alan unsurlar, yaşanan gerçek çatışmalar ve şiddet yansıtılır (Karabulut, 2021, s. 192). Bu yaklaşım, masallara eleştirel ve toplumsal gerçekçi bir bakış sunar. Masallar, sadece fantastik veya hayal ürünü anlatılar olmayıp, toplumdaki sınıfsal yapıları, bireyler arası çatışmaları ve şiddetli gerçeklikleri yansıtır. Bu görüş, masalları yalnızca çocuklara yönelik eğlenceli hikâyeler olarak görmenin ötesine taşır; onları toplumsal eleştiri ve bilinç aktarımı aracı olarak değerlendirir.

Novalis ise masalı yalnızca kurmaca bir anlatı türü olarak değil, insan bilincinin ve varoluşunun derinliklerine açılan simgesel bir yapı olarak değerlendirir. Ona göre masallar, “her yerde olan, ama hiçbir yerde olmayan o bildik dünyamızla ilgili rüyalardan başka bir şey değildir. Bir zamanlar irademizi oluşturacak o yüksek güçler, şimdi bizi bu yorucu yolda tatlı anılarla ferahlatan periler olarak karşımıza çıkar” (Huch, 2005, s. 223). Masal, görünüşte tanıdık imgelerle örülmüş olsa da bu imgeler gerçekliğin doğrudan temsili değil, insanın iç dünyasındaki arzularının, korkularının ve ideallerinin yansımalarıdır. Novalis burada insanın ruhsal evrimine katkı sağlayan içsel güçleri masal figürleriyle özdeşleştirir. Periler, yalnızca masal karakterleri değil, bireyin yaşam yolculuğunda rehberlik eden metaforik figürlerdir. Masal, insanın içsel gücünü geçmiş deneyimlerinden ve bilinçdışı kaynaklardan aldığı ilhamla besleyen bir anlatıdır.

Masalların bilinç, bilinçdışı ve bilinçaltı öğelerle olan yakınlığı, psikanalizin temel hareket noktalarından biridir. Freud, psikanalizi geliştirirken bireyin ruhsal yapısını bir arkeolog gibi katman katman incelemeye bilinç yüzeyinin altında gizlenen içerikleri yorumlamaya çalışır (Karabulut, 2022, s. 760). Tıpkı bir kazı çalışmasında toprağın altından tarihî kalıntılar çıkarılması gibi, psikanalitik çözümleme de masal metinlerinin altında gizli olan ruhsal dinamikleri gün yüzüne çıkarır. Masal karakterleri, olay örgüleri ve fantastik unsurlar bilinçdışının simgesel anlatımı olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle masallar yalnızca kültürel değer taşıyan halk anlatıları değil, aynı zamanda bireyin psikolojik evrelerine ışık tutan zengin metinlerdir. Psikanaliz, masalları yalnızca ne anlattığıyla değil, nasıl anlattığıyla da değerlendirerek metnin derin yapısına ulaşmayı mümkün kılar.

Bu çalışmanın amacı, Wilhelm Hauff'un *Koca Burunlu Cüce* (2021) adlı sanat masalını psikanalitik kuramlar doğrultusunda çözümleyerek, masalın altında yatan bilinçdışı dinamikleri, karakterlerin ruhsal temsillerini ve metnin derin anlam katmanlarını ortaya koymaktır. Bu bağlamda, Freud'un yapısal kişilik kuramı ve bastırma mekanizması ile Jung'un arketipler ve bireyleşme süreçleri gibi kavramları temel alınarak masaldaki karakterler, olay örgüsü ve simgesel öğeler yorumlanacaktır. Özellikle başkahraman Yakup'un fiziksel dönüşümü, kimlik krizi, ailesi tarafından tanınmaması, toplumdan dışlanması ve hayvanlarla (özellikle konuşan kaz Emine ile) kurduğu ilişkiler üzerinden masalın bireysel gelişim, bastırılmış arzular ve ruhsal çatışmalar bağlamındaki anlamı analiz edilecektir. Bu yolla masalın yalnızca çocuklara yönelik eğlenceli bir anlatı değil, aynı zamanda derin psikolojik çözümlemelere açık, çok katmanlı bir metin olduğu savunulmaktadır.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak metnin çözümlemesi tekniği ile gerçekleştirilir. İncelenen *Koca*

Burunlu Cüce adlı masal, psikanalitik edebiyat kuramı doğrultusunda yorumlanmaya çalışılır. Metin yapılandırılmış bir şekilde incelenerek; karakterlerin davranışları, olay örgüsü, dönüşüm süreçleri ve simgesel unsurlar psikanalitik kavramlarla ilişkilendirilerek çözümlenir. Çalışmada hem Sigmund Freud'un klasik psikanalitik kuramı (özellikle id, ego, süperego) hem de Carl Gustav Jung'un analitik psikolojisi (bireyleşme süreci ve bilinçdışı) temel kuramsal araçlar olarak kullanılır. Bu çerçevede, Yakup'un fiziksel dönüşümü, annesi tarafından tanınmaması, toplumdan dışlanması ve konuşan kaz Emine ile kurduğu dostluk gibi öğeler metin merkezli yaklaşımla analiz edilir. Veri olarak yalnızca *Koca Burunlu Cüce* adlı masal metni esas alınır ve kuramsal arka planla ilişkilendirilerek yorumlanır. Metin hem bireysel ruhsal süreçleri hem de evrensel bilinçdışı öğeleri açığa çıkaracak şekilde ele alınır.

2. Sanat Masalı Yazarı Wilhelm Hauff

19. yüzyıl Alman edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Wilhelm Hauff, özellikle sanat masalları (Kunstmärchen) türündeki eserleriyle dikkat çeken özgün bir yazardır. 1802 yılında doğan Hauff, yalnızca 25 yıl süren kısa yaşamına rağmen edebiyat tarihinde kalıcı bir yer edinir. Tübingen Üniversitesi'nde ilahiyat eğitimi alan Hauff, bir dönem özel öğretmenlik yaptıktan sonra edebi üretimlerine yönelir ve dönemin hâkim düşünsel atmosferinden, özellikle de Romantizm akımından yoğun biçimde etkilenir. Eserlerinde bireyin iç dünyasına, hayal gücüne ve doğaüstü unsurlara yer vererek romantik estetiğin masal türündeki yansımalarını ortaya koyar. Hauff'un Doğu kültürüne duyduğu ilgi ise yalnızca tematik bir yansıma değil, anlatım tekniği ve dilsel üslupta da kendini gösterir. *Koca Burunlu Cüce* ve *Genç İngiliz* gibi masallarında, Doğu'ya özgü ayrıntılar, egzotik mekânlar ve sultanlar ile vezirler gibi figürler betimlenir, Doğu anla-

tı geleneğini andıran bir üslup benimsenir (Batalova, 2008, s. 21). Bu yönüyle Hauff'un masalları hem bireysel yaratım gücünün hem de kültürel etkilenimlerin bir birleşimi olarak değerlendirilebilir.

Romantik bir zihne sahip olan Hauff, kısa sürede kurmaca edebiyatın cazip dünyasına yönelir ve zamanla icra ettiği mesleğini tamamen bırakır. Dönemin geleneksel uygulamalarına uygun olarak, soylu bir ailenin yanında özel öğretmenlik yapmaya başlar ve bu görev aracılığıyla memleketi Stuttgart'a döner. Doğuştan sahip olduğu anlatıcılık yeteneği kısa sürede dikkat çekmesini sağlar. Öğrencileri, onun *Halife Leylek* ve *Yanlış Prens* gibi masalsı anlatılarını hayranlıkla dinler; bu ilgi Hauff'u daha büyük bir edebi üretime teşvik eder. Böylece *Peri Masalları* başlıklı ilk derlemesini yayımlamaya karar verir ve bu yayımla kısa sürede edebiyat çevrelerinde tanınan bir isim hâline gelir (Fretwell, 1899, s. V).

1824 yılında Tübingen Üniversitesi'nden felsefe ve ilahiyat doktoru unvanını alan Hauff, tam da bu dönemde edebi yaratıcılıkla ilgilenmeye başlar. Hikâye ve büyülü masal kitaplarını yayımlar, bu eserler yalnızca Alman kültürünün değil, dünya kültürünün de önemli yapı taşları arasında yer alır (Boichuk, Lavrinenko, 2015, s. 46). Masal geleneğini dönemin romantik eğilimleriyle birleştiren Hauff, bireysel hayal gücünü kültürel motiflerle harmanlayarak özgün bir anlatı tarzı geliştirir.

Doğu masallarına duyduğu yoğun ilgi hem tematik seçimlerinde hem de anlatı biçiminde belirgin biçimde hissedilir. Masallarında kullandığı betimsel zenginlik, egzotik unsurlar ve büyülü atmosferler, onun yalnızca bir yazar değil, aynı zamanda kültürlerarası bir anlatıcı kimliği kazandığını da ortaya koyar. Geç dönem Romantizminin önemli temsilcilerinden biri olan Hauff'un edebi faaliyeti 1820'li yıllarda yoğunlaşır. Masal türündeki eserlerinin sayıca artması üze-

rine, yazar bu metinleri *Märchen-Almanach auf das Jahr 1826 für Söhne und Töchter gebildeter Stände* başlığıyla bir araya getirerek yayımlar. Bu derlemede, okuyucular güzel prensesler, bilge halifeler ve soylu prensler gibi karakterlerin yer aldığı, zengin bir hayal gücüyle örülmüş anlatılarla karşılaşır. Söz konusu masallar arasında *Küçük Muck* ve *Halife Leylek*, dönemin en çok beğenilen ve ilgi gören eserleri olarak öne çıkar. Hauff'un ikinci masal kitabı *Märchen-Almanach auf das Jahr 1827 für Söhne und Töchter gebildeter Stände* başlığıyla yayımlanır. Yazarın bir sonraki masal kitabı olarak planladığı *Märchen-Almanach auf das Jahr 1828 für Söhne und Töchter gebildeter Stände* ise tamamlanamadan kalır. Hauff, 18 Kasım 1827 tarihinde yaşamını yitirir; ancak bu seriye ait masallar, ölümünden sonra 1828 yılında yayımlanarak edebiyat dünyasına kazandırılır (Batalova, 2008, s. 22).

Robert Walser, Hauff'un masallarına duyduğu derin hayranlığı mizahi bir dille şöyle ifade eder:

Hauff'un masalları! Bırakın her şeyimi alın, ama bana sadece Hauff'un masalları kalsın, yine de imrenilecek biri olurum, zengin bir insan, mutlu bir insan olurum. Çünkü ben Hauff'un masallarını okuduğumda mutluyum. Bana vurun, bana ne isterseniz yapın, mesela bana sağlam bir dayak atın, beni dürtün, çimdikleyin, dövün, sıkıştırın ama bu sırada bana sadece Hauff'un masallarını okuma izni verin. O zaman hiçbir acı hissetmem ve o şiddetli dayaktan etkilenmem. Sebebi, Hauff'un masallarını okumak beni öyle bir hâle getirir ki, çimdiklendiğimi, dürtüldüğümü unuturum, beni görmezden gelmelerine aldırmanm, sıkıştırmalarına, dövmelerine katlanırım, hatta unuturum; öyle ki her şeye karşı duyarsız olurum (Matt, 2005, s. 21).

Masallar hem çocuklar hem de yetişkinler üzerinde farklı düzeylerde etkiler yaratarak okuyucuyu yalnızca hayal gücünün sınırlarında bir yolculuğa değil, aynı zamanda derin bir içsel sorgulamaya da sürükler. Bu çok katmanlı yapıları sayesinde masallar, basit çocuk hikâyeleri olmanın ötesine

geçerek evrensel ve zamansız bir anlatı formu hâline gelir. Sözlü gelenekten yazılı kültüre aktarıldıkları andan itibaren masallar, bireyin bilinçdışını, toplumsal değer yargılarını ve kültürel kodları yansıtan sembolik bir alan sunar. Bu yönüyle masallar, diğer edebi türlerden ayrılarak yüzyıllar boyunca hem işlevsel hem de estetik değerini korur ve her dönemin insanına kendini bulma, anlama ve dönüştürme imkânı sağlar.

3. Masalın Özeti ve Yapısal Özellikleri

Masal, Almanya'da bir şehirde yaşayan on iki yaşındaki Yakup'un hikâyesini anlatır. Yakup, güzel yüzlü, kibar ve zeki bir çocuktur. Fakir bir ailenin tek çocuğu olan Yakup, annesiyle birlikte pazarda sebze satarak geçimlerini sağlar; babası ise kunduracıdır.

Bir gün pazarda çirkin ve yaşlı bir kadın (cadı), Yakup'un annesinden sebze satın alır. Kadın pazarda küçük düşürülünce, Yakup onun yüklerini taşımak zorunda kalır. Kadın Yakup'u evine götürür. Ev, büyülmüş bir mekândır ve kadının aslında bir cadı olduğu ortaya çıkar. Yakup, yedi yıl boyunca önce bir sincap, sonra bir cüceye dönüştürülerek esir tutulur. Bu süre zarfında büyülmüş yaratıklara hizmet eder ve bitkiler, otlar ile yemekler konusunda ustalaşır.

Yedi yıl sonra Yakup uyanıp özgürlüğüne kavuşur; ancak fiziksel olarak tamamen değişir. Artık kısa boylu, kambur, çok çirkin ve koca burunlu bir cüceye dönüşür. Yakup, özgürlüğüne kavuştuğunda yirmi yaşına gelmiştir. Ailesiyle karşılaştığında ise tanınmaz hâlde olduğundan hem annesi hem babası onu kabul etmez. Yakup, kendisini toplumdan dışlanmış ve alay edilen biri olarak bulur.

Yakup, cadının evinde öğrendiği aşçılık bilgisini kullanarak valinin sarayında işe girer. Bu sırada, Emine adında konuşabilen ve büyülenmiş bir kazla tanışır. Kaz, Mahmut adındaki ünlü bir sihirbazın kızıdır ve Emine de bir peri ta-

rafından lanetlenmiştir. İkisi birlikte büyüü bozmak için iş birliği yapar. Sonunda Yakup, kaz sayesinde cadının büyüünü bozan yaprağı bulur ve eski görünümüne kavuşur. Kaz da Emine'ye yardım ederek onu ailesine kavuşturur. Yakup hem eski kimliğini hem de toplum içindeki yerini geri kazanır.

Hauff, *Koca Burunlu Cüce*'yi 1827 yılında kaleme alır. Masal, hem klasik halk masalı unsurlarını taşır hem de bireyin içsel dönüşümü ve toplumsal yabancılaşmasını işler. Bu nedenle, yapı bakımından sanatsal masal türüne dâhildir. Hauff, halk masalı motiflerini kullanarak özgün ve bireysel bir anlatı oluşturur. Anonim halk masalları genellikle "Bir varmış bir yokmuş" gibi kalıplaşmış ifadelerle başlar; bu motifler masal dünyasına geçişi ve gerçek dünyadan kopuşu sağlar. Sanatsal masallarda ise yazarın hayal dünyası ve bireysel yaratımı ön plandadır. Fakir aile, öksüz kız veya ailenin tek çocuğu gibi zayıf ve kimsesiz kahraman motifleri işlenir; tıpkı *Koca Burunlu Cüce*'deki Yakup gibi.

Masallar, zıtlıklar üzerine kurulu yapısıyla iyilik-kötülük, umut-umutsuzluk ve cesaret-korkaklık gibi karşıtlıklara bir arada sunar. Kahramanın mutluluğa ulaşması için acı ve kötülükle yüzleşmesi gerekir; bu çatışmalar onun olgunlaşmasını ve birey olarak gelişmesini sağlar. Masalın karanlık yüzü, sonunda aydınlık ve umutla dengelenir (Akyıldız Ercan, 2020, s. 178).

Koca Burunlu Cüce de bu karşıtlıklar çatısı altında şekillenir. Masalın başkahramanı Yakup, iyi kalpli, ailesine bağlı ve merhametli bir çocuktur. Ancak Yakup, büyücü bir kadın tarafından kandırılarak kaçırılır ve bir büyü sonucu fiziksel olarak cüce hâline getirilir. Bu dönüşüm süreci hem fiziksel hem de ruhsal karanlığı temsil eder. Masalın bu kısmı, çocukluk masumiyetinin kırılması, toplumsal kabulden dışlanma ve kimlik kaybı gibi temaları içerir.

Yakup'un yaşadığı karanlık dönem, ailesinden kopuşu, görünüşünün değişmesi ve insanlardan gördüğü aşağılanmayı içerir; bu süreç onun içsel dönüşümünün zorunlu bir aşamasıdır. Ancak Yakup, bu dönemde hayvanlarla, özellikle insan gibi konuşan kazla kurduğu dostluk aracılığıyla yeniden umut bulur. Bu dostluk, yalnızca dışsal bir destek değil, onun içindeki iyi ve sevgi dolu yönlerin ortaya çıkmasını sağlayan bir araçtır.

Masalda kötülük, yalnızca Yakup'a yapılan büyüde değil, aynı zamanda insanların ona gösterdiği hoşgörüsüzlükte de somutlaşır. Buna karşılık iyilik, Yakup'un sabrında, yardımseverliğinde ve doğru olanı yapma kararlılığında ortaya çıkar. Örneğin; sarayda aşçı olarak çalışırken kimseye kötülük yapmaz, aksine yardımseverliği ve bilgeliğiyle takdir toplar. Masalın sonunda Yakup'un fiziksel görünümü normale döner; ancak esas dönüşüm, onun içsel olgunluğudur. Bu da masalın aydınlık yüzünü temsil eder.

Koca Burunlu Cüce, bireyin karanlıkla yüzleşerek dönüşmesini, iyilik ve umudu yeniden inşa etmesini ve bireyleşmesini simgeler. Masalda sunulan güzellik/çirkinlik, çocukluk/olgunluk, kabul/dışlanma gibi karşıtlıklar yalnızca dramatik yapı değil, kahramanın içsel yolculuğunun temelleridir. Böylece Hauff'un masalı, masalsı bir anlatının ötesinde derin bir varoluşsal süreci işler; acıdan geçen birey, karanlığı deneyimleyerek ışığa ulaşır.

Masaldaki karakterler hem alegorik hem de evrensel niteliktedir. Ana kahraman Yakup'un bireyleşme ve kimlik arayışı ön plandadır. Anne figürü yardımcı karakter olarak aile bağını temsil ederken, toplumsal köken ve aidiyeti de işaret eder. Cadı karakteri engel ve kötü figür olarak ana kahramanın dönüşüm sürecini zorlaştırır. Kaz, ana kahramanın içsel rehberi ve bilgelik kaynağıdır. Vali figürü ise toplumu, sosyal otoriteyi ve toplumun gücünü simgeler.

4. Masala Psikanalitik Bir Yaklaşım

Wilhelm Hauff'un masallarını psikanalitik bakış açısıyla incelemek, bu metinlerin yüzeyde sunduğu fantastik kurgunun ötesine geçerek, bilinçdışı süreçlerin, bastırılmış arzuların ve içsel çatışmaların izini sürmek anlamına gelir. Bunları yalnızca romantik bir düş gücünün ürünü değil, aynı zamanda insan ruhunun karanlık labirentlerine açılan sembolik metinler olarak değerlendirmek mümkündür. Psikanalitik bir mercekten bakıldığında, bu masallar bastırılmış arzuların, bilinçdışının ve benliğin parçalanma korkusunun alegorik yansımaları hâline gelir. Hauff'un masal evreni, bilinç ile bilinçdışı arasındaki sınırın giderek bulanıklaştığı bir alandır.

Masallarında yer alan dönüşümler, dışlanmış karakterler ve fantastik mekânlar, Freud'un arzular, bastırma ve kimlik gelişimi kavramlarıyla anlam kazanan sembolik yapı taşları olarak okunabilir. Romantik dönemin duyarlılığıyla örülmüş olan Wilhelm Hauff'un sanat masalları, çocukça bir hayal gücünden ziyade, derin ruhsal çatışmaları, kimlik arayışını ve bireyin içsel çözülmesini anlatan simgesel anlatılardır. Psikanalitik okumalar, bu masalların altında yatan korkuları ve arzuları açığa çıkarmaya olanak tanır. Masal, psikanaliz için daima verimli bir alan oluşturur. Çünkü masallar, tıpkı rüyalar gibi, toplumsal yasakların örttüğü içsel hakikatleri dolaylı yollarla dile getirir.

Wilhelm Hauff'un masalları, bireyin çocukluktan yetişkinliğe uzanan yolculuğunda karşılaştığı travmaların ve özdeşleşme mücadelelerinin dramatik anlatımıdır. Yazarın *Koca Burunlu Cüce (Der Zwerg Nase)* masalı, özellikle kimlik dönüşümü, beden imgeleri ve yabancılaşma temalarıyla psikanalitik bir inceleme için son derece zengin bir metindir. Masal, ilk bakışta fantastik bir çocuk hikâyesi gibi görünse de derinlemesine incelendiğinde bireyin kimlik krizini, benlik algısındaki kırılmaları ve bastırılmış arzuların dışavurumunu konu alan simgesel bir anlatıya dönüşür.

Masalın merkezinde yer alan dönüşüm motifi, yalnızca fiziksel bir değişimi değil, aynı zamanda ruhsal bir yabancılaşmayı da ifade eder. Kahramanın güzel ve sağlıklı bir çocuktan bir cüceye dönüşmesi, Freudyen yaklaşımla beden imgesine yönelik travmatik bir kırılmayı temsil eder. Masal boyunca ana karakterin yaşadığı aşağılanma, dışlanma ve tanınmama hali hem benliğin bölünmesine hem de sosyal kimliğin yitirilmesine işaret eder. Bedenin çirkinleşmesi, sadece estetik bir kayıp değil; aynı zamanda toplumsal aidiyetin, anne ile olan temel bağın ve özsaygının da yitimi anlamına gelir. Hauff'un masalı bu yönüyle, bireyin bilinçdışı düzlemde yaşadığı parçalanma, bastırma ve yeniden bütünlenme sürecini alegorik bir dille sahneye koyar. *Koca Burunlu Cüce* masalına yönelik girişin ardından psikanalitik çözümlemeyi, temel semboller ve olay örgüsü bağlamında derinleştirelim.

Cadı figürü: “Cadılar, şeytanla iş birliği yapan, çirkin, yaşlı, kamburu olan, kanca burunlu kadın büyücülerdir. Bu büyücüler şeytanla iş birliği yapmalarının yanında, büyü güçlerini insanlara zarar vermek niyetinde kullanmaktadırlar” (Şahin, 2018, s. 116). Masallarda, toplumun ideal kadın prototipi “itaatkâr, güzel, masum, edilgen” kadınlardır. Bu karakterler, eril düzenin, yani ataerkil toplumsal yapının onayladığı, ehlileştirilmiş kadınlardır. Buna karşılık cadı figürü, bu düzene başkaldıran, kontrol edilemeyen, kendi iradesine ve gücüne sahip kadın figürüdür. Eril düzen açısından tehdit oluşturan bu kadınlar, kötülenerek “cadı” olarak kodlanır. Cadı figürü genellikle doğayla özdeşleştirilir. Ormanlarda yaşar, otlarla büyü yapar, hayvanlarla iletişim kurar. Cadı, doğaya itilen ve aynı zamanda doğa tarafından da cezalandırılan, toplum dışına atılan özellikleriyle dikkat çeker. Güzelliğini kaybeder, yalnız yaşar, ölümle ya da lanetle karşılaşır. Büyü gücü sayesinde doğada kontrol dışı olaylara neden olur: hastalık, lanet, felaket gibi (Tokdemir, 2020, s. 131). Cadı, *Koca Burunlu Cüce* masalında yer alan yaşlı kadın

karakterle doğrudan örtüşmektedir. MasaldaYakup'u kandırarak onu çirkin bir cüceye dönüştüren bu figür, eril düzenin tehdit olarak gördüğü, kendi gücüne sahip, kontrol edilemeyen bir kadın olarak kurgulanır. Tıpkı metindeki gibi, cadı doğayla ilişkilendirilir; ormanda yaşar, otlarla büyü yapar ve hayvanlarla iletişim kurar. Bu figür, toplumun idealize ettiği "itaatkâr, güzel, edilgen" kadın modeline karşı çıkarak, özgür ve sınır tanımayan doğasıyla toplum dışına itilen, korkulan bir kadın tipidir. Dolayısıyla masaldaki cadı hem bireysel dönüşümün tetikleyicisi hem de ataerkil düzenin dışladığı güçlü kadın figürünün alegorik bir yansımasıdır.

"Freud'un topografik ruhsal yapı modelindeki üç bölümden en derinde, normal bilinç süreçleriyle ulaşılması en zor olan kısmı bulunur. Bu kısım, istenilmediği, kabul edilmediği, yasaklandığı (dolayısıyla kaygı uyandırdığı) için bastırılan veya unutulan ve bu nedenle doğrudan erişilemeyen anıları, duygusal çatışmaları, arzuları, dürtüleri olduğu kadar saldırganlık, cinsellik vb. temel biyolojik içgüdüleri ve itkileri de içinde barındırır... Bunlar bilince açık olmasa da bilinçli düşünceler ve davranışlar üzerinde dinamik bir etkiye sahiptir" (Sevinç, 2019, s. 129). Freud'a göre bastırılan dürtüler, arzular ve korkular zamanla farklı imgelerle geri döner. Masallarda cadı, genellikle bireyin bilinçdışında bastırdığı tehlikeli arzuların, çocukluk travmalarının ya da anneye kurulan karmaşık ilişkilerin dışavurumudur. *Koca Burunlu Cüce'*de Yakup'un cadı ile karşılaşması, hem anneden kopuşun/ayrışmanın hem de korkulan kadın figürüyle yüzleşmenin psikanalitik bir simgesidir. Cadı, Yakup'u kandırarak onu büyüyle bir "cüceye" dönüştürür. Bu dönüşüm, Freud'un "benlik imgesini (ego idealini)" (Yılmaz, 2016, s. 82) yıkar ve kimlik krizine neden olur. Masaldaki cadı figürü, klasik masal yapısına uygun şekilde kötü, çirkin, büyücü ve yalnızdır. Ancak bilgiye sahip olması (şifalı otlara, büyüye), Yakup'un dönüşümünü başlatması, gücünü doğadan alması fakat aynı zamanda doğa tara-

findan dışlanması dikkati çeken unsurlardandır. Başlangıçta anneye olan bağı sürdüren Yakup'un, cadıyla karşılaşınca bu bağı kopar ve bireyleşme süreci başlar. Cadı, olumsuz biçimde kahramanın benliğini tehdit eder ve onu çocukluktan koparıp yetişkinliğe doğru iter. Bu bağlamda cadı, Yakup'a kimlik krizi yaşatırken, aynı zamanda onun birey olma sürecini yeniden inşa eder.

Cüce: Gerçek hayatta genetik ya da hormonal nedenlerle boyun olağandışı kısa olması durumu, fiziksel bir gelişim farklılığıdır. Halk arasında aşağılayıcı anlamlarla kullanılsa da masalarda cüce çoğu zaman fiziksel olarak çirkin, toplum dışı kalan ama bazen bilge, bazen kötü veya yardımsever, büyücü, hazine koruyucusu gibi roller üstlenen sembolik bir figürdür. *Koca Burunlu Cüce'*de Yakup'un cadı tarafından çirkin, kısa boylu ve aşırı büyük burunlu bir cüceye dönüştürülmesi, onun ruhsal dünyasında yaşadığı kırılmanın ve kimlik krizinin simgesel bir dışavurumudur. Yakup'un bedensel dönüşümü, onun toplumsal aynada artık tanınmayan biri hâline gelmesine neden olur. Bu hem beden imgelerinin çöküşü hem de kendilik algısının parçalanışı anlamına gelir. Cücelik, yalnızca boy kısalığı değil; biçimsizlik, çirkinlik, uyumsuzluk, dışlanmışlık ve yetersizlik imgelerini de içerir. Yakup artık tanınmayan, sevilemeyen, dışlanan bir bedene sahiptir. Bu, onun toplumsal ve ruhsal düzeyde ötekileşmesine neden olur. Erikson'un "kimlik krizi" (Taşçı, Bilge, 2023, s. 59) kavramıyla örtüşen bu durum, Yakup'un eski kimliğini kaybettiğini ancak yeni kimliğini henüz benimseyemediğini gösterir.

Anne: İnsanın hayat serüvenindeki ilk durağı olan anne, tüm ömrü boyunca bireyin ruhsal dünyasında silinmez etkiler bırakır. Anne ile çocuk arasındaki bağın psikolojik yönleri ve bilinçaltındaki yansımaları, bilimsel düzlemde ilk kez Sigmund Freud'un psikanalitik kuramlarıyla kapsamlı bir biçimde incelenir (Korucu, 2019, s. 134). Freud gibi diğer düşünürler de anne ve anne arketipine ilişkin çeşitli araştırma-

larda bulunur. Örneğin Jung, anne arketipini “seven anne” ve “korkunç anne” olarak ikiye ayırır ve bu özellikleri mitolojik karakterlerle örnekler. En tanınan örneklerden biri, Hristiyanlık inancında kutsal sima Meryem Ana, diğeri ise Hindistan’da hem sevgi dolu hem de ürkütücü yönleriyle bilinen Kali’dir (Tekay, 2019, s. 24). Masalın başında Yakup’un öz annesi, şefkatli, koruyucu ve emek veren bir figür olarak karşımıza çıkar. Annesinin pazarda sebze satması, Yakup’un onunla çalışması ve pazara gitmesi, annenin besleyici ve bakım verici bir figür olduğunu gösterir. Yakup’a güvenli bir alan sağlar; ona birlikte çalışmayı ve yaşamı öğretir. Bu yönüyle iyiliği, saflığı ve merhameti temsil eden Meryem Ana arketipine benzer. Kötü anne figürü ise yaşlı cadı olarak ortaya çıkar. Yakup’un cüceye dönüşümünde büyük kayıplara yol açar. Önce Yakup’u kandırır, evine götürür, köleleştirir ve koca burunlu bir cüceye dönüştürür. Bu yönüyle cadı, Hint mitolojisindeki Kali gibi hem güçlü hem yıkıcı bir kadın figürüdür. Yakup, iyi anneden (öz annesi) kötü anne (cadı) figürüne geçiş yapar. Bu dönem, Yakup için aidiyet ve reddedilme, korunma ve zarar görme, sevgi ve korku gibi karşıt duyguların ilk kez deneyimlendiği dönemdir. Yakup’un bu iki figür arasında yaşadığı dönüşüm, çocukluktan ergenliğe geçişteki psikolojik çatışmaların, bastırılmış arzuların ve bireyleşme sürecinin temsili olarak okunabilir. Yakup’un cadının lanetinden sonra eve dönmeye çalışması ancak ailesinin onu tanımaması, karakterin aidiyet bağının sarsılması anlamına gelir. Annesi onu kabul etmediğinde, Yakup fiziksel deformasyonu kadar, toplumdan ve aileden dışlanmışlık hissiyle de yüzleşir. Bu sahne, aynı zamanda kimlik kaybının ve bireysel yabancılaşmanın başladığı noktadır.

Yakup’un evden ayrılması: Fernando Savater’e göre, masallarda başkahramanı yakın çevresinden, ailenin güvenli korumasından ayırarak bilinmeyen ve belirsiz bir serüvene yönelten temel unsur, yolculuk motifidir. En sade örnekler-

den en karmaşık anlatılara kadar tüm masalların kurgusal yapısı, bu olgu etrafında şekillenir. Yolculuk, çocuğun ev ortamından ayrılarak çevresini keşfetme, bilinmeyeni tanıma ve deneyimleme arzusuyla başlar. Bu süreç, karakterin yuvaya dönüşüyle tamamlanır. Eve dönüş, kahramanın aidiyet hissinin ve geçmişe yönelik özlemini pekiştirir. Böylece her yeni serüven, farklı koşullar altında yeniden yaşanarak bireyin dünyayı ve kendini tanıma sürecine katkı sağlar (Şirin, 1998, s. 90). Masalın başında Yakup, ailesiyle birlikte korunaklı, sıcak bir yaşam sürmektedir. Ancak pazarda karşılaştığı yaşlı kadının onu kandırarak yanına almasıyla, çocukluğun güvenli dünyasından ayrılır. Bu kopuş, Savater'in işaret ettiği gibi, bireyin tanıdık olandan uzaklaşıp bilinmeyene yönelmesini, başka bir deyişle masalsı yolculuğun başlamasını temsil eder. Yakup'un cadı tarafından kaçırılması ve sonrasında fiziksel olarak bir cüceye bürünmesi, bu yolculuğun zorlu ve dönüşümsel niteliğini gösterir. O artık sadece ailesinden değil, aynı zamanda eski benliğinden, toplumsal kabulden ve çocukluk kimliğinden de ayrılır. Bu bağlamda Yakup'un yolculuğu, kimlik krizini, yabancılaşmayı ve bireyleşme sürecini kapsayan çok katmanlı bir serüvendir. Masal boyunca Yakup, yeni çevresiyle tanışır, toplumun dışladığı bir figür olarak hayatta kalma yolları geliştirir ve en önemlisi, hayvanlarla, özellikle kaz Emine ile kurduğu dostluk sayesinde empati, sabır ve içsel güç gibi insani değerlerini geliştirir. Bu süreç, Savater'in belirttiği "çevreyi tanıma, deneyimleme ve dönüşüm yaşama" temasını bire bir yansıtır. Sonunda Yakup, bir dizi sınavdan geçerek görünümünü geri kazanır ve ailesine döner. Ancak bu dönüş, artık eski hâline bir geri dönme değil, bilgeliğe ve olgunluğa erişmiş bireyin yurduna dönüşüdür. Savater'in "eve dönüş" temasında vurguladığı gibi, bu yalnızca mekânsal bir geri dönme değildir. Aynı zamanda kahramanın içsel yolculuğunu tamamlayarak yuvaya yeni bir bilinç düzeyiyle ulaşmasıdır. Yakup'un yaşadığı her yeni

macera, onu hem dış dünyayı hem de kendi benliğini daha derinden kavrayacak şekilde yeniden biçimlendirir. Kısacası, Koca Burunlu Cüce masalı, Savater'in çizdiği çerçeveyle uyumlu olarak yolculuk motifini yalnızca fiziksel bir hareketlilik değil, ruhsal ve kimliksel bir dönüşüm olarak sunar. Yakup'un evi terk etmesiyle başlayan bu serüven, zorluk, acı ve yabancılaşmayla örülü olsa da onun birey olarak yeniden doğmasını ve kendi benliğini inşa etmesini mümkün kılar. Masalın sonunda eve dönen Yakup, artık yalnızca bir çocuk değil, acının bilgisine sahip olmuş bir bireydir.

Konuşan hayvan: Masal anlatılarında karakterler olarak insanlar, hayvanlar ve bazı düşsel varlıklar yer almaktadır. Bu varlıklar, çoğunlukla insan kahramanın yolculuğunda ona rehberlik eden veya destek sağlayan yardımcı figürler olarak ikincil konumda bulunurlar. Bir anlatıda yer alan at, balık, kuş gibi hayvanlar ise olağanüstü niteliklerle donatılır. Bu hayvanlar çoğu zaman insanlar gibi konuşur, duygusal tepkiler verir, sevgi besler ya da öfke duyabilirler. Masalarda sıkça rastlanan kuş imgesi, çoğu zaman bir düşüncüyü ya da amacı temsil eder. Kimi zaman bir istegın ya da hasretin simgesi, kimi zaman da doğrudan ruhun ifadesi olabilir. Genellikle kuş ya da kanatlı varlık, değışmeyen gerçeğı açığa çıkarır ve daima iyilikten yana tavır alır (Ateş, 1996, s. 247).

Hauff'un Koca Burunlu Cüce masalında da kaz motifi, iyiliğın sembolü olarak yer alır. Aynı zamanda hem anlatının ilerleyişinde hem de ana karakter Yakup'un dönüşüm sürecinde anlamlı bir rol üstlenir. Yakup'un yaşadığı büyüsel dönüşüm sürecinde, ona eşlik eden kaz yalnızca sembolik değil, aynı zamanda işlevsel rehberlik görevini de yerine getirir. Kaz burada, tıpkı klasik masal geleneğinde olduğu gibi, hakikatin ve iyiliğın temsilcisi konumundadır. O, Yakup'un insanlardan dışlanmışlık deneyiminde doğayla kurduğu bağıın bir parçası olarak hem dış dünyayla hem de kendi içsel sesiyle bağlantı kurmasına aracılık eder. Bu bağlamda kaz, yalnızca masalsı

bir süsleme değil, bireyin içsel yolculuğunda ona eşlik eden manevi bir değerdir. Yakup'un yaşadığı dönüşüm sürecinde kazla kurduğu etkileşim, onun yalnızca fiziksel değil, ruhsal olarak da olgunlaşma ve arınma sürecini simgeler. Böylece kaz imgesinin, Koca Burunlu Cüce masalında hem umut hem de içsel özgürlük arzusunun sembolü hâline geldiği görülür. Ayrıca, masalda bu kazın insan gibi konuşabilme özelliği de dikkat çekicidir. Hayvanlarla konuşma motifi, dünya masal geleneğinde çok yaygın olan ve birçok anlam katmanını barındıran önemli bir anlatı ögesidir. Kaz yalnızca sıradan bir hayvan değil, aslında büyüyle kaz formuna sokulmuş bir insandır. Bu durum, onun hem hayvan hem de insan doğasına sahip melez bir varlık olarak, Yakup'un yaşadığı dışlanmışlık ve dönüşüm deneyimiyle güçlü bir paralellik kurmasını sağlar. Yakup'un kazla kurduğu diyaloglar, onun yalnız olmadığını fark etmesine, duygusal yakınlık kurmasına ve kimliğini yeniden inşa etmesine imkân tanır. Kaz, masalda yalnızca bir yol arkadaşı değil, aynı zamanda Yakup'un empati kurabildiği, kendini yansıttığı bir ayna olarak görülebilir.

Koca Burunlu Cüce, psikanalitik açıdan bireyin çocukluktan ergenliğe geçiş sürecinde yaşadığı beden algısı kırılmalarını, benlik inşasını, anneye kurulan ilişkinin kırılmasını ve bilinçdışıyla karşılaşmasını anlatan alegorik bir anlatıdır. Masaldaki dönüşüm yalnızca fiziksel değil, öznel bir krizdir. Hauff'un, bu masalında bireyin toplumla, ailesiyle ve en çok da kendisiyle verdiği içsel mücadelenin, simgesel imgelerle örülü derin bir anlatıya dönüştürüldüğünü görmek mümkündür.

5. Sonuç

Wilhelm Hauff'un *Koca Burunlu Cüce* adlı masalı, ilk bakışta fantastik ve çocuklara yönelik bir dönüşüm hikayesi gibi görünse de psikanalitik açıdan incelendiğinde derin bir ruhsal çözümlemeye olanak tanıyan, çok katmanlı ve sim-

gesel bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, masalın yüzeysel anlatımı aralanarak, bilinçdışı süreçler, bastırılmış arzular, kimlik krizi ve bireyleşme gibi psikanalitik temalar irdelenir. Özellikle Sigmund Freud'un yapısal kişilik kuramı (id, ego, süperegö) ve bastırma mekanizmaları ile Carl Gustav Jung'un arketip ve bireyleşme süreci gibi kavramları çerçevesinde yapılan çözümleme, masalın alt metinlerinde işleyen ruhsal yapıyı görünür kılar.

Masalda Yakup'un cadı tarafından büyülenerek cüceye dönüşmesi, yalnızca fiziksel bir değişim değil, benlik algısındaki parçalanmanın sembolik anlatımıdır. Bu dönüşüm, çocukluktan yetişkinliğe geçişte yaşanan travmalar, beden imgesi bozulmaları ve toplumsal ötekileşme gibi önemli psikanalitik izler taşır. Masaldaki kaz figürü, Jung'un rehber arketipine karşılık gelirken, içsel dönüşümün tamamlanmasında anahtar bir rol üstlenir. Cadı ise, bastırılmış korkuların ve kadınlık figürünün karanlık yüzünün dışavurumu olarak okunur.

Çalışmanın en güçlü yönlerinden biri, masalın çok katmanlı doğasının derinlikli bir psikanalitik çözümlemeyle ortaya konmuş olmasıdır. Karakterler yalnızca masalsı figürler olarak değil, ruhsal süreçlerin temsilcileri olarak ele alınır. Masalın hem bireysel hem toplumsal düzeyde kimlik, aidiyet ve dönüşüm meselelerine dokunması, onu psikanaliz açısından verimli bir metin hâline getirir.

Sonuç olarak, *Koca Burunlu Cüce* masalının, insan ruhunun gelişim evrelerine, bilinçdışı çatışmalara ve benlik inşasına dair derinlikli anlamlar barındırdığı görülür. Bu yönüyle masal, yalnızca edebi bir anlatı değil, aynı zamanda bireysel iç dünyanın, toplumsal normların ve kültürel kodların alegorik bir yansımasıdır. Masalların psikanalitik çözümlemesi, edebiyat ile psikoloji arasındaki verimli etkileşimi açığa çıkararak hem metni hem de okuyucuyu dönüştüren bir okuma-ya olanak sunmaktadır.

Kaynakça

- Akyıldız Ercan, C. (2020). *Örnek Masal Çözümlemesi ile Halk ve Sanatsal Masal Arasındaki Farklılıklar*. Doğu Esintileri.
- Ateş, Ş. (1669). *Hesse'nin Masalları: Motifler Otobiyoğrafik Unsurlar*. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi.
- Aydın, F. (2020). *Ahmet Ümit'in "Masal Masal İçinde" Adlı Eserinin Motif İndekse Göre İncelenmesi*. Akademik Sosyal Araştırmalar.
- Batalova, A. A. (2008). *Obraz Polojitelnogo Geroya v Skazkah Vilgelma Gaufa*. Ekaterinburg, Rossiya.
- Boichuk, I. V., & Lavrinenko, A. O. (2015). Verbalizatsia kontsepta "Grubost" v nemetskom yazıke (na materialakh skazki V. Gaufa "Karlık Nos"). *Nauchnye Vedomosti, Seriya Gumanitarnyye Nauki*.
- Boratav, N. P. (2016). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Ankara: Bige Su.
- Elisabeth F. Krause-Scholz, (2011). *Das Märchen*. Universitätslehrgang Palliative Care/Pflege.
- Fretwell, E. W. (1899). *Das Wirthaus im Spessart. Märchen von Wilhelm Hauff*. London: Macmillan and CO. Limited. New York: The Macmillan Company.
- Hauff, W. (2021) *Koca Burunlu Cüce*, Çev. Eyüp Özker: Dorlion Yayınevi.
- Huch, R. (2005). *Alman Romantizmi*. (Çev. Gürsel Aytaç). Ankara: Doğubati.
- Karabulut, M. (2021). *Grimm Kardeşler'in "Hansel ve Gretel" Adlı Masalının Korku ve Cinsellik Bağlamında Analizi*. Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks.
- Karabulut, M. (2022). *Freud ve Jung Işığında Masal ve Psikanaliz*. Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi.
- Korucu, A. A. (2019). *Freudyan ve Jungiyan Yaklaşımlarla Anne Olgusu*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Matt, P. von. (2015). *Wilhelm Hauff oder die Virtuosität der Einbildungskraft. Wilhelm Hauff oder Der Weg in die Klarheit*. Göttingen: Wallstein Verlag.
- Sevinç, K. (2019). *Freudyan Psikolojide Bilinçaltı ve Bilinçdışı Kavramları Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar*. İlahiyat Fakültesi Dergisi.

- Şahin, H. (2018). *Grimm Masallarındaki Cadı İmaji*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF), Prof. Dr. Seyyare DUMAN (Özel Sayı), 113-127.
- Şirin, M. R. (1998). *Masal Atlası*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Taşçı, F. & Bilge, Y. (2023). *Kimlik Krizi ve Kişilik Bozuklukları: Otantikliğin Aracı Rolü*. Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi.
- Tekay, A. B. (2019). *Carl Gustav Jung'un Anne Arketipi Bağlamında Sanatçı İncelemesi* (Canan, Mehmet Aksoy, İlk İmgeler Sergisi). Yüksek Lisans Tezi.
- Tokdemir, K. (2020). *Pamuk Prenses ile Hansel ve Gretel Masallarında Cadı-Doğa Bağlantısının İncelenmesi*. Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi.
- Yılmaz, A. H. (2016). *Bir Derleme: Benlik Kavramına İlişkin Bazı Yaklaşımlar ve Tanımlamalar*. Sosyal Bilimler Dergisi.
- Yurtbaşı, M. (2013). *Sınıflandırılmış Kavramlar Sözlüğü*. İstanbul: Saratonet Ltd.

Edebiyat ve Bilimin Birleşimi: Marge Piercy'nin *Woman on the Edge of Time* Adlı Eserinde Bilimin Ele Alınışı ve Bilimin Kullanımı

Amalgamation of Literature and Science: Considerations of Science and the Use of Science in Marge Piercy's *Woman on the Edge of Time*

Ahmet Can VARGÜN*

Özet: Bilimsel gelişmeler ve ortaya çıkan teknolojiler yalnızca insan deneyimini şekillendirmekle kalmaz, aynı zamanda hayal gücünü ve günümüzü ve geleceğin vizyonunu da besler. Bilimsel keşifler gerçeği anlamanın daha iyi metotlarını geliştirdikçe, evrenle etkileşimin daha iyi, daha verimli (ve belki farklı) yolları insan deneyimini de değiştirir. Küçük bir araçtan kitle imha silahına, tarihin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasından duyguların daha detaylı keşfine kadar, bilim hem avantajlı hem de olumsuz yollarla yaşamı derinden etkilemeye devam eder. Basit bir metal çekiç, metaller hakkındaki kavrayışımızın ürünüdür. Ayrıca hem yıkmak hem de inşa etmek için hiç sahip olmadığımız bir uzuv gibi hizmet edebilir. Marge Piercy, *Woman on the Edge of Time* (1976) adlı eserinde, bir ütopya ile karanlık bir tekno-distopya arasında tehlikeli bir denge kuran bir geleceği resmeder. Ataerkilliğin ve diğer baskı biçimlerinin olmadığı bir gelecek ile tekno-distopik baskıcı bir toplumun hüküm sürdüğü iki olası gelecek sunarken, *Woman on the Edge of Time* bu zaman yolculuğu hikâyesinde bilimsel gelişmelerin kullanımındaki küçük tercihlerin geleceği nasıl şekillendirdiğini araştırır. Bilim ve teknoloji zaman zaman yeni olay örgüsü araçları sunsa da, bu roman bilimin nasıl uygulandığı ve hangi amaçlarla yapıldığına dair tartışmaları önceler. Piercy'nin romandaki gelecek tasavvurları aracılığıyla bugünü keşfi, esas olarak çevresel farkındalık, zamansallık ve nöropsikoloji alanındaki gelişmeler tarafından beslenmiş ve şekillendirilmiştir. Bu makale, romanı edebiyat ve bilim arasındaki ilişkinin sağladığı mercekler aracılığıyla inceleyerek, bu romanın bilimi ne kadar ciddiye aldığını daha iyi anlamaya çalışmaktadır. Çünkü bilim hayatın neredeyse her alanını şekillendirir.

Anahtar Kelimeler: Marge Piercy, *Woman on the Edge of Time*, Ütopya ve Distopya, Edebiyat ve Bilimin Birleşimi

* Arş. Gör. Ahmet Can Vargün, Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ/Türkiye. E-Posta: acvargun@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0659-2161.

Introduction

Scientific developments and emerging technologies not only shape human experience but also entertain the imagination and the vision of the present and the future. As scientific explorations develop better ways of understanding reality, better and more efficient (and maybe different) ways of interacting with the universe change human experience. From a simple tool to a weapon of mass destruction and from a better understanding of history and emotions, science continues to influence life deeply in both advantageous ways and unfavorable ways. A simple metal hammer is the product of our better understanding of metals and can serve as a limb we never had to both destroy and build. In her *Woman on the Edge of Time* (1976), Marge Piercy explores a future which precariously balances between a utopia and a dark techno-dystopia. While offering two possible futures where patriarchy and other forms of oppression are non-existent and a techno-dystopic oppressive society is rampant, *Woman on the Edge of Time* explores how small choices in the use of scientific developments shape the future in this time-travel tale. Although science and technology may introduce new plot devices from time to time, this novel prioritizes the discussions of how science is practiced and for what purposes it is done. Piercy's exploration of the present, via the visions of the future in the novel is informed and shaped mainly by developments in environmental awareness, temporality, and neuropsychology. This paper looks at the novel via the lenses which are provided by the relationship between literature and science to better understand how the text takes sciences very seriously as it shapes almost every aspect of life. In the "Preface" of *Literature and Science Social Impact and Interaction* (2005) John H. Cartwright and Brian Baker offer a few ways literature and science relate to each other. To understand how scientific choices, shape the contemporaneity and the future in *Woman on the Edge of Time*,

this paper makes use of the following discussions as put forth by Cartwright and Baker:

3. Where science is rejected, derided, or lampooned. Satire has long been one of the standard ways in which writers have responded to what they have regarded as scientific hubris. . . . 7. Where science becomes a means of exploring our world through the rigorous extrapolation of other worlds from scientific concepts (xx, xi).

Percy's novel explores both ways in which literature and science interact. The novel satirizes science and the practice of science as a dangerous undertaking which requires foresight and the consideration of a better future for everyone. The relationship also offers a device by which Percy compares possible futures to explore contemporaneity.

Science and 1970's American Science Fiction

Before analyzing key excerpts from the novel, a discussion of how the fiction published in the 1970s and its authors were influenced by science is necessary. Accounts of Piercy's own involvement with scientific publications and developments are scarce. She does not discuss in detail how scientific knowledge affected her writing; however, when asked about how influential science fiction was to her background in Elton Furlanetto's "There Is No Silence': An Interview with Marge Piercy" (2014), she answered: "I've always liked it because it offers alternatives. It frees the imagination in the same way that magical realism did" (425). According to her answer, then, Piercy's primary engagement with science and scientific developments in general inform her imagination. Therefore, through her filtering of such knowledge she is able to imagine the possibilities of alternatives for the problems caused by the patriarchal capitalist society. The relationship between science and literature here is not primarily to communicate between themselves but to aid one another for the development of

alternative scenarios and perhaps even, through the experiments of fiction, a better society. However, this does not mean that the authors who published fiction after the second half of the twentieth century were disinterested in scientific developments. In his "Dark Matters: Historicising Science and Poetry since 1950" (2012), Peter Middleton writes:

How did my poets learn about science and indeed how much did they know? Here too were surprises. The poets made far more effort to read authoritative sources than I anticipated. Even poets known for their love of sheer poetic imagination turned out to be reading the *Scientific American* (which for at least two decades was an authoritative record of new scientific work to be read by professional scientists), and some of my poets were subscribing to *Nature* or reading specialist journals in everything from ecology to physics (79).

For the purposes of this paper and to provide some understanding of authors publishing in the United States in the second half of the twentieth century, Middleton's curiosity is useful. Indeed, he is interested in exploring poets in particular; nevertheless, his exploration might provide useful historical information as this paper explores Piercy's involvement with science and science fiction. Writers do not produce literary texts in isolation. Most probably, but at least many of the writers of the 1970s were informed about recent developments in the sciences. Some of these scientific and technological developments not only enable possible imaginations of future but also provide plausible plot devices or tropes to realize or manifest possible futures where many problems Piercy sees in her contemporary life are alleviated or eliminated. Moreover, some new developments were taking place in relation to sciences. In her "Rereading Marge Piercy and Margaret Atwood: Eco-feminist perspectives on Nature and Technology" (2013), Soraya Copley portrays the following environment in which Piercy wrote her novel:

[. . .] in the 1970s, when Piercy was writing, there were the beginnings of a global awareness of the destruction of nature and the setting up of such movements as Greenpeace, Save the Whale, the WWF and many more. For Utopians, the notion of progress involves striving to bring about a time in which the environmental ravages, human exploitation, and unjust suffering brought about by patriarchal capitalism has been transcended (42).

Scientific developments help people better understand the impacts of human beings on the environment. In particular, scientific truths and new findings replace our five senses so that we can sense the impacts of reckless human activity on earth. Social sciences also produce findings, interpretations, and consensus about the human condition and what is needed to be done for a better future for humanity. Piercy knew how many people suffered in the patriarchal capitalist society and wanted to bring a momentum for change through her writing.

Women's Writing and Science Fiction of 1970s

To understand why Piercy creates both a future utopia and an anti-version of it in *Woman on the Edge of Time*, we can look at her introduction to the novel. In the introduction she discusses how the novel was realized and imagined. Moreover, she offers a brief background to the political atmosphere of the second half of the twentieth century: "The early 1970s was a time of great political ferment and optimism among those of us who longed for change, for a more just and egalitarian society with more opportunities for all the people, not just some of them" (vii). Writing and publishing fiction and science-fiction plays more than one role according to Piercy. It is a refuge in which alternative worlds can be created. A better or worse vision of reality is explored to escape the oppressions of the current capitalist patriarchy.

The escape functions by presenting an alternative reality that provokes further thought to the reader and the escape can act as a thought experiment so that the author might explore the limits of reality through science-fiction. Furthermore, in these visions an order is imagined where resources are distributed equally and the whole administrative system governing the society functions only to Administer and govern, not transform into an apparatus for exploitation and oppression. Therefore, science-fiction offers a space in which authors can experiment and create better worlds:

Before beginning the novel, I read all the Utopian fiction I could lay my hands on, partly to study the narrative strategies that had worked and those that were too static to compel a contemporary reader. I also read at least as many dystopian novels as utopian—perhaps more. Science fiction in the fifties was flooded with miserable postnuclear holocaust worlds, and I spent my adolescence reading a fair amount of those (x).

Piercy does not offer detailed discussion about her knowledge of science or which particular science-fiction novels she read. However, what we can understand from her words is that she is consciously involving women's writing in a genre which is dominated by men. With the genre at the time was dominated by works that repeatedly presented stories of a post-nuclear apocalyptic future, Piercy introduces a new vision and moves away from these other stories. We can argue that in her novel the apocalypse is the present and it will turn worse if people do not become aware and act accordingly. This leads us to a discussion of her understanding of time, temporality, and the time-travel genre. She writes:

The other genre I was working in was time travel. I was weary of affluent white males hogging the genre, and I did not feel that they were the sort of visitors I would prefer if I were a future good society. When I was a child, I first noticed that neither history as I was taught it nor the sto-

ries I was told seemed to lead to me. I began to fix them. I have been at it ever since. We need a past that leads to us. Similarly, what we imagine we are working toward does a lot to define what we will consider doable action aimed at producing the future we want and preventing the future we fear (ix).

If we start unpacking her words, we see the issue of women's writing trying to establish traction within a genre which is dominated by male writers. In her vision a better future society is not patriarchal. Resistance is key in how the future manifests in Percy's terms. To give an example to some of the problems of the present, she says: "I am always interested in who controls technology in any given society at a particular time. Who decides that trolleys and passenger trains are obsolete but that cars are all-important and our cities must be built around them as if they were the primary inhabitants? Who chooses which technology is explored" (x-xi)? Piercy's resistance is a mindful one; the real cause of the problem must be identified to achieve a change that would benefit everyone. From her example, we can clearly see that the government is compromised by the auto industry, for instance. Resistance emerges from detecting the truth and questioning it. To achieve a vision of a better future, she starts changing or upsetting things now in the present. She finds problems with how history is produced, lacking any women's history as it does. She is aware that her problematic present did not come about in isolation or suddenly. Therefore, according to her understanding, if we desire change, we need to start changing things now. This leads us to her understanding of temporality. In her time, understandings of time and space were influenced by relativity. Piercy's temporality in this novel takes a lot from relativity in the sense that life differs according to how the observer is positioned. Time travel reveals that relativity; when a character travels into the future or back, that depi-

cted experience reveals that people view things in a biased way. Therefore, what is good or bad becomes relative: morality and ethics are shown as temporally contingent. Despite how relative to the context of specific time and locations show different cultures and norms, the causality in the novel and temporality appears linear. The events and characters remain within a single timeline where the future is undecided; the future depends on the choices characters make in the present. There are alternative futures, but they are all tied to one timeline. The novel does not separate alternative futures as distinct universes.

Piercy's own engagement with science can only be surmised by how and what she writes in her text. In this study of Piercy's *Woman on the Edge of Time*, we can try and understand the influence sciences have on her writing. However, Piercy's primary concern does not lie in how science and technology are depicted realistically. Her commitment to social change simply takes sciences into her discussion. More importantly, how science is practiced and what people do with the outcome of scientific developments are the issues Piercy primarily explores. In her "Rereading", Copley writes:

The social structure of Mattapoisett allows the voices of the people to be heard, ensuring that no new technological practices are insidiously introduced to serve the interests of any one particular group. Unfortunately, the same cannot be said for contemporary Western 'democratic' countries, in which corporate interests rather than the public good too often motivate science (44).

Mattapoisett is the future fictional country/state where patriarchy and capitalism are nonexistent. In Piercy's imagination of a better future, people decide together where every vote equally matters. One way Piercy's text works is to make the reader realize that scientific practices are not innocent and can be a tool of oppression. As the novel explores its present

and the dystopian future, systematic eradication of quality education given to the masses shows one purpose, that is to make people unable to understand and communicate science. Therefore, only a wealthy few are able to control scientific practices, wherever those practices are to be found, and the outcome of such practices serve only them. In such a system, where the resources of the earth and the production of quality and safe products go mostly to those who are able to afford them, those resources are nevertheless consumed at a rate in which they cannot replenish their reserves.

Woman on the Edge of Time tells the story of an immigrant woman who lives in the US. Her name is Connie and before she is put into a mental asylum, for assaulting the man who pimps her niece and is also her niece's "boyfriend", she is visited by Luciente who hails from the future. The mental institution is important because there the staff and the doctors try to manipulate behavior via brain implants and other more orthodox tactics of oppression and torture. Luciente and Connie meet telepathically; when Luciente visits the past her physical body is not present there but some kind of connection is established. Nobody but Connie is able to see and hear Luciente. Likewise, when Connie travels to future her physical body is not really in the future but usually lies dormant, sleeping in the present. As these visits develop into a comparison between a utopic future and a dystopic present, the events in the mental institution and patients' resistance determine what the future is going to be like; either there will be a utopic future where people live in harmony with nature or a dystopic one where the earth is no longer sustainable and hospitable for human life.

Coexistence and Harmony with the Planet

In the future place called Mattapoisett, people have understood the importance of the earth; it is the only habitable rock in space where life prospered. Therefore, Luciente says

to Connie in one of their meetings that “we have to account. There’s only one pool of air to breathe” (303). In this short passage we not only have a warning that the resources of the earth are limited but also such a reality inevitably makes us share these finite resources. It is strongly implied that the senseless grabbing and mindless hoarding and use of resources eventually will lead to the end of the planet and humanity. In our own lives, scientific studies and reports have highlighted the negative effects of increasing industrial practices which pollute the environment. Piercy’s novel tries to encourage readers to consider alternative ways to keep the planet clean and hospitable for humans and other life forms. It does this by continuously comparing the utopian future with the present. An example of the mindful, responsible, and clean practice of science is given to the reader during one of the meetings Connie and Luciente have in the future. The following passage includes Luciente explaining her society’s ways of practicing science in a more responsible way:

They were standing in Luciente’s hut in sun streaming through the south window, which was open and covered with a fine-mesh screen. “You must still have mosquitoes!”

They’re part of the food chain. We bred out the irritant.... About weather, when it gets disastrous, sometimes we adjust a little. But every region must agree. When a region is plagued by drought, grasp, we usually prefer to deliver food than to approve a weather shift. Because of the danger. We’re cautious about gross experiments. ‘In biosystems, all factors are not knowable (101).

The people of Mattapoisett pay great care to not disrupt the natural cycle of the atmosphere and the biosphere of the earth. If a solution can be achieved by simply waiting out a disaster, the less impactful solution is preferred. Decision making tries to involve the masses so that one part of society is not left out or exploited or sacrificed. In the future technology is very advanced but the people of Mattapoisett are also ad-

vanced in the way they interact with the conveniences technology provides. Moreover, people always try to communicate, find compromise, and coexist with the nature in harmony.

There are more comparisons between the present and the utopic future in the novel. Through these comparisons Piercy gives the message that unless humanity changes its course and the way we exploit the planet, there will be nothing left in the future. In the worse vision of the future, science and technology develop into tools of surveillance and control. Such unfavorable conditions for the freedom of the people scales up and oppression is ubiquitous and rooted deep into the culture. In the dystopic future science and technology allow the wealthy few and the policy makers to live in a healthier and safer environment and the masses remain on the lower levels of the earth where it is not hospitable for humans to live anymore. Scientific practices are done to not help people but to enslave them so that the powers that be can keep the resources for themselves. When Luciente first visits Connie, she is surprised because relative to her point of view what people eat in the present is appalling: "Nothing, thank you. I ate before I came." Then he grinned sheepishly, touching her [Connie's] hand. "Besides, I confess I am afraid to eat here. It's not true, is it, the horror stories in our histories? That your food was full of poisonous chemicals, nitrites, hormone residues, DDT, hydrocarbons, sodium benzoate—that you ate food saturated with preservatives?" (pp. 53-54). When Luciente first visits Connie, Connie mistakes her for a man but later it is revealed that Luciente is in fact a male. The striking fact is that the food additives, preservatives, and other chemicals can be found in the products in our markets. We see them every day; one can spend easily an hour just to find a product with less additives than the rest in today's stores. Piercy's vision does not really ask humanity to be highly intelligent in the way we manage ourselves. AS embodied in Luciente's character, the future

society is advanced in the way they conduct themselves in a more thoughtful way. Quick action fails; thorough slow thinking prevails. Having more trees for a cooler air is simpler and not damaging to the environment, whereas in burning fossil fuels to run air conditioning is being lost in the way people interact with nature. Such a state only transfers wealth to the oil and manufacturing industry. As the novel compares the present and the utopian future, living in a sustainable way is appalling to Connie at this time in the novel. With all their technology, the people in the future have actually turned back to pre industrial and capitalist modes of living:

You live in a village, you said. Way out in the sticks. Like if we went to a city, it'd be ... more modern?" "We don't have big cities—they didn't work. You seem disappointed, Connie?" "It's not like I imagined." Most buildings were small and randomly scattered among trees and shrubbery and gardens, put together of scavenged old wood, old bricks and stones and cement blocks. Many were wildly decorated and overgrown with vines. She saw bicycles and people on foot. Clothes were hanging on lines near a long building—shirts flapping on wash lines! In the distance beyond a blue dome cows were grazing, ordinary black-and-white and brown-and-white cows chewing ordinary grass past a stone fence. Intensive plots of vegetables began between the huts and stretched into the distance. On a raised bed nearby a dark-skinned old man was putting around what looked like spinach plants. (p. 70).

The problems of the present are labor exploitation, unequal land distribution, exclusive governance, and many other forms of oppression whereby people cannot ask for their rights. The people of Mattapoisett live in villages and small houses distributed onto the land because the production of basic materials and products are not centralized. Centralization can become a dangerous system when it is occupied by those who direct the resources for a wealthy few. In a decentralized

way, food production and other side products are distributed and people do their own production. According to the novel, a society which produces prospers and a society in which a greater number of people participate in production would not only be wealthy but also mentally developed as well. To achieve such a society, people need education and the flow of knowledge from one generation to the other. In such societies it is harder to manipulate people with lies. In Mattapoisett, progress is not measured by how tall a building is or the abundance of useless gadgetry. It is measured by how integrated the society is to the natural environment of the earth.

Conversely, in the dystopic future science and technology serve to enslave the masses so that the wealthy few live in needless abundance. When Connie is taken to the mental institution, the doctors experiment with patients and they progress in their undertaking. As they move on and get closer to achieving success in putting implants into human brain to control emotions, Connie feels apathetic and gives up the struggle; she stops resisting. In her next vision of the future, she is not transported into Mattapoisett or near Luciente. This time she visits a dystopic techno society where the masses are forced to live in pollution and the wealthy few live on the space platforms where life is safer, comfortable, and healthier. The following passage is from a discussion between Connie and Gildina who is the persona Connie visits in that awful place:

How long do the richies live?" "Oh, maybe two hundred years. Depends on what they can afford—you know, the medicos, the organs. I've never actually met one, of course, I never been off the surface—" "What do you mean, off the surface?" "Upstairs! The space platforms. The richies don't live down here. Too much ... thickness. The air's too thick, like they say. Not in here, of course. Middle- and upper-level flacks are all conditioned. (317)

The temporality of Piercy's text looks at time as a linear system. It shows that our choices determine the future directly. In the dystopic future we do not see a completely new vision of human life; it is only the present scaled up and expanded into a technological oppressive dystopia. Oppression is present but it is achieved faster and in a more efficient way. Today, the wealthy few who receive most of the resources for themselves do not live on space platforms. The platform is a metaphor for the social and physical structures that divide them from the rest of society.

Conclusion

This paper looked at Marge Piercy's *Woman on the Edge of Time*, to better understand how text engages with science and technology. The text is more invested in how science becomes a tool of oppression. For example, the text does not dwell in the details of how technology works scientifically in Mattapoisett. Technology is simply there and what is highlighted is how people utilize the technology in a sustainable and inclusive manner. Moreover, the novel offers two visions of the future; in these projections to the future the discussion of freedom, rights, existence and subsistence on the planet are heavily dependent on women's position in society. In the dystopian future, only the privileged few share the resources and the welfare created by the masses. In the other vision of the future, everybody finds equal opportunities. The goal is to maximize and enrich everybody's harmonious experience with the earth and its flora and fauna while at the same time achieving a level playing field for all. The novel offers the question of whether we choose to build a civilization that offers all of its children quality and sustainable life conditions while keeping the earth from which it prospers undamaged or not.

Works Cited

- Cartwright, John H. and Brian Baker. *Literature and Science Social Impact and Interaction*, ABC-CLIO, 2005.
- Copley, Soraya. "Rereading Marge Piercy and Margaret Atwood: Eco-feminist perspectives on Nature and Technology", *Critical Survey*. Vol. 25, No. 2, 2013, pp. 40 – 56.
- Furlanetto, Elton. "'There Is No Silence': An Interview with Marge Piercy", *Utopian Studies*. Vol. 25, No. 2, 2014, pp. 416 – 430.
- Middleton, Peter. "Dark Matters: Historicising Science and Poetry since 1950", *Journal of Literature and Science*. Vol. 5, No. 1, 2012, pp. 77 – 80.
- Piercy, Marge. *Woman on the Edge of Time*, Kindle ed. Del Rey, 2019.

Bir Alman Oryantalist ve Türk Dili* (Friedrich Schrader'in "Osmanischer Lloyd" Yazılarından Seçmeler)

Çev. Fatih TEPEBAŞILI**

Özet: 19. yy. ikinci yarısında ulusal birliğini kuran Kayzerlik Almanyası ortaya çıkan ekonomik ve askeri gücü doğrultusunda ezeli ve ebedi komşularıyla rekabetinin şiddetini artırarak uluslararası arenada yer bulmak çabası içindeydi. Dönemin borç yükü altında ezilen ve ticaret yolları üzerinde geniş topraklarına sahip Osmanlı devletiyle önemli ilişkiler siyasi askeri ve ekonomik alanlarda görevli gazeteci, diplomat, askeri uzman gibi sorumlu pek çok Almanın İstanbul'a gelmesine yol açtı. Hem bunlara hitap eden hem de tanıtım ve propaganda amaçlı kitap, gazete ve dergi yayınları arasında "Osmanische Lloyd" isimli gazete büyük savaşın arifesinde önemli roller yüklendi. Gazetenin finansal destekçileri ünlü Alman Krupp firması ile "Deutsche Bank"tır. Bahsedilen alanlarda Almanca yayınlanan haber, yorum gibi yazıların özeti veya çevirisi Fransızcaya aktarılıyordu. Bu durum bile Fransızların etkisini göstermek açısından bir işarettir.

Gazetenin önemli yazarlarından Friedrich Schrader başka gazete ve dergiler dâhil olmak üzere pek çok makaleye imza atmıştır. Osmanlı devletinin eğitim, kültür, ekonomisi, Türk Dili hakkındaki makaleleri günümüz açısından bakıldığında önemli bir karşılaştırma kaynağıdır. Burada yer verdiğimiz Türk Dili hakkında makaleleri hem devrin Ömer Seyfettin gibi aydınların görüşlerini hem de kendisinin dışarıdan bakışını anlamamıza fırsat vermektedir. Sevindirici olan ise dönemin şikâyetlere konu olan Türk Dilinin şimdiki hali arasındaki gelişme mesafesidir.

Anahtar Kelimeler: Friedrich Schrader, Türk Dili, Dil Devrimi, Arındırma, Fransızca

Abstract: In the second half of the 19th century, Imperial Germany, having achieved national unity, sought to assert itself on the international stage by intensifying its rivalry with its traditional neighbors in line with its emerging economic and

* Metinlerin alındığı Kaynak Ingrid Lohmann Timm Gerd Hellmanzik (Hrsg.) (2025). Friedrich Schrader und der Osmanische Lloyd, Konstantinopel 1908 – 1918. S. 181-216. Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinkhardt.

** Prof.Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Alman Dili Eğitimi, Konya/Türkiye. E-Posta: ftepebasili@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9412-2337.

military power. During this period, the Ottoman Empire, burdened by debt yet strategically positioned along major trade routes and possessing vast territories, developed significant political, military, and economic relations with Germany. These relations led many Germans—journalists, diplomats, and military experts among them—to come to Istanbul on official duties. Among the publications aimed at these circles and serving purposes of information, promotion, and propaganda, the newspaper “Osmanische Lloyd” assumed an important role on the eve of the Great War. Its financial backers included the well-known German Krupp Company and Deutsche Bank. Articles, reports, and commentaries originally published in German were often summarized or translated into French, which in itself was an indication of France’s continuing cultural influence.

One of the prominent writers of the newspaper, Friedrich Schrader, contributed numerous articles to various newspapers and journals. His writings on the Ottoman Empire’s education, culture, economy, and the Turkish language constitute valuable comparative sources from today’s perspective. The articles on the Turkish language presented here allow us to understand both the perspectives of contemporary intellectuals such as Ömer Seyfettin and Schrader’s own external viewpoint. Encouragingly, there is now a significant linguistic and cultural advancement between the criticized state of the Turkish language at that time and its current form.

Keywords: Friedrich Schrader, Turkish Language, Language Reform, Purification, French Influence

1. Türk Dil Devrimi! (“türkische Sprachreform”, 27/06/1909: OsL)

Türk halkının öncelikle çağdaş pedagoji bilimine dayalı gerçek bir ilkokula ihtiyacı olduğunu sık sık vurguladık.

Bunları söylerken, Müslüman olmayan unsurların, içinde bulundukları zor şartlar altında dahi beklentilerini karşılayabilen kendi ilkokullarına sahip olmalarını göz önünde bulunduruyoruz. Ulusal düşünce, çoğunlukla söz konusu toplumun varlıklı mensuplarının fedakâr cesaretleriyle desteklenen bu okullarda çocukların gönüllerinde daima canlı tutulmakta, hatta yeniden uyandırılmaktadır. Nesiller boyu sadece Türkçenin konuşulduğu Türkiye’nin Arapların yaşadığı bazı bölgelerinde, milli okulların faaliyetleri sayesinde artık ulusal dil kullanılmaya başlandı. Aynı durum Ermeniler, Karamanlı Rumları için de geçerlidir. Çünkü “Tanin” gazetesinde eski bir okul müdürünün yetkinliğiyle eğitim meselesini ele alan başyazar Hüseyin Cavit Bey, Müslüman olmayan vatandaşların, çalışkanlıkları sayesinde elde ettikleri başarıla-

rı kıskançlığa kapılmadan kutluyor. Kendi ulusunun çıkarlarını gözeterek yaptığı şikâyetinde diğerlerine göre Türk halkının eğitim seviyesinin düşüklüğünden yakınır. Sonuçta ise doğal olarak halk sadece fikri alanda değil, ekonomik alanda ciddi zararlara maruz kalmaktadır.

Kendisi bu geri kalmışlığın sebebini, Türk çocuklarının okulda ana dillerini öğrenirken karşılaştıkları gereksiz zorluklara bağlıyor. Okullarda öğretilen haliyle Türkçe, çocuğun ruhuna hitap eden halk diline dayanmıyor. Sıradan Türkçe okul kitaplarının birine göz atmak bile yeterlidir. Hemen birkaç sayfanın ardından çocuğa teknik ve kavramsal açıdan zorluk çıkaracak Arapça kelimeler karşımıza çıkmaktadır.

Ancak bazı yeni ders kitaplarında ana dil dersleri sistematik olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bunlardan biri de Fuat Beyin basamak yöntemine hazırladığı “Yeni Alfabe” (Elif-bai-i-Cedid) adlı eseridir.

Fakat konuyla alakalı sorunlar henüz ortadan kalmamıştır. Ancak vaktinde kutsallık atfedilen skolastik dil öğretim sistemini kökünden ortadan kaldırmanın zamanı artık gelip geçmektedir.

Okul öğretimi açısından yöntem her şeydir. Tutulacak yanlış bir yol çocuğun zihni için felaketle sonuçlanacaktır. Bu konuda işlenen kabahatlerin telafisi hiç de kolay değildir. Yeni bir Türkoloji dergisi olan “Türk Derneği”nin ilk sayısında bulduğumuz bir makale, aynı sorunu tüm açıklığıyla ele alıyor. 30-40 milyonluk Türk İmparatorluğu nüfusu tarafından kolayca öğrenilebilmesi, okunabilmesi ve konuşulabilmesi için Türk imparatorluk dilinin [Reichssprache], nasıl olması gerektiği sorusunu gündeme getiriyor.

Türkçenin şu anki haline bakarak söylemek gerekirse Türk olmayanların sadece bu dili öğrenmesi yeterli değildir. Ermeni ve Rumların ayrıca Farsça ve Arapçaya ait bazı bilgileri de bellemesi gerekiyor. Mesela bir Arabın Farsça da

öğrenmesi lazım. Bu dillerden ödünç alınan kelimeleri doğru düzgün okuyup anlayabilmek için birinci sınıf bir dilbilimci olmak gerekmektedir.

Günümüze göre eski dönem Türk şair ve yazarları Arapça ve Farsçayı daha mükemmel anlıyorlardı, lakin yazma tarzları Türk ruhuna son derece yabancıydı. Oysa Ermeniler ve Rumlar Türkçe dışındaki kelimelerle boğuşmak için doğmadılar. Ancak zaman ve dolayısıyla paradan fedakârlık ederek Türk dilindeki bu yabancı unsurları öğrenemezlerse, günümüz Türk edebiyat dilini anlama imkânları onlara sonsuza kapanacaktır. Şimdi bu insanları, nispeten az bir çabayla ve biraz gayret göstererek kendi düşünür ve şairlerinin eserlerini anlayabilen bir Rus mastik'ini veya bir İngiliz işçisiyle karşılaştırmak bakalım!

Türk dilinin bir kez daha önemli bir sadeleşmeye uğraması gerekmektedir, tıpkı Tanzimat dönemi yazarlarının Divan-ı Hümayun kâtiplerinin büyük bir şevkle ve saçmalıklara varan abartılı anlatımlardan kurtulmaya çalışmaları gibi. Türkiye'de dil ve üslup her zaman siyasetle yakından ilişkilidir. Ebuzziya Tevfik'in "Osmanlı Edebiyatından Örnekler" adlı eserini karıştırırsak, büyük devlet adamlarının ve halk dostlarının, Farsça ifadelerin abartılı süslerini bir kenara bırakıp, sade ve yalın bir dil ile konuştuklarını görmek fırsatını yakalarız. Dolayısıyla Türkiye'nin birlik devleti [Einheitsstaat] yolunda atmayı planladığı yeni adımı, Türk yazarlarının ve her şeyden önce Türk bürokrasi dilinin, Avrupa tarzı kısa ve çağdaş nesnellikle harmanlanmış bir üslubun önünü açılması gerekmektedir.

Bazı yazarlar şimdiden iyi örnek sunuyorlar. Mükemmel ve anlaşılır bir Türkçe dilbilgisi borçlu olduğumuz Hüseyin Cavit, üslubunun özlü ve kısa olmasıyla birçok meslektaşları arasından sıyrılıyor. Modern fikirler aynı zamanda modern bir görünüm gerektirir. Dil, düşünceleri gizlemek için değil, onları berrak biçimde ifade etmek için vardır.

Yeni Türkiye'nin bu yeni dili öyle bir yapıya kavuşmalı ki, mutlakiyetçiliğin diline göre, hem yerliler hem de yabancılar tarafından daha kolay öğrenilebilmelidir. Böylelikle de "acele işe şeytan karışır"ın yerine "vakit nakittir" anlayışı geçecektir. Bu yeni dil yaratılmak zorundadır.

Kurulması kararı artık kesinleşmiş yeni ilkokul, hem rafine, ezoterik eski edebi dil, hem de halkın ihmal edilmiş kullanımlarından aynı ölçüde uzak olması gereken böyle dil anlayışına hizmet etmelidir. Yakın zamanda kurulan Türk dili dostlarınca kurulan "Türk Derneği" de metodik yünden iyi düşünülmüş ders kitapları hazırlattırmak ve herkesin anlayabileceği popüler yazıları yazdırtmak suretiyle bu süreçte etkili yardım sağlayabilir.

Akdeniz'in mavi dalgalarından Moğolistan çöllerine kadar uzanan topraklara sahip Türk halklarının en değerli ve ileri kesimi olan Osmanlılar, diğer milletler için kültürel bir cazibe merkezi olma görevini böylelikle kolayca yerine getirebilecektir. Tiflis ve Bakü'deki Tatarlar, "Füyuzat" adlı haftalık edebiyat dergisinin editörü ve Faust'un ilk Türkçe çevirmeni Ali Bey Hüseyinyev'in kendileri için yarattığı Osmanlıcaya uyarlanmış bu arı dili zaten anlıyorlar. Osmanlıların sesinin artık daha açık ve seçik bir şekilde duyurmasının zamanı gelmiştir.

Dilin bu şekilde sadeleştirilmesinden herkesten önce Türk halkı yararlanacak, bu da İmparatorluğun çeşitli sınıflar ve milliyetleri arasındaki yakınlaşmasına önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.

2. Türk Dilinin Arındırılması ("Die Reinigung der türkischen Sprache", Tasfiye-i-Lisan 19/09/1909: OsL)

Türk devleti ve bir ölçüde de Türk toplumu demokratikleşme sürecine girmiştir. Rütbe ve payeler kaldırıldı ve askerî hiyerarşinin yeniden düzenlenmesi büyük bir kararlılıkla

gerçekleştirildi. Bazı sınıfların ayrıcalıkları ortadan kaldırıldı ve Sultan'ın Asyalılara özgü debdebeli sarayı, neredeyse Avrupa tarzında, ölçülü ve sağlam bir saraya dönüştürüldü.

Böylece aslında İslam'a yabancı Fars-Bizans unsurlarının bazıları Türk toplumundan ayıklanarak, İslam'ın ve Türk-Tatar ırkının dehasının vaktinde gösterdiği asli demokratik eğilimin uzun bir aradan sonra ve daha açık bir biçimde yeniden ortaya çıkması sağlandı.

Bu demokratikleşme artık dilin kendisini de ele geçirmek istiyor gibi görünüyor, çünkü dil hiçbir yerde Türkiye'de olduğu kadar devletin ve toplumsal koşulların aynası değildir. Dilin arındırılması [Reinigung] yönündeki talepler yükseliyor. Tıpkı askeri rütbelerin "arındırılması" gibi, dilin de "arındırılması" hedefleniyor. Bunun ne anlama geldiği Türk dilinin tarihi ve günümüzdeki hali göz önüne alındığında daha iyi anlaşılır. Doğu'da gerçek anlamda doğuştan gelen bir soyluluk anlayışı yoktur. Asya'da dolaştığınızda sadece Japonya'da bu anlamda reformlardan önce feodal beylerin rolünü oynayan sadece daimoları ve samurayları görebilirsiniz.

Türkiye'de de gerçi eski Bizans feodal sisteminin [Lehnwesen] varlığını sürdüren derebeyleri ve sipahiler adı verilen bir tür askeri soyluluk vardı. Ancak kurumu sadece taşrada bulabilirsiniz. Memur sınıfı dışında Türk toplumunun çekirdeğinde ayrıcalıklı bir sınıf yoktu.

Bu sınıfı, halkın çoğunluğundan ayıran tek şey, aldıkları İslami skolastik eğitim ve Fars edebiyatı bilgisiydi. Alt tabakadan gelen çalışkan ve zeki erkek çocukların, eski Türkiye'de yaygın olan kayırmacılıktan yararlanmasa koşulu yardımıyla en yüksek payelere yükselmesine izin veriliyordu. Bu kesim zaman içinde başlangıçta idari amaçlar için, Arapçadan ve özellikle de Türk-Tatar unsurlarının kullanımını en aza indiren Farsça saray dilinden ödünç alarak Osmanlı edebi dilini yarattı. Şairler ve tarihçiler neredeyse yalnızca bu dili kullan-

dılar ve geriye halkın dil dehasından izler taşıyan çok az eser bıraktılar. En basit düşünceleri bile şatafatlı imgeler selinde boğan bu saray ve kançılara üslubunun abartılı tarzı daha o dönemlerde bazı dil reformcularının ortaya çıkmasına yol açmıştı. Bu isimler, bu hantal ve kullanışsız dil ile yönetimdeki bazı suiistimaller arasındaki bağlantıyı fark etmişler ve edebi dil için yeni ve daha mükemmel modeller yaratmışlardı. Türk dilinin Farsça ve Arapçadan alıntı sözcükler alarak zenginleşme eğilimine hiçbir zaman karşı koymadıkları da belirtilmelidir. Eski Türk edebiyat dilinin sanat bakımından mükemmelliği ve özgünlüğü, İslam'ın üç ana dilinin bu şekilde harmanlanmasından kaynaklanmaktadır.

Yönetilen köylüler ile yöneten memur sınıfı arasındaki uçurumu daha da artıracak şekilde bir sonuç doğuran ve geniş halk kesimlerince de anlaşılamayan Türk resmi ve edebi dili, Tanzimat döneminden itibaren daha basit söylemlere yönelme eğilimi gösterdi. Sağduyu bunu gerektiriyordu. Abdülmecid ve Abdülaziz zamanının büyük reformcuları ve gazetecileri, hâlâ eski ödünçleme sistemine dayanan, ancak modern düşünceleri ifade etmede daha esnek bir araç olan bir dil yarattılar. Türkçede, sırik üzerinde yürüme alışkanlığını Şinasi ve Namık Kemal Bey bozdu. Türk liberalizmi ve reformuna ait yeni bir tarz yarattılar.

Son zamanlarda, yukarıda anlatılan yeni Türk hukuk devletinin demokratik eğilimlerinin de etkisiyle, Türkçenin Arapça ve Farsça unsurlardan arındırılması ve özgün Türk-Tatar unsurlarının öne çıkarılması yönünde sesler işitilmektedir. Halkın edebiyata katılması, geleceğin şairlerinin eserlerini anlaması, devlet hayatındaki olayları daha iyi izleyebilmesi sağlanmalıdır. Bunun için Türk dilinin dehası, Anadolu köylüsünün diliyle konuşmalı, Altay'da ve Moğol çölünde doğup Türk boylarıyla birlikte batıya göç eden eski, uzun zamandır duyulmamış tınıları duyurmaya çalışmalıdır.

“İkdam” gazetesi bu eğilimlerin sözcülüğüne soyundu. Birleşik [Einheitsstaates] bir Türk devleti yaratma amacının, mevcut haliyle zahmetli ve uzun bir süreci gerektiren imparatorluk dilinin Müslüman olmayan milletler tarafından öğrenilmesini kolaylaştırmak için dilin sadeleştirilmesini gerektirdiğine işaret ediliyor. Bu talebin getirisi çok olabilir ama görüşümüze göre çok bazı sakıncalar da yok değil. Bu durum, geçmişte olanla gelecekte olması gereken arasında bir uçurum yaratıyor. Eğer, önerildiği gibi, gelecekte Türk edebiyat dili Türk-Tatar unsurlarını ağırlıklı olarak kullanırsa, bu reformdan önce Türk edebiyatında yaratılan her şey sonraki kuşaklar için kapalı bir kutu haline gelecektir. Eski Türk edebiyatının kendine özgü güzelliği halk için anlaşılabilir bir hal alacaktır. Yerine bir şey konulmadan değerli bir eşyadan vazgeçmek söz konusudur. Dil tasfiyecilerinin çabaları bu nedenle haklı olarak muhalefete yol açtı. Ebuzziya Tevfik ve şu anki Bağdat Velisi Süleyman Nazif, Türk edebiyatının en seçkin temsilcilerinden Ekrem Bey, Abdülhak Hamid, Tevfik Fikret ve Cenabı Şehabettin gibi şairlere bir açık mektup yazarak, onları bu önemli konuda tavır almaya çağırdılar. Kültür tarihi, edebiyat ve siyasi açıdan aynı oranda önem taşıyan mektupta şu ifadeler yer aldı:

“Türk edebi dilinin bugünkü seviyesi, bizim bakış açımızdan, bireylerin keyfi bir yaratımı değil, altı yüz yıllık tarihi gelişimin sonucudur. En büyük fikir kahramanlarımız, dönemlerinin ihtiyaçlarına uygun bir üslupla yazmışlardır. Şiirde Ahmed Paşa, Fuzuli, Baki, Nefi, Nabi ve Nedim, Sinan Paşa, Fuzuli, Veysi, Nergisi, Naima, Asım, Akif Paşa da öyledir. Şinasi, Ziya Paşa ve Kemal Bey düzyazıda gerçek anlamda dil yenilikçileridir. Zamanının etkilerine kapılmış olsalar bile kendilerinden sonraki kuşakları da yönlendirmişlerdir.

Sizler bugünkü edebiyatımızın en önemli temel direklersiniz. İnsanların, sizlerin dilimizin biçim ve yasalarına dair düşüncelerinizi bilmesi gerekir. Zira bir süredir “dil arınma-

sı” (Tasfiye-i-Lisan) adı altında neredeyse yalnızca basın ilgil alanına sıkışıp kalmış olan tartışma, sizin gibi edebiyat ustalarının müdahalesini gerektiren bir çehreye bürünmüştür. Dil tasfiyesi taraftarlarının halkın zekâsını okşayan taleplerinin sonuçları, zararlı mıdır, yoksa yararlı mıdır? Bunu öncelikle tespit edip kamuoyuna açıklamak, bilgi ve yeteneğinize yakışan bir görevdir. Eğer sessiz kalırsanız, kamuoyunda karışıklığın artmasından endişe etmek gerekir.”

Adı geçen şairlerin bu soruya nasıl bir cevap verecekleri konusunda hiçbir şüphe yoktur. Sadeleştirilmeyi (Vereinfachung) dil tasfiyecilerinin kastettiği anlamda savunmaları halinde kendi kendilerini de yargılamış olacaklardır.

Türkçenin kelime dağarcığını bozmadan sadeleştirilmesi çok arzu edilir bir durumdur. Anayasal devletin görevlerine layık olabilmek için nesir üslubunun daha fazla açıklık ve esnekliğe yönelmesi kararlılığı söz konusudur Ama bu, koşulların zorlamasıyla kendiliğinden gerçekleşecektir.

3. Toplumsal Tehlike (“Eine soziale Gefahr”, 16/02/1910: OsL)

11 Temmuz ihtilalinin mutlakiyetçi hükümeti devirmesi Türk halkı içinde aydınlar tarafından coşkuyla karşılandı. Uzun yıllar fikri esaret altında yaşayan insanlar, bu yeni durumla birlikte siyasi görüşlerini söz ve yazı yoluyla anlatabilmenin keyfini sürüyorlar. Bu politik yaklaşımlar, kendi deneyimlerine dayanmıyordu bilakis Avrupa’daki ideolojilerin belirsiz bir yansımasıydı. Gerçi böyle bir durum da uzun bir tiranlık döneminde bağımsızlığını yitirmiş ve kendi fikirlerinden yabancılaşmış bir halk için gayet doğaldı. Genç dimağlar, gerçeklik adı verilen muazzam bir eğitimcinin sağladığı böyle bir fırsattan yoksundu. Bunun sorumlusu bir yandan halk eğitimini ihmal eden Hamit dönemidir. Türk okul eğitimi derin skolastik bir geleneksel karaktere sahiptir. Gençlere, zaman kaybına yol açacak ve zihinsel emeklerini heba edecek

bir üslup ile yazma eğitimi verildi. Onlar da zaten bu sayede resmi hiyerarşide kendilerine bir yer edinme fırsatı buldular. Diğer derslerin ise gerçek hayatla hiçbir bağlantısı yoktu. Okuldaki bütün talim [Dressur] süreci, kerameti kendinde gören genç bir Türkün memur olması şeklindeki yerleşik toplumsal geleneğe uygundu. Sonunda ise maaşın ödenmediği birkaç açlık dönemi dışında, Hamit döneminde çok rahat bir yaşam fırsatıydı bu.

İkdam gazetesi, Maarif Nazırlığı veya Nafia Nazırlıklarından hangisinin devlet yönetiminin çıkarlarını öncelikle gözetmesi gerektiği sorusuna yanıt aradığı çünkü başyazısında hassas konuya parmak bastı. Türk gazetesi, şarkın psikolojisine hayranlık verici derecede açık bir görüş noktasından bakarak, doğal yetenek ve eğitimle aşırı kışkırtılan hayallerin, ülkenin ekonomik kalkınması görevinde felaketler doğurabileceği, hatta demir hakikate ve gerçekliğe olan saygının ciddi şekilde zedelendiğini vurgular.

“İkdam”, yukarıda anlattığımız şekilde, Türk okullarının, üslubu ve yazı sanatıyla (hat) övünen, ama ihanet edercesine gerçek hayata sırtını dönen kâtipler [Schreiber] yetiştirdiğini anlatır. Türkiye’de teknik ve ticari eğitim tamamıyla eksiktir, bunlara geçmişte değer verilmediği gibi, bugün de hak ettiği seviyeye ulaşmadığı belirtelim. Bunun sebebi tamamen toplumsaldır, şartların gelişmesiyle bağlıdır. Türk zekâsının teknik yeteneklerden yoksun özel bir eğitimden geçtiğini düşünmek yanlış olacaktır, eğer doğru yönlendirilse teknik alanda da son derece yetenekli olduğunu gösterebilirler.

Dolayısıyla, milletin iktisadi kalkınmasının yüz yüze olduğu sorunları ortadan kaldırmak, Türk okul sistemini her türlü skolastik saçmalıklardan, aşırı Farsça ve Arapça öğretiminden kurtarmak ve teknik eğitime gereken önemi vermekle kolaylıkla mümkün olabilir. Balkanlar ve Türk kültüründen doğru sözlerle bahseden Fransız yayıncı V. Berard,

Makedonya'daki Yunanlıların Slavlara nazaran geri kalmasının nedenini, Fransızları taklit eden skolastik Yunan eğitim sisteminin yaygınlığına bağlarken, Slavlar ve özellikle Bulgarların ilerlemesini ise eski çöplerinden kurtulup Almanların teknik eğitim sistemini benimsemelerine bağlar. Skolastik düşünce ve hümanizm, ileri seviyedeki, medeni ve zengin toplumların taşıyabileceği entelektüel bir lüktür. Onsuz zihinsel kültürün de söz konusu olamayacağı madde ilerleme yolunda yeni adım atmaya başlayan bir halk, gençliğini gerçeğin bilgisini anlayacak şekilde eğitmelidir. Ancak bu, eski geleneklerden derin bir kopuşu şart koşar. Kurtuluşunu kamu hizmetinde gören eğitilmiş, sadece okur-yazar bir proletarya yetiştirme riskini göze almak istemiyorsa farklı bir yola geçilmelidir.

Bu anlamda bürokrasiyi kökünden sarsan "Tensikat" aynı zamanda bir toparlanmanın başlangıcı olarak da görülebilir. Gelecekte memur olma talebi eskisi kadar yoğun olmayacak. Beklemeksizin hemen kalkınmaya ihtiyaç duyan bir milletin ekonomik hayatı pek çok işgücüne muhtaçtır. Ancak bunları eğitebilmek için acilen teknik okullara ihtiyaç duyulmaktadır. "İkdam" yazarının makaleyi bitirirken sarf ettiği şu sözlerle katılıyoruz: "Bu nedenle, eğitim sistemimizin diğer – teknik- dallarını da doğal gelişimleri içinde ilerletmeye çalışmalıyız, ülkeye yeni kâtipler yetiştirmeye gerek kalmadı."

*

Osmanlının da, taşradan daha çok başkentte başlayan rehavetin farkında olduğunun kanıtı olarak, 13 Şubat tarihinde Selanik'te yayınlanan 'Rumeli' gazetesinin İstanbul'a dair bir haberinden bir pasaj aktarmak istiyorum. Şöyle diyor:

"İstanbul hayatı! – Geçtiğimiz hafta mektubumu yazıp o iki kelimeyi kâğıda döktüğümde, dudaklarımda küçümseyici bir gülümseme belirdi. Aslında! Üsküdar'daki Karaca Ahmet Mezarlığı'ndan Edirne Kapısı'na ve Eyüp Mezarlığı'na ka-

dar uzanan bu insanların yaşamı hakkında neler söylenebilir? Geçmişin gelenekleri ve doğaüstü efsanelerine boğulmuş, duygusuzlaşmış, hissetme yeteneğini kaybetmiş yaşlı bir adamın hayatına benzeyen bir yaşam tarzı. İstanbul rehavete mahkûmdur! İstanbul neşesiz, dastsuz, eğlencesiz bir yer. İstanbul yaşamıyor. Çok zayıf nefes aldığını hissedebiliyorsunuz. Kronik bir hastalığı var, öyle ki bu hastalık orada yaşayanlar tarafından bile gözlemlenebiliyor. Bu hastalığı anlamak için toplum doktoru ya da sosyolog olmaya gerek yok. Yapmanız gereken tek şey, kulaklarınızı yüreğinize yaklaştırıp, hayatın hastalığına kendinizi inandırmaktır. Göreceksiniz, hastalığınızı hemen teşhis edeceksiniz.”

Muhabir, Selaniklilere, günün büyük bir bölümünü kahvehaneler ve okuma odalarında geçiren ve her türlü saçma sapan söylentiye heyecanla dinleyen aylak, hayalperest başkent halkının hayatını böyle anlatıyor. Bu ruh halinin yukarıda anlatılan eğitim yöntemleriyle bağlantısı açıktır.

4. Kültür Sorunları. Dil Meselesi (“Kulturfragen. Das Sprachproblem”, 12/04/1911: OsL)

Bazı nedenlerden dolayı Avrupalılarda görülmeyen bir olguyu Doğu dünyasında gözlemlemek mümkündür. Eğitimliler, halktan farklı bir dil konuşuyorlar. Dilleri birbirinden o kadar farklı ki, halk, eğitimlilerin sözlerini anlayamıyor. Bu sorun hem Yunan hem de Türk kültüründe mevcuttur. Yunanlılar için dil meselesi siyasal bir sorun haline geldi. Rum Meclisi’nde yaşanan ve ancak hükümetin yerinde müdahalesiyle karara bağlanan mücadeleleri hatırlatırız.

Rum Meclisi’ndeki tartışmalar çözüme giden doğru yolu gösterdi. Halk ile eğitimliler arasındaki dil uçurumunun ortadan kalkması, ancak eğitimin yaygınlaştırılarak entelektüel seviyenin giderek dengelenmesiyle sağlanabilir. Bu nedenle dil sorunu daha baştan bir eğitim ve kültür sorunu olarak ni-

telendirilirken, günümüzdeki durum geri kalmış toplumların bir aynasıdır zaten.

Ancak bir süredir Türkler de aynı sorunu yaşadıklarını anladılar. Bu farkındalık, anayasal yenilenmeden sonra daha da olgunlaştı: Türk olmayan unsurların da imparatorluk diliyle buluşması, bu arada da geniş Türk kitlelerin de bol miktarda Arapça ifadenin kullanıldığı, hantal ve karmaşık bir üsluba boğulmuş resmi dili anlayabilmesini istiyorlardı. Dil meselesi böylece Türk topraklarında halk egemenliğine ilişkin siyasal bir soruna dönüştü. Siyaset ile dil arasındaki bu bağ çok daha önceden belli olmuştu. Türk reformcuları ve liberalleri, bürokrasiye özgü ayrıcalıklı dili bir yana bırakıp, ulusal ruhu ve yeni liberal düşünceleri başkalarına aktarabilecek bir yazı dili reformunu uygulamaya koymaya çalıştılar. Bir Türk yazarı ne kadar açık ve çağdaş düşünüyorsa, yazısı da o kadar açık ve yalın olmalıydı. Abartılı Farsçanın anlam ile Divan-ı Hümayun'un karanlık, karmaşık diliyle ancak böylece mücadele edebilirdi. İbrahim Şinasi ve Namık Kemal gibi aydınlar, ilerlemenin yeni fikirlerini ve eğitimin yayılmasını temsil ettikleri ölçüde basit ifadenin de destekçileriydi.

Ancak bu aydınların gayretleri sadece toplumun eğitilmiş kesimlerine yönelikti. Eğitimsiz halkın çoğunluğu ise onların çabalarından yararlanamadı. Yazı dilinin daha fazla basitleştirilmesi gerekiyordu. Halkın dilini sadeleştirip geliştiren okuma kitapları yazmayı yüksünmeyen Leo Tolstoy gibi büyük aydınlar zihinlerin ortaya çıkıp halkı eğitme zamanı daha henüz gelmemişti. Türk halkının elinde muhtemelen Anadolu'nun halk destanları ve masallarına ait örnekler içeren, kaba, sarı kâğıtlara ve taşbaskı tekniğiyle basılmış bazı halk kitapları vardı. Doğunun zengin hayal gücü halk eğitiminde yeterince dikkate alınmamaktadır. Onun zihnini ve düşüncesini yeni malzemeye beslemek önemlidir ve bu, sağlam ve açık biçimler gösteren, otantik Türk dil mirasından yararlanan, aynı zamanda Arap kültür sözcüklerine karşı kırılğan olmayan bir dille yapılmalıydı.

“İkdam” gazetesinde tanınmış Türk yazarlarından Ahmet Hikmet Bey, lehçe bilgisinden hareketle, Türk lehçelerini kapsayan ortak mirasa dayalı bir dil yaratmaya çalışmıştı. Yakın zamanda “Tanin” de Ahmet Hikmet Bey’e ait başka bir makale yayınlandı: Güzel, etkili, hakiki bir Türkçe ile “Altın Ordu” konusu ele alınıyordu. Hüseyin Cahit’in yakın zamanda “Tasvir-i Efkâr” da Tatarları aşağılayan makale vesilesiyle güzelce ifade ettiği Pan-Türkist duygular burada etkin bir rol oynamıştı.

Bu sorunun pratik önemi açıktır. Eğer bir devlet okulu kurmak söz konusu ise, öğrenimi bugünkü kadar zaman gerektirmeyen bir yazı dili de öğretilmesi gerekir. Ayrıca hükümet, halkı basın yoluyla veya başka bir yolla etkilemek istiyorsa, her kesimden insanların anlayabileceği bir dil konuşmalıdır. Ünlü yazarlar, artık fikirlerini anlaşılması zor, karmaşık cümleler yerine, kısa ve daha kolay anlaşılabilir cümlelerle ifade etmeye başladılar. Gazeteciler arasında özellikle Hüseyin Cahit, hem biçim hem de içerik açısından takdire şayan berraklığıyla öne çıkıyor. Son nokta özellikle dikkat çekicidir. Üslubun eski hantallığı, onu yazanları da hantallığa ve düşünce bulanıklığına sürükledi. Bu gibiler, mutlakiyetçi çağda kuşkusuz geçer akçe sayılan, ama meşrutiyet döneminde anlamını yitirmiş olan çok söz söyleyip hiçbir şey anlatmama sanatında da yüksek mükemmelliğe ulaşmışlardı. İzmir’in “Köylü” gazetesi birkaç gün önce dil sorununu yeniden gündeme getirmiş, çünkü “Yeni Gazete” ise daha sade bir Türkçe üslubunun yaratılmasının siyasal ve kültürel bir zorunluluk olduğunu ilan ederek hemen aynı görüşte olduğunu duyurmuştu.

Ancak böyle bir üslup keyfi olarak oluşturulamaz. Farklı idari birimler bürokratik nesir dilini bir ölçüde kısıtlayabilirler, gazeteciler daha sade ve açık yazabilirler. Fakat yeni Türkiye’nin ulusal dilinin gelecekteki üslubunu yaratmak

için yazar ve şairin yaratıcı dehasına ihtiyaç vardır. Mehmet Emin Bey de şiirde bu tarzı yaratmaya çalışmıştı. Ancak yeni bir nesir anlayışının ortaya çıkması için Türk yazarlarının çağına uygun eserler vermeleri, yeni düşünceleri yalın, güçlü bir dille anlatmalarını bekliyoruz. Bu yenilik, geçmişin süslü, zarif dilinin değerinden bir şey eksiltmiyor. Bu üslupların da her zaman sadık hayranları olacaktır. Fakat bir devletin dili, birkaç sanatseverin sanatsal zevkine hitap etmemelidir; tam aksine ulusun temel siyasal ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap vermelidir. Bu dil sorununu çözmek ve tek bir dil oluşturmak ise okulların görevidir.

5. Türk Dilinin Gelişimi (“Die Entwicklung der türkischen Sprache”, 24/05/1914: OsL)

Günümüzde Türk basınında çağdaş Türk diline verilmesi görünüm konusunda canlı bir tartışma yaşıyor. Bu tartışma, ele alınan konuların ülkenin kültürel ve siyasal yaşamıyla ilişkisi nedeniyle Avrupa çevrelerinin de ilgisini çekecek kadar önemlidir.

Türkiye’de dil meselesi her zaman politik gerçekçilik çerçevesinde siyasal yaşamla bağlantılıdır. Türk devlet adamları arasında siyasi olarak açık fikirli zihinler her zaman kendilerini, -Lüksemburg imparatorlarının kançılıryasının Alman dilimizi yönlendirmesi gibi- yazı dilini derinden etkileyen imparatorluk divanının üslubundan kurtarmaya ve daha açık bir şekilde konuşmaya çalışmışlardır. Ne yazık ki aramızdan ayrılan çok değerli Türk yayıncı Ebuzziya Tevfik, bu tür girişimleri kronolojik bir sırayla “Türkçe Nesir Örnekleri” adlı eserine taşımıştır. Bu derlemeden anlaşılacağı üzere, bir Türk devlet adamı siyasal amaçlarını ne kadar açık bir biçimde tanımlarsa, söylemi de o kadar belirgin bir Türkçe olmaktadır.

Yeni bir çağ, yeni bir dile ihtiyacı duyar. Bu, bütün milletlerin edebiyatından çıkan bir hakikattir. Türkiye de bu durumdan muaf değildir, Tanzimat döneminde İbrahim Şinasi, Namık Kemal ve diğer söz ustaları, gramerine kadar Fransızca'yı taklit eden bir dil ortaya çıkardılar. Osmanlılar, toparlanma yolunda ilerleyen yeni Türk devletinin, reform kararlılıklarını devam ettirmek için hangi dilin konuşulması gerektiğini soruyorlar. Şimdilerde bir düşünce ekolü, tarihsel değerlendirmeler yaparak, Osmanlı tarihinin ilk dönemlerinde yaşanan gerilemenin, dil ve edebiyatta yabancı egemenliğinin yıkıcı etkisiyle halkın çıkarlarının ihmal edilmesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Yeni bir dil yaratmayı hedefleyen bu hareket, 'Türk Yurdu' ve 'Türk Sözü' adlı iki haftalık dergiyle temsil edilmektedir.

İkinci derginin yetenekli yazarı Ömer Seyfettin eski dile karşı en kararlı duruşu sergiliyor. Çağdaş Türkiye'nin hiçbir büyük şairine merhamet göstermez. Gerek Abdülhak Hâmid ve Ekrem Bey, gerekse çağdaş şairlerden Faik Ali, Süleyman Nazif ve diğerlerini dışlar. Ona göre bu şairlerin, Farsça veya Arapça sözlüklerin yardımı olmaksızın eğitilmiş Türklerin bile çoğu zaman zorlanacağı nadir kelimeleri kullanmaları yüzünden halka ulaşma ve gönüllerine seslenme imkânları kalmamıştır. Ömer Seyfettin, saray diline (Enderun Lisanı) benzer bir tutkuyla karşı çıkıyor. Türk şairlerinin halkın anlayabileceği kadar sade konuşmalarını ister. Ancak bu yeni yönelimin halk arasında gerekli anlayışı bulup bulamayacağı şimdilik şüpheli görünüyor. Türk Sözü Dergisi yayınladıkları bir açık mektupta, çabalarının halktan yeterince ilgi görmediğinden şikâyet eder.

Yeni dilin taraftarları köklü talepleri nedeniyle dirençle karşılaştılar. Altmışlı ve yetmişli yıllardaki büyük reformcuların yarattığı, bütün gerekleri karşılayan edebi dilin varlığını unutmakla suçlandılar. Aynı zamanda Osmanlıca söz

varlığının eklektik karakterinin güya tarihsel kökenli olduğu ileri sürmektedirler. Ve onlara karşı oynanan en büyük koz, performansları hakkında soru işaretleri yaratılmasıdır. Ahmet Hidayet, “Servet-i Fünun”da, bu ıslahatçıların edebiyat anlayışında tartışılmaya değer bir modern Türk edebiyatının bulunmadığını ileri sürer. Ömer Seyfettin’in bu iddiaya hemen itiraz edeceği aşîkârdır. Yeni dil taraftarları şimdye kadar edebi yeteneklerinin kapsamlı bir sunumunu sergileyemediler. Ancak yeni dil yardımıyla derin duygularla yazılmış lirik şiirlere imza atan önemli şairlerden Ali Canip’in adını özellikle verelim. Giderek daha yetenekli edebiyatçıları etki alanlarına çektiği için yeni dil mücadelesi tümüyle umutsuz değildir. Reform ve halk eğitiminin değer kazandığı bu çağda şair ve yazarların harika sözlerini vatanın hizmetine sunmaları gerektiği ısrarla vurgulanır. Bu ifadelerin Türkçe olması ve eski dönemlerden kalma “Burhân-ı Katı” ve diğer manzum sözlüklerden alınmadığı gerçeği herkes tarafından bilinmelidir.

Mehmet Emin gibi bir şair, “Türkçe Şiirler” ile yalın Türk halk dili ve şiirsel düşüncenin de temsilcisi olabileceğini yeterince kanıtlamıştır. Bunda hiçbir şüphe olamaz. Gelecekte hangi dilin hakim olacağı konusundaki tartışma bize göre tamamen sonuçsuz görünüyor. Bu sorunun çözümü ancak büyük bir şair veya edebi kalemin meydana çıkıp Gordion düğümünü kesmesiyle mümkün olacaktır.

6. Fransızca Şarkta Hakim Dil Olmalı mıdır? (“Muß die französische Sprache im Orient herrschen?”, 20/12/1914: OSL)

Dünkü “Tasfir-i Efkâr”da dil sorunu ve özellikle ülkenin kamusal yaşamı ve haberleşmesinde Fransızcanın haksız hakimiyetini ele alındı. “Türklerin yabancı dillere karşı ilk baştaki isteksizliği yatıştıktan sonra,” diye açıklıyor, “Fransız dili

ülkeye hızla nüfuz etti. Fransız dükkân tabelaları, Fransızca basılmış tramvay ve vapur biletleri ve resmi ofislerin kapılarının üstünde Fransızca yazılar görülüyordu. Sanki Fransızca olmadan ne vapurlar, ne de tramvaylar çalışamazmış gibi; Fransızcanın bu egemen konuma gelmesini sağlayan tek şey ise Türk halkının ilgisizliği ve ihmalkârlığıydı. Diğer ülkelerde Fransızcanın kullanımı sadece uluslararası iletişimde sınırlıdır. Hükümetler yabancı kurumlarla kendi ulusal dillerinde iletişim kurdular. Türkiye’de ise durum farklıdır. Burada Fransızca her ortama ve her çevreye nüfuz etmişti, öyle ki İstanbul’da yaşayan yabancılar bu dilin genel olarak yerleşmiş olduğunu görüyorlardı ve çalışanlarının Fransızca bilmesini istiyorlardı.

“Tasfir-i Efkâr” bu durumun son bulması gerektiğinin inanmaktadır. Türkçenin resmî dil karakterinde ısrar edilmesi ve yerli ve yabancı toplumlarla her türlü iletişimin Türkçe ile yapılması esas alınmalıydı. Mağaza tabelalarının sadece Türkçe olması zorunludur. Türkçe yazıya başka bir dil eklemek isteyen herkes ağır bir vergi ödemek zorunda kalacaktı. Bütün fen bilimleri, okullarda Türkçe okutulmalı. Yabancı dil öğretimi için özel sınıflar oluşturulmalıdır. Sonuç olarak “Tasfir-i Efkâr”, meselenin bir gazete makalesinde ele alınmayacak kadar önemli olduğunu itiraf ediyor.

7. İstanbul Türkçesi (“Das Stambuler Türkisch”, 14/12/1915: OsL)

Başkentte konuşulan Türkçe, Osmanlı Türkçesinin klasik biçimi olarak övülüyor. Telaffuzunun en melodik, konuşma biçimlerinin en cilalı, kelime dağarcığının ise harika olduğu söyleniyor. İstanbul Türkçesi hakkında çok konuşulmasına rağmen, bu saf Türkçenin nerede ve hangi çevrelerde konuşulduğu pek düşünülmemiştir. İstanbul’un dilinin tek tip

olmadığı ortadadır, halk kesimlerine göre değişmektedir. Ortak nokta sadece telaffuzda ortaya çıkabilir. Ama İstanbul Türkçesi denildiğinde sadece Türkçenin İstanbul telaffuzundan söz edilmiyor.

Bu nedenle Türk dilinin yeni, Turancılığın usta bir temsilcisi olan yazar Ömer Seyfettin, “Turan” gazetesinde, Türk başkentine has ayrıcalıklardan biri olarak atfettiğimiz konuşma tarzının en saf halini nerede bulabileceğimize dair bir araştırma yaptı.

İstanbul, içinde birçok büyük şehri barındıran bir dünyadır. Ömer Seyfettin, sadece bu nedenle bile burada konuşulan dilin ortak bir kelime dağarcığına sahip olamayacağını düşünmektedir. Türkçe sadece İstanbul’daki Türkler tarafından konuşulmuyor. Özellikle Anadolu’da yaşayanlar da dahil olmak üzere Ermeniler ve Rumlar, Türkçeyi kullanarak egemen dili mümkün olduğunca anlaşılır kılmaya çalışıyorlar. Aynı şeyi İspanyol ve Karaim Yahudileri de yapıyor; Türkçeyi kendilerine özgü bir telaffuzla konuşuyorlar. Karagöz oyunlarında Türk olmayan milletlerin Türkçeyi farklı telaffuzları, komik etki yaratmak amacıyla oldukça etkili bir biçimde kullanılmaktadır. Türk ortaoyuncuları yani “Meddahlar da Türkçenin bu farklı telaffuzunu etki yaratmak için kullanırlar. Nitekim Ömer Seyfeddin Bey’in de belirttiği üzere Naşit Bey, bir Ermeni okul müdürünün bir ödül töreninde yaptığı konuşmayı taklit etmeye bayıldı.

Seyfettin Bey, bu Türk olmayan unsurları ayıkladıktan sonra, saf Türk nüfusun oluşturduğu eğitimli çevrelere yöneldi. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta söz konusu ayrımının toplumsal sınıflarla tutarlı bir şekilde örtüşmediği gerçeğidir. Öncelikle ulema ve genel olarak ilahiyatçılar akla gelir. Arapça öğrenerek büyüdükları için Türkçeye Arapça unsurlar da katıyorlar. Arapça, onlara kendi dillerini

öğrenmeleri için bir model oluyor. Yeni, öz Türkçenin savunucusu olan Ömer Seyfettin, onların Arapça jargonunu İstanbul Türkçesinden saymaz. Turancı Seyfettin daha sonra Farsça üslupla, “Terkip” adı verilen sözlerle süslenmiş görkemli dilin takipçilerini ele alır. Halk onların da konuşma tarzını anlayamıyor: Birisi bir gün genç bir çocuğa abartılı bir dil yanğının nereden çıktığını sormuş. Kişi, bu tuhaf sözleri dua sandığından, “Âmin!” diye cevap vermiş.

Ömer Seyfettin’in gözünde eğitimli kesim Türkçelerinin sağlığına karşı hiçbir özen göstermiyor. Kullandıkları dil olabildiğince kitabi. Klişelerle dolu ve cansız. Eskilerin dili de -burada Eski Türklerden bahsediyoruz- günlük yaşamdaki modern günlük dilden (Umgangssprache) farklıdır. Ömer Seyfeddin, bu eski resmi dilin örnekleri olarak önceki Dahiliye Nazırının titizlikle kaleme aldığı tarihî eserleri gösterir; Ona göre bu dili duyanların zihninde, hemen nargile, enfiye kutusu ve sümbülün canlanır. Seyfettin, modern Türkçe bilimsel dilinin de açıklıktan yoksun olduğunu düşünmektedir. İstanbul’a özgü bir jargonla alakası olmayan, ağır ve anlaşılması güç ifadelerle yüklüdür.

36-Yazar bu noktadan sonra hareket noktası sayılması gereken İstanbul halkının Türkçesine yöneliyor. Ona göre alt sınıflar ile üst sınıfların dili arasındaki fark sadece söz dağarcığıyla sınırlı değildir. İkisi de aynı konumdadır. Ancak halktan insanlar Türkçeye girmiş olan Arapça ve Farsça sözcüklere gerçek Türkçe damgasını vurdular. Dil meselesi üzerinde kontrol sahibi olan eğitimlilerin müdahaleleri yüzünden yabancı kelimelerin Türkçeleşme fırsatı kaçmıştır.

İstanbul’un Apaçiler diyeceğimiz “Külhanbeyleri”, toplumsal açıdan özel bir konumda dururlar. Yazar, birkaç argo kelime dışında bunların herhangi bir özel jargona sahip olmadıklarına inanıyor. Belki bu noktanın daha detaylı araştırı-

rılması gerekir. Aynı şekilde, Türkçedeki argo jargonuna da (Gauner-Argot) yakından bakılabilir; ancak bu ne kolay, ne keyifli, ne de tehlikesiz bir çalışma olacaktır.

Bizim Turancımız, bu isme layık olacak en saf İstanbul Türkçesini kadınlarda, özellikle de konuşma tarzları kitap okuma kültürü veya eğitimin etkisinin dışında kalmış kadınlarda bulur. Dilin saflığını ifade eden ses uyumunun bekçileri bu kadınlardır. Ve gerçekten de Türkçenin bilenler, bu dilin halk kadınlarının dudaklarından en saf ve en melodik şekilde çıktığını kabul edeceklerdir. Seyfettin Bey, Saraybosnalı Nevsad adlı bir Türk yazarının, Moliere'i örnek alarak, halkın içinden gelen annesinin edebi eserlerini okuduğunu anlatır. Bir düzyazı parçasının saf Türkçe olup olmadığına içgüdüleri karar veriyordu. Yazar, eğer gerçekten saf İstanbul Türkçesi yazmak istiyorsanız Nevsad gibi hareket edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ancak bu şekilde, kitap dili değil, yaşam dili olan bir dilin ortaya çıkabileceğini düşünüyor.

8. Türk Dil Devrimi ("Die türkische Sprachreform", 06/01/1916: OsL)

Ural-Altay dil ailesine mensup olan Osmanlı Türkçesi'ni son yıllarda, Farsça ve Arapçadan arındırıp Türkçenin kendi dil unsurlarına dönülerek kalkınma hamlesine katkı yapmasına yönelik çabaların sarf edildiği genel olarak bilinmektedir. Bir süre önce yazar Ömer Seyfettin Beyin İstanbul'un halk dilinin bu dil reformu açısından önemini anlatan bir yazısını yayınlamıştık. "Donanma" dergisinde rastladığımız Türk gazeteci Haşim Nahit'in bir yazısı, Türk milletinin geleceği ve uluslararası konumu açısından son derece önemli olan bu soruya ışık tutacak niteliktedir. Haşim Nahit Bey, Türk milletinin gerçek Türklük ruhuyla yeniden doğuşuna özel olarak adanmış bir dernek olan "Türk Ocağı" çevresine mensuptur.

Yazar, öncelikle dilin bir milletin irade, duygu ve düşünceden oluşan maneviyatının gerçek ifadesi olması gerektiğini açıklar. Ardından da bir dilin kelime hazinesinin ve söz diziminin, beyinden gırtlığa ve dile kadar o maneviyatın yönlendirdiği fiziksel dil organlarına mutlaka uyması gerektiği sonucuna varır. “Türk Ocağı”, ulusal bilinç eksikliği nedeniyle henüz bu gereklilikleri yerine getirememiş olan Türk dilinin millileştirilmesi için, siyasi gelişmeler doğrultusunda ulusal duyguların uyandığı bu dönemde asla ertelenemeyecek şu uygulama esasları belirlemiştir;

1- Türkçede yabancı sözcük ve ekler yasaklanmalıdır. Mesela Arapça “Şi-hajat” “Sikudret” yerine “canlı”, “kudretli” demek lazım.

2. Arapça ve Farsça çokluk yapılarından artık vazgeçilmelidir. Örneğin Arapça “eşkâl” yerine Türkçe çoğul “eşkâller”, “tesavir” yerine “tasvirler”, Farsça “hastegian” yerine “hastalar” kullanılır.

3. “Terkib” denilen yabancı tamlamalardan (isim ve sıfatın birleşimi ile biri bizim –aitlik bildiren- genitifimize denk gelen iki isim) kesinlikle kaçınılmalıdır. Yani mars-i-sâri (hastalık anlamına gelen “mars” kelimesine Farsça “i-” aracılığıyla “bulaşıcı” anlamına gelen “ssary” sıfatı eklenmiş hali) yerine, Türkçe kompozisyon kurallarına göre “ssary mars” söylenmelidir. Şiir ve bazen de nesir üslubuna hâkim olan Farsça tamlamaların mutlaka Türkçeye aktarılması gerekmektedir.

4. Arapça ve Farsça eş anlamlı kelimeler yerine Türkçesi seçilmelidir. Yani “istimal etmek” yerine Türkçe “kullanmak” seçeneği söz konusu olmalıdır. Ancak bazı dil reformcuları, Türkçe kelimeye göre özel bir fark taşıyorsa yabancı kelimenin kullanılmasına izin vermişlerdir.

5. İstanbul lehçesi Türkçenin en güzel telaffuzuna ve klasisik söz varlığına sahiptir. Bu nedenle yurt içinde ve yurt dışı

şında diğer Türk lehçelerine göre tercih edilmektedir. Haşım Nahit anlatıyor:

“Ülkemizde kadın ve erkeklerin ayrı yaşadığı bir dönemde, her iki cinsiyet de özel dil özelliklerine sahipti. Dahası, bu tür farklılıklar İstanbul sınırları içinde bile gözlemlenebilir. Örneğin, Boğaziçililer Eyüp sakinlerinden farklı konuşur ve benzer durum Kadıköylüler ile Aksaraylılar arasında da geçerlidir. “Türk Ocağı”nın tanımına göre, İstanbul Türkçesi, vilayetlerin diline veya kayıkçı ve külhanbeyi gibi belirli sınıfların jargonuna benzemez.

Yazar daha sonra yabancı sözcüklerin Türkçeye nasıl girdiğini inceliyor. Ona göre bu, yabancı bir dinin ve yabancı bir inancın benimsenmesiyle gerçekleşmiştir. Bunun sonucu olarak Türklüğün düşünce atmosferine yeni fikirler nüfuz etmiş, bu fikirler Türkçenin benimsediği yabancı söz varlığında ifadesini bulmuştur. “Ama şimdi,” diye devam ediyor, “hayata dair yeni bir bakış açısı, yeni bir maneviyat söz konusudur. Artık yeni bir fikir ortaya çıktı: milliyet. Ve bu yeni düşünceler temelinde, dilimizi millileştirmek istiyoruz, yani diğer kültürlerden ödünç alınan fikirleri ve onların dilsel ifadelerini akılcıca, makul bir şekilde beynimize ve dilsel araçlarımıza uyarlamak istiyoruz. Sözcükler ve düşünceler bir dilden diğerine tesadüfen aktarıldığında, bu genellikle saçma sapan mantıksız bir biçimde veya halk etimolojisinin ilkelerine göre gerçekleşir. Mesela köken olarak yabancı sayılan kelimeleri “kayıkthane” ve “Düyunu Umumiye” (Dettle Publique) diyerek anlaşılır hale getirilmiştir. Hiçbir millet yoktur ki, kendisine yabancı gelen kelimeleri bu şekilde benimsememiş olsun. Biz de şimdi yabancı kelimelere dilsel yatkınlığımızdan doğan şekli vermekten başka bir şey istemiyoruz. Ve bu nedenle yukarıdaki önerilerin kolaylıkla kabul göreceğini düşünüyorum. Zaten başladı. Farsça “terkip” sanatının ustası kabul edilen şair Nazif Bey yakın zamanda bize “Ey Türk Oğlu”

başlıklı bir şiirini okudu. Bu şiirde bu eski terkiplerden sadece ikisi yer almaktadır. Şair Cenap Şehabettin'in cümleleri her geçen gün daha da kısalıyor, daha da modernleşiyor. Şairimiz, edebiyatta daha önce hiç kullanılmamış halk dilinin gerçek incilerini bulup çıkarıyor.

Yazar, eş anlamlı Arapça ve Türkçe sözcüklerin meselesiyle ilgili olarak Arapça sözcüklerin yerine geçen Türkçe sözcüklerin, zamanla ve kullanımla gerekli anlam derinleşmesini kazanabileceği görüşünü ortaya koymaktadır. Bu sayede daha önce sadece lehçelerde kullanılan pek çok kelimenin giderek İstanbul dilinin söz varlığını zenginleştirebileceğine inanıyor. Yazar bu süreci şöyle tasavvur ediyor: Nasıl ki eski çağlarda İslamiyet'in etkisi altında Türkçe, dini konularda çok sayıda Arapça kelime almışsa, günümüzde de yeni kültürel düşünceleri ifade etmek üzere Türkçenin derinliklerinden çekilen yeni kelimeler dilin söz varlığına katılabilir. Ancak yazar, yeni dilin bu şekilde özümsemesine ilişkin katı sınırlar koymaktadır. Günümüz Osmanlı kültürünün Uygurlar ve Selçukluların kültürel statüsünü aşmış olması nedeniyle, Türk dillerinde karşılığı olan ve olmayan yabancı sözcüklerin korunması gerektiğini savunur. Milliyetçiliğin edebiyat gibi daha yüksek entelektüel alanlara da genişletilmemesi gerekir. Dolayısıyla Arapçadan alınan bilimsel ve dinî teknik terimler Osmanlı-Türkçesinde her zaman yerini koruyacaktır. Eskilerden alacaklarımız bununla sınırlı kalmalı.

Ancak "Türk Ocağı"nın kararlarına göre, Avrupa kaynaklı yeni kültür alanı ve özellikle yeni buluşlar için mutlaka bir Türkçe sözcük türetilmesi gerekiyor. Yazar, icatlara yeni Almanca kelimeler bulan biz Almanlardan bahsediyor. Bu nedenle, denizaltı için şu anda kullanılan "Tahtelbahir" yerine Türkçe bir isim bulmanın kolay olacağına inanıyor.

9. Şehirden ve Taşradan. Türk Dili ("Aus Stadt und Land. Die türkische Sprache", 26/03/1918: 0sL)

Tanınmış ve sevilen yazar Hüseyin Ragıp Bey, bir süre önce, Tanin gazetesinin 3323. sayısında yabancı nakliye ve diğer anonim şirketlerin iç hizmetlerinde Türkçe kullanmalarını zorunlu kılan meşhur Osmanlı devlet kanununa atıfta bulunarak, Türkçenin yayılması meselesinden söz etmişti. Ragıp Bey'in dile getirdiği çok değerli bu yaklaşımı, dikkate almadan geçemeyiz. Üstelik dile getirilen düşüncelere tamamen katıldığımız için bu daha da önemlidir.

Hüseyin Ragıp, bir dilin baskın konumunun, konuşanların sayısı ya da kanunun emredici gücüyle değil, onun yapısal özellikleri, mükemmel grameri, akademik olarak gelişmiş bir söz dağarcığı ve yükselen edebiyatı sayesinde tayin edilebileceğini ileri sürmektedir. Makale yazarı aynı zamanda Türk dilinin yabancılar için cazip hale gelecek ve onları derinlemesine öğrenmeye teşvik edecek tüm bu özelliklere henüz sahip olmadığını düşünmektedir. Bu nedenle bu boşlukların doldurulması çağrısında bulunuyor.

Türkçe gibi güzel, zarif ve anlatım gücü yüksek bir dilin resmi yazım kurallarının bile olmaması gerçekten üzüntü vericidir. Türkçeyi herkes dilediği gibi yazmaktadır. Tam bir kaos ortamı var, bu da mevcut sözlükleri kullanmayı, özellikle de söz varlığının Türkçe kısmıyla ilgili olanları, adeta bir işkenceye dönüştürüyor. Hüseyin Ragıp Bey bu kaosu birkaç örneğini veriyor. Türkçe öğrenen ve Mihran'ın yayınladığı Türkçe-Fransızca sözlüğü kullanmak zorunda kalan herkes bu tür durumlarla sürekli karşılaşılıyor. Tek çare, dil komiteleri aracılığıyla Türkçeye resmi bir temel kazandırma çabası içinde olan Milli Eğitim Bakanlığı'nın söz verdiği yazım sözlüğünün hazırlıklarının hızlandırmasıdır.

Ayrıca dil bilgisi çalışmalarının daha büyük bir şevkle ve sistematik bir titizlikle yapılması çok arzu edilir. Biçim bilgisine ilişkin eleştirilecek fazla bir şey yok. Ancak Türkçenin söz dizimi o kadar kötü korunmuştur ki, bu durum çok sayıda mevcut ve mantar gibi çoğalan yeni yabancı dil gramerlerinde de kendini göstermektedir. Söz diziminin neredeyse tamamen göz ardı edilen bir bölümü ise örneğin doğru Türkçe konuşmak ve yazmak için gerekli olan ismin halleri [Kasuslehre] meselesidir. Yazarların Türk edebiyatında bu konuda bir çalışma bulamamaları nedeniyle gramerlerimizde bu konuya pek değinilmemektedir. Türkçenin fonetiği, morfolojisi veya söz dizimi konusunda bilimsel çalışmalara bile başlanmamıştır. Üniversitemizin bu konuda reformcu etkisini yakın zamanda ortaya koyacağını umuyoruz. Ama bu arada, en azından Dil Komitesi'nin yardımıyla derlenen resmi yazım klavuzunun bizden uzun süre esirgemeyeceğine dair Marif Nazırlığına güveniyoruz. Mevcut dilbilgisi kurallarıyla ilgili olarak, Hüseyin Ragıp Beyin, Hüseyin Cahit Beyin dilbilgisinin dilsel materyalin kapsamlı, açık ve makul bir şekilde işlenmesi gerekliliğini en iyi şekilde karşıladığı görüşüne katılıyorum.